

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANA BİLİM DALI

BÜTÇE SAYDAMLIĞI VE YOLSUZLUK İLİŞKİSİ: AMPİRİK BİR
DEĞERLENDİRME

YÜKSEK LİSANS

ELİF HARMANER

MAYIS-2023
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

MALİYE ANABİLİM DALI

**BÜTÇE SAYDAMLIĞI- YOLSUZLUK İLİŞKİSİ: AMPİRİK BİR
DEĞERLENDİRME**

**THE RELATIONSHIP BETWEEN BUDGET TRANSPARENCY AND
CORRUPTION: AN EMPIRICAL ANALYSIS**

YÜKSEK LİSANS

Elif HARMANER

**MAYIS-2023
GÜMÜŞHANE**

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

MALİYE ANABİLİM DALI

**BÜTÇE SAYDAMLIĞI- YOLSUZLUK İLİŞKİSİ: AMPİRİK BİR
DEĞERLENDİRME**

**THE RELATIONSHIP BETWEEN BUDGET TRANSPARENCY AND
CORRUPTION: AN EMPIRICAL ANALYSIS**

YÜKSEK LİSANS

Elif HARMANER

Danışman: Doç. Dr. Nazlı KEYİFLİ

**MAYIS-2023
GÜMÜŞHANE**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Bütçe Saydamlığı ve Yolsuzluk İlişkisi: Ampirik Bir Değerlendirme**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmalarını kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğum intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

04/05/2023

Elif HARMANER

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasında bütçe saydamlığı ve yolsuzluk ilişkisini, 2012-2021 dönemi için OECD ülkeleri özelinde ampirik olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda; değerli görüşleri ve düşünceleri ile zamanını benden esirgemeyen ve çalışmamın her aşamasında beni destekleyen çok kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Nazlı KEYİFLİ' ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek Lisans ve lisans dönemimdeki katkılarından ötürü başta sayın Prof. Dr. Suat Hayri ŞENTÜRK olmak üzere Dr. Öğr. Üyesi Âdem ÖZBEK hocalarıma ve tüm maliye bölümü hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma jürisi olarak kıymetli düşüncelerini belirterek önerilerini paylaşan ve zamanını ayıran sayın Prof. Dr. Birol KARAKURT hocama teşekkür ederim. Hayatımın her safhasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen değerli kardeşlerim Betül HARMANER, Şükran HARMANER ve Ramazan HARMANER'e çok kıymetli anne, babama ve arkadaşlarıma sonsuz sevgilerimi ve saygımı sunuyorum.

Elif HARMANER
GÜMÜŞHANE-2023

ÖZET

Şeffaflık, kamu politikalarının esin kaynağı olması gereken bir değer olarak görülmektedir. Özellikle uluslararası kuruluşlar tarafından yolsuzluğu engellemek amacıyla şeffaflık önemli bir kavram haline gelmiştir. Bu yüzden kamu bütçelerinde yolsuzluk özellikle önemlidir. Yolsuzluk, ekonomik gelişmeyi ve kalkınmayı olumsuz bir şekilde etkileyen ve genel kabul görmüş kesin tanımı olmayan önemli bir ögedir. Bu olumsuzluğu önleyebilmek için bütçe saydamlığının etkisinin olduğu vurgulanmaktadır. Bu amaçla bütçe şeffaflığını ölçmek için yapılan açık bütçe anketi hedef odaklı bir anket çalışmasıdır. Bilgi vermek için yerel uzmanlar tarafından yürütülen algılardan ziyade değerlendirmeler Uluslararası Bütçe Ortaklığı (IBP) tarafından gerçekleştirilen açık bütçe anketi yardımıyla, bütçe ülkelerinin şeffaflık düzeyleri, bütçe katılım düzeyleri, hesap verilebilirlik ve bütçe gözetim düzeylerinin ölçüldüğü bir endekstir.

Bu çalışmanın temel amacı bütçe saydamlığı ve yolsuzluk ilişkisini araştırmaktır. IBP'nin 2006 yılından itibaren her iki yılda bir yayınlamış olduğu raporda 2012-2021 dönemi için verilerine eksiksiz ulaşılabilen 92 ülke seçilmiştir. Bu amaca uygun olarak önce bütçe saydamlığı ve yolsuzluk modellemesine uygun olarak teorik çerçeve oluşturulmuş ve literatür taramasının ardından araştırmaya konu olan ülkeler için bütçe saydamlığı ve yolsuzluğu test etmek üzere ekonometrik bir analiz yapılmıştır. Bu çalışmanın bulguları, bütçe saydamlığının ele alınan ülke örnekleme için yolsuzluğu iyileştirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Öte yandan, demokratik kurumların varlığı ve hukukun üstünlüğü hesap verilebilirlik açısından önemli unsurlar olduğundan bütçe saydamlığının bu unsurlarla desteklenerek yolsuzlukla mücadele de önemli bir araç olarak kullanılabileceği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Açık bütçe endeksi, Bütçe, Hesap verilebilirlik, Saydamlık, Yolsuzluk.

SUMMARY

Transparency is seen as a value that should inspire public policies. Especially by international organizations, transparency has become an important concept in order to prevent corruption. That is why in public budgets corruption is particularly important. Corruption is an important element that adversely affects economic development and development and does not have a generally accepted definite definition. It is emphasized that budget transparency has an effect to prevent this negativity. For this purpose, the open budget survey conducted to measure budget transparency is a goal-oriented survey study. Assessments, rather than perceptions, conducted by local experts to provide information are carried out with the help of an open budget survey conducted by the International Budget Partnership (IBP), a factor in which the transparency levels of budget countries, budget participation levels, accountability and budget oversight levels are measure.

The main purpose of this study is to investigate the relationship between budget transparency and corruption. In the report published by IBP every two years since 2006, 92 countries with full data were selected for the period 2012-2021. In accordance with this purpose, first the theoretical framework was created in accordance with budget transparency and corruption modeling and after empirical literature review, an econometric analysis was made to test budget transparency and corruption for the countries subject to the research performed. The findings of this study suggest that budget transparency plays an important role in improving corruption for the sample of countries under consideration. On the other hand, since the existence of democratic institutions and the rule of law are important elements in terms of accountability, it is seen that budget transparency can be used as an important tool in the fight against corruption by supporting these elements.

Keywords: Open budget index, Budget, Accountability, Transparency, Corruption.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	IV
TEŞEKKÜR	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar DİZİNİ	XI
ŞEKİLLER DİZİNİ	XII
EKLER	XIII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XIV
1.GİRİŞ	1
2. Bütçe Saydamlığı ve Yolsuzluk Kavramı ile İlgili Açıklamalar	4
2.1. Saydamlık Kavramı ve Bütçe Saydamlığı	4
2.1.1. Saydamlık Kavramı	4
2.1.1.1. Mali Saydamlık Kavramı	6
2.1.2. Bütçe Saydamlığı Kavramı ve Hesap Verebilirlik	8
2.1.2.1. Bütçe Saydamlığı Tanımı	8
2.1.2.2. Bütçede Hesap Verilebilirlik	10
2.1.3. Bütçe Hakkı ve Saydamlık	12
2.1.3.1. Almanya’da Gelişen Bütçe Hakkı Süreci	13
2.1.3.2. İngiltere’de Gelişen Bütçe Hakkı Süreci	13
2.1.3.3. ABD’de Gelişen Bütçe Hakkı Süreci	14
2.1.3.4. Fransa’da Gelişen Bütçe Hakkı Süreci	14
2.1.3.5. Türkiye’de Gelişen Bütçe Hakkı Süreci	15
2.2. Yolsuzluk Kavramı, Tarihçesi, Özellik ve Çeşitleri	18
2.2.1. Yolsuzluk Kavramı	18
2.2.2. Kavramsal Çerçeve	19
2.2.3. Yolsuzluğun Özellikleri	20
2.2.4. Yolsuzluk Çeşitleri	21

2.2.4.1. Rüşvet	22
2.2.4.2. Zimmet.....	22
2.2.4.3. İrtikap (Zorla Yiyicilik)	22
2.2.4.4. Kara Paranın Aklanması	23
2.2.4.5. Dolandırıcılık.....	23
2.2.4.6. Rant Kollama	24
2.2.4.7. Oy Ticareti	24
2.2.4.8. Lobicilik.....	24
2.2.4.9. Kayırmacılık (İltimas)	25
2.2.4.10. Diğer Yolsuzluklar.....	25
2.3. Bütçe Saydamlığı ve Yolsuzluk İlişkisi.....	26
3. Bütçe Saydamlığı Endeksleri ve Yolsuzluğun Ölçülmesi	29
3.1. Açık Bütçe Önceliği ve Endeksi.....	29
3.1.1. Açık Bütçe Önceliği (İnisiyatif)	29
3.1.2. Açık Bütçenin Anketi	30
3.1.2.1. Bütçe Anketinin Yapısı.....	31
3.1.2.2. Açık Bütçe Anketinin Boyutu	33
3.1.2.3. Açık Bütçenin Endeksi	35
3.1.3. Vatandaş Bütçesi Kelimesi	37
3.2. Açık Bütçe Endeksi: Dünyadaki Gelişmeler	38
3.2.1. 2012 Raporu.....	39
3.2.2. 2015 Raporu.....	45
3.2.3. 2017 Raporu.....	50
3.2.4. 2019 Raporu.....	57
3.2.5.2021 Raporu.....	63
3.3. Yolsuzluğun Ölçülmesi	69
3.3.1. Yolsuzluğun Kontrolü	70
3.3.1.1. İş Adamlarının Yaklaşımı.....	71
3.3.1.2. Hukukçuların Yaklaşımı.....	72
3.3.1.3. İktisatçıların Yaklaşımı.....	72
3.3.2. Uluslararası Şeffaflık Endeksleri	76
3.3.2.1. Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI)	76
3.3.2.2. Rüşvet Verenler Endeksi (BPI)	83
3.3.2.3. Küresel Yolsuzluk Barometresi (GCB)	84
4. Bütçe Saydamlığı ve Yolsuzluk İlişkisinin Ekonometrik Analizi	85

4.1. Bütçe Saydamlığı ve Yolsuzluğa İlişkin: Literatür Taraması.....	85
4.2. Yöntem ve Model	100
4.3. Veri Seti	104
4.4. Ampirik Bulgular	108
5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	120
KAYNAKÇA	124
ÖZGEÇMİŞ	145

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Vatandaş Bütçesi Özellik ve Sebepleri(Yıldız, 2015:50).....	38
Tablo 2. Açık Bütçe Anketinin Soru Dağılışı (IBP, http://survey.internationalbudget.org/#profile/TR).....	38
Tablo 3. Açık Bütçe Endeksi Puan Dağılışı 2012 (IBP, Full Report, 2012, s.13.).....	40
Tablo 4. Bölgelerde Endeks Skor Ortalamaları 2012(IBP, Full Report, 2012, s.19).....	42
Tablo 5. Temel Bütçe Dokümanlarının Kullanılabilirliği 2012(IBP, Full Report, 2012, s.15).	43
Tablo 6. Açık Bütçe Endeksi Skorlarının Dağılımı 2015(IBP, Full Report, 2015).	47
Tablo 7. Bölgelerin Endeks Skorları 2015 (IBP, Full Report, 2017, s.20)	48
Tablo 8. Temel Bütçe Belgelerinin Kullanılabilirliği 2015(IBP, Full Report, 2015, s.69-70).	49
Tablo 9. Açık Bütçe Endeksi Skorlarının Dağılımı 2017(IBP, Full Report, 2017, s.5.)	52
Tablo 10. Bölgelerin Endeks Skorları-2017(IBP, Full Report, 2017, s.20).....	54
Tablo 11. Temel Bütçe Belgelerinin Kullanılabilirliği 2017(IBP, Full Report, 2017, s.58-59).	55
Tablo 12. Açık Bütçe Endeksi Skorlarının Dağılımı 2019(IBP, Full Report, 2019, s.20-21).	58
Tablo 13. Bölgelerin Endeks Skorları 2019(IBP, Full Report, 2019, s.38).	60
Tablo 14. Temel Bütçe Belgelerinin Kullanılabilirliği-2019(: IBP, Full Report, 2019, s.86-87-88-89).	61
Tablo 15. Açık Bütçe Endeksi Skorlarının Dağılımı 2021(IBP, Full Report, 2021, s.58-59).	64
Tablo 16. Bölgelerin Endeks Skorları 2021(IBP, Full Report, 2021, s.34).	66
Tablo 17. Temel Bütçe Belgelerinin Kullanılabilirliği 2021(IBP, Full Report, 2021, s.89-90-91-92).	67
Tablo 18. Bütçe Saydamlığa ve Yolsuzluğa Dair Ampirik Literatür	91
Tablo 19. Değişkenlerin Tanımlanması	104
Tablo 20. Tanımlayıcı İstatistikler	109

Tablo 21. Yolsuzluk Algı-Bütçe Saydamlığı Yatay Kesit Analizi Sonuçları.....	114
Tablo 22. Yolsuzluğun Kontrolü-Bütçe Saydamlığı Yatay Kesit Analizi Sonuçları ...	116
Tablo 23. Yolsuzluk ve Bütçe Saydamlığı Panel Analizi Sonuçları (2012-2021).....	117

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Açık Bütçe Endeks Boyutu (IBP Open Budget Survey, 2012).	33
Şekil 2. Yolsuzluk Algı-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012-2021)	110
Şekil 3. Yolsuzluk Algı- Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012)	110
Şekil 4. Yolsuzluk Algı-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2015)	110
Şekil 5. Yolsuzluk Algı- Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2017)	111
Şekil 6. Yolsuzluk Algı-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2019)	111
Şekil 7. Yolsuzluk Algı-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2021)	111
Şekil 8. Yolsuzluğun Kontrolü-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012-2021).....	111
Şekil 9. Yolsuzluğun Kontrolü- Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012)	112
Şekil 10. Yolsuzluğun Kontrolü-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2015)	112
Şekil 11. Yolsuzluğun Kontrolü- Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2017)	112
Şekil 12. Yolsuzluğun Kontrolü-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2019)	112
Şekil 13. Yolsuzluğun Kontrolü-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2021)	113
Şekil 14. Başkanlık Sistemiyle Yönetilen 67 Ülkede Yolsuzluk Algı-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012-2021)	113
Şekil 15. Başkanlık Sistemiyle Yönetilen 67 Ülkede Yolsuzluğun Kontrolü- Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012-2021)	113
Şekil 16. Parlamenter Sistemle Yönetilen 26 Ülkede Yolsuzluk Algı-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012- 2021)	113
Şekil 17. Parlamenter Sistemle Yönetilen 26 Ülkede Yolsuzluğun Kontrolü- Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012-2021)	114

EKLER

Ek 1. Açık Bütçe Endeksi Tüm Skorlar (IBP, Full Report,2021).....	136
Ek 2. Yolsuzluk Algı Endeksi Tüm Skorlar.....	139
Ek 3. Yolsuzluk Kontrolü Endeksi Tüm Skorlar	141

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
B	: Kamu Borcu
BI	: Business International Yolsuzluk Endeksi
BPI	: Rüşvet Verme Endeksi
CBC	: Citizens Budget Commission (Vatandaş Bütçe Komisyonu)
COC	: Yolsuzluğun Kontrolü
CPI	: Yolsuzluk Algılama Endeksi
D	: Demokrasi Düzeyi
ECA	: Avrupa ve Orta Asya Bölgesi
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
FGLS	: En Küçük Kareler Yöntemi
G	: GSYH
GSYİH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
GCB	: Küresel Yolsuzluk Barometresi
H	: Hukukun Üstünlüğü
IBP	: Uluslararası Bütçe Ortaklığı
INTOSAI	: The International Organisation Of Supreme Audit Institutions
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KMYKK	: Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu
OBI	: Open Budget Index
OECD	: Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü
OPI	: Bütçe Saydamlığı
OVMP	: Orta Vadeli Mali Plan
Pİ	: Politik İstikrar
SA	: Siyasi Ayrışma
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TI	: Uluslararası Şeffaflık Örgütü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği

1.GİRİŞ

Bütçe saydamlığı kavramını daha iyi anlayabilmek adına bütçenin gelişimindeki tarihsel sürece bakmak faydalı olabilir. Bütçe hakkı, resmi bir şekilde 1215'te yayımlanan Magna Carta'ya uzanmaktadır. Bakıldığında o dönemlere kadar ulaşan bütçenin veya bütçe verisinin yönetilenlerin de bilgisi dâhilinde uygulanması gerekmektedir. Bütçe saydamlığı için önem arz eden bu veriler, bütçe ilkeleri gereği halka açıktır. Bu yüzden zamanla kamu bütçesi, her kesim için önemli bir hale gelmiştir.

Yolsuzluk, devlet kaynaklarını kötü yönetmek şeklinde açıklanabilir. Yolsuzluk ve mali saydamlık kavramları iç içe olmakla birlikte birbirlerini tamamlayan kavramlardır. Etkili bir devlet politikası için mali saydamlık ve yolsuzluk ile savaşmanın yanında mali otorite, hesap verme sorumluluğu, bilgi edinme hakkı, başarı kontrolü ve iyi yönetim de gerekli olan etkenlerin başında yer almaktadır.

Bütçeler, yasama organlarınca tasdiklenerek yürürlüğe giren bir yasanın yanında devlet politikasının ortaya çıkmasına aracı olan metinlerdir. Ayrıca bütçeler, ekonomik faaliyetler üzerindeki neticelerden ötürü bir ekonomi politikası aracı konumundadır. Bütçeler için önemli bir unsur olan demokratikleşmede artış yaşandığında özellikle karar alma süreçlerindeki aşamalarında saydam bir şekilde yürütülmesini ortaya çıkaracak ve bu durumda da bütçe saydamlığının öne çıkmasına yol açacaktır. Böylece hükümetlerin bütçenin her safhasında vatandaşlara karşı sorumluluğunu arttırarak daha açık ve saydam bir bütçeleme sürecinin ortaya çıkmasına imkân sunacaktır.

Öte yandan açık ve saydam olmayan bir bütçeleme süreci yaşandığında son zamanlarda hesap verebilirlik ile saydamlığın öne çıkmasına ve toplumun bu kavramlara vermiş olduğu kıymetin artması ile beraber yolsuzlukların doğmasını ve sorgulanmasını ortaya çıkarmıştır. Özellikle yolsuzlukların vermiş olduğu zararlı etkilerinin giderilmesi amacıyla yolsuzluğun sebeplerini iyi bir şekilde analiz edilmesi yolsuzluğa neden olan sebepleri ortadan kaldırmaya ait politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Özellikle de demokratik olan ülkelerde yönetimin şeffaflığı, kontrollerin etkinliği ve yargının özgürlüğü yolsuzlukların gözle görülebilir derecede azalmasını sağlamaktadır (Paldam, 1999: 9).

Bütçe saydamlığı, kaynakların dürüst ve uygun kullanılmasının sağlanmasıyla ilgili sürecin yönetilenler tarafından görülebilmesi için önemli bir adımdır. Bütçenin saydam olması, hükümeti vatandaşlara karşı hesap verme sorumluluğu getirdiği için önemli görünmektedir. Bununla birlikte hükümetlerde asimetrik bilginin meydana çıkmaması ve yolsuzluğu engelleyebilmek için de bütçe saydamlığı önemli ve gerekli bir faktördür. Bütçenin hazırlanma, uygulanma ve kontrol aşamalarının yeterince saydam olması yolsuzlukların azaltılmasında önemli ölçüde katkı sağlayacaktır. Yapılan çalışmalara bakıldığında genellikle yolsuzlukla bütçe saydamlığı arasında ilişkinin pozitif etkisinin olduğu ortaya koyulmuşken ancak literatürde, bütçe saydamlığıyla yolsuzluk arasındaki negatif bir bağlantıyı gösteren deneysel çalışmalar da vardır (Ellis ve Fender, 2006: 116). Bu nedenle sadece kamu kesiminde değil özel kesimde de yolsuzlukların azaltılmasına yönelik hüküm ve uygulamalar üretilmektedir. Öte yandan üretilen bu adımların, yolsuzlukların ortaya çıktıktan sonra yapılacak olanlardan çok yolsuzlukların çıkmasına engel olacak özellikte olması önem arz etmekte ve bütçe süreçleri ve sonuçlarının şeffaf ve açık olmasını sağlayacaktır.

Ülkelerin saydamlığını ve bütçe süreçlerini onaylamak üzere 1997’de kurulan ve hizmetlerini dünyanın genelinde devam ettiren IBP aracılığıyla yapılan incelemeler anket şeklinde gerçekleşmektedir. Yapılan bu ankette verilerin niteliklerinin yükseltilmesi amacıyla sonuçlar, Dünya Bankası, IMF ve OECD gibi milletlerarası kuruluşların yapmış olduğu çalışmalar ile kıyaslanmaktadır. Bu araştırmada devletin bütçeyle ilgili bilgileri kamuoyuna sunulup sunulmadığına ve bütçe süreçlerine katılmada ulusal düzeyin ele geçirilip geçirilmediğine ilişkin olarak geniş boyutlu tahlil ve araştırmayla değerlendirmiştir. Açık bütçe anketinde ülkelere 0 ila 100 arasında puanlamalara tabi tutulmaktadır. Sıfır puana sahip olan ülkelerde bütçe gözetiminin olmadığını; yüz puan alan ülkelerde ise üst düzeyde bütçe gözetimine sahiptir. Bu çalışmada 2012 ve 2021 yıllarına ait verilerine eksiksiz ulaşılabilen 92 ülke seçilmiş ve bu ülkelerin bütçe saydamlığı ile her iki bağımlı değişken arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre bütçe süreçlerinin tüm aşamalarında saydamlığın artması ile beraber vatandaşlar vermiş oldukları vergilerin nerelere harcandığına dair bilgilere ulaşma imkanına sahip olacak ve yolsuzlukların önüne geçilmesi kolaylaşacaktır.

Bu kapsamda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, bütçe saydamlığı ve yolsuzluk kavramları açıklanmış, bu kavramlarla alakalı temel teorik yaklaşımlar yapılmıştır. Ayrıca tarihsel süreç açıklanmış ve bütçe hakkının

tarihsel gelişimi açıklanmıştır. Yolsuzluğun tarihçesi, çeşitleri ve özellikleri açıklanmıştır. Daha sonra bütçe saydamlığı ve yolsuzluk kavramları arasındaki ilişki ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde Açık bütçe anketi, yapısı, boyutu, endeksi ve açık bütçe inisiyatifine değinilmiştir. Ardından yönetilenlerin bütçe bilgilerini saydam ve anlaşılır bir biçimde kavramalarına imkân sağlayabilecek halk bütçesine değinilmiş ve 2012 yılından başlanarak 2021 yılına kadar olan endeks sonuçları üzerinden hazırlanmış olan raporlar incelenmiştir. Yolsuzluğun ölçülmesi ve kontrolü kavramları açıklanmış, uluslararası şeffaflık endekslerine değinilmiştir.

Son bölüm olan üçüncü bölümde ise bütçe saydamlığı ve yolsuzluk ilişkisinin ekonometrik analizi ele alınmış ve bütçe saydamlığı ve yolsuzluğa ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Analizde kullanılan yöntem ve model veri setiyle beraber sayısal veriler incelenmiştir. Son olarak da analiz sonucunda elde edilen ampirik bulgulara yer verilerek bütçe saydamlığının ele alınan ülke örneklemleri için yolsuzluğu iyileştirmede önemli bir rol oynadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Sonuç kısmında da bütçe saydamlığı ve yolsuzluk ilişkisini yatay kesit ve panel veri analizine göre değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirme sonucuna göre, bütçe şeffaflığı ve yolsuzluk göstergesi arasında pozitif yönlü güçlü bir bağlantı olduğu ve incelenen dönemlerde de bu ilişkinin devam ettiği bulgusuna ulaşılmıştır.

2. Bütçe Saydamlığı ve Yolsuzluk Kavramı ile İlgili Açıklamalar

2.1. Saydamlık Kavramı ve Bütçe Saydamlığı

2.1.1. Saydamlık Kavramı

Son yıllarda önemi giderek artan saydamlık kavramının ulusal ve uluslararası çalışmalarda kendini devamlı güncelleyen bir konu haline gelmiştir. Öte yandan yolsuzluk haberlerinin sıkça yayın organlarında yer alması, diğer yandan ise kamu kaynaklarının verimsizce kullanılmasıyla ilgili yaygın bir inancın olması kamu harcamalarında saydamlık kavramının önemli bir konu haline gelmesine neden olmuştur. Saydamlık, devletin yapmış olduğu faaliyetlerin açık bir şekilde olması halinde devletin halka karşı yükümlü olmasını ve hesap verme rolünü yerini getirmenin önemli bir aracı olarak görülmesine neden olmuştur (Atiyas ve Sayın, 2000: 11).

Saydamlığın yaygın olarak kabul edilen bir tanımı yoktur. Uluslararası kuruluşlar tarafından kullanılan bazı tanımlar, halkın bilgiye erişimini sağlamaya odaklanır. Bu kavram, Arapça kökenli olmakla beraber dilimizde sıfat olarak kullanılmaktadır. Benzer şekilde İngilizce 'de 'transparency' kelimesinin karşılığını oluşturmaktadır. Aynı kavram Fransızca 'da 'transparent' Almanca 'da ise 'Transpa'rent' olarak belirtilmektedir. Saydamlık veya şeffaflık kelimeleri Türkçe 'de aynı anlamda kullanılmaktadır. Türkçe 'de saydamlık kavramı iki farklı anlam taşımaktadır. Birinci anlamda saydamlık, içinden ışığın geçilmesine mâni olmayan (cisim) dir. İkinci anlam ise, her prosedürü görülen, gözün önünde olan, gizli olmayan, açık seçik ve belirginlik demektir (Dülger, 2007: 2-3). Yapılan çalışmalar incelendiğinde saydamlık kavramı farklı çalışmalarda farklı şekillerde tanımlanmıştır.

Öte yandan devlet yönetiminde saydamlık kavramı, kamuya ait olan bilgilerin millete ve toplum yararına çalışan kuruluşlara açık bir şekilde olması anlamına gelmektedir. Şüphesiz, burada anlatılmak istenen 'bilgi' devletin güvenliliği açısından gizliliği gerekli olan bazı bilgilerin ve belgelerin kamuoyuna açıklanması anlamına gelmediği ifade edilmiştir (Aktan vd., 2012: 543).

Saydamlığın özünde bilgiye ulaşabilme vardır. Sahiden devlet yönetiminde saydamlığın ele alma halîne bakıldığında idarenin bilgi verme görevi ve bilgiye ulaşmasının ön planda olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda 14 Aralık 1946

yılında BM'nin genel kurulunda kabul edilmiş bir hükümde bilgi edinme ayrıcalığının, insanın ana haklarından biri olduğu kabullenilmiştir. Ayrıca 10 Aralık 1948 yılında Birleşmiş Milletler 'in kabul etmiş olduğu 'İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'yle milletlerarası kapsamda bilgi edinebilme hakkını ilk defa haberleşme bağımsızlığı içerisinde incelenmiş ve bu hak, bilgi ve fikirleri araştırmak bunları almak ve dağıtmak bağımsızlığına sahip olma' olarak ibare edilmiştir (Tümer, 2020: 7).

Kuzey (2003: 2), 'e göre şeffaflık, devletin politik, iktisadi ve toplumsal konularda alınan hükümlere karşı özel kesimde çalışan organizasyonların finansal durumlarına, milletlerarası organizasyonların etkinliklerine dair zamanında, kavranılabilir, nitelikli, alakalı ve emniyetli bir şekilde kişilerin bu bilgilere ulaşılabilmesi olarak tanımlanmıştır.

Kerimoğlu (2005: 14)'ya göre saydamlık, bir idari birimin işlevi ve kuruluşu, mali amaçları ve ekonomik siyasal amaçları, finansal tahmin ve hesaplarla alakalı olarak vatandaşlara haber verme aracıdır.

Saydamlık kavramı, örtülerin kaldırılması ve ardında olan şeylerin görülmesi manasında kullanılıp anlayış yeniliğini tasvir etmek amacıyla kullanılır (Eken, 2005: 22).

Florini (1999: 5)'ye göre saydamlık kavramı, kurumların vatandaşlara, kendilerini değerlendirebilmeleri için gerekli olan bilgileri açıklaması olarak tanımlanmıştır. Başka bir tanımdan bahsedecek olursak eğer şeffaflık, kanunsal, siyasi ve geleneksel yapıların, hükümetin içsel vasıflarla alakalı bilgi üretmek ve halkın hem ulusal siyasetin içinde olan hem de dışında olan oyunculara ulaşabilmesi olarak yorumlanmıştır (Lord ve Finel, 1999).

Kamu idaresi esas kanunu önerisinde saydamlık kavramı şöyle ibare edilmiştir "Kamu kurum ve kuruluşları, görev ve yetki alanlarına giren konulardaki temel nitelikli karar ve işlemleri, mal ve hizmet alım ve satımları, projeleri, kesinleşen denetim raporlarını ve bilgi iletişim ve teknolojilerini de kullanmak suretiyle vatandaşların bilgisine sunulması" olarak tanımlanmaktadır (Kamu idaresi esas kanunu önerisi).

Uluslararası Şeffaflık Örgütü (2008), tarafından yapılan saydamlık kavramı tanımında; "kararların, kurallar ve düzenlemeler çerçevesinde uygulanması ve alınan kararlar ile ilgili bilgiye ulaşmayı sağlama ve buna ilaveten, bu bilgilerin de ulaşılabilir, anlaşılabilir ve somut bir şekilde olması gerektiği olarak tanımlanmıştır". Öte yandan AB komitesi aracılığıyla yapılan tanıma göre

şeffaflık, vatandaşlar aracılığıyla şahsi adına geliri yükseltmek ve gider yapabilmek amacıyla seçilmiş olan hükümetlerin, topluma karşı yükümlü olması anlamını taşımaktadır (AB komitesi, 2006: 5).

Saydamlık ile alakalı yapılan yukarıdaki tasvirler toplu olarak incelendiğinde, hükümetin ekonomik, politik ve bütün alanlarda gerçekleştirmek istediği siyasi ve karar almada, uygulamada ve neticelerin raporlanması gibi süreçlerin kesin ve güvenli bir şekilde ve kararların alınmasından evvel vatandaşlara saydam olması, rapor ve bilgilerin devamlı, kesin, anlaşılabilir, güvenli ve anlamlı bir biçimde vatandaşlara sunulması olarak anlaşılmaktadır. Böylelikle dört değişik niteliğin sağlanması yönetimde saydamlığın gerçekleştirilebilmesinin gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan birincisi, çok az doküman ve çok fazla bilginin verilmesidir. Böylelikle bilgilerin izlenilmesi kolaylaşır ve bilgiye erişim de hızlandırmaktadır. İkincisi, bilgi paylaşımında anlaşılabilir bir dilin kullanılması bir öneminin olması. Üçüncü, bilgilerin kesin ve tarafsız olmasıdır. Bununla beraber kuruluşların şeffaflığı ve güvenilirliği de yükselecektir. Dördüncüsü ise bütün bu neticelerin gerçekleşmesi ve saydamlığın yükselmesi beraber, stratejik mali yönetiminin de pozitif bir şekilde etkileneceği ifade edilmiştir ((Alt ve Lassen, 2006: 1404).

2.1.1.1. Mali Saydamlık Kavramı

Türkiye’de finansal kaynaklara 5018 Sayılı Kanun ile katılan mali saydamlık kelimesi son zamanlarda bilhassa Uluslararası Para Fonunun kullanıma koymuş olduğu “Mali Saydamlık İyi Uygulamalar Tüzüğü” kapsamında, para fonu üyesi olan ülkelerde epey seri bir şekilde gelişme kaydedilmiştir. OECD ve Avrupa Birliği gibi kuruluşlardan mali saydamlığın ilerlemesi yönünde önemli çalışmaların varlığından söz etmek mümkündür (Bakkal ve Kasımoğlu, 2015: 2).

1990’lı yılların ortalarına kadar finansal saydamlık ve bütçe saydamlığına ait milletlerarası alanda kabul gören herhangi bir tanım yapılamamıştır. Mali saydamlığa dair ilk ve geniş tanım yapan, Kopits ve Craig (1998) ‘e göre; devletin yapısı ve işlevlerinin, maliye politikası hedeflerinin, kamu sektörü hesapları ve finansal hedeflerinin halka açık bir şekilde olmasıdır. Mali saydamlık kamusal etkinliklerin genişliğini, güvenilirliğini, anlaşılabilirliğini, güncelliğini ve milletlerarası arenada karşılaştırılabilir bir şekilde olduğunu göstermektedir. Bu durumda seçmenler ve hem ulusal hem de uluslararası alışveriş verişlerin, mali durumunu günümüzde ve gelecekteki iktisadi ve toplumsal etkenleri de olmak

üzere devletin faaliyetlerini maliyet ve faydalarını doğru bir biçimde yorumlayabilirler (Craig ve Kopits, 1998: 1). Mali saydamlık kavramı, günümüzde ulusal ve milletlerarası çalışmalarda önem kazanmakla beraber boyutu çok geniş olduğundan çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlamalardan aşağıda kısaca değinilmiştir.

Mali saydamlık kavramı, daha bilinçli bir toplumun oluşmasına, finansal politikaların tasarlanması ve sonuçlarına dayalı olarak devletlerin sorumlu tutulmasına yardımcı olan finansal bir araçtır (Cansız, 2000: 267).

Mali saydamlık, devletin geçmiş, gelecek ve bugünkü eylemleri ile ilişkili olarak geniş ve anlaşılabilir bilginin takdim edilmesini sağlamaktadır (International Monetary Fund, 2007: 1). Mali saydamlık, 'hükümetin yaptığı finansal işler ile alakalı gerçeklerden birikim yapmadığı' durumu anlatılmaktadır (Mali Saydamlık İzleme Raporu I, 2004: 15).

Mali saydamlık ile kamu mali raporlarının açık, güvenilir, güncel ve kapsamlı olması hazırlanırken, devletlerin de kamu politikalarını oluşturma süreçlerinin de halka açık olması sağlanır (International Monetary Fund, 2012: 4).

Mali saydamlık kavramı, parlamenter sistemde olan tüm politikacıların ve bürokratların görevlerinin uluslararası ölçütlere uygun olarak açık ve anlaşılır bir şekilde belirlenmesini sağlandığı bir kavram olarak tanımlanmıştır (Dülger, 2007: 6).

Mali saydamlık kavramını genel olarak özetlersek eğer; birincisi devletin eylemlerine ilişkin niyet ve öngörülerine hakkındaki bilgilere ulaşılabilmesi. İkincisi, hükümetlere ait olan ve sistemli bir biçimde sınıflandırılmış hesap ve yarı finansal özellikteki eylemlere dair kapsamlı bir şekilde bütçe belgeleri de dahil olmak üzere devletin bilgileri ve verileri; üçüncüsü de kamu görevlilerin seçimi ve atanmasıyla ilişkili kuralların açık bir şekilde ortada olması ve kamu alımlarıyla ilgili istihdamların yasal çerçeve standartlara bağlanmış bir şekilde olması gerekir. Sonuncusu ise mali saydamlığın yayınlanmış olan verilerin doğruluğu için tarafsız bir denetimi gerektirmesidir (Uzunali, 2007: 5-6).

Sonuç olarak bakıldığında finansal saydamlık, ülkelerin kamu kurumları ve kuruluşlarına güven duyması noktasında mühim bir rolü üstlenmektedir. Saydam olan uygulamalar sayesinde toplum, devletlerin tüm ekonomik stratejileri, amaçları ve planları hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşabilmektedirler. Böylece mali saydamlık ile beraber bilgi akışının açık bir biçimde sağlanması nedeniyle,

piyasalar daha etkili çalışabilmekte ve politikalarla ilişkili olan belirsizlikler azalabilmektedir (Bakkal ve Kasımoğlu, 2015: 2).

Diğer bir deyişle, mali şeffaflığı artırmak için hükümetlerin yılsonu bütçelerini ve denetim raporlarını üretmeye ve açıklamaya odaklanmaları talep edilmelidir. Aynı derecede önemli olan, yolsuzlukla mücadele stratejileri, vatandaş bütçelerinin vatandaşları kamusal yaşama katılmaları için güçlendirecek bir mekanizma olarak kullanımını teşvik etmelidir. Daha bilgili vatandaşlar, bütçe sürecinin son aşamalarında bu bilgilerden yararlanarak kamu görevlilerini daha iyi izleyebilecektir. Aynı zamanda ilk aşamalarda dahil olacak ve hükümet karar verdiğinde tercihlerinin duyulmasını sağlayacaktır.

2.1.2. Bütçe Saydamlığı Kavramı ve Hesap Verebilirlik

2.1.2.1. Bütçe Saydamlığı Tanımı

Tarih boyunca ekonomik ve politik rejimlerin demokratik olmayan devlet düzeninden demokrasiye geçişlerinde ve idarecilerin devlet kaynaklarını kullanma ayrıcalıklarını müeyyidelere eklenmesinde bütçeler, toplumsal sözleşme görevini yerine getirmişlerdir. Bu toplumsal sözleşmenin sadece demokrasinin hüküm sürdüğü toplumlarda sosyal sözleşme niteliğini taşıyan bütçe, vatandaşların temsilcisi parlamento tarafından kabul edildiğinde bu kabul aynı zamanda meclise para bulma ya da gider yapma izni vermesi nedeniyle bir hak devri özelliği taşımaktadır. Bütçenin bu kanunsal niteliği ile devletin finansal politikalarının uygulanmasının da aynı zamanda şeffaf olmasıyla benzer ilişki içerisindedir. Zira vatandaşlardan toplanan vergilerin nasıl ve nerede kullanıldığı hesabını verebilmek, toplumsal sözleşmenin en mühim özelliğini kapsamaktadır. Böylece kaynakları yöneten ve harcayan kişilerin bu hesapları verebilmesi adına, başta halkın konuyla ilgili doğru bir şekilde bilgilendirilmesi bir zorunluluk taşımaktadır. Bütçe saydamlığı mali saydamlığın sağlanabilmesinde en önemli ana etkenlerden biri kabul edilmektedir. Çünkü bütçe mali geçmişi, geleceği ve şimdiki hizmetleriyle mali politikalar ile ilgili bilgi veren en temel belgedir. Mali saydamlıkta bu bilgilerin geniş, doğru ve anlaşılır olmasını sağlamaktadır. Bu sayede devlet bütçesi, bilhassa kanun devletinde ve demokrasi anlayışında mali şeffaflığın sağlanabilmesi için gerekli olan bilgileri kapsadığından ötürü finansal saydamlıkla bütçe saydamlığı birbirinden ayrılmaz bir parçayı oluşturmaktadır (Dedeoğlu vd., 2000: 46-47).

Bütçe saydamlığı kavramına bakacak olursak, 1999’da ilk defa klasik bütçe ilkelerinde kararlaştırmasına karşın OECD’ye üye olan ülkelerin iyi uygulamalara ait deneyimler üstüne kurulacak anlayışla ilgili olarak bu kelimeye değişik yeni bir tanımlama yapılmıştır. OECD’ ye göre bütçe şeffaflığı; ‘ilişkili finansal bilgilerin eksiksiz ve sistemli bir biçimde, zamanında açıklanması’ olarak tanımlamıştır (OECD Best Practices for Budget Transparency, 2001).

Bütçe saydamlığı, devlet hasılatları, tahsisleri, giderler ile ilgili geri dönütü ve halkın bu bilgilere ayrıntılı ve zahmetsiz bir biçimde ulaşabilmelerini ibare etmektedir. Bütçe, idarelerin siyaset ve plan manasında ilklerini meydana çıkaran bir dokümandır. Böylece bütçe şeffaflığı sağlanarak katılımcı ve hesap verilebilen bir bütçeleme sürecinin hedeflendiği vurgulanmıştır. Saydam, ulaşılabilir ve yalan yanlış bilgileri kapsayan bir bütçenin tahlil edilişi ve neticelerinin yorumlanması muhtemel olmayabilir. Bütçe ve bütçe süreçlerine dair olan bilgilerin tam olarak takdim edilmesinin yanında kesin vaktinde ve tüm kesimin kavrayabileceği bir biçimde sunulması gerekmektedir (Mastar Özcan ve Kayalıdere, 2014: 223).

Uluslararası Para Fonu, 1998’de çıkan Asya Krizi ve onun yarattığı etkileri giderebilmek amacıyla “Mali Saydamlık Üzerine İyi Uygulamalar Tüzüğü” olarak anılan müeyyideleri öngörmüştür. Bu müeyyideler, 2001 ile 2007 tarihlerinde düzenleyerek finansal saydamlığın çalışma müeyyideleri olarak yayınlanmıştır. Yapılan bu çalışmayla, vatandaşların finansal bilgilere ulaşılabilirliği, bütçe sürecinin aşamaları ve veri niteliğinin ölçütlerini kapsayan meşru ve yönetsel yapıyı yorumlama çerçevesi oluşturulmuştur. Bundan sonra 2002’de, OECD aracılığıyla ‘Bütçe Saydamlığı için En iyi Uygulamaları’ adı altında müeyyideler yayınlanmıştır. Yayınlanan müeyyidelerde, bütçe şeffaflığına ilişkin kullanım yönetimlerin yedi aracı namına bütçe belgelerinin yayınlanması gerektiğinin yanında sayısız ilave bilginin halka duyurulması önerilmiştir. Mevzu bahis iki doküman, bütçe şeffaflığı konusunda atılmış önem arz eden adımlar olarak görülmüş olsa da ülkeler arasında bütçe şeffaflığının ölçülmesi hedeflenmemiştir (Kayalıdere ve Mastar Özcan, 2014: 224). Bütçe saydamlığının sağlanmasına yönelik olarak çalışan kuruluşlardan biride Uluslararası Bütçe Ortaklığıdır (IBP, 2006-2008). Bu kuruluş mahalli yönetimlerin önemlerinin artması ile beraber mahalli yönetimlerin bütçelerini de araştırmaya başlamıştır.

Bütçe saydamlığının sağlamış olduğu birçok faydadan söz edilmesi mümkündür. Fakat literatüre bakıldığında bazılarının ön planda olduğu aşıkardır. İlk önce bakıldığında saydam olan bir bütçede kaynak ayırma ve giderlerin

incelenmesi varlığı devlet çalışanları üstünde tesiri olmalı ve görevi kötü bir şekilde kullanılmaya sebebiyet veren uygulamalardan kaçınılmalıdır. İlâveten halkın ve meşru incelemelerin bütçe sürecinin içinde olması hatalı siyasi kararlarının alınmasını ve yanlış kaynak ayrımı yapılmasının önüne geçilecektir. Bütçede saydamlığın var olduğunu bilen insanların idareye olan güvenleri kesin olacak ve idareye güvenememiş olan halkın da vergilerin ödenmesini de pozitif bir şekilde etkileyecektir (Yıldız, 2015: 24).

Saydamlık, hesap verilebilirliği var eden bir faktördür. Buradan bakıldığında bütçe saydamlığı, hesap verilebilirliğin yükselmesine katkı sağladığı için önem arz etmektedir (Fox, 2007: 664). Ayrıca hesap verilebilirlik, bilgiye ulaşım ölçüsünde mümkün olmaktadır. Bütçe sürecinde saydamlığın olmadığı durumlarda vatandaşların ilgili birlişikilere sınırlı bir şekilde hesap sorabilmelerine sebep olacaktır. Sonuç olarak denetimde etkinliği sağlayabilmek için de bütçe saydamlığı önemli bir konumdur. Bütçe şeffaflığı ve etkili denetim karşılıklı olarak birbirini tamamlayıcı iki faktördür. Bütçenin yeterince saydam olması kontrol etkinliğini olumlu yönde etkileyerek artmasına olanak sağlayacaktır. Ayrıca etkili bir kontrol sisteminin bulunması bütçe saydamlığına katkıda bulunacaktır.

2.1.2.2. Bütçede Hesap Verilebilirlik

Bütçede hesap verilebilirlik kavramı, devletin kamu idareleri ve kamu yönetiminde çalışanların devlet kaynaklarının elde edilebilmesi, yönetilmesi ile kullanılmasında yürütmüş oldukları etkinliklere ait iş ve işlemleri sebebiyle üst kademe yöneticilere, kontrol ve değerlendirme yapmak ile sorumlu olan kurumlara, meclise ve halka hesap verilmesi olarak tanımlanmıştır (Aktan vd., 2012: 513). Kamu mali yönetiminden hesap verilebilirlik ise; daha evvel belirlenmiş amaçlar penceresinde belli bir başarının erişebilmesine ait yükümlülüğün yüklenilmesi ve bu yükümlülüğün açıklanması gerektiği şeklinde tanımlanmıştır.

Türkiye’deki hesap verilebilirlik kavramına bakılırsa, hesap verme yükümlülüğü 5018 sayılı yasanın sekizinci maddesinde şu biçimde ifade edilmiştir; ‘Çeşitli devlet kaynağının sağlanması ve kullanılmasında vazifeli ve vazifeli olan kişiler, kaynakların etkin, iktisadi, bereketli olması ve yasalara uygun bir şekilde alınması, kullanılması, hesaplanması, raporlandırılması ve zararlı olarak kullanılmaması için gerekli olan tedbirlerin alınmasından mesul ve vazifeli

olarak belirlenmiş makamlara hesap verme zorunluluğunun bulunması' dır. Özetle hesap verilebilirlik kavramı, saydamlığın temel taşıını oluşturmakta ve şeffaflığın ne düzeyde sağlandığıyla ve hesap verme mesuliyetinin ne ölçüde büyüdüğü ile ilgilidir.

1800 ile 2005 dönemlerinde, İngiltere ve Amerika'da İngilizce bir şekilde yayımlanmış bir milyon yapıtın taranması sonucunda, hesap vermenin kullanım yoğunluğunun yaklaşık olarak 1970 yılına kadar sınırlanmış olduğu bundan sonraki yıllarda ise bu kelimenin kullanım yoğunluğunda gözle görülebilir bir şekilde yükseliş yaşandığı görülmüştür (Dubnick, 2014: 23). Hesap verilebilirlik, çok kez hesap vermenin kapsamını belirtecek biçimde birden çok kavramla kullanılmıştır. Bunlar; siyasal hesap verme, finansal hesap verme, kavramsal hesap verilebilirliktir. Ayrıca hukuki olarak kullanımda sorumluluğu, siyasi kullanımda yanıt verilebilirliği, finansal ve geleneksel yönetişimde uygunluğu ve kesinliği ifade edecek şekilde mana bulan ve bu kavramı 1890 yıllarından günümüze kadar ilk doğan ve genişliği daha fazla olan kavram -finansal hesap verme- terimidir (Dubnick, 2014: 27). Bu da devletin varlığını sürdürebilmesi için vatandaşlardan alınan vergilerle ilişkili olduğunu ve vatandaşların da neye mal edildiğini bilmek istediğinden ötürü bu yararlanma biçimi yaygın olarak kullanılmıştır.

Finansal hesap verme sorumluluğundan kısa bir şekilde değinilecek olursak eğer, yönetimin finansal alandaki yetenek ve yetkileri kullanma yükümlülüğüdür. Bu yüzden finansal hesap verme yükümlülüğü büyük miktarda bütçeyle gerçekleştirilebilmektedir. Fakat, bütçe tek başına finansal kontrol ve hesap verilme yükümlülüğünü sağlayamayabilir. Bu sebeple son zamanlarda genişleyen mali şeffaflık, hesap verme yükümlülüğünün gerçekleştirilmesi için çok büyük bir önem arz etmektedir (Aktan vd., 2012: 540).

Hesap verme üç esas kavramayı içermektedir. Bu esaslar; devlet nezdinde yapılan veya ulaşılmayan taahhütler ile ilgili bilgilere halkın ulaşımını içeren saydamlık, vatandaşların devlet etkinliklerinin belgelenmesi veya onaylanmasını isteme gücünü kapsayan 'yanıt verilebilirlik' ve halkın, devletin belli ölçütleri önleyememesi sonucunda sahip olduğu müeyyide gücünü kapsayan çetin gücüdür (Hudson ve Govnet, 2009: 23-24).

Kısacası mali yönetim açısından hesap verme, devlet gücü kullanma yetkisiyle ilişkilidir ve bu gücün nasıl kullanılacağı konusunda bilgiye ait açıklama ve tartışmayla sonuçların sorumluluğunu alma olarak ifade etmektedir.

2.1.3. Bütçe Hakkı ve Saydamlık

Burada yukarıda daha önceden saydamlık kavramından bahsedilmiştir. Ancak bütçe hakkı ve saydamlık kavramları birbirine yakın olduğu için şeffaflığı daha iyi anlayabilmek adına bütçe hakkının ne olduğu ve hangi süreçlerden geldiğinin anlaşılması gerekir. O yüzden bütçe hakkının tarihsel gelişimi hakkında bilgi verdikten sonra saydamlıkla ilişkisine değinilecektir.

Bütçenin yerleşmesi, bütçe hakkıyla yakından ilişkilidir. Bütçe hakkı devletin nerelere ve ne miktarda kaynak harcanması gerektiğini ve bu giderlerin topluma nasıl bir yükümlülük getireceği, halkın veya halk namına karar verecek olan sorumlu mercilerin yetkili olmalarıdır. Bütçe hakkının mutlak olan monarşiye karşın vatandaşların ve temsilcilerinin asırlarca sürmüş olan çabaları sonucunda elde edilmiştir. Bütçe hakkıyla ilişkili harcanan zahmetlerin, devlet konularının yürütülmesinde yönetilenlerin yetkili olmalarını sağlamış, başka bir şekilde anlatılırsa bütçenin kurumsallaşması ile demokratik idare şeklinin oturmasına neden olmuştur (Mutluer vd., 2005: 53).

Bütçe hakkının tarihsel kökeninde 1915 yılında Magna Carta Libertatumla başlayan hasılat ve harcamaların çeşit ve miktarlarının kararlaştırma vazifesinin kime bağlı olduğuyla ilintili çalışmaların arkasından vatandaş temsilcilerinin bütçenin üzerinde elde etmiş oldukları yetkilerle yürütme kuruluşlarının vergi almasına ilişkin vermiş olduğu yetki hudutları ve harcama yapılmasına tasdik vermenin yetki şekilleri, bütün bir şekilde ‘bütçe hakkının’ başlangıcını oluşturduğu vurgulanmıştır (Narter, 2012: 36-37). Öte yandan 19.yüzyılda Başbakan Gladston döneminde bütçe yalnızca devletin yapmış olduğu gelir ve harcama varsayımlarını kapsayan mali bir belge olmaktan çok, toplumun ‘ulusal bütçesi’ olma niteliğini kazanmıştır. Dolayısıyla parlamentodaki bütçe görüşmelerinde parlamenterler dışında, İngiliz halkını da kapsayacak şekilde bir bütçenin yapılmasına özen gösterilmeye başlanmıştır (Tüğen, 2014: 6). Bütçe hakkının kısaca tanımına bakılacak olursa; devlet hizmetlerinin cinsi ve tutarının bu görevleri karşılamak için devlet gelirlerinin toplanmasına ait belirleme yetkisidir (Edizdoğan ve Çetinkaya, 2014: 21).

Bütçe hakkının tarihsel kökeninde özellikle önemli ülkeler olan İngiltere, Almanya, Fransa, ABD ve Türkiye gibi ülkelerde bütçe hakkının gelişimine ilişkin bilgilere yer verilecektir.

2.1.3.1. Almanya’da Gelişen Bütçe Hakkı Süreci

Almanya’da orta çağdaki derebeylik döneminde kamu harcamaları, devletin kendi kişisel gelirleri, resim ve harç gibi gelirler ile karşılanabilmekteydi. Devletin artan harcamaları vatandaşlarında onayı alınmak kaydıyla gideriliyordu. Fransa’daki yaygın meclis mekanizmasına benzeyen bir yapıda parlamentosu vardı. Fakat bu meclislerde diğerlerinden farklı olarak çoğunlukla din insanları ve şövalyeler vardı (Çataloluk, 2008: 89-90).

1850 yılında Prusya Anayasa’sıyla hükümdarların önderliğinde parlamento ile yönetim idaresi uygulanınca kamu giderleri ve devlet gelirlerini kararlaştırma yetkisi, bütçe hakkını kararlaştırma yetkisi Ayan ve Mebusan meclislerince tanınmıştır. 1862’de Prusya Mebusan parlamentosu devletin savunma giderlerini arttırma isteğini kabul etmeyince, Başbakan Bismarck, bütçe önerisini Mebusan parlamentosundan alarak Ayan meclisi kararına sunmuştur. Fakat bu uygulama 1866 yılına kadar süregelmişse de Kral Guillaume hem şahsi namına hem de devlet namına parlamentodan af istemiş, bütçe hakkının 1850 yasasına göre düzenlemiş ve bütçe hakkı millet parlamentosu tarafından yararlanmaya başladığı vurgulanmıştır (Aksoy, 1993).

2.1.3.2. İngiltere’de Gelişen Bütçe Hakkı Süreci

Bütçe ilk kez İngiltere’de ortaya çıkarak, büyümüş ve buradan da Avrupa topraklarına sıçramıştır. Ayrıca bütçenin net olarak ortaya çıkışı anımsanmamakla birlikte, İngiltere’de 10 ila 13. asırlarda bütçe hakkının ortaya çıktığını ve de gelişmeye başladığını söylemek muhtemeldir. Böylece bütçe ayrıcalığının ilk kez İngiltere’de doğduğu ve parlamenter yönetime benzer biçimde ilerlediği görülmüş ve evvelden önce kralın arzuladığı gibi vergi ve harç alabilme özgürlüğüne sahip olmuştur (Yıldız, 2015: 12). İngiltere’de diğer monarşiyle idare edilen ülkeler gibi kralın malikane gelirlerinin yetemediği zamanlarda halktan vergi alabilmek için başvurulmuştur. Kralın mülk vergisini istemesi, günümüzdeki İngiliz meclisinin altında sayılan Avam kamarasının geçmişini oluşturan Halk parlamentolarınca onay verildiği durumunda faaliyete girecektir (Falay vd., 20006: 17-18). Dolayısıyla kralın vergi ve harç alabilmesi için öncelikle vatandaştan müsaade alması gerektiği kriteri oturmaya başlanmış ve vergilerin alınması için bu sisteme başvurulmuştur. Daha önceleri vatandaşın toplamak için verdiği vergiler ve resimleri artık vatandaş temsil eden millet meclisi tarafından onaylanmaya başlanmış ve bu sayede vergileme hakkı daha saydam ve yasal bir

sisteme kavuşmaya başlanmıştır (Aksoy, 1993: 11-12). Tüm yaşanan bu zaman sonucunda 1822’de hükümet tarafından kamu sektörünün bütün bir şekilde finansal durumunun bir bütçe tasarısı ile her yıl yasama yetkililerine sunmasının oturması ile beraber modern bütçe sisteminin esasları atılmıştır (Zekioğlu, 2009: 13-14).

2.1.3.3. ABD’de Gelişen Bütçe Hakkı Süreci

Amerikan özgürlük savaşı İngiltere yönetiminin koymuş olduğu vergilere karşılık başlayan ve 1783 yılında yapılan sulh antlaşmasıyla Amerika’nın özgürlük ve hakimiyet ayrıcalığı tanınmış vergi ve bütçe hakkı Amerika’yı temsil edenlere sirayet etmiştir. Amerikan yasasının birinci maddesinde sırayla sekizinci ve dokuzuncu bentlerinde “Her çeşit vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülükler koymak borçlanma kararı vermek, kongrenin yetkileri arasındadır.” Aynı zamanda ‘Yasa gereken tahsisatı yapamadıkça, hazine namına gider yapılamaz. Millete ait olan varlıkların gelir ve harcama durumlarını gösteren sistemli hesaplar ara sıra yayınlanabilecektir,’ yargıları yer almıştır (Yıldız, 2015: 15-16).

1791 tarihli ABD Anayasasıyla feodal devletin finansal yetkileri nizama sokarak bütçe hakkı ve vergi hakkı vilayetler tarafından, birleşik devlete izin süresi şeklinde verildiği açıklanmıştır. Ancak bu yetki 1913 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle gelirin vergilenmesini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Böylece bütçe hakkı özgürlük sonrasında ve birleşik seviyede ABD meclisince kullanılmaya başlandığı ifade edilmiştir. Ancak birleşik yapı, vilayet meclislerine bütçelerini kararlaştırma ve onaylama hakkı vermiştir. Böylece ABD, bütçe hakkını İngiltere ve Fransa’nın tersine özgürlük mücadelesinin sonucunda kazanmıştır (Edizdoğan ve Çetinkaya, 2014: 31-32).

2.1.3.4.Fransa’da Gelişen Bütçe Hakkı Süreci

Fransa’da devletin hasılat ve harcama tahmin, kontrol ve uygulama ayrıcalığının halk meclislerince uygun bir biçimde kullanılması 1789 Fransız İhtilali sonucunda ulusal egemenlik ülkelerinin kabul ve duyurusu sonucunda gerçekleşmiştir. İngiltere’de olan gibi Fransa’da da asaletliler ile kilisenin mümessillerinden oluşan yaygın meclislerin var olduğu söylenilmiştir. Harcamaların pek çoğunu kendi miras gelirlerinden veya kral ayrıcalığı adı verilen -regalien- gelirlerden tahsis eden yönetenlerin, harcamalarını bu bahsedilen gelirle kapatamadıkları zaman bu meclisten onay isterlerdi (Çetinkaya

ve Edizdoğan, 2014). Fransa'nın tarihine bakıldığında 1314 ile 1614 yılları ortasında geçen 300 asırlık zaman payı “Genel Meclisler” zamanı olarak tanımlanmaktadır. Bundan sonra gelen tarih ise 1789 Fransız İhtilali'ne kadar olan yüz yetmiş beş yıllık zaman payında her ne kadar ara sıra düzenli olmayan bir şekilde meclisler toplana gelmişse de bunlar millete vekillik eden yaygın meclisler gibi olmaması nedeniyle iki yüzyılı aşkın süren bir zaman asrı Fransız kronolojisinde “Meclissiz Devir” olarak tanımlanmıştır (Bağlı, 2012: 60). 1789 devriminden itibaren halk parlamentosu ilk önce “milletin rızası olmadan hiçbir vergi alınamaz” kriterini benimseyen bir yasa çıkartılmıştır. Ancak sadece vergiler için olmayan, tüm devlet gelirlerini tasdik ölçüsü kabullenerek bütçe hakkının birinci derecesi başarılmıştır (Feyzioğlu, 1984). Genel olarak çağdaş anlamda Fransa'da bütçeyi hazırlama, onaylama ve uygulama aşaması 1816 yılında gerçekleşmiştir. Bakanlar kişisel olarak verilen tahsisatlar içinde gider yapma ölçütü 1817 yılında konduktan sonra 1827 ile 1831 zamanında yapılan değişikliklerle beraber devlet hizmetlerinin türleri ve her görev ünitesindeki programlara dair hazırlanmış harcama kalemleri bütçeye ilave edilmeye başlamıştır. Bunun sonucunda meclislerin kamu harcamaları üstünde kontrolü de giderek artan bir seyir izlemiştir. Kısaca 1862'de “Genel -Kamusal Muhasebe Kararnamesi” ile bütçe ayrıcalığı Fransa'da çağdaş bir şekilde gelişimini bitirmiştir (Yıldız, 2015: 14).

2.1.3.5. Türkiye’de Gelişen Bütçe Hakkı Süreci

Türkiye diğer devletlere nazaran çağdaş manada bütçe hazırlama işini ve teknik uygulama açısından geri planda kalmış ülkelerden biri olarak geçmektedir. Bütçenin hazır hale gelmesi, onaylanması ve incelenmesi ayrıcalığını halk parlamentosu aracılığı ile yapması büyük zorluk ve gecikmeden sonra ancak on dokuzuncu asır sonlarında olabilir hale gelmiştir (Yıldız, 2015: 16). Türkiye bütçe hakkını elde etme ve kullanma açısından diğer ülkelere nazaran gecikmiş ve geride durmuştur. Ayrıca bütçe hakkının oluşması Fransa, İngiltere ve yukarıda sayılan diğer ülkelerde olanlar gibi başlamış ve gelişme göstermiş bir biçimde değildir. Osmanlı Devleti'ne bakıldığında bütçe hakkının gelişmesinde diğerleri gibi hakkın alınmasında devrimler veya yenilikler sonucunda yapılmamıştır (Aksoy, 1993).

İlk Osmanlı bütçesinin hangi yıllarda olduğu konusu tartışılacak olsa da batılı anlamda yapılan ilk bütçenin 1863 ve 1864 yılında gerçekleştiği kabul

görmektedir. Türkiye’de ise bütçe hakkı ilk defa 1876 anayasasıyla onaylanmıştır. Fransız Anayasasında olduğu gibi bu anayasa da vergilerin bütün vatandaşlardan ödeme durumlarına göre ve sadece yasaya bağlı olarak alınması ilkesinin yer aldığı belirtilmiştir. Türkiye’de yasa ve bütçe hakkına elverişli olarak, gerçek ve modern şekilde hazırlanmış ve uygulama aşmasına konulan teklik ve yaygınlık ilkelerine elverişli olan ilk modern bütçe 1909 yılıyla ilgili olan bütçedir (Yıldız, 2015: 16-17).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla beraber daha tertipli ve sürekli bir bütçe sürecinin oluşturulması için çalışmakla kalınmamış aynı şekilde devletin gelir ve gider hesaplarının sistemli bir biçimde durdurmasına imkân sağlayacak yasa ve tertip etme işinin ortaya çıkarılmasına da çaba gösterilmiştir. Dolayısıyla Türkiye’de bütçe kuruluşlarının oturması Cumhuriyet dönemiyle beraber olmuştur. Bütçe ve devletin gelirleri üzerinde saydam bir şekilde yargılar 1924 Anayasasında yer almış ve bütçe ayrıcalığının kesin bir biçimde kabul edildiği 1924 anayasasının yanında 1927 yılında haziran ayında faaliyete giren “1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye” yasası bütçeye ait yargıları içermiştir (Zekioglu, 2009: 14-15). Bakıldığında 1982 Anayasasının getirmiş olduğu en büyük yeniliklerden biri TBMM’ye etkili bir bütçe hakkını temin eden kesin hesap kanunu önerisi olmuştur. Böylece bir evvelki seneye ait olan bütçe neticeleri meclis aracılığıyla bütçe hakkı nedeniyle araştırılabilecek ve denetlenebilecekti. Bu özellikte öncelikle saydamlık ve şeffaflığa daha çok önem verildiğinin göstergesidir.

Türkiye’de devlet finansal yönetim ve kontrol sistemiyle alakalı yapılan temel değişiklik finansal yönetim ve denetim sisteminin uluslararası ölçütler ve Avrupa Birliği kurallarına uyumlu duruma getirmesi için hazırlanmış ve 2003 yılında kanunlaşan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasası’dır (Kesik, 2005: 96). Yasayla, bütçe alanının genişletilmesi ile bütçe hakkından daha iyi biçimde yararlanılması, bütçe yapma ve uygulama aşaması süresinde faaliyetlerin temin edilmesi, finansal yönetimde saydamlığın sağlanması, sağlam bir hesap verme işleyişi gider sürecinde izin ve yükümlülük duruşunun tekrardan sağlanması, etkili bir iç denetim mekanizmasının oluşturulabilmesi ve böylece modern ve yeni bir kamu finansal yönetim mekanizmasının gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır (Saraç, 2005: 124-125).

Bütçe hakkının tarihsel gelişimine kısaca değinildikten sonra şimdi de saydamlıkla olan ilişkisi hakkında bilgi verilecektir.

Kamu bütçesi, halkın seçtiği temsilcilerin vasıtasıyla devletten istemiş olduğu hizmetlerin bir karşılığı olduğu için bütçe hakkı da halkın seçmiş olduğu mümessillerden oluşan meclislerin yürütme kuruluşuna ve onun komutasındaki yönetime hizmet isteme kataloğu verme manasını taşımaktadır. Böylece bütçe hakkı meclisin yürütmeyi ve yönetimi faaliyete geçirme yetkisini oluşturmaktadır. Bu izin; bütçenin kabul edilmesi, uygulanmasının görülmesi ve uygulama neticesinin denetlenmesini içermektedir (Yıldız, 2015: 16-17). Yaygın bütçe hakkı fikrine göre meclisin onayı olmadan devletin gelir toplamaması ve gider yapmaması meclisin devlet maliyesindeki kesin olan gücünün varlığını göstermekle beraber, bu gücün siyaset teşkil etme ve bütçeleme sürecinde meclisler aracılığıyla ne kadar etkili bir şekilde yararlandığı konusu tartışmalıdır. Böylece kullanımda şekilsel izinlere karşın meclislerin bütçe süresindeki ve devlet politikalarını karara bağlamak sonundaki faaliyeti sorgulanması gerektiği vurgulanmıştır (Biçer ve Yılmaz, 2010).

Bütçe hakkının egemenlik iznini hazır bulunduran seçkin bir kişiden alınıp sahibi olan vatandaşlara veya halkı temsil eden meclislere iletmesi yıllar süren çabalar sonucunda olmuştur. Bunun sonunda vatandaşların seçmiş olduğu ve vatandaşları temsil eden parlamentolar, halk adına bazı gelirleri toplamak ve harcamak üzere görevlendirilen hükümet ve komutasındaki kurumları denetleyebilecek pozisyonudadır. Bu kontrol iznine bütçe hakkı sayesinde ulaşılmıştır. Özetle, devletin bütçe hakkını zararlı olarak, şeffaflık ve hesap verilebilirlik kelimelerinden mesafeli bir biçimde kullanılması, devletin bütçe uygulama neticelerinin kontrolünde aklanamaması durumunu ortaya çıkaracaktır. Bütçe hakkının vatandaşlar namına meclislere geçmesi bütçe şeffaflığını sağlamak için mühim bir faktör konumundadır. Neticede saydamlığı sağlamak için mühim bir mahal oluşturan raporların sunuşunda eksiklik ve aksilikler yaşanmış olsa da kuramsal olarak şeffaflığı sağlama da bütçe hakkının yeri küçümsenmeyecek düzeyde önem arz etmektedir. Yukarıda bahsedilen raporların mahali ve vaktinde meclise ve vatandaşlara takdim edilmemesi bütçe hakkı ile çeliştiğini göstermektedir. Vatandaşların vergileriyle mal edilen devlet hazinesinin nerelere harcandığını talep etmesi bütçe hakkının bir neticesidir ve bu durumda bütçenin şeffaf olduğu durumuna varılmaktadır. Aksine saydam olmayan bir bütçe vatandaşların bu bilgilere ulaşamamasına sebep olacak ve bu da bütçe hakkının özüne aykırı bir sorun oluşturacaktır. Dolayısıyla günümüze kadar gelişmiş bir

şekilde ulaşan bütçe hakkının daha çok kazançları şeffaflık ve hesap verilebilirlik kelimeleri vuku bulmuştur.

2.2.Yolsuzluk Kavramı, Tarihçesi, Özellik ve Çeşitleri

2.2.1.Yolsuzluk Kavramı

Yolsuzluk kavramının tanımlanmasında literatüre bakıldığında genel olarak bir fikir birliğinin sağlanamadığı ve bu yüzden de birden fazla tanım yapılarak bu konunun daha anlaşılır bir şekilde olabileceği düşünülmektedir.

Yolsuzluk kavramı, İngilizce 'de “corruption” terimiyle ifade edilirken, Yunanca da “corruptus” ve “corrumpere” sözcüklerinden türemiştir. İngilizcedeki ‘corruption’ kelimesiyle ‘Devlet hizmetini yerine getirirken, rüşvet veya kayırma benzeri etmenler ile doğruluktan ve ilgiden kopma veya dönme’ olarak anlatılmaktadır. Türkçede yolsuzluk kavramı “Bir görevi bir yetkiyi kötüye kullanma, suiistimal veya nizamsızlık” olarak tanımlanmıştır (Çakıroğlu, 2018: 9).

Yolsuzluğu genel kabul olarak gören birçok kurum bulunmaktadır. Bunlardan biri Dünya Bankası'na yöneliktir. Banka, yolsuzluğu, kırtasiyecilik ve siyaseti ön plana çıkararak şöyle belirtmiştir: “Kamu gücünün ve kaynaklarının özel menfaat amacıyla kötüye kullanılması” olarak açıklamıştır (Word Bank, 1997). Bir başka tanımda ise Uluslararası Saydamlık Örgütü aracılığıyla yapılmıştır. Buna uygun olarak yolsuzluk: “herhangi bir görevin özel çıkarlar için kötüye kullanılması” biçiminde tanımlanmıştır (Transparency International, 2000: 3). Uluslararası şeffaflık örgütünün Dünya Bankasından değişik bir şekilde yolsuzluğu ancak kamu gücüyle belirtilmemiş, daha kapsamlı bir pencereden açıklamıştır. BM “Bölgeler Arası Suç ve Adalet Araştırmaları Enstitüsü” raporunda yolsuzluk en genel şekilde tanımlanmıştır. Tanımda; “kamu ve özel kuruluşların karar verme mekanizmalarındaki yozlaşma ve bozulma” olarak ifade edilmiştir.

Bir başka ifadeye göre yolsuzluk, devlet hazinesinin maksada binaen ve tasarlanmış bir şekilde tozunda ve verimli olarak yararlanılmaması, bir başka şekilde halkın tümüne yönelik olan kaynakların, kamusal yarar yerine şahsi çıkarlar için kullanılması olarak tanımlanmıştır (Korkusuz, 2000: 81).

Görüldüğü üzere yolsuzluk kavramı namına sayısız tanım yapılmıştır. Ancak Tanzi'nin (1998) yılında, yaptığı tanımda ise; yolsuzluğun yapılan tanımlamaların yetersiz yönleri bulunduğunu ve yolsuzluğun açık bir kalıbının

olmadığını, tanımlanmasının oldukça zor olduğunu vurgulamıştır. Bunun içinde “Bir körün fili tarif etmesi” teşbihi kullanılmıştır. Tanzi, Word Bank ve Uluslararası Şeffaflık Örgütünde olan gibi ‘şahsi çıkarları’ ön plana çıkararak yolsuzluğu, “Bir kimsenin kendisi ya da yakın çevresi için bilinçli olarak menfaat ilişkisinden uzak durmaması” şeklinde açıklamıştır (Tanzi, 1998).

Bakıldığında rüşvet ve yolsuzluk kavramı birbiri ile sıkça karıştırılan terimlerdir. Rüşvet olarak para alan biri aynı şekilde yolsuzluk yapmış fakat yolsuzluk yapması daima rüşvet alındığı anlamını taşımamaktadır. Yolsuzluk kelimesi, nepotizm ve üstüne para nakletme terimlerini de içine almaktadır. Dolayısıyla yolsuzluk şahsi karların ortada bulundurulması neticesinde yetkinin zararlı kullanımını da içeren yaygın bir kavram olup, bunun mali olma gibi herhangi bir yükümlülüğü yoktur (Bailey, 1966).

Literatürde yapılan yolsuzluk tanımlarının genel olarak birkaç istisna hariç olmak üzere “devlet gücü” ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Ancak yolsuzluk sadece kamu sektöründe değil özel sektörde de bulunmaktadır. Yolsuzluk insan ilişkilerinin var olduğu tüm toplumlarda ortaya çıkan bir kavram olduğu için kamu kesimi ve özel kesim farkı yapılmaksızın kullanılmaktadır.

2.2.2. Kavramsal Çerçeve

Yolsuzluğun kronolojisi çok öncelere kadar dayanan kapsamlı bir problemdir (Bardhan, 1997). Yolsuzluğun temelleri milattan önce dört bin yıllarında “Sümer Okul Günleri” ismini taşıyan bir tablete dayandırılmaktadır. Bu tablet, sınıfta okuyan bir öğrencinin ailesi tarafından, öğretmenin üstünde bir şantaj kurması ve o öğrencinin sınıf başkanı olmasını anlatmaktadır (Erkal vd., 2014: 144). Oktar (2003:14) yaptığı çalışmada “Dante yedi yüz yıl önce cehennemin dibinde rüşvetin yer aldığını ifade ederek, orta çağda yolsuzluğun bir çeşidi olan rüşvete duyulan öfkeyi dile getirmiştir” şeklindeki ifadesi ile Orta Çağ’da yolsuzluğun var olduğunu söylemiştir.

Türkiye’de yolsuzluklar Osmanlı Devleti döneminde başlamıştır. Bu dönemde yaşanan en mühim yolsuzluk ve rüşvet olayı Sultan Beyazıt zamanında olmuştur (All, 2005). Öte yandan Osmanlı Devleti zamanında başlayan yolsuzluk daha sonra Osmanlı Devleti’nin çöküş yıllarında da süregelerek önlenemez bir durum gelmiştir. Ancak kuvvetli bir merkeziyetçi kuruluşa sahip bir hükümet olması nedeniyle çöküş yıllarına kadar olan süre zarfında yolsuzluk olgusu yok denecek kadar az olduğu ifade edilmiştir (Gür, 2014: 195). Daha çok yolsuzluk

toplumsal yapının çürüdüğü gerileme ve çöküş dönemleriyle çıkış ve yükselme dönemlerinin başında yoğun bir şekilde görülmüştür. Nedenine bakıldığında gerileme ve çöküş dönemlerinde Osmanlı yönetim mekanizması ve finansal sistem topallamaya başlamış, hükümet otoritesi kayıp olmuş, yolsuzluk ve rüşvete uygun bir ortam oluşmuştur. Çıkış ve yükselme dönemlerine bakıldığında değişmeye eğilimli olan kurumsallaşma ve düşüncesinin gecikmesi ile yani uyum sorununun yaşanması da benzer şekilde yolsuzlukların artışına neden olmuştur (İstanbul Ticaret Odası, 2001: 11). Dolayısıyla Osmanlı Devleti’ni yönetenler ve vatandaşlar arasındaki ilişkilerde rüşvet ve yolsuzluk yaygınlık kazanmıştır. Buradan hareketle Osmanlı Devleti’nin dağılmasında önemli bir role sahip olduğu bulgusuna ulaşılabilir.

Özetle yolsuzluk olgusu, insanoğlu tarihi süresince hemen hemen her çağda değişik şekillerde varlığını devam ettirmiştir. İster dünyada olsun ister ise Türkiye çapında belirli çağlarda düşüşler yaşansa da yolsuzluk olgusunu engellemek pek de mümkün sayılamamıştır. Yolsuzluğun bu kadar yaygın bir şekilde olması ise iktisadi, idari ve sosyal yönden sayısız nedeni çıkmaktadır (Keçeci, 2015: 10). Yolsuzluğun tarih boyunca kaçınılmaz bir olgu olarak karşımıza çıkmasında daha çok rasyonel insan davranışları etkili olmuştur. Çünkü gerçek kişiler her zaman bireysel çıkarlarını sosyal menfaatten üstün tuttuğu için yolsuzluğun genele yayılmasına yol açmakta hatta kaynakların yeniden dağılmasına bile sebep olmaktadır.

2.2.3. Yolsuzluğun Özellikleri

Yolsuzluk kavramı, adalet ve eşitlik kavramlarıyla uyum içerisinde olmayan bir terimdir. İnsanın özsaygısını yok etmekte beraber insan hakları ve esas bağımsızlıkların gerçekleşmesini engelleyen bir olgudur. Daha açık bir ifadeyle yolsuzluk, insan ayrıcalıklarının gerçekleşmesinde global davranışı engelleyici bir niteliğe haizdir (Köse, 2019: 6). Yolsuzluk olgusunun özelliklerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir (Köse, 2019: 6-7):

-Yolsuzluk ikili ilişkilerden doğmamaktadır. Yani birden fazla kişinin katıldığı bir olayken, zimmet suçunda genellikle bir kişi bulunurken bazen de ikinci bir taraflı eylem olabilir.

-Yolsuzluğun sonucunda mutlaka çıkar meydana gelmektedir. Sağlanan bu çıkar maddi olabileceği gibi manevi bir çıkar da olabilmektedir.

-Yolsuzluk olayını doğurabilecek yöntemlere başvuran kişi veya kişiler, bunu gizlemek için yasal bazı mazeretlerin arkasına sığınır ve yasalar ile açık bir şekilde çatışmaktan kaçınmaktadırlar.

-Yolsuzluk olayı, toplumların aldatılmasını ve bu nedenle çeşitli hilelere başvurulması anlamına gelmektedir.

-Yolsuzluğun temelinde yalan ve aldatmaca bulunmaktadır. Bu yüzden yolsuzlukla halkın devlete olan güveni sarsılmaktadır.

-Yolsuzluk olgusu, üniformasız toplumda olan hizmet ve sorumlulukları alt üst etmekte ve kişisel olan menfaatlerin sosyal menfaatlere üstün tutulması düşüncesine dayanmaktadır.

Yukarıda sayılan yolsuzluğun bu özelliklerini genişletmek mümkündür. Ancak bu maddelerin, yolsuzluğun tüm özelliklerini yansıttığı söylenemez. Bunlar genel özellik olarak yorumlanabilir. Gerek Türkiye’de gerekse dünyada rüşvet ve yolsuzluk olaylarında çok fazla para dönmekte ve birçok ekonomik kararın, kamu yararına olmadığı daha çok kişisel yararların gözetilerek alındığı görülmektedir. Ortaya çıkan bu zararı yine vatandaşlar ödemektedir. Daha çok emeğin ezildiği ve yasal vergiden kaynaklanan yükler, tüketicinin üzerine kalmaktadır. Buna yasal olmayan bir tür vergi olan rüşvet yükünün tüketiciye yansıtıldığı konusunda bazı çalışmalar yapılmıştır. Özetle yolsuzluklar, yasal otoriteye karşı duyulan saygıyı büyük ölçüde zedelemektedir. Burada hükümetler, halkın desteğinden yoksun kalır ve hükümetle vatandaşlar arasındaki karşılıklı güven duygusu da ortadan kaybolur.

Bunlara ilaveten yolsuzluk, gizli bir kelime olması münasebetiyle bilimsel olarak da kanıtlanmasının epey zor olduğu vurgulanmıştır (Köse, 2019: 7).

2.2.4. Yolsuzluk Çeşitleri

Yolsuzluk çeşitlerinin bir kısmı doğrudan cezai yaptırımlara tabi iken, bir kısmı da dolaylı olarak yasalar tarafından suç sayılmayan türlere girmektedir. Cezai hükmü içeren yolsuzluk çeşitleri; zimmet, rüşvet, irtikap, kara paranın aklanması ve dolandırıcılıktır. Cezai kapsamına girmeyen yolsuzluklar ise; kayırmacılık (iltimas), rant kollama, oy ticareti, lobicilik gibi yolsuzluk çeşitleri de vasıtalı bir şekilde cezalandırılmaktadır. Çalışmanın bu kısmında ceza kapsamına girip girmemesine bakılmaksızın iki kısma ayrılmadan bilgiler verilecektir.

2.2.4.1. Rüşvet

Yolsuzluğun kaynakçalarda daha çok kullanılan çeşitlerinden biri rüşvettir. Buna göre kamu çalışanlarının devlete ait olan mal ve hizmetlerinin sunulmasındaki yetkileri ve rollerini suiistimal edilerek, birtakım şahıs veya kurumlara ayrıcalıklı işlemler gerçekleştirmeleri ve bunun karşılığında ayni ya da nakdi olarak bireysel veya kurumsal bir çıkar sağlamak anlamına gelmektedir (Çakıroğlu, 2018: 15). Rüşvetin konusunu, ücret, eşya, hediye vs. maddi değerleri olan bir şeyler olabileceği gibi, rastgele bir maddi bedeli bulunmayan bir menfaat ilişkisi de olmaktadır. Örnek olarak üst düzey bir idarecinin malının değerinden fazlaya alınması veya rastgele bir binada kira verilmeden oturması ya da tatil, eğlence gibi hakların olması rüşvet olarak tanımlanmaktadır. Rüşvetle tarafların karşılıklı olarak çıkar sağlamaları sosyal ilişkileri zedeler ve toplumda güven sorunu yaratır. Rüşvet aynı zamanda ahlaki bir çürüme sonucu ortaya çıkarken aynı zamanda da ahlaki çürümenin bir sebebi olarak ta kabul görmektedir (Köse, 2019: 12-13).

2.2.4.2. Zimmet

Zimmet, öbür yolsuzluk çeşitlerinden değişik olarak tek cepheli bir şekilde yapılan bir yolsuzluk çeşididir.

Zimmet, eşya veya ücret niteliğinde kamuya ait bir kaynağın personel aracılığıyla kanun dışı bir şekilde kişisel amacı için kullanmasıdır. Örneğin, bir kamu çalışanının hükümete ait olan bir bilgisayarı ya da herhangi bir görevi özel olarak kendi kullanımına ayırması olarak tanımlanabilmektedir (Aktan, 2001: 57). Kanunda yapılan tanıma göre zimmete nakletme suçundan konuşmak için devlet personelinin suçun konusunu oluşturan şeyin üstünde onun sahibiymiş gibi kullanabilmesi gerekir. Fakat eğer zimmet mevzusu olan şeyin üzerinde ayırma amacıyla değil de eşya edinme amacıyla hareket etmesi karşılığında bu suçun doğuşundan bahsedebiliriz (Keçeci, 2015: 19).

2.2.4.3. İrtikap (Zorla Yiyicilik)

İrtikap, rüşvet suçunun ayrıcalıklı bir şeklini oluşturmaktadır. Rüşvet, kamu çalışanının görev alanına giren ve karşı cepheyle özgür iradenin sonucunda ortak rıza ile olurken, irtikapta ise, karşı tarafın rızası bulunmamaktadır. İrtikap suçu, kamu personelinin görevini kötü bir şekilde kullanarak güçlük çıkarması sebebiyle, kişinin hatalı olan muameleyi engelleyebilmek ve daha çok zarara

girmemek için kamu çalışanının isteğine uyması olarak tanımlanmıştır (Aktan, 2001: 56). İrtikap suçu, genellikle “zorla yiyicilik”, “haraç” veya “aktif yiyicilik” gibi tanımlamalarla ifade edilebilmektedir (Çakıroğlu, 2018: 16).

2.2.4.4. Kara Paranın Aklanması

Kara paranın aklanması, yasa dışı işlerden elde edilmiş ve kayda geçirilmemiş gelir olarak adlandırılmaktadır.

Aklama suçunun temelini suçlu olanın suçlarını gizlemek ve suç sayılan fiilin sonucunda elde edilen gelirlere meşru olarak bir izlenim vermek için mevzubahis malvarlığın yeri, çıkışı, özelliği, halini ve kime yönelik olduğu gibi bilgileri örtmesidir. Başka bir ifadeyle, kanundışı usullerden elde edilen hasılatın kaynağının gizlenmesi ve özelliğinin değiştirilmesiyle birlikte yasal bir izlenim verilmesidir (Gür, 2014: 200-201).

Kara para aklama geçmişten günümüze kadar uluslararası düzeyde varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bunun çok yüksek boyutlara çıkmış olması ülkelerin uluslararası düzeyde mücadele etmesine sebebiyet vermiştir. Küreselleşmeyle beraber mali mekanizmalardaki yüksek teknolojilerin kullanılabilmesi günümüzdeki bu sorunun daha da artması ve bu suça karşı mücadele etmek zorlu bir süreç haline gelmiştir (Kıraç, 2019: 7).

2.2.4.5. Dolandırıcılık

Dolandırıcılık, aldatıcı hareketlerle birini aldatarak onun ya da bir başka kişinin zararına olacak biçimde kendisine ya da bir başka kişiye yarar sağlayan bireyin bir fiili olarak tanımlanmıştır (TCK, 2004: Madde 157). Dolandırıcılığın çok gelişmiş biçimlerde yaparak yolsuzluğa neden olma fiili ise tekrardan TCK’nın 158. maddesinde nitelikli dolandırıcılık olarak çok büyük müeyyidelerle kararlaştırılmıştır (TCK, 2004: Madde 158).

Dolandırıcılık suçu, daha yaygın bir şekilde çağdaş sanayi toplumlarında gelirlerinin güvenliğini tehdit eden ve sosyal rahatlığa dair olan saldırılardır. Suçun devingen yapısı ve büyüyen teknolojiyle beraber işin yapılışını kolaylaştırmakta, iletişim araçları ile görüşmeler korkutacak şekilde ortaya çıkmaktadır. Ekonomi ve sanayinin gelişmesiyle beraber, çoğalan insan alışverişleri suç oranını yükseltmiştir. 2011’de 82 bin dört yüz on iki olan dolandırıcılık suçunun 2013 yılında 130 bin altı yüz seksen yediye ulaştığı ifade edilmiştir (Uzun, 2018: 20).

Bu da gösteriyor ki hızlı bir şekilde artan dolandırıcılık suçunun ileriki zamanlarda daha büyük sorunlara yol açacağı aşıkardır.

2.2.4.6. Rant Kollama

Rant kavramı, ekonomik olarak toprak ile ilişkilendirilebilecek bir kelimeyken bu çalışma ve yolsuzluk kaynağında, menfaat ve zorlamacı grupların hükümet aracılığıyla yapay bir şekilde var edilen bir iktisadi transferi almak için atıldıkları faaliyetleri ve bu amaç ile yaptıkları harcamalar anlamına gelmektedir. Rant kollama kavramını literatüre veren Anne Krueger'dir. Fakat bu kavramı kullanmasa da rant kollama mevzusunu Gordan Tullock, Anne Krueger'den çok evvel incelendiği ifade edilmiştir. Rant kollama bazı basamaklardan geçilmektedir. İlk başta bir getirimin ya da kaynağın devlet aracılığıyla meydana çıkarılabilmesi gerekir. Ondan sonra bu getirimin veya kaynağın ayıracağı birilerinin saptanması gerekir. Son aşamaya gelince de menfaat toplulukları bu rantı elde edebilmek için her çeşitli yolu gerçekleştirecektir. Yapılan bu etkinlikler genel olarak yasal faaliyetlere girmektedir (Aktan, 1993: 120-122-124).

Rant kollamanın çeşitli türleri vardı. Bunlar; tek kollama, liste kollama, lisans kollama, teşvik kollama, kota kollama ve toplumsal yardım kollama gibi türleri bulunmaktadır.

2.2.4.7. Oy Ticareti

Oy ticareti, özellikle parlamento sürecinde görülen politik bir dağılma çeşididir. Yasamayla uğraşan mecliste, politik kararların alınması, siyasi partilerin çıkarları için meclise sundukları öneri ve teklifleri ortak bir şekilde desteklemeleri oy ticareti olarak tanımlanmaktadır. Bu hal aynı zamanda karşılıklı oy alışverişi anlamına gelmektedir. Oy ticareti kimi zaman meclisin karar alma süreçlerinde daha hızlı bir tesir oluşturmaktadır. Örneğin, parlamentonun sert ve sıkı müeyyidelere bağlı yasama işlemlerini hızlandırmaktadır. Fakat oy ticareti çok kez politik bir yozlaşmayı da yanında getirebilmektedir. Kullanımda ise siyasi partilerin "ortak çıkarları" amacıyla birbirlerini savundukları rastlanmaktadır. Bunlara ilaveten oy ticareti, özel kesimin bir kanununu parlamentodan geçirebilmek için bu usulü uygulamasının sonucundan kaynaklanmaktadır (Köse, 2019: 17).

2.2.4.8. Lobicilik

Siyasi karar alma aşamasında menfaat ve zorlama gruplarının, güç ve ihtilaf partileriyle bürokratları etkileyerek, ülkesinde veya başka bir milletten olan ülkelerdeki yasama, yargı ve yürütme kuruluşlarını bile şahsi istikameti doğrultusunda karar alınması lobicilik diye tanımlanmaktadır. Şirketler sendikalar, ticaret ve odalarının, mesleki birliklerle ilgili menfaat ve zorlama gruplarının seçimlerde bir siyasi partiye türlü şekilde destek olurlar. Seçimin sonunda desteklemiş oldukları parti gücü kazandığı zaman iktidar ve vekillerin mecliste menfaatleri istikametinde çalışırlar. Bir vekil ya da bürokratin menfaat gruplarının yararına bir tür seyyahlık (peddling) yaparak diğer vekilleri ve bürokratları tesir altına alması mümkün olmaktadır. Özellikle ‘seyyahlık’ saygın, sözünü geçiren, iş bitiren kişiler arasından seçilmektedir (Aktan, 2011: 60-61).

2.2.4.9. Kayırmacılık (İltimas)

Kamu sektöründe özellikle kararın alınma aşamasında bir başka yolsuzluk türü de kayırmacılıktır. Arapça kaynağında “kayıрма veya haksız yere ve yasa dışı kayırma, arka çıkma” kavramı, iltimasla aynı manayı taşımaktadır (Aktan, 2001:57). İltimas çoğu kez kamu kesimi kararın alınma aşamasında ortaya çıkan bir yolsuzluk çeşidi olmakla beraber toplumun hemen hemen her alanında ortaya çıkan bir olgudur. Akraba, eş-dost, arkadaş, hemşeri, meslektaş, aynı mezhepten oluşan benzeri akrabalık ve dostluklar kişilerin rutin yaşamlarında, ekonomik, adli ve siyasal gibi ilişkilerde kayırmacı bir tavır ya da davranış sergilemelerine neden olmaktadır. Kayırmacılık kavramı uygun koşullar gerçekleştirildiğinde hem kariyer ile ilintili bir seçim hem de dışarıdan bakanlar için bir imtiyaz olarak idrak edilmektedir. Mevzubahis olan bu seçim kişinin şahsi hükmü olabileceği gibi başka bir kişi aracılığıyla zorlanmasıyla da gerçekleşebilmektedir (Köse, 2019: 15).

Kayırmacılık kavramının literatürde bazı türleri bulunmaktadır. Bunların arasında; Akraba iltiması-Nepotizm-, eş ve dost iltiması -kronizm)-, Siyasi iltimas -partizanlık- ve görev iltiması şeklinde çeşitli türlere ayrılmaktadır.

2.2.4.10. Diğer Yolsuzluklar

Yukarıda bahsedilen tüm yolsuzluk çeşitleri haricinde olan kanunlara ve ahlak müeyyidelerine muhalif olan tüm fiiller yolsuzluğa dahil edilebilir.

Bunların kapsamı dışında geleneksel bilginin kötü bir niyetle yararlanılması, yasayı çiğneme, kamuda giden paranın kaynağını mahrem tutma, eksik veya

yanıltıcı mal beyanı verilmesi veya tek biçimde mal bildirisinde bulunulmaması, bahşiş alıp verme, kanuna muhalif olarak dinleme yapma gibi fiiller yolsuzluk şeklinde nitelendirilmektedir (TEPAV, 2006: 31).

2.3. Bütçe Saydamlığı ve Yolsuzluk İlişkisi

Devlet kaynaklarını dürüst bir şekilde kullanmak, yolsuzluklar ve verimli olmayan hizmet parçasının önlenmesi ve devletlerin iktisadi siyaset konusunda itimat oluşturmaları gibi amaçlar ile bilhassa 1990 yıllarında yaşanmış ve yayılma etkisi belirten iktisadi krizler sonucunda uluslararası kuruluşlar bütçe şeffaflığı mevzuuyla daha çok uğraşmaya başlamışlardır. Bu organizasyon çalışmalarının ön safhasında Uluslararası Para Fonu aracılığıyla hazırlanmış olan “Mali Saydamlık İyi Uygulamalar Tüzüğü”, Ekonomik Kalkınma İş birliği Örgütü aracılığıyla hazırlanmış olan “Bütçe Şeffaflığı için En İyi Uygulamalar” ve tarafsız bir uluslararası kuruluş olan Uluslararası Bütçe Ortaklığı aracılığıyla hazırlanan “Açık Bütçe Endeksi” gelmektedir. Öte yandan milletlerarası bir sistem olan Mali Saydamlık Global Girişimi ve Birleşmiş Genel Kurulu tarafından tasdiklenen ilkelerinden olarak gösterilebilir (Koçdemir ve Yılmaz, 2020: 74).

Demokratik toplumlarda bilgiye erişim ve şeffaflık da bir insan hakkı olarak değerlendirilebilir. Stiglitz'in (1999) belirttiği gibi, hükümetin neyi ve neden yaptığını bilme, bilgi edinme vatandaşlar için temel bir haktır. Asil-vekil durumlarında, vatandaşlar, özellikle acenteler hükümetler veya uluslararası kuruluşlar olduğunda ve müdürler genel halk olduğunda, acentelerinin davranışları hakkında bilgi edinme hakkına sahiptir. Bununla birlikte, insan hakları ve piyasa etkinliği argümanlarının ötesinde, yeniden dağıtım ve kapsayıcılık için teşvikler sağladığı için şeffaflık insani gelişme için de kritik öneme sahiptir.

Şeffaflık, hükümetin hesap verme yükümlülüğünü sağlayan en mühim araçlarından biridir. Şeffaf olan bir mekanizmada, devlet kaynaklarını nasıl veya hangi sebeplerle yararlandığı konusunda vatandaşlara bilgi takdim edildiğinden, baştaki idarecilerin ellerindeki izinleri toplum yararına muhalif, şahsi menfaatlerini kollayarak kullanmaları epey zorlaştırmaktadır. Bu yüzden şeffaflık, devlet kaynaklarını bereketli ve etkili bir şekilde yararlanılmasını kamçılayacağı gibi yolsuzluğa sebep olan kaynakları da zayıflatacaktır (Akbulut, 2003: 10).

İktisadi ve siyasal etkinliklerde şeffaflığın sağlanması yolsuzlukların önlenmesindeki en etkin mekanizmalardan biridir. Şeffaflık, kamu

personellerinin gerçekleştirmiş oldukları etkinliklerin halkın geriye kalan bölümü aracılığıyla gözetlenebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu doğrultu da şeffaflığın yerine getirmesine özgü olarak meclis seansları ve parti takım toplantılarının herkese açık bir şekilde yapılması, lobicilik etkinliklerinin kaydedilmesi, mahkeme belgeleri ve hâkim hükümlerinin basılması ve vekillerin oylarındaki davranışlarının açıklanması gibi etkinlikler benzer şekilde yolsuzluğu engelleyecektir (Çelen, 2007). 2017 ve 2018 yıllarında “G20 Yolsuzlukla Mücadele Aksiyon Planında” kamu giderlerinin iktisat için yaşamsal olması ve yolsuzluğa karşı nazik bir yapıya sahip olduğu değerlendirilmesinin yapılmasının ardından, yolsuzluğu engellemek veya meydana çıkarılması yönünden şeffaflığın anahtar bir göreve sahip olduğu vurgusu yapılmıştır (OECD, 2017: 17).

Yolsuzlukların, bilhassa rüşvetin örgütlenmesinde kamu yönetimi mahremiyetinin önemli bir tesiri bulunmaktadır. Böylece milli güvenlikle ilintili konular haricindeki mahremiyet, devlet yönetimlerini şeffaflık ve hesap verme sorumluluğundan ötelemekte ve mesuliyetsiz kamu çalışanlarının olduğu bir yer oluşturmaktadır. En sade şekilde istatistiksel haberlerin bile gizlendiği bir bürokratik kuruluş, yolsuzlukların saklı bir şekilde kalınmasına olanak vermekte ve bu da insanları bürokrasi muvacehesinde müdafaasız ve umutsuz bir şekilde terk etmektedir (Tepav, 2006: 51).

Bu çerçevede, yönetilenlerin yönetime dair olan sitem ve müracaatlarını dinleyecek ve teknik bir biçimde çare bulacak bir kuruluş ya da birimin olmaması şeffaflık sisteminin ciddi bir önemli kısmı olmaktadır. Bunun gibi bir sistemin olmaması da halkın devlet yönetimine erişebilme haklarını kösteklemekte ve beraberinde yargı mekanizmasının ağırlığını artırmaktadır. Olayın muvacehesinde yönetilenler de problemlerini çözmek için illegal metotlara giderek yolsuzlukların sayısında artış yaşanmasına yol açmaktadır (Aliyev ve Hasanoğlu, 2007: 20).

Bütçe şeffaflığı, finansal şeffaflığın bütçe boyutlarıyla ilişki içerisinde. Bütçeler bütün gelir ve giderleri kapsayan, devletin kilit politika belgeleri olarak toplumun temsilcileriyle yürütme organı arasında bir sözleşme niteliğini taşımaktadır. Bu sözleşmenin yardımıyla insanlar devlet maliyesini denetlemektedir. Şeffaf bir bütçe yolu ile kamu idareleri, üretilen hizmetleri ayrıntılı ve saydam bir iletişim yoluyla kamuyla bölüşülür. Bütçe ve onu besleyen dokümanların açık bir şekilde yaygın topluluklara ulaştırılıp, basılması, bütçe dokümanlarında bulunan finansal amaçların anlaşılır bir biçimde bildirilmesi

şeffaflığın önem arz eden uygulamalarından bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Öte yandan kamuya ait malların ve hizmetlerin üretiminin esas amacı kamu faydasıdır. Fakat kamu çalışanlarının bu esas amacı aracı almadıkları ve toplum faydası yerine şahsi çıkarları göz önüne alarak etkinlikte bulundukları durumlarda ortaya çıkmakta ve bu durumlarda yolsuzluklar baş göstermektedir. Dolayısıyla yolsuzluklar sayısız değişkenle ilişki içerisinde ve kaynağını yaratan bağıntılar yaygın olarak kapalı gerçekleşebilmektedir. Bu mahremiyeti ortadan kaldırabilmek için idareler daha şeffaf duruma dönüştürülmeli ve bu durumdan başarı ile çıkılması sonucunda yolsuzlukların azaltılmasında veya kontrol altına alınmasına katkı sağlayacağı ifade edilmiştir (Koçdemir ve Yılmaz, 2020: 77-78-79).

Devletlerin, geliri toplayabilme izni ve harcama yapma iznini parlamentodan bütçe sistemi aracılığıyla alması, hesap verme yükümlülüğü ve şeffaflığın ana temelini oluşturduğu ve birbirlerinin tamamlayıcısı olmazsa olmaz öğeleri konumundadır. Bu doğrultuda hesap verme yükümlülüğü ve şeffaflık kavramları, bütçe sistemi aracılığıyla meydana geldiğinden, bu sistemde meydana çıkan eksiklik ve hatalar, sorumsuz bir gider ve işlemlerin meydana çıkmasına ve bazı muamelelerin saklı kalmasına veya olduğundan çeşitli bir şekilde gözükmesine neden olmaktadır. Hesap verme yükümlülüğü ve şeffaflığın olmadığı yerlerde, bilhassa devletlerin çıkarlarına incitebilecek üstünlükte olan şahsi menfaatlerin ön safhaya çıkarma tehlikesini de doğurmaktadır (Sayıştay Başkanlığı, 2001: 6).

Bütçe sürecinin başlangıç aşamalarında kamuya açıklanan bilgiler harcama niyetlerini ilgilendirirken, bütçe sürecinin sonunda sunulan bilgiler gerçekleşen harcamaları yansıtmaktadır. Bütçe uygulama aşamasında mali şeffaflığın önemi, uygulama sürecinde yolsuzluk fırsatlarının bolluğundan kaynaklanmaktadır. Hükümetler gerçek harcamaları hakkındaki bilgileri kamuya açıkladıklarında, araştırmacı gazeteciler, gözlemci kuruluşlar ve hatta vatandaşlar yasa dışı işlemlerin izini sürebilir. Bu nedenle, fiili harcamaların kamuya açıklanması, yasa dışı işlemlerin ifşa olma riskini artırır. Ayrıca, bütçe uygulama aşamasında daha fazla açıklamanın gerekmesi, kamu görevlilerini gerçek harcama kalıplarından ziyade niyetleri hakkında daha fazla bilgi açıklamayı stratejik olarak seçmekten caydırabilir.

Kısacası bütçenin hazırlanması, uygulanması ve rapor haline gelmesine kadarki olan süreçlerin hepsinde toplumun devamlı ve sağlıklı bir biçimde

haberdar olması şeffaflık bağlamından vazgeçilmezdir. Halkın ve bütün ilgili olanların bütçe süreci, makroekonomik amaçlar ve bütçe uygulamaları neticeleri gibi esas olan haberlere ulaşabilmelerini sağlamak ve bütçe dokümanlarının da bu çerçevede doğrultusunda ilerleterek finansal raporlamaya önem verilmesi durumunda olanaklı bir hale gelebilir. Özellikle göz ardı edilmemesi gereken konu, bilgiye ulaşımın sağlanmasının nezdinde bilginin de herkes tarafından açık bir şekilde anlaşılabilirlik usulde bölümlendirilmiş olması gerekmektedir. Bütçe yasasının tertip edilmesi, gerçekleştirilmesi ve erişilen sonuçların herkese açıklanmasında saydam olunmasının yanında bütçede meydana çıkan sapmaların sebepleri ve gereksinim duyulduğu kaynağın nasıl karşılanacağı konusunda ikna edici beyannamelerin yapılması büyük derecede önem bildirmektedir. Saydamlık ve hesap verme sorumluluğunun olmaması halinde vatandaşların, kamu yönetimine ulaşabilme özgürlüğü kısıtlanarak, yargının da yükünü arttırmaktadır. Böyle bir durum karşısında vatandaşlar da bu sorunları çözmek için yasadışı yollara başvurarak yolsuzlukların artmasına neden olabilmektedirler.

3. Bütçe Saydamlığı Endeksleri ve Yolsuzluğun Ölçülmesi

3.1. Açık Bütçe Önceliği ve Endeksi

3.1.1. Açık Bütçe Önceliği (İnisiyatif)

Açık bütçe önceliği, bütçeleme bilgilerine ulaşımı ve hesap verilebilir bir bütçeleme modelini sağlayan milletlerarası bir araştırma projesidir. Açık bütçe incelemesi ve önceliğini IBP başlatmıştır. Burada devletin bütçeyle alakalı bilgileri kamuoyuna sunulup sunulmadığına ve bütçeye katılmada ulusal düzeyinin ulaşıp ulaşılmadığına ilişkin olarak geniş içerikli analiz ve araştırma yaparak değerlendirir. Uluslararası bütçe ortaklığı, yüz ülkede toplum yararına çalışan ortaklar ile çalışmış ve yapılacak olan inceleme için o ülkelere dair dataları toplamaktadır. IBP anketten yola çıkarak, ülkelerde saydamlık ile ilgili müeyyideye genel bağlılığı ve ülkeler arasında ayırım yapabilmek için ölçebilecekleri bir endeks yaratmışlardır. Bu endeks, tüm ülkelerin bütçe süreçleri ile ilgili bilgileri kamuoyuna açık olup olmadığına göre puanlamaktadır. Bütçe,

devletin kamu kaynaklarını kullanırken, kamu ihtiyaçlarını nasıl karşılandığına ilişkin bir plandır. Bütçe ortaklığı kurumu, saydam bütçelerin, kişilerin, devlet sorumlularını devlet sermayelerini yönetebilmede iyi bir mümessil olup olmadığı konusunda uygulama yapmayı kuvvetlendireceğine güvenmektedir. Açık bütçe önceliği dünya genelinde sivil toplum kuruluşlarıyla seferberlik içerisinde, düzenleme için toplumu faaliyete geçirterek, bütçe şeffaflığı vatandaşların gündelik yaşamları arasındaki ilişkisinin farkına varmalarını yükselterek, araştırma ve savunuculuk etkinliklerini üstlenmektedir. IBP içerisinde çalışmalarını devam ettiren açık bütçe önceliği, 2006 ‘dan başlayarak her iki senede bir açık bütçe endeksini hazırlamaktadır ve analizleri bütün dünya ülkelerinin gözünün önüne sermektedir (Yıldız, 2015: 36-37).

3.1.2. Açık Bütçenin Anketi

Uluslararası Bütçe Projesi, 2002 yılının aralık ayında toplum yararına çalışan organizasyonlar aracılığıyla dünya genelinde bir kongre tertip ederek bir araya geldiler. Kongreye katılmış olanların ortak ilgilendikleri alanlar ise bütçe bilgilerine erişimde vatandaşlara saydam olması, devlet maliyesinde hesap verilebilirlik ve kişilerin bütçe münakaşalarına katılması amaçlanmıştır. Kongrede Afrika ve Latin Amerika’ daki gibi Hindistan, Endonezya, Rusya ve Hırvatistan’dan da mümessiller bulunmuştur. Yapılan konuşmalar neticesinde devletin bütçe şeffaflığı ve bütçe süreci, devlete bağımlı olmayan sivil toplum organizasyonları aracılığıyla değerlendirilerek global atılımın vurgusu ve değerine ilişkin karar verilmiştir (Yıldız, 2015: 37-38).

Günümüzde 120’ye yakın ülkede Açık bütçe anketinin uygulandığı belirtilmiştir. Anketin kapsamında, ülkelerde merkezi hükümetlerinin halk ile paylaşıp paylaşılmadığı, bütçe sürecinde hazırlanması gereken sekiz kilit bütçe belgesinin vakti ve içeriğinin geniş, aktüel ve kullanışlı olup olmaması konularının yorumlanması ve rakamlaştırılmasına göre bir yaklaşımın meydana konulduğu vurgulanmıştır. Bu ankette yorumlanan sekiz kilit bütçe belgesinin bütçenin öncesinde hazırlanmış olan rapor devletin bütçe önerisi, merkezi devlet bütçesi, halk bütçesi, yılın içinde hazırlanmış rapor, yılın ortası rapor, yıl sonu raporu ve denetim raporu olarak sıralanmıştır (Koçdemir ve Yılmaz, 2020: 79-80).

Açık bütçe incelemesi, bütçe bilgisini ve öbür bütçe uygulamalarını yorumlayarak, dünyadaki ülkelerin hesap verilebilir ve yükümlülük sahibi kamu finansal mekanizmasının oluşmasına fayda sağlayacağı savunulmuştur. Bu

araştırmada büyük bir oranda kuramda veya hukuken ne olması gerektiğiyle ilgili değil, kullanımda ne olduğunu ölçmektedir. Açık bütçe araştırması, içerik ve zamana uygun bir şekilde yayınlanan sekiz esas bütçe dokümanlarını değerlendirir ve bütün ülkeler finansal yönetim için yaygın olarak kabul gören ölçütlere göre, bütçe süreçlerinde çeşitli noktalarda bu dokümanları yayınlanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu ölçütlerin çoğu çok uluslu kuruluşlar tarafından geliştirilmiştir. Bu kuruluşlar: Uluslararası Para Fonu tarafından “Mali Saydamlık İyi Uygulamalar Tüzüğü”, OECD aracılığıyla oluşturulmuş olan “Bütçe Saydamlığı için En İyi Uygulamalar Rehberi” ile Uluslararası Yüksek Denetim Kurumları aracılığıyla oluşturulan “Lima Deklarasyonu Denetim Usulleri Rehberi” gibi kuruluşlardır. Açık bütçe incelemesi, toplum yararına çalışan ve iyi yönetişimin müdafileri için önemli konuları kapsamakla beraber toplumun bütçe süreçlerinin her bölümüne katılması ve yasamanın gücüyle ilgili faktörler ile Sayıştay’ın rolünün de dahil olduğu ifade edilmiştir (Yıldız, 2015: 38).

3.1.2.1. Bütçe Anketinin Yapısı

Bütçe anketinin iki temel hedefi bulunmaktadır. Birincisi, bütçe şeffaflığı, hesap verilebilirlik ve yönetilenlerin bulundukları ülkelerdeki bütçe kullanımlarını izleyebilmek için seçilen milletlerarası iyi uygulama ölçülerini anlamak amacıyla toplum yararına çalışan araştırmacılara destek olmak için planlanmıştır. İkinci amaciysa, bütçe saydamlığını ve hesap verilebilirliği incelemek için ortak bir metot edinerek, bu konularda ülkeler arası sivil toplum çalışmaları iç içe bağlamak gibi hedefleri bulunmaktadır. Bütçe anketi ülkeler arasındaki kıyaslamalara imkân tanıyan bir inceleme oluşturarak, saydam ile hesap verebilir bütçelerin ehemmiyetine milletlerarası bir seviyede dikkat çekmek amacıyla planlanmıştır (IBP Guide, 2009: 3).

Bütçe anketinde ülkelere 0 ila 100 arası puanlar verilmektedir. Sıfır puana sahip ülkelerde bütçe gözetiminin olmadığını; yüz puan alan ülkelerde ise üst düzeyde bütçe izleniminin olduğu ifade edilmiştir. Diğer söyleyişle sıfır puana yaklaşan ülkelerin bütçe izleniminin azaldığını; yüz puana yaklaşan ülkelerde ise bütçe izleniminin yükseldiği kanısına varılmıştır (Dikmen, 2019: 69).

Bütçe anketi beş kısımdan oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde araştırmalara ülkelerin mühim bütçe dokümanlarının kullanılması ve yayınlanmasını inceleyebilme imkânı sunmaktadır. Bu bölümde bütçe sürecinin dört aşaması olan; idarecilerin yıllık bütçe gerçekleştirme listesine uyması,

tartışmak üzere parlamentoya taşınması, bütçenin temizlenmesi ve kesin hesapların vatandaşlara ve yüksek kontrol kuruluşuna (Sayıştay'a) sunulması ülkenin yayınları için araştırmaların bütçe dokümanlarının her birini belirtmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sonrasında araştırmalar belirtilen bu dokümanları kullanarak ankette olan ikinci ve üçüncü kısımdaki soruların çoğunu cevaplamaktadır. Bu sorular, “Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Tasarısı” ve “Bütçe Süreci” olmak üzere iki temel sınıf altında toplanılmıştır. Fakat 2012 yılında ilave edilen iki bölüm ile beraber dört temel sınıf altında toplanılmıştır. İlave edilen bu kısımlar; “Yasama organının kuvveti ve “Vatandaş bütçesi ve katılımcı bütçeleme” eklenmiştir (Yıldız, 2015: 39). Anketin ikinci kısmında, yasama tavsiye edilen bütçeye dikkat ettiği zaman sürecinde verilen dokümanlar üstünde durulmaktadır. Bu kısımdaki sorular hem devletin bütçe önerisinde verilmiş olan bilgileri değerlendirmek hem de yasamaya tavsiye edilen bütçeyi tahlil etmek ve değerlendirebilmek amacıyla destek olması istenilmektedir. Yürütme kurumunun bütçe tekliflerinin yararlarına iyice dikkat etmelidir. Zira bütçe önerisi iktisadi ve sosyal siyasi amaçlarını gerçekleştirebilmek amacıyla devletin kaynaklarının nasıl yükseleceği ve harcanacağını belirten bir tasarıdır (Yıldız, 2015: 39).

Anketin üçüncü bölümünde ise burada bütçe süreci aşamaları içinde saydamlık düzeyinin ölçüldüğü kısım olduğu ifade edilmiştir. Buradaki sorulan sorular, hem dokümanların bütçe sürecinin bütün kısımlarında halka sunması gerektiği hem de devlet ve yüksek denetim kurumunun daha hesap verilebilir bir bütçeleme süreci yapmasının benimsetilmesini amaçlamaktadır. Bu konu hakkında örnek verilirse, bütçe tasdiklendikten sonra o ülkede yaşayan vatandaşların yapılan harcamaları, toplanmış olan kaynakları ve yapılan borçlanmalar ile alakalı ayrıntılı bilgilere ulaşabilmesi sağlanmalıdır (IBP Guide, 2009: 5).

Dördüncü bölüme gelindiğinde ise, bütçeleme sürecinde yürütme kurumu karşısında ne kadar güçlü bir yasama organının olduğunu ölçmektedir. Birkaç örnek verilirse eğer yasama organının, yürütme tarafından verilmiş olan bütçe önerisinde değişim yapabilmesi veya yürütme organının bütçe yılı içerisinde toplanan gelirlerin içerisinde ani bir harcamanın yapılmasının yasama organının izni gerekip gerekmediği gibi sorular yasamanın, yürütme karşısında ne kadar kuvvetli olup olmadığıyla alakalı yanıt aranmaktadır. Beşinci bölümde ise, bütçe süreçlerinde vatandaşların katılması için olanaklara başka bir şekilde halk bütçesine odaklanılmalıdır bu da bütçe şeffaflığının lazım olan bir

bütünleyicisidir. Bütçe siyaseti, uygulaması ve sonuçlarıyla alakalı bütçe bilgilerine ulaşmak, yardıma bulunmak ve bu bilgileri geliştirebilmek için bütçe şeffaflığı toplum için fırsatlar ile beraber davranılmalı ve bu durumda bütçe kararlarına katılımı yükseltmektedir (Yıldız, 2015: 39-40).

3.1.2.2. Açık Bütçe Anketinin Boyutu

Endeks, sekiz kilit bütçe dokümanı üzerinden soruları sınıflandırmaktadır. Bütçe endeksi, bu dokümanların hükümet aracılığıyla hazırlanıp-hazırlanmadığını toplumla ne derecede paylaşıldığını veya bu sürecin ne kadar saydam ve katılmalı bir şekilde olduğunu sorulmaktadır. Bu soruların dışında yasama organı ve kontrole dair sorular da bulunmaktadır. Bu ankette esas bütçe dokümanlarını içeren soruların haricinde bütçeleme sürecinde vatandaşın katılımıyla yasama kuruluşu ve yüksek denetim kurumunun gücünü de sorgulayabilmektedir (Yıldız, 2015: 40). Aşağıdaki şekilde endeks kapsamı hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

Şekil 1. Açık Bütçe Endeks Boyutu (IBP Open Budget Survey, 2012).

Endeksin oluşturulabilmesi için gerçekleştirilen şeffaf bütçe incelenmesinde değerlendirmeye alınan sekiz temel bütçe belgesine değinilecektir. Bunların ilki bütçe öncesi rapordur. Bütçenin gelişmesinde kullanılan ilkeler bu belgede bulunmaktadır. Beklenen gelir, gider ve borç düzeyleriyle bunların iş kolları arasındaki ayırma sözü edilen unsurlar arasındadır. Bütçe öncesi raporun, devlet

bütçe teklifinin yasamaya gönderilmesinden en az bir yıl önce yayımlamak zorundadır. İkinci doküman hükümetin bütçe teklifinden oluşmaktadır. Teklif, devletin gelecek bütçe yılına dair olarak politika ve önceliklerinin ayrıntılı bir tebliğidir. Teklifin, mali yılbaşından önce yasamaya gönderilmesi gerekir. Üçüncü doküman ise onaylanmış belgedir. Bu doküman, devlete bütçeyi uygulama yetkisini veren kanuni bir belgedir. Onaylanmış bütçenin, onay işlemlerinden başlanarak en geç üç ay içinde yayınlanması gerekir. Öte yandan hükümet, bütçenin esas ve anlaşılabilir bir özetini belirten halk bütçesini de geniş halk bölümlerinin ulaşabileceği şekilde medyanın aracılığı ile yayınlanmalıdır. Yukarıda sayılan dört belgeye ilave olarak, bütçenin uygulanabilmesi sürecinde hükümet tarafından yayınlanması gereken üç doküman daha bulunmaktadır. Birinci toplanan gelirler, gerçekleştirilen giderler ve yapılan borçlanmaları kapsayan, aylık ya da çeyrek dönemler itibarı ile yayınlanan Yıl İçi Raporları yer almaktadır. İkincisi ise ara dönem araştırmasıdır. Doküman, bütçe politikalarını etkileyen ekonomik gelişmelerin tartışılması amacıyla hizmet etmektedir. Yıl içi raporla ara dönem araştırması, aylık ya da üç aylık dönemlerde ilan edilir. Üçüncü belge ise yıl sonu raporu, mali yılın bitimindeki izlenimi derlemektedir. Bütçede yer alan politika amaçlarına ne aşamada ulaşıldığı da raporda bulunmaktadır. Yıl sonu raporunun, mali yılın tamamlanmasından başlanarak on iki ay içerisinde açıklanması gerekir. Son belgede ise denetim raporu bulunmaktadır. Yüksek Denetim Kurumu, hükümet aracılığıyla gerçekleştirilen bütün etkinliklere dair bulguları hem yasamaya raporlamalı hem de topluma açıklanması gerekmektedir. Denetim raporu, mali yılın bitiminden başlanarak en geç on sekiz ay içerisinde yayınlaması gerektiği ifade edilmiştir (Dibo, 2021: 109).

Bu dokümanlara ilave olarak devlet vatandaş bütçesi yayınlamaktadır. Halk bütçesi devletin proje ve etkinliklerini bütçe yılı süresince teorik dilden sıyrılmış ve bütün vatandaşların kavrayabileceği seviyede hazır hale gelen, sadeleştirilmiş bir bütçe dokümanıdır. Halk bütçesi genellikle Hükümet Bütçe önerisi belgesiyle alakalı olarak hazırlandığı vurgulanmıştır (Yıldız, 2015: 43).

Bütçeleme sürecinin şeffaflığını değerlendirebilmek için devletten tarafsız ve bilimsel ortakların iş birliğiyle geniş çaplı bir anket oluşturulmuştur. 2006 yılında 59 ülkeyi kapsayan ilk bütçe saydamlığı endeksi (Open Budget Index-OBI) hazırlanmıştır. 2008 yılında ikinci kez oluşturulan bu endekste 85 ülke dahil olmuştur (Urban ve Badun, 2009: 2). İlk defa 2006 yılında hazırlanan bu

endeks 59 ülkeyi kapsarken, iki yıl arayla açıklanan bu endekslerde 2021 yılına gelindiğinde ise ülke sayısı 117'ye ulaşmıştır.

Endeks hazırlanırken yararlanılan bu ankette 123 soru bulunmaktadır ve bu sorular bazı standartların ne ölçüde karşılandığına yönelik olmaktadır. Her ülkenin OBI skorunun elde etmesinde ve 123 sorudan 92 tanesi kullanılabilir. Bu sorular büyük çapta vatandaşın verilere ulaşımı, takvime uyulma ve her ülkenin yayınlanması gerekli olan sekiz temel bütçe belgesinin kapsayıcılığı konusundadır. Geriye kalan diğer sorular, yasamaya ve üst kontrol kurumları gibi bütçe gözetim kurumlarının kuvvetini ve bütçe sürecine vatandaşın katılabilmesi için olanakları ele alabilmektedir. Anket, bütçe sürecinin aşamalarında kullanılan bütçeye dair olarak dokümanların halka açıklığı ve içeriğine dair bilgi toplamayı amaçlamaktadır. Bütçenin hazırlanmış olduğu aşamada bütçe öncesi durum tahlil edilmekte ve bütçenin kabul edildiği aşamada yürütme organının bütçe teklifi ve halk bütçesi dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla bütçenin uygulanma aşamasında ise yıl içi rapor, yarıyıl raporu, yıl sonu raporu ve denetim raporu değerlendirmeye alınır. Doldurulmuş alan bu anketler, ülke koşulları üzerinde fikir sahibi olan iki tarafsız hakem aracılığıyla incelenmekte ve ayrıyeten sivil toplum kuruluşları ve akademisyenler tarafından da araştırılmaktadır (Dibo, 2021: 110).

3.1.2.3. Açık Bütçenin Endeksi

Açık Bütçe Endeksi kapsamı içerisinde olan ülkelerde bütçe süreçlerinin saydamlık ve katılımcı açısından anket neticelerinin yorumlamasıyla hazırlanır. Endekste anketi dolduran ve kontrol edenlerin ne kadar yetkili olduğu önem arz etmektedir. Öncelikle endeks kapsamında olan ülkede konu ile alakalı toplum yararına çalışan organizasyonla irtibata geçilmektedir. Sivil toplum organizasyonun beraber çalıştığı ulusal bir uzmanın, araştırmanın sorularını yanıtlamaktadır. Milli uzman seçilmesinde konuya dair bilgi seviyesi ve uzmanlığı büyük bir önem belirttiğinden genelde öğretim görevlileri ve araştırmacı olanlar tercih edilmektedir. Milli uzman IBP aracılığıyla gönderilmiş olan anketin, uzman aracılığıyla gerekçe ve referans gösterilerek cevaplanır. Bu sözlerden yola çıkılarak anketin yalnız bir yanıtlama işlemi olmadığını, benzer şekilde de seçilen noktanın kaynak göstererek açıklanma işlemi de kapsadığı söylenebilmektedir. Uzman kişiden her sorunun yanıtında net bir biçimde yanıtın kaynağını da göstermesi beklenilmektedir. Uzmanın bütün soruları yanıtlamasından sonra, iki bölüme -kontrolcüler- daha yanıtlandırılmış anket

sorularını gönderir. Bu bölümlerden birisini konu ile alakalı bürokratlardan, bir diğeriye bağımsız öğretim görevlilerinden veya araştırmacılardan seçilmektedir. Böylece milli uzmanın yanıtı hem devletin bürokrati tarafından hem de bağılı olmayan biri aracılığıyla tekrardan yorumlanmakta, itirazlar veya benzer fikirler belirlenir ve yeni referanslar gösterilebilmektedir. Dolayısıyla anket üç değişik kesim tarafından değerlendirilir. Bu düzenlemeyi yapan Uluslararası Bütçe Ortaklığı ise bir hakemin öncülüğünde, fikirleri değerlendirir, kaynağı araştırır ve gerekli sualleri yaparak son kararları vermektedir. Uluslararası Bütçe Ortaklığı sorumluları ankette gösterilen bütün kaynakları ve araçları araştırarak anketi uyumluluk bakımından denetlemektedir. Sanki bir münakaşa sahası gibi işlenen süreçlerde genelde tarafların üstünde müşterek bir kanıya ulaştığı sorularda farklılığa gitmeyen bu kuruluş, tutarsız veya anlaşılamayan sorularda kendi değerlendirmesini yaparak bir seçenek belirleyebilmektedir. Birtakım sorular bütçede işlevsel sınıflandırmada uygulanması-uygulanmaması gibi cevaplar kapsasa da birçok soru şeffaflık ve katılma aşamasını sorgulamakta ve öznel bir anlatım içermektedir. Bununla ilgili örnek verilecek olursa eğer ‘bütçe dokümanlarını topluma ne kadar pay edilmektedir’ sorusu, çeşitli cevaplar içermektedir. Fakat gene de yaygın anlamda bütçe sürecinin saydamlığı ve katılma seviyesi kapsamında bilgi vermesi bakımından mühim bir gayret olarak kabul edilir. Sonuca bakıldığında verilen cevapların aka bininde bütçe ortaklığı yetkilileri soruları ağırlıklandırarak 0 ila 100 arası bir puan elde edilmekte ve bu doğrultuda açık bütçe endeksi hesaplanarak hazır hale gelmektedir (Yıldız, 2015: 45).

Ankette bulunan soruların birçoğu beş seçenekten oluşmaktadır ve araştırmacılardan bu seçeneklerden bir tanesini tercih etmeleri gerekmektedir. “a” veya “b” seçeneği bütçe bilgileriyle alakalı iyi uygulama ölçütlerine uyduğunu işaret etmektedir. “a” seçeneği ölçütlerin kesin olarak karşılandığını, “c” seçeneği minimum seviyede karşılık bulmakta, “d” seçeneği ise ölçütlere hiç uyulmadığını işaret etmekte ve değerlendirilmektedir. Anket bittiğinde ise cevaplar ölçülebilmektedir. Çoktan seçmeli soruların içinde “a” şıkkı 100 puan, “b” şıkkı 67, “c” şıkkı 33 ve “d” şıkkı ise 0 puana işaret etmektedir. “e” seçeneğiyle cevaplanan sorular ise ülkelerin toplanan puanları arasında sayılamamaktadır. Ankette üç seçenekli sorularda vardır; fakat bu seçeneklerin puan mekanizması farklılık göstermektedir. “a” seçeneği 100 tam puan alır iken, “b” ve “c” şıkları hiçbir puan alamamaktadır (Open Budget Survey, 2019: 74).

Yapılan değerlendirmelerin ve incelemelerin neticelerinde ülkelerin puanlamaları 5 takıma ayrılır. Bunlar 0 ile 20 arası puan alan ülkeler “hiç bilgi” sunamayan ülkeler, 21 ile 40 arasında olanlar “minimum bilgi”, 41-60 arası bir puan alan ülkelerde “bazı bilgiler (biraz)”, 61-80 arasında olanlar bütçeyle alakalı “yeterli bilgi” ve 81-100 arasında olanlar “kapsamlı bilgi” sunan ülke olarak adlandırılmaktadır (Open Budget Survey, 2019: 60).

3.1.3. Vatandaş Bütçesi Kelimesi

Vatandaş bütçesi, en genel haliyle vatandaşların bütçe sürecine katılmaları amaçlanır. Karışık bütçe dokümanlarının çoğu kez anlaşılmadığı ortamlarda; bütçenin açık olması, saydam ve anlaşılır bir biçimde paylaşılabilmesi katılımcı bütçesi yönüyle önem arz etmektedir (Yıldız, 2015: 43).

Vatandaş bütçesi temel bütçe bilgilerini özetleyen bir dokümandır. Kişiler demokrasi namına sorular yönelterek, devletin kendilerine neler yapıldığını açıklamalarını istemektedirler. Halk bütçesinden birinci olarak yararlanacak olan bireyler tabii ki halktır. Fonksiyonel bir doküman olan vatandaş bütçesi, devletin ne yaptığına ve hükümetin etkinliklerine katılmanın gelişebilmesine yönelik neler yaptığına dair toplumun olan bilgilerini yükseltmeyi amaçlamaktadır (IBP Citizens Budget Guide, 2012: 9).

Halkın bütçe sürecine katılmasını sağlama hedefi taşıyan halk bütçesi, bütçenin açık, saydam ve anlaşılacak bir biçimde kamuoyuyla paylaşılmasına ve bu yönüyle de halkın bütçe sürecine katılmasına katkıda bulunan mühim bir araçtır. Bütçede bilhassa halkı doğruca etkileyen gider kalemleri üstünde halkın da fikirlerine yer vermesi toplum bütçesiyle daha muhtemel olmaktadır. Halkın bütçe sürecine katılmaları ise demokratik büyüme sürecinin hızlandırılmasını ve böylece saydamlık ve hesap verilebilirlik seviyelerinin artmasını sağlayabilmektedir. Sunumu ve daha çok bir nüfusa ulaşılabılır olması, halk bütçesinin karmaşıklığını azaltmaktadır. Temelde bu bütçe, devletin üretmiş olduğu bütçe bilgilerini halkın yaygın bir kesimine faydalı olacak biçimde kavramalarını sağlamak için destek olduğu vurgulanmıştır (IBP Citizens Budget Guide, 2012: 10).

Kısacası, Vatandaş Bütçesi temel kamu maliyesi bilgilerini genel bir izleyici kitlesine sunabilmek için tasarlanmıştır. Genellikle anlaşılabilir bir dilde yazılır ve okuyucuların bu bilgileri anlamasına yardımcı olmak için görsel öğeler içerirler.

Yürütme bütçesi teklifi ve yürürlükteki bütçenin vatandaş bütçesi versiyonları en yaygın olanlarıdır.

Tablo 1. Vatandaş Bütçesi Özellik ve Sebepleri (Yıldız, 2015:50).

Vatandaş Bütçesi Nitelikleri	Vatandaş Bütçesi Sebepleri
-Belli bir dönem için esas bütçe haberlerini özetleyerek açıklamaktadır.	-Bütçe haberleri genel olarak birbiri içinde ve bölünmüş bir şekildedir.
-En mühim manası halk için saydam, anlaşılır ve ulaşılabilir bir biçimde üretilmesidir.	-Bütçe dokümanları devletin bilgi gereksinimini denkleştirmek amacıyla üretilmekte, bu ise dokümanların fazlasıyla kurallı ve uzman bir şekilde hazırlanmasıdır.
-Devletin kamu imkanlarını nasıl sonuçlandığı, yönetmiş olduğu ve kullandığını açıklamaktadır.	-Devlet bütçelerindeki bilgiler halkın gereksinimlerine kısmi yanıt vermektedir.
-Bütçenin üstünlüklerini vurgulamakta ve göstermektedir.	-Bütçe bilgileri genel olarak elde edilemez bilgilerdir ve vatandaşlar bütçeyi nasıl sorgulayacaklarını bilmezler.
-Bütçe temel öğelerine ait bir özet sunmaktadır.	-Bundan ötürü kaynakların nerelerde harcandığını kavramak zor olur.
-Olağan olan halkın bütçeden nasıl feyz aldığına dair örnekleri sunar.	
-Bütçe haberlerine ulaşımı ve saydamlığı özendirmektedir.	

3.2. Açık Bütçe Endeksi: Dünyadaki Gelişmeler

Bu bölümde yapılmış olan endekslerin sonuçlarına değinilecektir. 2012 yılından önce yapılmış olan çalışmalarda yer alan puanlama sistemi 1 ile 10 puan arasında olması ve 2012 yılı öncesinde verilerde yer alan örneklem sayılarında sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu yüzden sırasıyla 2012, 2015, 2017, 2019 ve 2021 senelerine ait olan açık bütçe endekslerinin, temel bütçe dokümanlarının yayınlanması, yasama organı ve kontrol organının ne düzeyde etkili çalışıldığına dair neticelerine değinilecektir. Yapılan açıklamalar neticesinde bugüne kadar endekse müdahil olan bütün ülkelerin, yapılmış olan endekslere göre başarıları Ek-1’ de yer almaktadır. Bütün bunlara geçmeden önce esas bütçe belgeleri altında bölümlendiren soru dağılımları Tablo 2’ de verilmiştir.

Tablo 2. Açık Bütçe Anketinin Soru Dağılışı (IBP, <http://survey.internationalbudget.org/#profile/TR>).

	2012	2015	2017	2019	2021
Bütçe Öncesi	3	5	5	5	5
Rapor (Pre-Budget Statement)					

Hükümetin Bütçe Teklifi (Executive's Budget Proposal)	58	53	53	53	53
Vatandaş Bütçesi (Citizens Budget)	4	4	4	4	4
Merkezi Yönetim Bütçesi (Enacted Budget)	1	5	5	5	5
Yıl İçi Raporlar (In-Year Reports)	10	8	8	8	8
Yarıyıl Raporu (Mid-Year Review)	4	8	8	8	8
Yılsonu Raporu (Year-End Report)	10	13	13	13	13
Denetim Raporu (Audit Report)	7	6	6	6	6
Yasamanın Gözetim Gücü (Strenght of Legislature)	11	15	18	18	18
Tablo 2. (Devamı)					
Yüksek Kontrol Kurumunun Gözetim Gücü (Strenght of SAI's)		4	-	6	6
Halk Katılımı (Public Engagement)		12	16	18	18
Toplam		124	133	144	144

3.2.1. 2012 Raporu

Endeks sonucunu belirleyen açık bütçe anketi 2012 yılında 125 sorudan oluşan bir araştırmacı veya araştırmacı topluluğu aracılığıyla tanımlanmıştır. Takriben bütün araştırmacılar ile birlikte bu anketi hem bilimsel kuruluşlar hem de toplum yararına çalışan kuruluşları tamamlamak açısından yükümlüdür. Görevlendirme ve araştırma topluluklarının ait olduğu alanlar her ne kadar çeşitlilik gösterse de saydam ve hassas bir bütçe uygulamasını özendirmek için tümünün bulunduğu ortak noktadır (IBP Methodology, 2012: 2). Bütçe bilgilerinin

kamu aracılığıyla kullanılmasını yorumlayan ve ankette kullanılan 95 sorunun, her ülke için vermiş oldukları yanıtlar neticesinde rakamsal değerlerinin ortalaması baz alınmakla beraber 0 ila 100 arasında bir puan almaktadır. Skor, sekiz esas bütçe dokümanına ait olarak bütçe bilgilerinin güncel ve geniş bir şekilde kamu aracılığıyla kullanılabilmesini ifade etmektedir. Geriye kalan 30 soru da ise açık bütçe endeksini hesaplamak için kullanılmaktadır. Bu sorular, bütçe süresince vatandaşın katılımını ve devletin hesap verilebilirliğini yorumlamak için yasama ve yüksek kontrol organlarının gözetim kuvvetini ifade etmektedir (IBP Report, 2012: 45).

2012 yılı anketinin 5 bölümden oluştuğu daha önceden belirtilmiştir. Bu beş bölüm üzerinden bu soruları değerlendirilirse eğer, ilk bölümde bütçeyle alakalı doküman ve bilgilerin belirtilmesi, yayınlanması ve internet irtibatlarını kapsamaktadır. İkinci ve üçüncü bölüm de olan soruları cevaplama esas bütçe dokümanlarını açıklayarak destek çıkmaktadır. İkinci bölümde, yıllık devlet bütçe teklifi ve önerisinin yasamaya sunulmasıyla alakalı sorular (1-55 sorular) sorulmaktadır. Üçüncü bölüme gelinirse bütçe sürecinin bütün aşamalarıyla alakalı sorular (59-96. sorular) yöneltilmektedir. Dördüncü bölümde de evvelki yıllarda da var olan soruları bulunan lakin bu yılda farklı bir başlık altında incelenen yasama organı ve yüksek kontrol organlarının kuvvetini ölçen (97 ile 108. sorular) cevaplanmaktadır. Son olan beşinci bölümde, halk bütçesi ve bütçe sürecine vatandaşın katılımıyla alakalı soruların yöneltildiği vurgulanmıştır (IBP Guide, 2011: 2).

2012 yılının açık bütçe endeksi sonuçlarının dünyanın üzerinde bütçe şeffaflığı seviyesinin epey kötü olduğu seyrini göstermiştir. Ülkeler eğer 60 puan bandını aşabilselerdi, bütçeyle alakalı yeterli bir bilgi sunabilmiş sayılacaktı. Fakat 100 ülkenin yorumlanması ve puan ortalamaları alındığı zaman 100 üzerinden 43 puan, medyan skoruydu 47 çıkmıştır. Bunlardan 41 ülke çok az bir bilgi sunar iken veya hiçbir bilgi sunmaz iken, sadece 23 ülke yeterli miktarda bilgi veya çok iyi bilgi sunabilecek skor alabilmiştir.

Tablo 3. Açık Bütçe Endeksi Puan Dağılışı 2012 (IBP, Full Report, 2012, s.13.)

Açık bütçe endeks başarıları	Ülke sayıları	Ülkeler
Kapsamlı Bilgi Sunan (81-100 arası puan)	6	Norveç, Fransa, İsveç, Güney Afrika, Yeni Zelanda, Birleşik Krallık.
Yeterli Bilgi Sunan (61-80)	17	Uganda, A.B.D, Hindistan,

arası puan)		Brezilya, Şili, Bulgaristan, Güney Kore, Hırvatistan, Slovenya, Portekiz, Çek Cumhuriyeti, İspanya, Slovakya, Almanya, Endonezya, Rusya, Meksika.
Biraz Bilgi Sunan (41-60 arası puan)	36	Arjantin, İtalya, Arnavutluk, Nepal, Nepal, Bangladeş Romanya, Nikaragua, Bosna Hersek, Moğolistan, Malavi, Botswana, Kosta Rika, Gana, Papua Yeni Gine Honduras, Kazakistan, Afganistan, Tanzanya, Kenya, Polonya, Mozambik, Azerbaycan, Tayland, Sri Lanka, Kolombiya, Namibya, Romanya, Ukrayna Peru, Filipinler, Mali, Gürcistan, Türkiye, Pakistan, Guatemala, Ürdün.

Tablo 3. (Devamı)

Çok Az Bilgi Sunan (21-40 arası puan)	15	Angola, Burkina Faso, Sao Tome Adası Dominik Cumhuriyeti, Makedonya, Tayland Timor-Leste, Sırbistan, Venezüella, Ekvador, Lübnan, Trinidad - Tobago, Malezya, Fas, Sierra Leone.
Hiç Bilgi Sunmayan (0-21 arası puan)	26	Kırgız Cumhuriyeti, Bolivya, Nijerya, Cezayir, Kamboçya, Çad, Çin, Zimbabwe, Tunus, Ekvator Ginesi, Irak, Senegal, Zambiya, Mısır, Myanmar, Kamerun Katar, Nijer, Suudi Arabistan, Fiji, Ruanda, Yemen, Tacikistan, Benin, Vietnam, Kongo

	Demokratik.
Toplam	100

Bulgular şunu göstermektedir: Birçok ülkede vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşları bütçeyle ilgili bilgilere erişimde çok uzaktır. Bu da halkın devlet kaynaklarının nasıl yükseldiğiyle ve nereye harcandığı ile veya etkili bir şekilde harcanıp harcanmadığıyla ait bütçe uygulamalarını ve bundan ötürü de bütçeyle ilgili olan tartışmaları doğru bir şekilde anlam verebilmek için lazım olan yeterli bütçe bilgisine erişilememesine sebep olmaktadır. Böylece bütün bu süreçler bütçe politikalarının toplumun gereksinimlerine ve önceliklerine hissiz kalınmasına ve netice olarak da kötü bir yönetim ve yolsuzluğu da yanında getirebilmektedir (IBP Report, 2012).

Bölge bazında olarak bakıldığı zaman bütçe şeffaflığı bölgeden bölgeye mühim bir biçimde değişiklikler göstermektedir. Aşağıdaki tabloya bakıldığında en düşük açık bütçe endeksi skorunun 18 ile Kuzey Afrika ve Orta Doğu'ya, en yüksek açık bütçe endeksi skorunun ise Güney Asya ülkelerine ait olduğu görülmüştür (IBP Full Report, 2012: 19).

Tablo 4. Bölgelerde Endeks Skor Ortalamaları 2012 (IBP, Full Report, 2012, s.19).

Bölge	Ülke Sayıları	Açık Bütçe Endeksi Ortalamaları
Pasifik ve Doğu Asya	14	39
Orta Asya ve Doğu Avrupa	19	52
Karayipler ve Latin Amerika	16	47
Kuzey Afrika ve Orta Doğu	10	18
Güney Asya	6	55
Sahra Altı Afrika	26	31

Araştırma sonuçlarına bakıldığında devletlerin büyük tutarda oluşturmuş oldukları bütçe datalarını vatandaşlara sunulmamış olmalarıdır. Aşağıdaki tabloda 131 tane bütçe dokümanının hükümet kurumlarının sadece kendilerine ait

üretilmiş olması göze gelmektedir. Bahsi geçen bu dokümanlar eğer vatandaşlara sunulmuş olsaydı hiçbir maliyete girmeyen devletler bütçe şeffaflığını geliştirilebilirlerdi. Örneğin, 20 ülkenin halihazırda hazırlamış olduğu Hükümet Bütçe Teklifini vatandaşlara tanıtarak bütçe saydamlığını yükseltebilirlerdi. En yaygın anlatımla, devletler ilk hamle olarak bütün bu 131 dokümanı onaylı internet sitelerinde yayınlamaları gerektiği ifade edilmiştir (IBP Full Report, 2012: 18).

Ülkelerin esas bütçe dokümanlarını yayınlamayıp yayınlamadıkları da skorun belirlenmesinde epey önem teşkil eder. Ülkelerin kaç tanesinin genel manada bütçe dokümanlarının hangilerini yayımladıklarını aşağıdaki tablo da gösterilmiştir. Epey önem arz eden bütçe dokümanlarından biri sayılan Hükümet Bütçe Teklifi raporunun (Executive's Budget Proposal) bile 20 ülkenin yayınlamadığını görülmüştür.

Tablo 5. Temel Bütçe Dokümanlarının Kullanılabilirliği 2012 (IBP, Full Report, 2012, s.15).

	Bütçeyi hazırlayıp, Yayımlayanlar	Bütçeyi hazırlayıp, yayınlamayanlar	Bütçeyi Hiç Hazırlamayanlar
Bütçe Öncesi Rapor	47	25	28
Hükümet Bütçe Teklifi	79	20	1

Tablo 5. (Devamı)

Vatandaş Bütçesi	26	0	74
Merkezi Yönetimin Bütçesi	92	7	1
Yıl İçi Raporları	78	18	4
Yarıyıl Raporu	29	27	44
Yılsonu Raporu	72	16	12
Denetim Raporları	68	18	14
Toplam	491	131	178

Bu tablodan anlaşılabacağı üzere endekste yer alan ülkelerden kaçının esas bütçe dokümanlarını “hazırlayıp-yayınladıkları”, “hazırladıkları ancak yayınlamadıkları” veya “hiç yayınlamadıklarını” görülmektedir. Devlet tarafından yasama organına tanıtılan bütçenin hali hazırda onaylanmamış şekilde olan Executive’s Budget Proposal’ın 20 ülkenin yayınlanmadığını görmekteyiz. Bu durum bulunan bütçe yılı içinde uygulanmakta olan giderlerin halkın izni olmadan yasama organınca kabul edildiğini gösterebilmektedir. Bu da bütçe şeffaflığı açısından önemli bir eksiklik olarak görülmekte ve bilgiye ulaşmanın zor olduğunu göstermektedir.

Bütçe Öncesi Raporunu ülkelerin yarısından fazlası bu dokümanı halka açıklamamaktadır. Bunun sonucunda da devletlerin gelecek finansal yıl için oluşturacakları ve kişileri aracısız bir şekilde etkileyen mali politikaları ve amaçları açıklayamadıklarını göstermektedir.

Yıl İçi Raporlarıyla alakalı 4 ülke, herkese herhangi bir bilgi bile sunmamaktadır. Yarıyıl Raporu devlet aracılığıyla bütçe yılının birinci yarısının bütçe uygulama neticelerini ve geriye kalan bütçe yılının gelir ve harcama varsayımlarını, yaygın iktisadi izleniminden ötürü yayınlanması gerekmektedir. Fakat Tablo da görüldüğü üzere 44 ülke bu dokümanı yayınlamak bir yana olsun bunu hiçbir şekilde hazırlamamaktadır.

Yıl sonu Raporları ve Denetim Raporlarında da epey büyük noksanlıkların olduğu görülmektedir. Yılsonu raporlarında 12 ülke hiç hazırlamamıştır. Yılsonu raporlarının hükümetin siyasi amaçları başarabilme değeri ve giden kaynaklar arasındaki ilişki sağlanarak devletin bütçe zamanı içerisindeki başarısına dair bir bilgiler sunmaktadır. Halbuki bu şekilde önem arz eden bir doküman olmasına karşın bu raporu da sonuç olarak 16 ülke sunmamaktadır.

Vatandaş bütçesini 74 ülkenin hazırlayamadığı görülmüştür. Bu durum, bütçenin açık, şeffaf ve açık bir şekilde kamuoyuyla paylaşılmasına ve bu biçimde halkın bütçe sürecine katılmasına payı bulunulmamasına yol açmaktadır. Çünkü vatandaş bütçesi halkın bütçe sürecine katılımında önemli bir araç konumundadır. Bunun noksanlığı sonucunda şeffaflık ve hesap verilebilirlik düzeylerinin azalmasına sebebiyet vermektedir. Son olarak Denetim Raporuna bakıldığında her ülkede devletin bütçe başarısını kontrol edecek bağımsız bir kontrol organı olabilmelidir. Bu raporu 14 ülkenin birden yayınlanmıyor olması denetim organlarının bağımsızlığı hakkında olumlu bir görünüm yansıtmamaktadır.

Yasama organı teorik bir şekilde katılmış olan ülkelerin birçoğunda bütçe sürecinde etkin, kuvvetli bir yetkiye ve kabiliyete sahip olan, şahsi gözetim yükümlülüklerini yapan olarak görülmektedir. Yasamanın kuvveti için ortalama bir hesaplama 100 puan üzerinden 52 puan olarak bulunmuştur. Ayrıca 31 ülke 67 puan alarak ya da bu durumu geçerek iyi bir başarı gösterirken, 20 ülke 33 puanda veya onun gerisinde durmuştur. Yasamanın izlenim gücü kuvvetli gibi bir görünüş sergilese de huzur kaçırarak nokta, 20 ülkenin 16 tanesinin 33 puanın gerisinde kalmasıdır. Bu da ülkelerin cılız bir yasama kuvveti olduğunu ve ayrıyeten bütçe şeffaflığı başarısının epey düşük olduğunu işaret etmektedir. Yüksek denetim kurumunun izlenim gücüyle epey iyi bir performans göstermiştir. Ankete katılmış olan ülkelerin ortalama puanına bakıldığında 100 puan üzerinden 69 puanı çok iyi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. 64 ülke kuvvetli bir yüksek kontrol kurumuna sahip iken, sadece 14 ülke zayıf kategoride yer edinmiştir (IBP Report, 2012: 38-39).

Özetle açık bütçe anketinin 2012 yılında dünyada bütçe şeffaflığı manasında epey kasvetli bir izlenim sergilemektedir. Katılan ülkelerin sadece az bir bölümü önemli olan bütçe dokümanlarını yayınlamıştır. Sayısız önem arz eden bütçe dokümanı içindeki kullanım için kullanılabilir ve onaylı internet sitesinde kolay bir şekilde ulaşılabilir olmasına karşın devlet tarafından yayınlamamaktadır. Ayrıyeten, yayınlanan sayısız bütçe dokümanında önemli ve hassas ayrıntılarının noksanlığı bulanmakla beraber bütçe tahliline yararlı olmayan bir biçimde hazırlanmıştır. Fakat yapılan araştırmada şu da bulunmuştur; bütçede şeffaflık, ülkelerin coğrafi durumlarına, gelir seviyelerine veya gelir kaynakları çeşitlerinden hangisine düşkün olduklarına bakılmaksızın başarılabılır. Şayet devletlerin bütçe şeffaflığını sağlamaya ait bir istemesi var ise ve bu iradenin iç ve dış zorlamalarla desteklenmesi sonucunda herhangi bir devlet için bütçede elverişli ve dürüst bir biçimde saydamlığın sağlanacağını ifade edilmiştir (IBP Full Report, 2012: 21).

3.2.2. 2015 Raporu

Açık bütçe anketi her iki yılda bir güncellenmektedir. Bu yılda anket sorularında bir dizi iyileştirme ve birkaç değişiklik yapılmıştır. 2015 yılında 140 sorudan oluşan bir anket hazırlanmıştır. 2012 yılında olduğu gibi burada da bu anketi hem bilimsel kuruluşlar hem de toplum yararına çalışan kuruluşları tamamlayabilmek yönünden yükümlüdür. Yine aynı şekilde araştırma takımlarının yetki ve ilgi kapsamı büyük ölçüde farklılıklar gösterse de ortak

amacın saydam ve duyarlı bir bütçe uygulamasını teşvik etmektir. Bütçe bilgilerinin kamu tarafından kullanılabilirliğini değerlendiren ve ankette kullanılan 109 sorunun, her ülke için vermiş oldukları yanıtlar neticesinde sayısal değerlerin ortalaması baz alınarak 0-100 arası bir skor elde edilmektedir. Bu skor daha önce belirtildiği üzere sekiz esas bütçe dokümanına ait olarak bütçe verilerinin güncel ve geniş bir şekilde kamu aracılığıyla kullanılabilmesini ifade etmektedir. Geriye kalan 31 soru da açık bütçe endeksini hesaplayabilmek için kullanılmamaktadır. Bu sorular bütçe sürecinde kamu katılımı fiyatlarını ve yasama organlarının ve yüksek denetim kurumlarının gözetim kapasitesini değerlendirir. Hükümetlerin, bütçe karar alma ve izleme süreçlerine halkın katılımı için ne ölçüde fırsatlar sağladığını ve ayrıca yasama organının ve yüksek denetim kurumunun gözetimi yürütme gücünü ölçmek için her alana (halkın katılımı, yasama organları ve yüksek denetim kurumları) ayrı bir puan verilmektedir (IBP Full Report, 2015: 61-62-63).

Anket 2015 yılında da beş bölümden oluşmaktadır. Bu beş bölüm altından bu sorular ile ilgili bilgiler verilecek olursa; ilk bölümde bütçeyle alakalı doküman ve bilgilerin belirtilmesi, yayınlanmasını ve lazım olan internet irtibatlarını içermekle beraber ikinci ve üçüncü bölümde olan soruları cevaplamada esas bütçe dokümanlarını belirterek destek çıkmaktadır. İkinci bölümde, yıllık bütçe önerisi ve önerinin yasamaya sunmasıyla alakalı sorular (1-53), üçüncü bölümde bütçeleme sürecinin bütün aşamalarıyla alakalı sorular (54-102) sorulmaktadır. Dördüncü bölümde, yasamanın ve yüksek kontrol organlarının kuvvetini ölçmek için sorular (103-118), beşinci olan bölümde ise halk bütçesi ve bütçe süreçlerine vatandaşın katılımıyla alakalı sorular (119-133) sorulmaktadır (IBP Guide, 2015: 2). 2015 yılı anketinde bir dizi değişiklikler yapılmıştır anketi diğer mali şeffaflık araçlarıyla daha fazla uyumlu bir hale getirebilmek ve sekiz temel bütçe belgesinden yedisi hakkında daha fazla bilgi toplayabilmek için (yürütmenin bütçe teklifi dışında) yeni sorular eklendi. Yapılan bu değişiklikler, bütçe şeffaflığını ölçmek için daha iyi bir yaklaşım sağlamaktadır.

2015 açık bütçe endeksinin genel sonuçlarına bakılacak olursa 2012 yılına oranla bütçe şeffaflığı konusunda olumlu bir seyir yakalamıştır. OBI puanı 100 üzerinden 45'tir. Medyan skoru ise 46'dır. Bu sorular hükümetlerin genellikle temel belgeleri yayınlamakta başarısız olduğunu ve yayınlananların genellikle hükümet harcamalarını anlamak, izlemek ve etkilemek için önemli olan ayrıntılardan yoksun olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, dünya nüfusunun

büyük çoğunluğunun yeterli bütçe bilgisine erişimi olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 6. Açık Bütçe Endeksi Skorlarının Dağılımı 2015 (IBP, Full Report, 2015).

Açık bütçe endeks başarıları	Ülke sayıları	Ülkeler
Kapsamlı Bilgi Sunan (81-100 arası puan)	5	Güney Afrika, İsveç, Yeni Zelanda, Norveç, Amerika Birleşik Devletleri.
Yeterli Bilgi Sunan (61-80 arası puan)	19	Uganda, Filipinler, Polonya, Portekiz, Malavi, Güney Kore, Bulgaristan, Meksika, Gürcistan, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, Almanya, İtalya, Rusya, Peru, Romanya, Birleşik Krallık, Fransa, Brezilya.
Biraz Bilgi Sunan (41-60 arası puan)	44	Doğu Timor, Afganistan, Tunus, Tayland, Honduras, Pakistan, Burkina, Faso, Senegal, Bosna Hersek, Kamerun, Türkiye, Benin, Ukrayna, Malezya, Tanzanya, Hindistan, Namibya, Guatemala, Nikaragua, Mali, Botswana, Sırbistan, Kenya, Macaristan, Ekvador, Dominik Cumhuriyeti, Azerbaycan, Kazakistan, Gana, Moğolistan, Sierra Leone, El Salvador, Hırvatistan, Kosta Rika, Kırgız Cumhuriyeti, Ürdün, Papua Yeni Gine, Bangladeş, Slovakya, Kolombiya, Şili, İspanya, Endonezya, Arjantin.

Tablo 6. (Devamı)

Çok Az Bilgi Sunan (21-40 arası puan)	17	Dem. Kongo Cumhuriyeti, Sri Lanka, Zambiya, Mozambik, Arnavutluk, Makedonya, Liberya, Ruanda, São Tomé e Príncipe, Makedonya, Zimbabve, Trinidad and Tobago, Angola, Tacikistan, Nijerya, Yemen, Nepal.
Hiç Bilgi Sunmayan (0-20 arası puan)	17	Vietnam, Cezayir, Nijer, Bolivya, Mısır, Fiji, Çin, Sudan, Venezuela, Kamboçya, Çad, Ekvador Ginesi, Irak, Lübnan, Myanmar, Katar, Suudi Arabistan.
Toplam	102	

2015 Anketinde değerlendirilen 102 ülkenin büyük çoğunluğu (102 ülkenin 78'i) yetersiz bütçe bilgisi sağlamaktadır. Bu da kamu fonlarının nasıl toplandığını veya nasıl harcandığını tam olarak anlayamamakta veya izleyememektedir (IBP Full Report, 2015: 16).

OBI'de en kötü performans gösteren 10 ülkeden yedisinin demokratik olmadığı ve aynı zamanda petrol ve gaz gelirlerine bağımlı olduğu düşünülmektedir. Bu ülkeler; Çad, Ekvator Ginesi, Irak, Katar, Suudi Arabistan, Sudan ve Venezuela'dır. Bunlar arasında hidrokarbon-gelir bağımlılığı ile bütçe şeffaflığı arasında negatif bir ilişki bulan araştırmalarla büyük ölçüde tutarlı olduğu vurgulanmıştır (IBP Full Report, 2015: 20).

Tablo 7. Bölgelerin Endeks Skorları 2015 (IBP, Full Report, 2017, s.20)

Bölge	Ülke Sayıları	Açık Bütçe Endeksi Ortalamaları
Pasifik ve Doğu Asya	14	41
Orta Asya ve Doğu Avrupa	19	54
Karayipler ve Latin Amerika	16	50
Kuzey Afrika ve Orta Doğu	10	21
Güney Asya	6	42
Sahra Altı Afrika	27	39

Batı Avrupa ülkeleri OBI skorunda en yüksek puanı alırken en düşük ortalamayı alan bölge ise Orta doğu ve Kuzey Afrika'ya aittir. OBI'de tarihsel olarak güçlü bir bölgesel performans sergileyen Güney Asya, 2015'te bütçe şeffaflığında yaygın bir düşüş yaşamıştır. 2012'de, Güney Asya'daki altı ülkenin ortalama OBI puanı 55'ti ve yalnızca Batı Avrupa ve Batı Avrupa'nın bölgesel ortalamasından sonra ikinci sıradaydı. 2012 yılında OBI puanı 68 olan Hindistan hem bölgede hem de dünyada özellikle güçlü bir performans sergilemiştir. Afganistan, Bangladeş, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka bölgedeki geri kalan beş ülke hepsi 41'den 60'a kadar puan aldı ve OBI sıralamasının orta kademesine yerleşti. Ayrıca, Afganistan ve Pakistan'daki hükümet çabaları, bu ülkelerde 2010 ve 2012 yılları arasında bütçe şeffaflığının durumunu iyileştirmiştir (IBP Full Report, 2015: 38).

Dünyadaki çoğu bölge şeffaflık konusunda ilerleme kaydetti. Ortalama OBI puanının dokuz puan arttığı Sahra Afrika'sında incelenen 27 ülke arasında

özellikle büyük bir sıçrama görülmüştür. Bu değişikliğin çoğu, anket kapsamındaki sekiz Frankofon Afrika ülkesindeki gelişmelerden kaynaklandı. Buna karşılık, Güney Asya'da anket yapılan altı ülke arasındaki ortalama puan 13 puan düşüş yaşanmıştır.

2012 ve 2015 yılları arasında dünya genelinde ortalama bütçe şeffaflığı düzeyindeki iyileşmelerin arkasındaki temel etken, zamanında kamuya sunulan belgelerin sayısındaki artıştır. Karşılaştırılabilir verilerin mevcut olduğu 100 ülkede, zamanında yayınlanan net belge sayısı 2012'den 2015'e 51 belge arttı (yüzde on artış). Sekiz kilit bütçe belgesinden altısının yayın durumunda net olumlu bir değişiklik olmakla beraber iki tanesi yayınlanmamıştır bunlar; Yıl Sonu Raporları ve Denetim Raporlarıdır (IBP Full Report, 2015: 29).

Tablo 8. Temel Bütçe Belgelerinin Kullanılabilirliği 2015 (IBP, Full Report, 2015, s.69-70).

	Bütçeyi hazırlayıp, yayınlayanlar	Bütçeyi hazırlayıp, yayınlamayanlar	Bütçeyi hiç hazırlamayanlar
Bütçe Öncesi Raporu	55	16	24
Hükümet Bütçe Teklifi	86	13	0
Vatandaş Bütçesi	54	1	42
Merkezi Yönetim Bütçesi	97	4	1
Yıl İçi Raporları	82	11	3
Yarıyıl Raporu	35	15	48
Yılsonu Raporu	73	14	9
Denetim Raporu	67	18	17
Toplam	549	92	144

2015 Anketinde, yasama gücü için ortalama puan 100 üzerinden 48 puan almıştır. Bu, ortalama olarak, anket ülkelerinde yasama organlarının gücünün sınırlı olduğunu göstermektedir. Anket yapılan ülkelerin neredeyse üçte ikisi, bütçe sürecine aktif olarak katılma ve gözetim sorumluluklarını yerine getirme konusunda zayıf veya sınırlı yetkilere sahip yasama organlarına sahiptir. Bu nedenle, 66 araştırma ülkesinde, yasama organları bütçeyi denetleme yeteneklerinde ciddi eksikliklerle karşı karşıyadır. Bu durum, bu ülkelerdeki tüm bütçe hesap verebilirlik sistemini zayıflatmaktadır (IBP Full Report, 2015: 50).

OBI puanlarındaki önemli düşüşler genellikle belge yayınındaki bir geri dönüşten kaynaklanır. Çoğu zaman hükümetler belgelerin yayınlanmasını askıya alır, yayınlanmasını kabul edilebilir sınırların ötesinde geciktirir veya bir belgenin üretimini tamamen durdurur. 2015 yılında yayınlanan bütçe dokümanlarının

sayısında net bir artış olmuştur. Örneğin, 2015'te 14 ülke, 2012'de bunu yapmayan Bütçe Öncesi Açıklamaları yayınlamıştır. Ancak, altı ülke 2012'de yaptıktan sonra 2015'te bir Bütçe Öncesi Açıklamayı yayınlamamıştır. 2012 Anketine göre yayınlanan 491 bütçe belgesinden 44'ü 2015 yılında yayınlanmamıştır. Yani son değerlendirme döneminde hükümetler tarafından yayınlanan 11 belgeden 1'i bu değerlendirme döneminde yayınlanmamıştır. Toplamda, ankete katılan ülkelerin üçte biri (35), 2015 Anketinde bir veya daha fazla belge yayınlamayı durdurmuştur (IBP Full Report, 2015: 34).

Ayrıca yayınlanan belgeler, bütçenin anlamlı bir şekilde analiz edilmesini ve anlaşılmasını sağlamak için yeterli bilgiyi sunmaktadır. Gelirler, harcamalar ve borçla ilgili temel bilgilere ek olarak, bu ülkeler tipik olarak, sivil toplumun ve diğer aktörlerin tüm hükümet mali politikalarının istenen ekonomik ve sosyal hedeflerle uyumlu olup olmadığını değerlendirmelerine olanak tanıyan daha ayrıntılı bilgileri göz önüne sermektedir. Önemli ya da kapsamlı bilgi sağlayan ülkelerin profili, beklenen bazı ekonomik ve politik özellikleri ortaya koymaktadır. İlk olarak, OBI'de iyi performans gösteren ülkeler daha yüksek bir gelir düzeyine sahip olma eğilimindedir. Ancak bu, düşük gelir ve zayıf şeffaflık arasında kaçınılmaz bir bağlantı olduğu anlamına gelmemektedir. Daha zengin ülkelerin daha yüksek düzeyde bütçe şeffaflığı elde etme olasılığı daha yüksek olsa da siyasi irade varsa orta ve düşük gelirli ülkeler yüksek düzeyde şeffaflık elde edebilir. Bu, her ikisi de düşük gelirli olan Malavi ve Uganda'nın performansı ile kanıtlanmıştır. 2012'den bu yana şeffaflıkta dört kat artış sağlanmıştır. Bu, geçiş sürecindeki ülkelerin de hızlı ilerleme kaydetme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Ankete katılanların üçte biri olan ve 40 veya daha düşük puan alan 34 ülke, halka çok az bütçe bilgisi sağlıyor veya bazı durumlarda onları tamamen dışlamaktadır. Bu ülkeler, sekiz kilit bütçe belgesinden ortalama üçünü yayınlıyor ve kamunun ve sivil toplumun bütçeleri analiz edip izlemesine izin verecek kadar neredeyse yeterli bütçe bilgisini sağlayamamaktadır (IBP Full Report, 2015: 19).

3.2.3. 2017 Raporu

OBS 2017 yılında, Uluslararası Bütçe Ortaklığının (IBP) son 18 ay boyunca dünyanın tüm bölgelerini ve tüm gelir seviyelerini kapsayan 115 ülkede sivil toplum ortaklarıyla çalıştığı ortak bir araştırma sürecinin doruk noktasını oluşturmaktadır. Bu, tipik olarak iki yılda bir gerçekleştirilen OBS'nin altıncı

turunu oluşturur. Daha nceki turlar 2006, 2008, 2010, 2012 ve 2015 yılında tamamlanmıştır (IBP Full Report, 2017: 48).

OBS'de yer alan sorular, devlet finansal iktidarı için yaygın kabul gören iyi uygulamalara dayanan sorulardır. Örneğın, anket, bte sürecinin farklı noktalarında tüm ülkelerin yayınlaması gereken sekiz kilit bte belgesinin zamanında yayınlanmasını ve içeriğini dikkate alarak bte bilgilerinin kamuya açık olup olmadığını değerlendirmektedir. Bu kriterlerin çoğu, Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Mali şeffaflığa İlişkin İyi Uygulamalar İlkeleri, Kamu Harcamaları ve Finans Hesap Verebilirlik girişimi (sekretaryasına Dünya Bankası ev sahipliğinde), Ekonomik İş birliği ve Kalkınma (OECD)'nin Mali şeffalık İçin En İyi Uygulamaları ve Uluslararası Yüksek Denetim Kurumları rgt'nün Denetim İlkelerine İlişkin Lima Kılavuz İlkeler Bildirgesi gibi çok taraflı kuruluşlar tarafından alınmıştır. Benzer şekilde, halkın bte sürecine katılma fırsatlarını değerlendirmek için kullanılan kriterler, Mali şeffalık için Küresel Girişim' in Mali Politikaya Halkın Katılımı ilkelerine dayanmaktadır. Bu tür kılavuz ilkelerin gücü, farklı gelir seviyelerindeki ülkeler de dahil olmak üzere, dünya çapındaki farklı bte sistemlerine evrensel olarak uygulanabilirliklerinde yattığı ifade edilmiştir (IBP Full Report, 2017: 48)

2017 yılında yapılan araştırmada her ülke için sonuçlar, anket yapılan ülkede bulunan araştırmacılar tarafından doldurulan 145 puanlı sorudan oluşan bir ankete dayanmaktadır. Anketi doldurmaktan sorumlu araştırmacıların neredeyse tamamı sivil toplum kuruluşlarından ya da akademik kurumlarda çalışanlardır. Araştırma gruplarının yetkileri ve ilgi alanları büyük ölçüde farklılıklar gösterse de hepsinin kendi ülkelerinde şeffaf ve duyarlı bteleme uygulamalarını teşvik etme konusunda ortak çıkarları bulunmaktadır. Araştırmacıların çoğu, bte konularına önemli ölçüde odaklanan kuruluşlara ait olmaktadır. Açık Bte Endeksi, bte bilgilerinin kamuya açık olup olmadığını değerlendiren anketteki 109 soruya verilen cevapların her birinin sayısal değerinin basit ortalamasını baz alarak her ülkeye 0-100 ortasında bir puan verir. Bir ülkenin açık bte endeksi puanı, sekiz esas bte belgesini ilgili hükümet web sitesinde zamanında kamuya açık hale getirme derecesini ve kamuya açık bte bilgilerinin kapsamlılığını ölçmektedir. Ek anket soruları gözetim ve katılımı değerlendirmekte ve bu raporun ilerleyen kısımlarında açıklanır, fakat bunlar OBI puanının hesaplanmasına dahil edilmemektedir (IBP Full Report, 2017: 48-50).

Anket 2017 yılında da beş bölümden oluşmaktadır. Bu beş bölümde şu başlıklar yer alır; ilk bölümde bütçeyle alakalı doküman ve bilgilerin belirtilmesi, yayınlanmasını ve lazım olan internet irtibatlarını içermekle beraber ikinci ve üçüncü bölümde olan soruları cevaplamada esas bütçe dokümanlarını izah ederek destek çıkmaktadır. İkinci bölümde, yıllık bütçe teklif ve önerisinin yasamaya tanıtılmasıyla alakalı sorular (1-53), üçüncü bölümde ise bütçeleme süresinin bütün aşamalarıyla alakalı sorular (54-102) istenmektedir. Dördüncü bölümde, denetim kurumlarının bütçedeki rolü ve etkinliği ile ilgili sorular (103-124), beşinci bölümde ise halk bütçesi ve bütçe süreçlerine vatandaşın katılımıyla alakalı sorular (125-142) sorulmaktadır (IBP Guide, 2016: 2).

2017 için ortalama küresel OBI puanı 100 üzerinden 42 iken, medyan puan 45'tir. Bu durum, çoğu ülkenin bütçe şeffaflığında küresel durumunun sınırlı kaldığını ve çoğu ülkenin belgeleri yayınlamakta başarısız olduğunu göstermektedir. Katılımla ilgili küresel ortalama puanlar düşüktür. 2017 yılındaki ankette katılım değerlendirmesinde genel ortalama puan 12'dir. 60'ın üzerinde puan alan hiçbir ülke yoktur. Ankette yalnızca dört ülke, kamu katılımı için orta düzeyde fırsatlar sunmaktadır, bunlar 41 ile 60 arasında bir puan alanlardır: Avustralya, Yeni Zelanda, Filipinler ve Birleşik Krallık' tır. Kalan 111 ülke ise 41'in altında puan almıştır.

Tablo 9. Açık Bütçe Endeksi Skorlarının Dağılımı 2017(IBP, Full Report, 2017, s.5.)

Açık Bütçe Endeks	Ülke sayıları	Ülkeler
Başarıları		
Kapsamlı Bilgi Sunan (81-100 arası puan)	5	Yeni Zelanda, Güney Afrika, Gürcistan, Norveç, İsveç
Yeterli Bilgi Sunan (61-80 arası puan)	21	Çek Cumhuriyeti, A.B.D, Endonezya, Brezilya, Rusya, Bulgaristan, Slovenya, Almanya, Meksika, Portekiz,
Tablo 9. (Devamı)		
		Guatemala, Ürdün, Dominik Cumhuriyeti, Filipinler, Kanada, Peru, İtalya, Avustralya, Fransa, Birleşik Krallık, Romanya.
Biraz Bilgi Sunan (41-60 arası puan)	42	Arjantin, Honduras, Tayland, Arnavutluk, Afganistan,

		Bangladeş, Kolombiya, Kazakistan, Kenya, Gana, Moğolistan, Namibya, Nepal, Nikaragua, Papua Yeni Gine, Sri Lanka, Ukrayna, Senegal, Pakistan, İspanya, Türkiye, Mozambik, Kırgız Cumhuriyeti, Kosta Rika, Şili, Hırvatistan, Moldova, Polonya, Slovakya, Uganda, Güney Kore, Japonya, Fiji, El Salvador, Fas, Macaristan, Malezya, Hindistan, Ekvador, Mısır, Paraguay, Sırbistan.
Çok Az Bilgi Sunan (21-40 arası puan)	20	Angola, Burkina Faso, Sierra Leone, Makedonya, Sao Tome Adası, Timor-Lest, Zimbabve, Fildişi Sahili, Malavi, Dem. Kongo Cumhuriyeti, Tacikistan, Azerbaycan, Madagaskar, Trinidad - Tobago, Bosna Hersek, Liberya, Benin, Tunus, Mali, Ruanda.
Hiç Bilgi Sunmayan (0-20 arası puan)	27	Cezayir, Venezuela, Katar, Kamboçya, Zambiya, Kamerun, Yemen Çad, Çin, Ekvator Ginesi, Myanmar, Nijer, Nijerya, Suudi Arabistan, Lesoto, Sudan, Irak, Svaziland, Lübnan, Güney Sudan, Burundi, Komorlar, Somali, Vietnam, Botsvana, Bolivya, Tanzanya.
Toplam	115	

2017 anketinde sadece 26 ülke yeterli bütçe şeffaflığına sahiptir. Yeterince şeffaf olan ülkeler (61 veya daha yüksek puanlar)'dır. Ortalama olarak, bu kategorideki 26 ülkenin, sekiz temel bütçe belgesi kamuya açıktır. Bu gruptaki ülkelerin belgeleri yalnızca dahili kullanım için tutulduğu yalnızca iki durum bulunmaktadır. Birincisi, yeterli şeffaflığa sahip ülkeler arasında sadece dokuz belge geç yayınlanıyor ve ikincisi de hiçbirini yalnızca basılı kopya olarak

yayınlanmamaktadır. Geçmişte olduğu gibi, ortalama olarak, yeterli bütçe bilgisini yayınlayan ülkelerin, daha az bütçe verisi sunan ülkelere oranla daha demokratik olma, daha fazla medya özgürlüğüne sahip olma, petrol gelirlerine daha az bağımlı olma ve yolsuzluk algısı daha düşük olma olasılığının daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu ülkeler ayrıca daha yeterli yasama ve denetim gözetimine sahiptir ayriyeten de bağımsız mali kurumlara sahip olma olasılıkları daha yüksektir. Guatemala, Endonezya ve Filipinler gibi bazı orta gelirli ülkeler de burada yer alsa da daha sınırlı bütçe bilgisi sağlayan ülkelere oranla daha zengin ve daha gelişmiş olma eğilimindedirler (IBP Full Report, 2017: 11).

2015-2017 yılları arasında Açık Bütçe Anketine 13 yeni ülke eklenmiştir. Bu ülkeler bir dizi bölgeyi ve çok çeşitli şeffaflık düzeylerini temsil etmektedirler. Fakat, ortalama olarak, 2017 yılında ankete katılan ülkelerin puanları, anket örnekleminin genel ortalamasından önemli ölçüde daha düşüktür. Katılan 13 yeni ülkenin ortalama puanı 30 iken 115 ülkenin tümü için ortalama puan 42'dir (IBP Full Report, 2017).

Tablo 10. Bölgelerin Endeks Skorları-2017(IBP, Full Report, 2017, s.20).

Bölge	Ülke Sayıları	Açık Bütçe Endeksi Ortalamaları
Pasifik ve Doğu Asya	12	43
Orta Asya ve Doğu Avrupa	26	61
Karayipler ve Latin Amerika	16	48
Kuzey Afrika ve Orta Doğu	10	20
Güney Asya	6	46
Sahra Altı Afrika	23	30

Yukarıdaki tabloda OBI skorlarının 2017 yılları arasındaki değişimini göstermektedir. Sahra Afrika'sı ülkeleri için ortalama OBI puanı, 2015'ten 2017'ye düşerek, her iki anketten elde edilen verilerin mevcut olduğu 27 ülke arasında 39'dan 29'a düşmüştür. Diğer yıllara nazaran düşüş sergileyen bu bölge, bütçe bilgisi sunumunun en hızlı arttığı bölgeden bütçe bilgisi sunumunun en fazla azaldığı bölge konumuna düşmüştür.

2017 anket sonuçları, hayal kırıklığı yaratmıştır. Açık Bütçe Anketi 2017, küresel olarak daha fazla şeffaflığa yönelik ilerlemenin durduğunu ve ölçmeye başladığından beri ilk kez mütevazı bir şekilde azaldığını ortaya koymuşlardır. Bu yılki yavaşlamanın önemli sebebi, Sahra Afrika'sında önceki kazanımların tersine çevrilmesidir. Hem 2015 hem de 2017 anketlerinde Sahra Afrika'sındaki 27 ülkeden 22'si OBS 2017'de şeffaflık puanlarının düştüğü görülmüştür. Asya hariç, diğer bölgelerde daha yavaş büyüme görülmüştür (IBP Full Report, 2017: 3).

Hem 2015 hem de 2017'de incelenen 102 ülke arasından 2017 anketinde bütçe şeffaflığı azalmıştır. Bu ülkelerdeki ortalama OBI puanı 2015'te 45'ten 2017'de ise 43'e düşmüştür. Diğer ülkelerde sağlanan bütçe bilgisi miktarında 2015'ten 2017'ye mütevazı bir şekilde arttığı gözletilmiştir. Sahra Afrika'sı dışındaki karşılaştırılabilir verilerin bulunduğu 75 ülke arasından ortalama OBI puanı 48'den 49'a yükselmiştir. Bununla birlikte, diğer bölgeler arasında önemli farklılıklar vardır. Güney Asya bölgesindeki ülkeler bütçe şeffaflıklarını en fazla artıran bölgedir, fakat bu kazanımlar 2012'den 2015'e kadar şeffaflıkta yaşadıkları önemli düşüşün yalnızca bir kısmını karşılamıştır. Doğu Asya ve Pasifik ülkeleri de bütçe miktarını artırdığı görülmüştür. Orta Doğu ve Kuzey Afrika (zaten düşük bir tabandan), Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri (yüksek bir tabandan) şeffaflıkta mütevazı bir şekilde düşüşler göstermişlerdir (IBP Full Report, 2017: 19).

Tablo 11. Temel Bütçe Belgelerinin Kullanılabilirliği 2017 (IBP, Full Report, 2017, s.58-59).

	Bütçeyi Hazırlayıp, Yayınlayanlar	Bütçeyi Hazırlayıp, Yayınlamayanlar	Bütçeyi Hiç Hazırlamayanlar
Bütçe Öncesi Rapor	47	44	21
Hükümet Bütçe Teklifi	81	25	2
Vatandaş Bütçesi	54	18	40

Tablo 11. (Devamı)

Merkezi Yönetim Bütçesi	89	12	3
--------------------------------	----	----	---

Yıl İçi Raporları	73	28	7
Yarıyıl Raporu	31	31	51
Yılsonu Raporu	68	24	15
Denetim Raporu	69	21	17
Toplam	512	203	156

2017 için ortalama küresel OBI puanı 100 üzerinden 42 iken, medyan puan 45'tir. Bu, çoğu ülkenin bütçe şeffaflığının küresel durumunun sınırlı kaldığını ve çoğu ülkenin bütçe belgelerini yayınlamakta başarısız olduğunu göstermektedir. Geçmişte aynen olduğu gibi, ortalama olarak, yeterli bütçe bilgisi yayınlayan ülkelerin, daha az bütçe verisi sunan ülkelere oranla daha demokratik olma ve yolsuzluk algısı daha düşük olma olasılığının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu ülkeler ayrıca daha yeterli yasama ve denetim gözetimine sahiptir ve bağımsız mali kurumlara sahip olma olasılıkları daha yüksek olmaktadır. Guatemala, Endonezya ve Filipinler gibi bazı orta gelirli ülkeler de burada yer alsa da daha sınırlı bütçe bilgisi sağlayan ülkelere göre daha zengin ve daha gelişmiş olma eğilimindedirler (IBP Full Report, 2017: 10-11).

2017 yılındaki düşüşün, büyük ölçüde Sahra Afrika'sındaki ülkelerinin daha az belge yayınlamasından kaynaklandığı söylenmiştir. On dört ülke 2017'de 2015'e oranla daha az belge yayınlarken, yalnızca iki ülke daha fazla yayınlamıştır. Toplamda, Sahra Afrika'sında 2017 yılında 2015'e oranla 27 daha az belge yayınlanmıştır. 2015'te yayınlanan ancak 2017'de yayınlanmayan belgelerden altısı Yönetici Bütçe Tekliflerinden oluşmaktadır. Genel OBI puanında Yöneticinin Bütçe Teklifine verilen önemli ağırlık nedeniyle, bu kilit belgenin yayınlanamaması, bir ülkenin puanındaki genel düşüş üzerinde büyük bir etkiye sahip olmaktadır. Skoru 30 puandan fazla düşen beş Sahra Afrika'sı ülkesinden dördü, Yöneticilerin Bütçe Teklifini zamanında çevrimiçi olarak yayınlamamıştır (IBP Full Report, 2017: 24)

OBS 2017'de ankete katılan 115 ülkeden sadece 32'sinin (yüzde 28) yeterli gözetim uygulamalarına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Diğer 47 ülkenin çoğu (yüzde 41) yalnızca sınırlı yasama denetimine sahipken, geriye kalan 36 ülke ise (yüzde 31) zayıf yasama denetimine sahiptir (IBP Full Report, 2017: 29).

2017 yılında, incelenen 115 ülkedeki 920 olası belgeden 561'i zamanında çevrimiçi olarak yayınlanmıştır. Kamuya açık olmadığı değerlendirilen 359 belgeden sadece 29'u yalnızca basılı kopya olarak üretilmiştir. Bu toplamın hem 2015 hem de 2017 anketlerinde kapsanan 102 ülke, yalnızca 2017'de basılı kopya halinde 20 belge üretmiştir. Belgelerin hiç üretilmemesi veya zamanında kamuya sunulmaması çok daha önemli bir etken olmaya devam etmektedir (IBP Full Report, 2017: 51).

3.2.4. 2019 Raporu

Vatandaşlar, kamu kaynaklarının nereden geldiğini ve nerelere harcandığı konusuyla ilgili bilgilere, geçim kaynaklarını ve geleceklerini etkileyen politika kararlarına katkıda bulunma fırsatlarına, bağımsız yasama organları ve denetim kurumları tarafından sağlam bütçe denetiminin güvencesine erişebilmelidir. Bu üç alan, dünyanın tek bağımsız ve karşılaştırmalı mali şeffaflık, halk katılımı ve merkezi hükümet düzeyinde gözetim ölçümü olan Açık Bütçe Anketi'nin temelini oluşturmaktadır. Bu rapor, OBS'nin 2006'da başlatılmasından bu yana yedinci değerlendirmesini yapan Açık Bütçe Anketi 2019'un küresel bulgularını sunmaktadır. OBS 2019 araştırması 117 ülkede sivil toplum grupları ve bütçe uzmanları tarafından yürütülmüş ve bağımsız, anonim uzmanlar tarafından gözden geçirilmiştir. Anket, kamuya sunulan bütçe bilgilerinin zamanlaması ve miktarı, bütçe sürecine halkın katılımı için anlamlı fırsatların kapsamı ve resmi gözetim kurumlarının rolü hakkında hükümet uygulamalarını uluslararası standartlara göre ölçmektedir (IBP Full Report, 2019: 11-12).

2019 yılında yapılan araştırmada her ülke için sonuçlar, anket yapılan ülkede bulunan araştırmacılar tarafından doldurulan 145 puanlı sorudan oluşan bir ankete dayanmaktadır. Anketi doldurmaktan sorumlu araştırmacıların neredeyse tamamı sivil toplum kuruluşlarından ya da akademik kurumlarda çalışanlardır. Araştırmacıların çoğu, bütçe konularına önemli ölçüde odaklanan kuruluşlara ait olmaktadır. Açık Bütçe Endeksi, bütçe bilgilerinin kamuya açık olup olmadığını değerlendiren anketteki 109 soruya verilen cevapların her birinin sayısal değerinin basit ortalamasını baz alarak her ülkeye 0-100 ortasında bir puan verir. (IBP Full Report, 2019: 74).

Anket 2019 yılında da beş bölümden oluşmaktadır. Bu beş bölümde şu başlıklar yer alır; ilk bölümde bütçeyle alakalı doküman ve bilgilerin belirtilmesi ve yayınlanmasını ile lazım olan internet irtibatlarını içermekle beraber ikinci ve

üçüncü bölümde olan soruları cevaplamada esas bütçe dokümanlarını açıklayarak destek çıkmaktadır. İkinci bölümde, yıllık bütçe teklif ve önerisinin yasamaya sunulma tanıtılmasıyla alakalı sorular (1-53), üçüncü bölümde ise bütçeleme sürecinin bütün aşamalarıyla alakalı sorular (54-102) yöneltilmektedir. Dördüncü bölümde, denetim kurumlarının bütçedeki rolü ve etkinliği ile ilgili (103-124. Sorular), beşinci bölümde ise halk bütçesi ve bütçe süreçlerine vatandaşın katılımıyla alakalı sorular (125-142) sorulmaktadır (IBP Guide, 2019: 2).

Bütçe şeffaflığı 100'e yaklaştıkça yükselirken 0'a yaklaştığı zaman ise azalış göstermektedir. Bütçe endeksinin eşik ölçüsü 61 olarak gözükmektedir. Bunun sonucunda bütçe şeffaflığı yönünden eşik ölçüsünün altında yetersiz eğer üstünde ise yeterince bilgi paylaşımı yorumlanması meydana gelmektedir. Bununla beraber ulaşılan değerlerin farklı sınıflandırabilmeleri de mevzubahistir. Böylece endeks değeri; 0 ile 20 arası zayıf veya hiçbir bilginin bulunmadığını, 21 ile 40 arasında az bilginin bulunduğunu, 41 ile 60 arasında limitli bilginin bulunduğunu, 61 ile 80 arasında önemli seviyede bilginin olduğunu ve 81-100 arasında ise aşırı bir bilginin olduğunu belirtilmektedir (IBP, 2019: 14).

OBS 2019'da anketin bu turunda 117 ülke genelinde ortalama küresel bütçe şeffaflığı puanı 45'tir. Bu durum birçok ülkenin önemli bütçe belgelerini yayınlamadığı ya da belgelerinde önemli bilgileri açıklamadığı anlamına gelmektedir. Bu küresel ortalamaya dahil edilen puan aralığı, en üst sıradaki ülke olan Yeni Zelanda'da dan başlanarak Yemen, Venezuela ve Komorlar 'da en düşük puan olan sıfıra kadar değişmektedir. Puanlarına göre ülkeler, bütçe şeffaflığı performanslarına göre beş kategoride gruplandırılmıştır. En iyi performans gösteren ülkelerin şeffaflık puanı 81 puan veya üzeri alanlardır. OBS 2019'daki altı ülke en yüksek kategoride performans gösteriyor. Bunlar: Güney Afrika, İsveç, Yeni Zelanda, Meksika, Brezilya ve Gürcistan'dır (IBP Full Report, 2019: 24).

Tablo 12. Açık Bütçe Endeksi Skorlarının Dağılımı 2019 (IBP, Full Report, 2019, s.20-21).

Açık Bütçe Endeks Başarıları	Ülke Sayıları	Ülkeler
------------------------------	---------------	---------

Tablo 12. (Devamı)

Kapsamlı Bilgi Sunan (81-100 arası puan)	6	Yeni Zelanda, Güney Afrika, Gürcistan, İsveç, Meksika, Brezilya.
Yeterli Bilgi Sunan (61-80 arası)	25	Norveç, Bulgaristan, Kırgız

puan)		Cumhuriyeti, Endonezya, Rusya, Portekiz, Guatemala, Ürdün, Portekiz, A.B.D, Almanya, Dominik Cumhuriyeti, Filipinler, Kanada, Peru, İtalya, Avustralya, Fransa, Birleşik Krallık, Portekiz, Romanya, Hırvatistan, Ukrayna, Japonya, Güney Kore, Tayland.
Biraz Bilgi Sunan (41-60 arası puan)	36	Arjantin, Arnavutluk, Polonya, Afganistan, Kolombiya, Türkiye, Honduras, Kazakistan, Kenya, Gana, Mozambik, Papua Yeni Gine, Sri Lanka, Senegal, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Kosta Rika, Şili, Moldova, Slovakya, Uganda, El Salvador, Fas, Macaristan, Moğolistan, Malezya, Hindistan, Mısır, Nepal, Paraguay, Makedonya, Jamaika, Benin, Zimbabve, Nikaragua, Namibya.
Çok Az Bilgi Sunan (21-40 arası puan)	30	Angola, Burkina Faso, Sierra Leone, Trinidad -Tobago, Fildişi Sahili, Malavi, Dem. Kongo Cumhuriyeti, Azerbaycan, Madagaskar, Bosna Hersek, Liberya, Tunus, Mali, Sao Tome Adası, Ruanda, Fiji, Sırbistan, Ekvador, Botsvana, Vietnam, Doğu Timor, Bangladeş, Kamboçya, Lesoto, Esvatini, Zambiya, Myanmar, Pakistan, Kamerun, Nijerya.
Hiç Bilgi Sunmayan (0-20 arası puan)	20	Cezayir, Çad, Çin, Ekvator Ginesi, Irak, Nijer, Katar, Suudi Arabistan, Yemen, Venezuela, Sudan, Lübnan, Güney Sudan, Burundi, Somali, Bolivya, Tanzanya, Tacikistan, Gambiya, Komorlar.
Toplam	117	

Bütçe belgelerinin ve verilerinin kamuya açık olmasını sağlamak, iyi bir bütçe şeffaflığı için başlangıç noktasıdır. Fakat en nihayetinde önemli olan içerdikleri bilgilerdir. Daha çok kilit bütçe belgesi yayınlayan ülkeler, daha yüksek bütçe şeffaflık puanlarına sahip olma eğilimindedir. Aşağıdaki tabloda

bölgesel değişiklikler verilmiştir. 2017 yılına oranla 2019 yılında bölgelerin şeffaflık puanlarında Güney Asya Bölgesi hariç artışlar yaşanmıştır.

Tablo 13. Bölgelerin Endeks Skorları 2019(IBP, Full Report, 2019, s.38).

Bölge	Ülke Sayıları	Açık Bütçe Endeksi Ortalamaları
Pasifik ve Doğu Asya	12	50
Orta Asya ve Doğu Avrupa	26	61
Karayipler ve Latin Amerika	16	49
Kuzey Afrika ve Orta Doğu	10	22
Güney Asya	6	42
Sahra Altı Afrika	23	39

Bütçe şeffaflığına ilişkin eğilimler, farklı bölgelerde farklılıklar göstermektedir. OBS 2019'da Sahra Afrika'sı, Doğu Asya ve Pasifik en büyük kazanımları yaşarken, Güney Asya'da ise yönün negatif olduğu görülmüştür. OBS 2019'da görülen iyileştirmelerden bazıları, özellikle Sahra Afrika'sında son turdaki düşüşün toparlanmasıyla ilgilidir. Botsvana, Zimbabve ve Zambiya gibi Güney Afrika'daki ülkeler bütçe şeffaflık puanlarında 20 puanın üzerinde artışlar yaşamıştır. Fakat bu ülkeler de son turda önemli kayıplara uğramıştır. Ayrıca, bu turdaki kazanımlara rağmen, Sahra Afrika'sında, OBS 2017'deki kayıpları henüz tam olarak toparlayamadı ve bölge ortalaması, karşılaştırılabilir ülkeler için OBS 2015 yılındaki seviyelerinin altında kalmıştır. OBS 2019'da gözlemlenen ilerleme, son on yılda bulunan bölgesel eğilimleri yansıtmaktadır. Dünyanın üç bölgesi – Orta Asya ve Doğu Avrupa, Pasifik ve Doğu Asya ile Karayipler ve Latin Amerika – OBS 2008'den bu yana şeffaflıkta tutarlı iyileştirmeler elde etmek için öne çıkan ülkeler arasındadır. Bu üç bölgedeki iyileştirmeler, OBS 2008'den bu yana ankete katılan ülkeler için ortalama küresel bütçe şeffaflık puanlarındaki genel artışın yarısından fazlasını oluşturmaktadır (IBP Full Report, 2019: 38-39).

OBS 2019'daki çoğu ülke için, bütçe şeffaflığındaki iyileştirmelerin, daha yüksek belge yayınlama oranlarından kaynaklanmaktadır. Fakat sadece yeni belgeler yayınlamak, ülkelerin daha yüksek bütçe şeffaflığı kategorilerine atlamaları için genellikle yeterli olamamaktadır. Bir ülkenin bütçe şeffaflığına ait

sayısı, sekiz kilit bütçe dokümanının mevcudiyeti ve bu dokümanlarının kamuya açık bir hale getirilen içeriğinin kapsamlılığı ile ilgili ülke uygulamalarını yansıtmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu belgelerin kullanılabilirliği hakkında bilgiler verilmiştir.

Tablo 14. Temel Bütçe Belgelerinin Kullanılabilirliği-2019(: IBP, Full Report, 2019, s.86-87-88-89).

	Bütçeyi hazırlayıp, yayınlayanlar	Bütçeyi hazırlayıp, yayınlamayanlar	Bütçeyi hiç hazırlamayanlar
Bütçe Öncesi	58	39	20
Rapor			
Hükümet Bütçe	99	13	3
Teklifi			
Vatandaş	72	18	21
Bütçesi			
Merkezi	103	12	1
Yönetim			
Bütçesi			
Yıl İçi	85	26	4
Raporları			
Yarıyıl Raporu	36	27	53
Yılsonu Raporu	85	20	11
Denetim	77	27	12
Raporu			
Toplam	615	182	125

OBS 2019, son on yılda anket tarafından ölçülen genel eğilimlerle tutarlı olan bütçe şeffaflığında mütevazı bir küresel iyileşme görülmüştür. OBS 2008 ile OBS 2019 arasındaki her turda değerlendirilen 77 ülke için, OBS bütçe şeffaflığı ölçüsü için ortalama küresel puan yüzde 20 artarak 100 üzerinden 41'den 49'a yükselmiştir. Bu iyileşmeye rağmen, bazı ülkeler için ortalama puan hala 61'in altında kalmakta ve bütçe süreci boyunca anlamlı bir halk katılımına izin veren asgari bütçe şeffaflığı seviyesi olarak kabul edilmektedir. Bazı bölgelerde, özellikle Orta Asya ve Doğu Avrupa, Pasifik ve Doğu Asya ile Karayipler ve Latin Amerika 'da istikrarlı bir yükseliş eğilimi görülmektedir. Hükümetler genellikle bütçe politikalarını, kararlarını ve sonuçlarını net bir şekilde açıklaması gereken kilit bütçe belgelerini yayınlamakta başarısız olurlar. Dünya çapında yayınlanması gereken sekiz kilit bütçe belgesinin üçte biri kamuya açık değildir. Hükümetler, bütçe süreçlerinin formülasyonu ve onaylanması aşamasında, uygulamadan daha fazla bilgi yayınlamaları; bu da hükümetin yasama organı

tarafından onaylanan bütçeyi harcama konusundaki sorumluluğunu baltalamaktadır. Bütçe belgeleri yayınlandığında bile, genellikle vatandaşların görmek istediği bilgi türlerinden yoksun bir haldedirler. Anket yapılan ülkelerin 28'indeki sağlık ve eğitim bütçelerine daha yakından bakıldığında, hizmet sunumunu izlemek için gereken bilgi türlerinden yoksun oldukları görülmüştür. Küresel borç seviyeleri hızla yükselmekle beraber ancak bütçeler kamu borcunun seviyeleri, riskleri ve sürdürülebilirliği ile ilgili ayrıntıları kaçırmaktadır. Birçok kuruluş artık vergi eşitliği ve artan gelirlere odaklanıyor, fakat çok az ülke ayrıntılı raporlama sağlamaktadır (IBP Full Report, 2019: 12-13).

OBS 2019, bu gerekli belgelerin birçoğunun kamuya açık alanda eksik olduğunu tespit etmiştir. Anket yapılan 117 ülke tarafından yayınlanması gereken toplam 936 belgeden yalnızca 622'si mevcuttur. Bütçenin oluşturulması ve onaylanması hakkında, bütçenin uygulanması ve gözetiminden daha fazla bilgi kamuya açıklanmaktadır. Ülkelerin yüzde 86'sı Yöneticinin Bütçe Önerisini yayınlarken, sadece yüzde 74'ü Yıl Sonu Raporu yayınlamaktadır. OBS 2019'da 84 ülke için Yıl İçi Raporu, Yılın Ortası İnceleme veya Yılın Sonu Raporu gibi en az bir bütçe yürütme belgesi eksiktir. Bütçe sürecinin yürütme aşamasında daha düşük şeffaflık seviyeleri, hükümetin bütçeyi planlandığı gibi uygulayıp uygulamadığına ilişkin etkili kamu gözetimini zayıflatmaktadır (IBP Full Report, 2019: 27).

Buradaki bütçe şeffaflığı iyileştirmeleri, büyük ölçüde iyileştirilmiş belge yayınlama uygulamalarından ve bunun sonucunda OBS 2017'den bu yana 54 belgedeki net artıştan kaynaklanmaktadır. Belge yayınlama oranlarındaki bu artış, OBS değerlendirmesinde görülen genel iyileştirmelerin önemli bir itici gücünü oluşturur. Küresel ortalama bütçe şeffaflığı puanındaki iyileşme, belge yayınındaki net artıştan kaynaklanırken, yüksek puanın kalan yüzde 16'sı her iki turda yayınlanan belgelerde yer alan yeni bilgilerden kaynaklanmaktadır. Yayınlama oranları en yüksek olan belgeler, Yönetici Bütçe Önerileri, Vatandaş Bütçeleri, Bütçe Öncesi Açıklamalar ve Yıl Sonu Raporlarıdır. Öte yandan, Denetim Raporu'nun yayınlama oranları sabit kalmıştır. OBS 2019'da Vatandaş Bütçesi yayınlayan 72 karşılaştırılabilir ülkeden yalnızca 24'ü, halkın bütçe bilgileri için gereksinimlerini belirlemiştir. OBS 2017'den bu yana yalnızca iki ülke artış yaşamıştır. Bu nedenle, bir Vatandaş Bütçesi geliştirme çabası ortaya çıkan önemli bir uygulama olmakla birlikte, hükümetler bunları kamu girdisine

dayalı olarak üretmezse, bu belgelerin nihai etkinliği yine de sınırlı olabilmektedir (IBP Full Report, 2019: 36).

3.2.5. 2021 Raporu

Bütçeler şeffaf, insanların seslerini içeren ve yasa koyucular ve denetçiler tarafından sağlam, bağımsız gözetimi destekleyen bir süreçle oluşturulduğunda herkes kazançlı bir şekilde çıkar. Uluslararası Bütçe Ortaklığı (IBP) ve Mali Şeffaflık için Küresel Girişim (GIFT) tarafından yaptırılan yeni araştırmanın gösterdiği gibi, mali açıklık, daha düşük yolsuzluk ve daha fazla hesap verebilirlik yoluyla vatandaşlara, toplumlara ve hükümetlere fayda sağlıyor. Kamu fonlarının sızıntısını azaltmaya yardımcı olurken, başka bir çalışma Brezilya'da denetimlerin satın almada yolsuzluğun önlenmesine nasıl katkıda bulunduğunu gösteriyor. Vatandaşlar, hükümetlerinin kamu kaynaklarını nasıl harcayacağı konusunda söz sahibi olduklarını hissettiklerinde, daha fazla vergi ödemeye istekli olurlar, bu da hükümetlerin vatandaşların arzu ettiği kamu hizmetlerini finanse etmek için daha fazla gelir toplamasına izin verir. Bu çalışmalar, bütçe karar verme sürecindeki açıklığın daha iyi makro-ekonomik yönetim, daha düşük borçlanma maliyetleri, daha verimli kaynak tahsisi ve gelişmiş hizmet sunumu ile nasıl ilişkili olduğunu gösteren önceki araştırmaları tamamlamaktadır. 120 ülkede gerçekleştirilen anket, yerel sivil toplum grupları veya bağımsız araştırmacılar tarafından tamamlanarak ve onların nesnel, gerçeklere dayalı sorulara verdikleri yanıtları içermektedir. Her ülkenin sonuçları isimsiz bir uzman tarafından gözden geçiriliyor ve hükümetler araştırmaya davet ediliyor. OBS, bütçe döngüsü boyunca yaygın olarak bulunması gereken sekiz kilit bütçe belgesine halkın erişimini ve belgelerdeki bilgilerin kapsamlılığını değerlendirerek şeffaflığı değerlendirmektedir. OBS şeffaflık değerlendirmesi, evrensel olarak geçerli olan uluslararası standartları temel alır. Dünya. Her ülkeye, bütçe şeffaflığını değerlendiren 109 soruya verilen yanıtların basit ortalamasına dayalı olarak 0 ile 100 arasında bir puan verilir; belirli bir soruda tam puan 100'dür. Ortalama puanlar, Açık Bütçe Endeksi adı verilen küresel bir bütçe şeffaflığı sıralamasıyla sonuçlanmaktadır (IBP Full Report, 2021: 10-11).

Anket 2021 yılında da beş bölümden oluşmaktadır. Bu beş bölümde şu başlıklar yer alır; ilk bölümde bütçeyle alakalı doküman ve bilgilerin belirtilmesi ve yayınlanmasını ile lazım olan internet irtibatlarını içermekle beraber ikinci ve üçüncü bölümde olan soruları cevaplamada esas bütçe dokümanlarını açıklayarak

destek çıkmaktadır. İkinci bölümde, yıllık bütçe teklif ve önerisinin yasamaya tanıtılmasıyla alakalı sorular (1-53), üçüncü bölümde ise bütçeleme sürecinin bütün aşamalarıyla alakalı sorular (54-102. sorular) yöneltilmektedir. Dördüncü bölümde, denetim kurumlarının bütçedeki rolü ve etkinliği ile ilgili (103-124. sorular), beşinci bölümde ise halk bütçesi ve bütçe süreçlerine vatandaşların katılımıyla alakalı sorular (125-142. sorular) sorulmaktadır (IBP Guide, 2021: 2).

Çoğu ülkede bütçeler yeterince şeffaf değildir. Bütçe şeffaflığı için küresel ortalama puan 100 üzerinden 45 olup, kamunun hükümet fonları hakkında anlamlı tartışmalara katılmak ve kaynakların dağıtımını daha adil hale getirmek için daha fazla bilgiye ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Ankete katılan ülkelerin yaklaşık yüzde 70'i yeterli düzeyde bütçe şeffaflığına sahip değildir. Temel bütçe belgelerinin kabaca üçte biri kamuya açık değildir. Ve yayınlanan belgeler genellikle bütçe uygulaması, borç ve mali riskler, yoksullukla mücadele harcamaları ve cinsiyete göre harcamalar da dahil olmak üzere temel bilgilerden yoksundur. Değerlendirilen 120 ülke arasında hiçbir ülke, her üç dönemde de yeterli hesap verebilirlik için asgari standartları karşılamamaktadır. OBS 2021'de puanlar Komorlar, Ekvator Ginesi, Venezuela ve Yemen'de 0'dan Gürcistan'da 87'ye kadar değişmektedir. Ankete katılan 120 ülkeden sadece 35'i yeterli düzeyde bütçe şeffaflığına sahiptir. Puanlarına göre ülkeler, bütçe şeffaflığı performanslarına göre beş kategoride gruplandırılmıştır. En iyi performans gösteren ülkelerin şeffaflık puanı 81 puan veya üzeri alanlardır. OBS 2021'deki altı ülke en yüksek kategoride performans gösteriyor. Bunlar: Güney Afrika, Gürcistan, İsveç, Yeni Zelanda, Meksika ve Norveç'tir (IBP Full Report, 2021: 56-57).

Tablo 15. Açık Bütçe Endeksi Skorlarının Dağılımı 2021 (IBP, Full Report, 2021, s.58-59).

Açık Bütçe Endeks	Ülke Sayıları	Ülkeler
Başarıları		
Kapsamlı Bilgi Sunan (81-100 arası puan)	6	Yeni Zelanda, Güney Afrika, Gürcistan, İsveç, Meksika, Norveç.
Yeterli Bilgi Sunan (61-80 arası puan)	29	Güney Afrika, Moldova, Almanya, Benin, Brezilya, Portekiz, Kırgız Cumhuriyeti, Endonezya, Rusya, Kosta Rika, Honduras, Ermenistan,

Bulgaristan, Kazakistan,		
Tablo 15. (Devamı)		
		Slovakya, Guatemala, Ürdün, Dominik Cumhuriyeti, Filipinler, Peru, İtalya, Avustralya, Fransa, Birleşik Krallık, Romanya, A.B.D., Hırvatistan, Ukrayna, Japonya.
Biraz Bilgi Sunan (41-60 arası puan)	40	Arjantin, Azerbaycan, Arnavutluk, Doğu Timor, Afganistan, Kolombiya, Kenya, Gana, Moğolistan, Mozambik, Nikaragua, Papua Yeni Gine, Polonya, Türkiye, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Uganda, El Salvador, Fas, Macaristan, Malezya, Paraguay, Jamaika, Zimbabve, Namibya, Sierra Leone, Portekiz, Şili, Tayland, Fildişi Sahili, Sırbistan, Pakistan, Ekvator, Dem. Kongo Cumhuriyeti, Liberya, Nijerya, Ruanda, Vietnam, Mısır, Tunus.
Çok Az Bilgi Sunan (21-40 arası puan)	25	Angola, Burkina Faso, Sao Tome Adası, Trinidad -Tobago, Madagaskar, Bosna Hersek, Fiji, Botswana, Bangladeş, Kamboçya, Lesoto, Esvatini, Myanmar, Kamerun, Nijerya, Tanzanya, Senegal, Nepal, Hindistan, Kuzey Makedonya, Kanada, Suudi Arabistan, Sri Lanka, Togo, Kolombiya.
Hiç Bilgi Sunmayan (0-20 arası puan)	20	Cezayir, Çad, Çin, Ekvator Ginesi, Irak, Katar, Yemen, Venezuela, Sudan, Lübnan, Güney Sudan, Burundi, Somali, Bolivya, Tacikistan, Mali, Etiyopya, Malawi, Zambiya, Komorlar.
Toplam	120	

Tüm bütçe bilgilerine kolay ve zamanında erişim sağlayan şeffaflık, açık ve duyarlı bütçe sistemlerinin temel bir bileşenidir. Şeffaflık olmadan, halk bütçe kararlarını etkili bir şekilde etkileyemez veya bütçe uygulamasını izleyemez. Şeffaflık olmadan, yasama organları ve denetçiler bütçeleri amaçlarına uygun olarak uygulamak ve kamu hizmetlerini verimli ve etkili bir şekilde sağlamak için yöneticileri yeterince sorumlu tutamazlar. Ve şeffaflık olmadan yöneticiler, kamuoyu ve gözetim aktörleri nezdinde güvenilirliklerini sürdüremezler. Bununla birlikte, 2021 için ortalama küresel bütçe şeffaflığı puanı 100 üzerinden 45'tir; bu, bütçe bilgilerinin kamuya açık olmasının çoğu ülkede sınırlı olduğunu ve çok fazla sayıda keskin bir şekilde kısıtlandığını gösterir. OBS 2021'de puanlar Komorlar, Ekvator Ginesi, Venezuela ve Yemen'de 0'dan Gürcistan'da 87'ye kadar değişmektedir. Ankete katılan 120 ülkeden sadece 35'i yeterli düzeyde bütçe şeffaflığına sahiptir (IBP Full Report, 2021).

Tablo 16. Bölgelerin Endeks Skorları 2021 (IBP, Full Report, 2021, s.34).

Bölge	Ülke Sayıları	Açık Bütçe Endeksi Ortalamaları
Pasifik ve Doğu Asya	12	51
Orta Asya ve Doğu Avrupa	26	63
Karayipler ve Latin Amerika	16	49
Kuzey ve Afrika Orta Doğu	10	24
Güney Asya	6	37
Sahra Altı Afrika	23	39

OBS 2021, küresel bütçe şeffaflığının OBS 2019'dan bu yana mütevazı bir şekilde arttığını tespit ediyor. Daha önce belirtildiği gibi, her iki ankette de değerlendirilen 117 ülke için küresel ortalama şeffaflık puanı genel olarak bir puan arttı. Küresel şeffaflık puanındaki bu mütevazı değişiklik, OBS'nin piyasaya sürülmesinden bu yana küresel bütçe şeffaflığındaki tek düşüşü bulan OBS 2017 hariç, önceki turlarda görülen ilerlemeyle tutarlıdır. Altı bölgede görülen OBI puanları artış göstermiştir (IBP Full Report, 2021: 48-49).

Ayrıca, önceki turlarda da görüldüğü gibi, yığınla belge halktan gizleniyor OBS 2021, halka açık olmayan belgelerin kabaca yarısının gerçekten üretildiğini tespit ediyor. Hükümetler, bu belgeleri geniş çapta erişilebilir kılmak yerine, bunları yalnızca dahili amaçlar için kullanır, ilgili olmak için çok geç yayınlar veya yalnızca basılı kopya halinde yayınlamaya kullanarak kullanılabilirliklerini sınırlandırır. Yarısından fazlası Kuzey Afrika ve Orta Doğu ya da Sahra Altı Afrika'sında bulunan yetmiş yedi hükümet, kamuoyuna sunmadıkları en az bir belge üretiyor. Bu hükümetler, halihazırda ürettikleri belgeleri basitçe yayınlamaya bütçe şeffaflığında önemli kazanımlar elde edebilirler. Bu hükümetler, halka çevrimiçi olarak sunulmayan tüm belgeleri zamanında yayınlaysaydı, küresel bütçe şeffaflık puanının dokuz puan artarak 45'ten 54'e çıkacağı tahmin edilmektedir (IBP Full Report, 2021: 45-46).

Tablo 17. Temel Bütçe Belgelerinin Kullanılabilirliği 2021 (IBP, Full Report, 2021, s.89-90-91-92).

	Bütçeyi hazırlayıp, yayınlayanlar	Bütçeyi hazırlayıp, yayınlamayanlar	Bütçeyi hiç hazırlamayanlar
Bütçe Öncesi Raporu	66	32	22
Hükümet Bütçe Teklifi	101	14	5
Vatandaş Bütçesi	88	9	23
Merkezi Yönetim Bütçesi	107	11	2
Yıl İçi Raporları	91	13	9
Yarıyıl Raporu	49	23	48
Yılsonu Raporu	83	22	12
Denetim Raporu	76	24	20
Toplam	661	148	141

Sivil toplum ve yasama organlarının, harcama ve gelirlere ilişkin politika kararlarına katkıda bulunmak için bütçe teklifleri ve bütçe planlarının uygulanmasını ve kamu harcamalarının sonuç vermesini sağlamak için bütçe uygulamasına ilişkin zamanında bilgiye erişmesi gerekir. Şeffaflık puanları büyük ölçüde iki faktör tarafından yönlendirilir: Birincisi hükümetlerin hangi bütçe belgelerini halka sunduğu ikincisi ise bu belgelerde hangi bilgilerin sağlandığıdır. Bütçe döngüsü boyunca bütçe politikalarını, kararları ve sonuçları açıklamak için gerekli olan sekiz temel belge uluslararası olarak kabul edilmektedir. Bu belgelerin zamanında çevrimiçi olarak yayımlanması, halkın bütçe kararları hakkında anlamlı, eyleme geçirilebilir bilgilere erişmesini sağlamak için çok önemlidir. Yine de çoğu hükümet bu belgelerin çoğunu yayınlamakta başarısız oluyor. OBS 2021, dünya çapında yayınlanması gereken 960 bütçe belgesinden 299'unun halka açık olmadığını tespit etti. Dünyanın neredeyse her bölgesinden on yedi ülke, standardın ulaşılabilir olduğunu gösteren sekiz kilit bütçe belgesinin hepsini yayınlıyor. Bunlar Avustralya, Azerbaycan, Brezilya, Kamboçya, Hırvatistan, Dominik Cumhuriyeti, Gürcistan, Almanya, Gana, Guatemala, Endonezya, Meksika, Moldova, Güney Afrika, Güney Kore, İsveç ve Zimbabwe'dir. Aynı zamanda, daha az hükümet yürütme belgeleri yayınlamaktadır. Örneğin, yüzde 76'sı bütçe politikalarının uygulanmasına ilişkin Yıl İçi Raporunu, yüzde 69'u mali yıl sona erdikten sonra Yıl Sonu Raporunu ve daha da azı- yüzde 41- Yıl Ortası İncelemesini yayınlamaktadır. Pandeminin ilk aşamalarında, Yıl Ortası İncelemelerinin eksikliği özellikle sorunluydu. Yayımlandığı ülkelerde, Yıl Ortası İncelemesi, kamuoyuna pandeminin o yıla ilişkin ekonomik ve bütçe tahminlerini nasıl alt üst ettiğini bildirdi ve acil durum maliye politikası yanıtıyla ilgili ayrıntıları aktardı. Hükümetler bütçe belgeleri yayınladıklarında bile, genellikle temel bilgilerden yoksundurlar. Ortalama olarak, yayınlanan belgelerde en iyi uygulama için uluslararası standartlar tarafından önerilen bilgilerin yaklaşık üçte biri eksik. Bütçe formülasyonu hakkında bilgi eksikliği, halkın bütçedeki öncelikleri ve ödünleşimleri anlamasını zorlaştırırken, yürütme hakkında yetersiz bilgi, halkın uygulama zorluklarının doğasını ve kapsamını görmesini engellemektedir. Ayrıca araştırma, daha yüksek bütçe şeffaflığının, hükümetlerin yıllık bütçede tanımlanan harcama ve gelir hedeflerini karşılayabilecekleri daha iyi bütçe güvenilirliği ile ilişkili olduğunu göstermektedir (IBP Full Report, 2021: 45-46-47).

Türkiye açık bütçe endeksine başından bu yana yer alan ülkeler arasındadır. Bakıldığı zaman 2012 yılında 50, 2015 yılında 44, 2017 yılında 58, 2019 yılında 51 ve son olarak yayınlanan 2021 raporunda 55 skor elde etmiştir. Araştırmaya katılan ülkelerin 2012 yılından küresel ortalama OBI puanı 100 üzerinden 43, 2015 yılında 100 üzerinden 44, 2017 yılında 100 üzerinden 42, 2019 yılında 100 üzerinden 45, 2021 yılında 100 üzerinden 45'tir. Bu sonuca bakılarak Türkiye katılan ülkelerin ortalama skorunun üstünde puan almıştır. Türkiye 2015 yılındaki OBI endeks puanının düşmesinin en mühim sebebi ise bütçe takviminin IBP'nin belirlemiş olduğu kıstaslara uyamamasıdır. Bu sonuca göre de Türkiye'nin puanlarını düşünecek olursak Türkiye, "biraz" bilgi sunulan kategoride yer aldığını söyleyebiliriz.

3.3. Yolsuzluğun Ölçülmesi

Yolsuzluk kelimesi her ne kadar çeşitli biçimlerde tanımlanabilse de yolsuzluğun kapsamını kesin olarak saptayabilmek çok zordur. Meşru olarak aykırılık teşkil eden yolsuzluğun, tam olarak ölçülebilmesi olası olamayacağı gibi ülkeler için yolsuzluk seviyelerine göre bir sınıflandırmaya ayırmak da epey zordur.

Yolsuzluk kelimesi tarihsel olarak çok eskilere dayanan ve bütün milletlerde az ya da çok bir şekilde rastlanılmıştır. Zamanla teknolojinin gelişmesi ve küreselleşmeyle beraber hızlı bir şekilde yükselmiş ve daha yüksek seviyelere tırmanmıştır (Gedikli, 2011: 170). Bu durumda sayısız milletlerarası organizasyonları yolsuzluğun kapsamını ölçmek amacıyla harekete geçirmiştir. Fakat yolsuzluğun hissedilmesi her medeniyette çeşitlilik gösterdiği için yaygın bir tanımın yapılmaması ve yolsuzluğun gizli bir şekilde gerçekleşmesi bu ölçümün yüzde yüz kesin bir şekilde yapılmamasına sebep olmaktadır (Yıldırım ve Berksoy, 2017: 8). Bu nedenle yolsuzluğun ölçülmesinde kusur sayılarına, anket hizmetlerine ve algılamalarla ilgili olarak ölçütler yapılmaktadır. Literatürde kullanılan yolsuzluk ölçütlerinden aşağıda bahsedilecektir.

Word Bank, yolsuzluğu ölçmek için yaklaşık olarak dört kriter belirtmiştir. Bu kriterler (Mauro, 1998) yılında söylediği; net varlık değerlendirilmesi, tutuklanma ve hükümler, anket tekniği ve makroekonomik deneysel hizmetlerdir.

Berg (2001) yılında, yolsuzluk ölçütlerini iki sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Bunlar; nesnel kriterler ve öznel ölçütlerdir. Nesnel kriterler, bilimsel verilerle

ilgili olan ölçümlerdir. Genellikle ülkede olan yolsuzluk kabahatlerinden mahkûmiyet alanların sayıları yolsuzluğu ölçmek amacıyla kullanılır. Kişisel ölçütler ise algılara ya da deneyimlere dayalı olmakla birlikte veriler anket yoluyla toplanır. Bu anketler içerisinde özellikle kişilerden yolsuzluk seviyesi hakkındaki görüşlerini bildirmelerini istenilmektedir. Yine Berg (2001), mevcut olan göstergelerin iyi taraflarını kapsayan ve birtakım zayıf yanlarını giderebilen, kişisel deneyimlere dair bir yolsuzluk belirtecinin kullanılmasını önermektedir. Teklif ettiği rüşvet değeri ölçütü, belli bir zaman diliminde ödenmiş olan rüşvetlerin sonuç değerinin benzer dönem içerisindeki toplam kazanca oranlanmasıyla bulunduğunu ifade etmiştir.

Yolsuzluğu test eden kurumların, yolsuzluk belirteçlerinin milletlerarası seviyede kabul görülmesi için bu belirteçlerin, güvenli olması, geniş olması, kesin olması ve ölçümün öznel olmaması gerekir (Bayar, 2007: 6).

Ülkelerarası mukayeselerde ve deneysel çalışmalarda en çok yararlanılan ölçütlerin çeşitli milletlerarası kuruluşların ve has araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalar olarak görülebilmektedir. Bunlar: “Ekonomik İstihbarat Birimi, Politik Risk Hizmetleri Firması, Politik ve Ekonomik Risk Danışmanlığı, Yönetim Gelişimi Enstitüsü, Dünya Bankası, Price Warehouse Cooper, Dünya Ekonomik Forumu, Özgürlük Evi, Uluslararası Saydamlık Derneği” gibi cemiyet ve organizasyonlar birçok ülke içinde algılanmış olan yolsuzluğa ait olarak araştırmalar yapmaktadır.

Yolsuzluğu ölçen milletlerarası kuruluşların içinde çeşitli şekillerde belirlenen endeksler bulunmaktadır. Bunlara bakıldığında zaman aralarında en yaygın bir şekilde kullanılan Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından tanımlanan yolsuzluk algılama endeksidir. Bunun haricinde; rüşvet verme endeksi, milletlerarası risk danışmanlığı, Oposite (Şeffaf olmama) Endeksi ve Global Rekabet Endeksi’dir (Buz ve Erul,2018: 236).

Bu endekslerden farklı olarak Dünya Bankası yolsuzluğun kapsamlı ölçüsünü ve bunun ülkelerin ekonomilerine olan etkilerini araştırmaktadır. Dolayısıyla yüksek boyutlara ulaşan yolsuzlukların etkisiyle uluslararası kuruluşların harekete geçmesine neden olmuş ve çalışmaların artmasına olanak sunmuştur. Yolsuzluğu ölçen uluslararası kuruluşların çalışma şekilleri sonraki başlıklarda ayrıntılı olarak verilecektir.

3.3.1. Yolsuzluğun Kontrolü

Yolsuzluğun kontrol edilmesiyle ilgili hem milletlerarası hem de ulusal seviyede kabul edilebilir ve sürdürülebilir bir sosyoekonomik büyüme sağlaması açısından önemli bir yere sahiptir. Birçok sayıda ancak birbirleri ile ilişkili olan yolsuzluğun denetim hattı bulunmaktadır. Örnek olarak yolsuzluğun esas nedenlerinden bir tanesinin de kötü yönetişimin olduğu belirtilebilir (Stapenhurst, 2000: 126). Aynı biçimde Banarjee (1997) yılında yazdığı makalede yolsuzluk kavramını kötü yönetişimin bir nedeni olarak gördüğünü vurgulamıştır. Başka bir yandan iyi bir devlet ve yönetişim Riley ve Doig'e göre yolsuzluğu yenmede asılı oluşturan bir göreve sahip olduğunu söylemişlerdir. Buna benzer (1998: 24), "İyi bir hükümetin çok sayıda anahtar bileşenlerinin olduğu umulmaktadır: Devletin demokratik seçimler ve gücün transferi yolu ile siyasi meşruiyeti, etkili bir siyasi muhalefetin ve temsili hükümet, saydamlık yolu ve bilgilendirme yolu ile sorumluluk ve hesap verme, kuvvetler ayrılığı, etkili bir içsel ve dışsal denetim, yolsuzluk ve kayırmacılık ile etkili mücadele araçları, tarafsız ve bağımsız bir adalet sistemi ve hükümetin gücünün keyfi kullanımının yokluğudur. İyi yönetişim, siyasi gücün kullanımının yokluğudur. İyi yönetişim; siyasi kuvvetin kullanımı, halkın üzerindeki denetimin işleyişi ve toplum referanslarının sosyal ve ekonomik kalkınmanın yönetimidir. İyi yönetişim devletin kurumsal ve yapısal teşkilatlarının fonksiyonelleşmesinin doğasını, karar verme süreçlerini, politika biçimlerini, kanunlarının uygulanması, liderliğin etkinliği ve yöneticiler ile yönetilenler arasındaki ilişkiyi kapsamaktadır."

Bu esas ve kapsamlı yaklaşımlara ilave olarak denetim yollarını; iş adamlarının, hukukçuların ve iktisatçıların yaklaşımı olarak aşağıda ayrıntılı olarak verilecektir.

3.3.1.1. İş Adamlarının Yaklaşımı

İş adamları, yaygın olarak yolsuzluğu önleyebilmek için kolay bir yolu olduğunu öne sürmektedirler. Şöyle ki: "Özel bir firmanın yaptığını/yapacağını yap." Onların kavrayışında yüksek maaşlar biçiminde yatırımlar sağlamayabilmek yolsuzluğu önlemek için has bir yere sahiptir. Bu göre Klitgaard'ın vurguladığı gibi 'Yeterli olmayan maaşların kamu çalışanlarının mesleksi bir biçimde olmayan bir hareket biçimine yön vermek gizli değildir.' Dahası, Rijckegham ve Weder (1997) yılında, yolsuzluk seviyesiyle kamu sektöründeki maaşlarının düzeyi arasında negatif bir bağlantı saptamışlardır. Singapur örneği de bu yapılan yaklaşımı da doğrulamaktadır. Stapenhurst'ün söylediği gibi Singapur'da kamu

kesimi ücretleri dünyada çok yüksek alan yerler arasında bulunmaktadır. Hükümetin etkili bir bürokratik mekanizması, çalışan insanların ücretlerinin iyi olduğu ve bununla beraber illegal yollara başvurma eğiliminin düştüğü bir mekanizma olarak görüldüğü ifade edilmiştir (Ballı,2003: 242).

3.3.1.2. Hukukçuların Yaklaşımı

Devlet kurumunda çalışan üst düzey yöneticilerin etkinliklerine ilişkin bilgi sağlayan yolsuzluğa karşı teşvik ve müeyyideler gibi vazgeçirici normların ve düzenlemelerin yolsuzluğu denetlemek için kilit bir görev oynamaktadır. Ades’e göre “Yolsuzluğu kontrol etmek için hukukçuların yaklaşımı yargı sisteminde suç indirimine izin veren ve araştırmalarda iş birliği yapanlar yargıçların soruşturmalardan muaf tutarak izin veren bur hukuk sisteminden yana olan yargıç Antonio Di Pietro’nun teklifleri tarafından işlenmiştir.” Örneğin, BBD hukuk mekanizması doğrudan yolsuzluk ile ilişkili olan “Corrupt Practice Act, The Fair Claims Act, Whistle Blower Act ve FBI” himaye programları gibi ayarlamaları kapsamaktadır. Hukuki düzenlemelerin yanı sıra bozulmuş ya da siyasi olarak düşkün bir yargı üstün seviyede olan yolsuzlukları kolaylaştırır, düzenlemeleri geçersizleştirir ve hukuki standartları da çiğneyecektir. Tam tersi olarak, velev ki yargının saygınlık ve uygunluk kurulabilir ise siyasal organların özgür olmaları yürütme organı üstünde önemli bir denetim vasıtası olabileceği vurgulanmıştır. Buna örnek verilirse İtalya bağımsız bir yapıya sahip olmasaydı eğer yolsuzlukların çözümü olmayabilirdi. Yasal yaptırımlar konusunda Gillespie yapmış olduğu çalışmasında bu müeyyidelerin etkili kullanımını kuvvetlendirici tamamlayıcı stratejilerin kullanılması gerektiğini savunmuştur. Örnek olarak; Singapur, HonKong ve Botsvana gibi bazı ülkeler hukuk mekanizmalarında mal tebliğ siyasetini bütünleyici taktikler olarak faaliyete girmiştir. Gillespie özgür kontrol ve araştırmanın suçlanma ve soruşturma olasılıklarını yükseltilebileceğini ifade etmiştir. Bu yüzden son yıllarda devletler yolsuzluk zıttı özgür komisyon ya da kuruluşlar oluşturarak araştırma ve sorgulama emeklerini doğrulamaya çalışılmakta ve bu doğrulama hatlarını kurcalamaktadırlar (Ballı, 2003: 243).

3.3.1.3. İktisatçıların Yaklaşımı

İktisatçılar devlet müdahalesinin ve tekelci güçlerin yolsuzluğa sebebiyet verdiklerine güvendikleri için yolsuzluğu azaltabilmek amacıyla liberalleşmenin gerekli olduğunu savunurlar. Örnek olarak da Gary Becker yolsuzluğu devamlı bir

şekilde kaldırabilmenin yegâne yolunun devletin ekonomide olan görevini bitirmek olduğunu öne sürer. Aynı zamanda en nüfuzlu öğretim görevlileri bu konu üstüne kuşkuludurlar ki yasal kurumlar hala iyi gelişemediğinde iktisadi düzenlemeleri uygulamada aşırı bir biçimde önermektedirler. Klitgaard’a göre yolsuzluğun reçetesi; “Yolsuzluk=Tekel#Keyfilik-Yükümlük” ya da hesap vermedir. Bu verilen reçeteye göre eğer iktisadi önlemler hükümetin tekeli azaltmakta, bürokratların keyfi harcamalarını men edilir ise yolsuzluğun azaltılabileceğini söylenmiştir. Başka bir söylemle Kaufmann’ın söylediği gibi deregülasyon ve mesleki liberalleşmenin yüzünden bürokratların tekeli ve keyfiliklerinin eksiklikleri sebebiyle önceden olduğu gibi daha çok para alamayacakları açıktır. Böylece, bazıları gibi daha fazla rüşvet alamayacakları açıktır. Böylece, bazıları reform sistemlerine ve kontrol işlemlerine mevduat yapmaktan daha çok yolsuzluğu halletmekle alakalı olan devletlerin ilk önce ekonomilerini saydam ve ülke içindeki pazarlarını daha yarışılır bir duruma getirmeleri gerektiğini öne sürerler. Bununla beraber yukarıdaki sayılan argümanların yürürlüğü konusunda bir tamlik bulunmamaktadır. Ayrıca yukarıda sayılan yaklaşımların yanı sıra, ahlaki müeyyideleri, eğitim ve kamusal hassaslık konusundaki toplumsal stratejilerin ve siyasilerin haz güçlerini azaltabilen ve halkın katılımını, siyasi alanda yarışmayı arttıran siyasi taktikler de yolsuzluğu denetlemek için koca bir önem arz etmektedir (Ballı, 2003: 244).

Yolsuzluğun kontrolü endeksi kamu gücünün özel kazanç için ne ölçüde kullanıldığına ilişkin algıyı göstermektedir. Endeks -2,5 (yolsuzluk kontrol algısı düşük) ile +2,5 (yolsuzluk kontrol algısı yüksek) arasında değer olarak ülkelerde yolsuzluğun ne ölçüde kontrol altına alınabildiğinin algısını ölçmeye çalışmaktadır. Buna göre ek 3’te yer alan yolsuzluk kontrolü algı endeksi puanları 92 ülke için sıralanmıştır. Buna göre ülkelere bakılırsa Cezayir’de yolsuzluğun kontrolü 2012’de -0,50 iken yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında -0,61 skorunu almıştır. Angola’da yolsuzluk kontrol algısı 2012’de -1,27, 2015’te -1,40, 2017’de -1,41, 2019’da -1,05, 2021 yılında -0,66 puan almıştır. Arjantin’de kontrol algısı 2012 yılında -0,44 iken yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir izlenerek 2021 yılında -0,40 puanı almıştır. Azerbaycan’da yolsuzluk kontrolü algı endeksi 2012’de -1,13 iken yıllar itibarıyla yolsuzluk kontrol algısı puanının sürekli bir düşüş yaşanarak 2021 yılında -0,83 puana düşmüştür. Bangladeş’te yolsuzluk algı kontrolü 2012’de -0,85 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında -0,96 skor elde ederek yolsuzluk kontrol algısının düştüğünü

göstermektedir. Benin’de kontrol algısı 2012’de -0,86 iken yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında -0,15 skorunu alarak kontrol algısının düşükten yükseldiği görülmektedir. Bolivya’da yolsuzluk kontrolü algısı 2012 yılında yıllar içinde yaşanan dalgalı seyirden kontrol algısının 2021 yılında düştüğünü göstermektedir. Bosna’da yolsuzluk kontrolü algısı 2012’de -0,30 iken diğer yıllarda yaşanan dalgalı seyir neticesinde 2021 yılında -0,64 skorunu alarak yolsuzluk kontrol algısının düştüğünü göstermektedir. Botsvana’da kontrol algısı 2012’de 0,93 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir izlenerek 2021 yılında 0,69 puan almıştır. Brezilya’da yolsuzluk kontrol algısı 2012’de -0,04 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında -0,48 puanı almıştır. Bulgaristan’da yolsuzluk kontrol algısı 2012’de -0,26 iken diğer yıllarda yaşanan dalgalanmalar neticesinde 2021 yılında -0,24 puan almıştır. Burkina Faso’da yolsuzluk kontrol algısı 2012’de -0,48 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında -0,06 puan alarak yolsuzluk kontrol algısının yükseğe doğru bir seyir almıştır. Kamboçya’da yolsuzluk kontrol algısı 2012 yılında -1,07 iken yıllar itibarıyla yolsuzluk kontrol algısının düşüşe geçerek 2021 yılında -1,18 puan almıştır. Kamerun’da yolsuzluğun kontrolü 2012 yılında -1,26 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir izleyerek 2021 yılında -1,09 puan almıştır. Çad’da yolsuzluğun kontrolü 2012’de -1,31 diğer yıllarda yolsuzluk kontrolünün düştüğünü göstermekle beraber 2021 yılında -1,48 puan almıştır. Şili’de yolsuzluk kontrol algısı ilk yıllarda yüksek bir seyir izleyerek diğer yıllarda kontrol algısı düşüşe geçmiştir. 2012’de 1,58 iken yolsuzluk kontrol algısı düşerek 2021 yılında 0,98 puan almıştır. Çin’de yolsuzluk kontrol algısı 2012 yılında -0,44 iken yıllar itibarı ile dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında 0,05 puan alarak kontrol algısının yükseldiği görülmektedir. Kolombiya’da yolsuzluk kontrol algısı 2012 yılında -0,39 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında -0,34 puana düşmüştür. Kosta Rika’da 2012’de yolsuzluk kontrol algısı 0,62 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında 0,50 puan alarak kontrol algısının düştüğünü göstermektedir. Hırvatistan’da yolsuzluk kontrolü 2012’de 0,01 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir izlenerek 2021 yılında 0,06 puan almıştır. Çekya’da kontrol algısı 2012’de 0,32 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021’de 0,64 puan alarak kontrol algısının yükseldiğin göstermektedir. Kongo Dem. Cum. yolsuzluk kontrol algısı 2012’de -0,86 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında -0,57 puan almıştır. Ekvator’da yolsuzluk kontrol algısı 2012’de -0,58 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında -0,57

puan almıştır. Mısır'da kontrol algısı 2012 yılında -0,60 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında -0,68 puan alarak yolsuzluk kontrol algısı düşmüştür. El Salvador'da kontrol algısı 2012'de -0,41 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak kontrol algısının düşük olduğunu göstermekle beraber 2021 yılında -0,53 puan almıştır. Fransa'da yolsuzluk kontrol algısının 2012'de 1,48 iken yıllar içinde kontrol algısının düştüğü görülmekle beraber 2021 yılında 1,31 puan almıştır. Gürcistan'da kontrol algısı 2012 yılında 0,40 iken yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir izlenerek 2021 yılında 0,69 puan almıştır. Almanya'da yolsuzluk kontrol algısı yüksek bir seyir izlemiştir. Buna göre 2012'de 1,83 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 1,81 puan almıştır. Gana'da kontrol algısı 2012'de -0,13 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında -0,11 puan almıştır. Guatemala'da yolsuzluk kontrol algısı 2012'de -0,66 iken yıllar itibarıyla yolsuzluk kontrolü algısının düştüğü gözlemlenerek 2021 yılında -1,17 puana düşmüştür. Honduras'ta kontrol algısı 2012'de -0,95 iken yıllar içinde dalgalanma yaşanarak 2021 yılında -1,17 puan alarak yolsuzluk kontrol algısı düşmüştür. Hindistan'da yolsuzluk kontrolü algısı 2012'de -0,51 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir izlenerek 2021 yılında -0,29 puan almıştır. Endonezya'da kontrol algısı 2012 yılında -0,64 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir izlenerek 2021 yılında -0,43 puan almıştır. Irak'ta yolsuzluk kontrolü algısı 2012'de -1,22 iken yıllar itibarıyla kontrol algısının düştüğü gözlemlenerek 2021 yılında -1,25 puan almıştır. İtalya'da yolsuzluk kontrolü algısı 2012'de 0,18 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında 0,54 puan almıştır. Ürdün'de kontrol algısı 2012'de 0,07 iken yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında 0,05 olmuştur. Kazakistan'da yolsuzluk kontrol algısı yıllar itibarıyla düşük seviyeden yükselişe doğru bir seyir izlenerek 2012'de -0,92 iken 2021 yılında -0,24 olmuştur. Kenya'da kontrol algısı 2012'de -1,09 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında -0,71 olmuştur. Kırgızistan'da yolsuzluk kontrolü algısı 2012'de -1,15 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021'de -1,12 olmuştur. Lübnan'da kontrol algısı 2012'de -0,87 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021'de -1,23 puan almıştır. Liberya'da kontrol algısı 2012'de -0,60 iken yolsuzluk kontrolü algısının yıllar içinde düşerek 2021'de -0,92 puan almıştır. Malawi'de kontrol algısı 2012'de -0,47 iken yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir yaşanarak 2021'de -0,30 puan almıştır. Malezya'da 2012 yılında yolsuzluk kontrolü algısı 0,24 iken yıllar içinde kontrol algısının düştüğü görülmekle beraber 2021 yılında 0,17 puan almıştır. Mali'de kontrol algısı 2012'de -0,83 iken

yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 'de -0,87 puan almıştır. Geriye kalan ülkelere bakıldığında burada en çok değişiklik gösteren yolsuzluk kontrolü algısının düşük veya kontrol algısının yükseldiği ülkelere bakıldığında; Yeni Zelanda'da yolsuzluk kontrol algısı 2012'de 2,32 yüksek bir seviyede iken yıllar itibarıyla kontrol algısı seviyeli bir şekilde düşüşe geçerek 2021 yılında 2,20 puan olarak diğer ülkelere nazaran kontrol algısı yüksek ülkelerden biri olmuştur. Bir diğer yolsuzluk kontrol algısının yüksek olduğu ülkelerden bir diğeri olan Norveç'te 2012 yılında 2,26 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021'de kontrol algısı 2,14 seviyesine düşmüştür. Katara bakıldığında yolsuzluk kontrolü algısı 2012'de 1,06 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021'de kontrol algısı düşerek 0,81 puan almıştır. İsveç'te yolsuzluk kontrol algısı yüksek seviyelerde iken diğer yıllar içinde düşüşe geçmiştir. 2012 yılında kontrol 2,28 iken yıllar içinde sürekli bir düşüş yaşanarak 2021'de 2,13 puan almıştır. Son olarak Türkiye'nin yolsuzluk kontrolü algısına bakıldığında 2012'de 0,16, 2015'te -0,15, 2017'de -0,19, 2019'da -0,31, 2021 yılında -0,39 puan olarak ilk başlarda ufak da olsa kontrol algısı yüksek bir seviyede iken geçen yıllar itibarıyla sürekli bir düşüş yaşanmış ve yolsuzluk kontrol algısının düşük olduğunu söyleyebiliriz.

3.3.2. Uluslararası Şeffaflık Endeksleri

Uluslararası Şeffaflık Örgütü (TI), 1993'te Berlin'de kurulmuş, şu anda 100'den çok ülkede yolsuzluklar ile savaşılmaması ve saydamlığın geliştirilebilmesi için etkinlik gösteren milletlerarası bir sivil toplum teşkilatıdır. Türkiye'nin de aralarında olduğu bu teşkilat, Avrupa ile Orta Asya Bölgesi (ECA) başta olmak üzere mevcut 54 ülkeden oluşmaktadır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün kriterlerini kabul ederek Türkiye'de ülke dalı olarak çalışan kurum "Uluslararası Şeffaflık Derneği" dir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün kurulma hedeflerinden birisi de bölgesel ve global arenada yolsuzlukların yoğunluğunu ve büyüklüğünü, farklı hesaplamalar, ölçüm ve endeksler kapsamında meydana sermektedir (Şeffaflık, agis, 2015).

3.3.2.1. Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI)

Yolsuzluğu ölçen endeksler arasından en mühim paya sahip olan endeks, Uluslararası Algılama Endeksi (Corruption Perceptions Index)'dir. Bu endeks, yeryüzü üzerindeki ulusal ve uluslararası kurumların değerlendirmeleri ile küçük

ölçekli veya büyük çaplı yolsuzluk ayrımını yapmadan oluşturulan korunaklı bir indeks olarak görülmektedir (Çelen, 2007: 80). Yolsuzluk Algılama Endeksi; ülkeleri, kamu görevlilerinin ve bürokratların içinde olduğunu yorumlayan yolsuzlukların aşamasına göre bir düzenlemeye tabi tutulmaktadır. Dolayısıyla endeks, yolsuzluğun asıl ölçümleriyle birbiriyle karıştırılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Bu endeksler yolsuzluğun asıl, nesnel ve sayısal ölçümlerini değil, bunların kavramalarını yansıttığını vurgulamıştır (Tanzi, 1998 ile 2001: 126).

CPI endeksinde, ülkeler yolsuzluk seviyesine göre kategorize edilir. Endeks, yolsuzluğa sebep olan değişkenleri toplamak suretiyle yaygın bir belirteç oluşturarak böylece yolsuzluk manasında ülkelerin birbirlerini kıyaslayabilmelerine imkân tanımaktadır. Fakat endeks kriterlerine, her geçen zaman zarfında günümüzün şartlarına intibak sağlayabilmesi için eskilerin çıkarılıp yeni olanlar eklenilmektedir. Öte yandan sisteme devamlı yeni katılımcı ülkelerin girmesi nedeniyle halihazırdaki ülkelerin kendilerini bir evvelki yıla oranla kıyaslamaları mantık dışıdır. Bu endekste üye olan ülkelerin sayısı 1995 yılında 41 ülke iken 2020 yılında bu sayı 180 ülkeye ulaşmıştır. Değerlendirme 1995 yılından başlanarak belirlenen ölçütlere göre yolsuzluk düzeyini ölçen bu endekste 2012 yılından itibaren puanlama sistemi değiştirilmiş ve 0-100 arasında bir ölçek kullanılmaya başlanılmıştır. Bu ölçekte ülkenin endeks rakamı -0- olursa yolsuzluk algısının çok yüksek düzeyde olduğunu yani çok temiz olmadığını; ülkedeki endeks sayısının -100- olması demek o ülkede yolsuzluk algısının oldukça düşük seviyede olduğunu diğer anlamda ise oldukça pak olduğunu ifade etmektedir (Şeffaflık, agis, 2015).

Çalışmanın sonunda oluşturulan ek 2’de 2012, 2015,2017,2019 ve 2021 yılında analizde kullanılmış olan 92 ülkenin yolsuzluk algılama endeksi skorları verilmiştir. Bu ülkeleri yolsuzluk algı endeksi ve açık bütçe endeksinde göre değerlendirecek olursak eğer; Cezayir ülkesi için yolsuzluk algılama endeksi 2012’ de 34 iken, 2015’te 36, 2017 ‘de 33, 2019’da 35 ve son olarak da 2021 yılında 33 puana düşmüştür. Aynı ülke için açık bütçe endeksi skoruna bakılacak olursa eğer 2012 yılında 13 iken dalgalı bir seyir izlemiş ve 2021 yılında 3’e düşerek bu ülke için yeterince şeffaf olmadığını göstermektedir. Angola’da yolsuzluk algı endeksi 2012’de 22, 2015’te 15, 2017’de 19, 2019’da 26, 2021’de ise 29 puana yükselmiştir. Açık bütçe endeksinde göre de 2012’de 28 iken 2021’de ise 30 puana yükselmiştir. Arjantin ülkesinde yolsuzluk algı endeksi puanlarına göre 2012’de 35, 2015’te 32, 2017’de 39, 2019’da 45, 2021 yılında 38 puana

düşmüştür. Açık bütçe endeksinde ise 2012’de 50 iken diğer yıllarda artış ve azalışlar yaşanarak tekrardan 2021 yılında 50 puan almıştır. Azerbaycan’da yolsuzluk endeksi 2012’de 27, 2015’te 29, 2017’de 31, 2019’da 30, 2021’de 30 puana düşmüştür. Açık bütçe endeksinde göre 2012’de 42 iken 2021’de ise 57 puana yükselmiştir. Bangladeş ülkesi için yolsuzluk endeksi 2012’de 26, 2015’te 25, 2017’de 28, 2019’da 26, 2021’de ise 26 puanda kalmıştır. Açık bütçe endeksinde göre 2012’de 58 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında ise 30 puana düşerek şeffaflığın düştüğünü göstermektedir. Benin’de yolsuzluk endeksinde göre 2012’de 36 iken yıllar itibarıyla artış yaşanarak 2021 yılında 42 puana yükselmiştir. Aynı ülke için açık bütçe endeksi puanı 2012’de 1 iken 2021 yılında 65 puana yükselerek şeffaflık düzeyini arttırmıştır. Bolivya ülkesi yolsuzluk algı endeksi puanı 2012’de 34, 2015’te 34, 2017’de 33, 2019’da 31, 2021 yılında 30 puana düşmüştür. Açık bütçe endeksinde göre 2012 yılında 12 iken 2021 yılında 20 puana yükselmiştir. Bosna Hersek’te yolsuzluk endeksi 2012 yılında 42 puan iken yıllar itibarıyla düşüş sergileyerek 2021 yılında 35 puana düşmüştür. Açık bütçe endeksinde göre 2012’de 50 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 32 puana düşmüştür. Botsvana’da yolsuzluk algı endeksi 2012 yılında 65 iken yıllar itibarıyla düşüş sergileyerek 2021 yılında 55 puana düşmüştür. Açık bütçe endeksi için 2012’de 50 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 34 puana düşmüştür. Brezilya’da yolsuzluk algı endeksi 2012 yılında 43, 2015’te 38, 2017’de 37, 2019’da 35, 2021 yılında 38 puana yükselmiştir. Açık bütçe endeksinde göre Brezilya’da 2012 yılında 73 iken yıllar içinde artış yaşanarak 2021 yılında 80 puan artarak şeffaflık düzeyini yükseltmiştir. Bulgaristan’da 2012 yılında 41, 2015’te 41, 2017’de 43, 2019’da 43, 2021’de 42 puana düşmüştür. Açık bütçe endeksinde bakıldığı zaman 2012 yılında 65 iken yıllar içinde artışlar yaşanarak 2021 yılında 71 puana yükselerek şeffaflık düzeyini arttırmıştır. Burkina Faso 2012’de 38 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021’de 42 puana yükselmiştir. Aynı ülkenin açık bütçe endeksinde göre 2012 yılında 23 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 31 puana yükselmiştir. Kamboçya’da yolsuzluk algı endeksinde bakıldığı zaman 2012 yılında 22 iken 2021 yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 23 puana yükselmiştir. Açık bütçe endeksinde bakıldığı zaman 2012 yılında 15 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 33 puana yükselmiştir. Kamerun’da yolsuzluğun algısına bakıldığı zaman 2021’de 26, 2015’te 27, 2017’de 25, 2019’da 25, 2021 yılında 27 puana yükselmiştir. Açık

bütçe endeksine bakıldığı zaman 2012’de 10 iken yıllar içinde artış ve azalışlar yaşanarak 2021 yılında 34 puana yükselmiştir. Çad’da algı endeksi 2012’de 19, 2015’te 22, 2017’de 20, 2019’da 20 ve 2021 yılında 20 puanda kalmıştır. Açık bütçe endeksine bakıldığı zaman 2012’de 3 iken yıllar içinde artışlar yaşanarak 2021 yılında düşüş yaşanarak 6 puana düşmüştür. Şili’de yolsuzluk algı endeksi 2012’de 72 iken yıllar içinde azalışlar yaşanarak 2021 yılında 67 puana düşmüştür. Açık bütçe endeksine bakıldığında 2012 yılında 66 iken yıllar içinde sürekli düşüşler yaşanarak 2021 yılında 60 puana düşmüştür. Çin’de yolsuzluk algı endeksi 2012’de 39 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 45 puana yükselmiştir. Açık bütçe endeksine bakıldığı zaman 2012 yılında 11 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 20 puana yükselmiştir. Kolombiya’da yolsuzluk algı endeksi skoruna göre 2012’de 36 iken yıllar içinde puanlarda artış yaşanarak 2021’de 39 puan almıştır. Açık bütçe endeksine göre de 2012 yılında 58 iken yıllar içinde saydamlık dalgalı bir seyir izleyerek 2021 yılında 50 puana düşmüştür. Kosta Rika’da algı endeksine bakıldığında 2012’de 54 iken yolsuzluk yıllar içinde dalgalı bir seyir izleyerek 2021 yılında 58 puana yükselmiştir. Rika’da açık bütçe endeksine bakıldığında 2012 yılında 50 iken yıllar içinde sürekli artış yaşanarak 2021 yılında 63 puana yükselerek şeffaflık düzeyini arttırmıştır. Hırvatistan’da yolsuzluk algı endeksi skoruna göre 2012 yılında 46 iken diğer yıllarda yolsuzlukların farklı dinamiklerinden kaynaklanması sonucunda dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 47 puan almıştır. Hırvatistan’da açık bütçe endeksi 2012 yılında 61 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında 64 puan almıştır. Çekya’da yolsuzluk algı endeksine göre 2012 yılında 49, 2015 yılında 56, 2017’de 57, 2019’da 56, 2021 yılında 54 puana düşmüştür. Açık bütçe endeksine bakıldığı zaman 2012 yılında 75 iken yıllar içinde azalışlar yaşanarak 2021 yılında 60 puana düşmüştür. Kongo Dem. Cum. Yolsuzluk algı endeksi puanlarına göre 2012 yılında 21 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 19 puana düşmüştür. Açık bütçe endeksine göre 2012 yılında 18 iken yıllar içinde artışlar yaşanarak 2021 yılında 42 puana yükselmiştir. Ekvator ülkesinde yolsuzluk algı endeksi puanlarına göre 2012 yılında 32 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 36 puana yükselmiştir. Aynı şekilde açık bütçe endeksine bakıldığında 2012 yılında 31 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 46 puana yükselmiştir. Mısır ülkesi için yolsuzluk algı endeksine bakıldığında 2012 yılında 32 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 33 puan almıştır. Açık

bütçe endeksine göre Mısır'da 2012 yılında 13 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 43 puana yükselerek şeffaflık düzeyini yükseltmiştir. El Salvador'da yolsuzluk algı endeksi 2012 yılında 38 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 34 puana düşmüştür. Aynı ülke için açık bütçe endeksine bakıldığında 2012 yılında 43 iken yıllar içinde yaşanan dalgalanmalarda 2021 yılında 41 puana düşmüştür. Fransa'da yolsuzluk algı endeksinde 2012 yılında 71 iken yıllar içinde düşüşler yaşanarak 2021 yılında tekrardan 71 puan almıştır. Fransa'daki açık bütçe endeksine göre 2012 yılında 83 iken yıllar içinde şeffaflıkta düşüşler yaşanarak 2021 yılında 72 puana düşmüştür. Gürcistan'da yolsuzluğa bakıldığında 2012 yılında 52 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 55 puana yükselmiştir. Aynı ülke için açık bütçe endeksine bakıldığında 2012 yılında 55 iken yıllar itibarıyla şeffaflık düzeyini arttırarak 2021 yılında 87 puan alarak şeffaflıkta yükselmiştir. Almanya'da yolsuzluk 2012 yılında 79, 2015'te 81, 2017'de 81, 2019'da 80, 2021'de 80 puana yükselerek yolsuzluk algı düzeyini düşürmüştür. Almanya için açık bütçe endeksi 2012 yılında 71 iken yıllar içerisinde düşüşler yaşamış 2021 yılında ise 73 puana yükselerek şeffaflık düzeyinde iyileştirme yapmıştır. Gana'da yolsuzluk algı endeksi 2012 yılında 45 iken yıllar içerisinde ülkede yaşanan dalgalanmalar neticesinde 2021 yılında 43 puana düşmüştür. Açık bütçe endeksine bakıldığında 2012 yılında 50 iken 2021 yılında 56 puana yükselmiştir. Guatemala'da yolsuzluk 2012 yılında 33 iken yıllar içinde düşüşler yaşanarak 2021 yılında 25 puana düşmüştür. Açık bütçe endeksine bakıldığında Guatemala'da 2012 yılında 51 iken yıllar itibarıyla dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 64 puana yükselmiştir. Honduras'ta yolsuzluk algı endeksi 2012'de 28, 2015'te 31, 2017'de 29, 2019'da 26, 2021 yılında 23 puana düşmüştür. Aynı ülke için açık bütçe endeksine bakıldığında 2012 yılında 53 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında şeffaflık düzeyini artırarak 61 puana yükselmiştir. Hindistan'da yolsuzluk algı endeksine bakıldığında 2012 yılında 36, 2015'te 38, 2017'de 40, 2019'da 41, 2021 yılında 40 puana düşmüştür. Aynı ülke için açık bütçe endeksine bakıldığında 2012 yılında 68 iken yıllar itibarıyla dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında şeffaflık düzeyini 37 puana düşürmüştür. Endonezya'da yolsuzluk 2012 yılında 32 iken yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir izleyerek 2021 yılında 38 puan almıştır. Açık bütçe endeksine bakıldığında 2012 yılında 62 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir izleyerek 2021 yılında 70 puana yükselerek saydamlık düzeyini arttırmıştır. Irak'ta yolsuzluk algı endeksine göre

2012 yılında 18 iken yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir izleyerek 2021 yılında 23 puana yükselmiştir. Irak'ta açık bütçe endeksine bakıldığında 2012 yılında 4 iken yıllar itibarıyla 2021 yılında 6 puana yükselmiştir. Bu durum da saydamlık açısından iyi bir durum sergilememiştir. İtalya'da yolsuzluk 2012 yılında 42 iken yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir izleyerek 2021 yılında 56 puana yükselmiştir. Açık bütçe endeksine bakıldığında 2012 yılında 50 iken yıllar içinde 2021 yılında saydamlık düzeyini arttırarak 2021 yılında 75 puana yükselmiştir. Ürdün'de yolsuzluk algı endeksi 2012 yılında 48 iken yıllar itibarıyla dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 49 puana yükselmiştir. Açık bütçe endeksinde Ürdün 2012 yılında 57 iken yıllar itibarıyla 2021 yılında 61 puana yükselmiştir. Kazakistan'da yolsuzluk endeksi 2012 yılında 28 iken yıllar içinde artışlar yaşanarak 2021 yılında 37 puana yükselmiştir. Aynı şekilde açık bütçe endeksine bakıldığında 2012'de 48 iken yıllar içinde şeffaflık seviyesini arttırarak 63 puana yükselmiştir. Kenya'da yolsuzluk algı endeksi 2012'de 27 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 30 puana yükselmiştir. Kenya'da açık bütçe endeksi 2012 yılında 49 iken yıllar itibarıyla 2021 yılında 50 puana yükselmiştir. Kırgızistan'da yolsuzluk algı endeksi 2012 yılında 24 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir izleyerek 2021 yılında 27 puana yükselmiştir. Açık bütçe endeksine bakıldığında ise 2012 yılında 20 iken yıllar içinde saydamlık düzeyini arttırarak 2021 yılında 62 puana yükseltmiştir. Lübnan'da yolsuzluk algı endeksi 2012'de 30 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir izlenerek 2021 yılında 24 puan almıştır. Açık bütçe endeksine göre 2012'de 33 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir izleyerek 2021 yılında saydamlık düzeyini düşürerek 9 puana düşürmüştür. Liberya'da yolsuzluk algı endeksi 2012'de 41 iken yıllar içinde sürekli düşüşü yaşanarak 2021 yılında yolsuzluk algı endeksini 29 puana düşürmüştür. Malawi'de yolsuzluk 2012'de 37 iken yıllar itibarıyla 2021 yılında 35 puana düşmüştür. Aynı ülke için açık bütçe endeksinde 2012'de 52 iken yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir izleyerek 2021 yılında saydamlık seviyesini düşürerek 20 puana düşmüştür. Malezya'da yolsuzluk algı endeksi 2012 yılında 49 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir izlenerek 2021 yılında 48 puana düşmüştür. Malezya'da açık bütçe endeksi puanlarına göre 2012 yılında 39 iken yıllar itibarıyla artışlar yaşanarak 2021 yılında 47 puana yükselmiştir. Mali'de 2012 yılında yolsuzluk algı endeksi 34 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında 29 puana düşmüştür. Aynı ülke içinde açık bütçe endeksi 2012 yılında 43 iken yıllar itibarıyla 2021 yılında şeffaflık düzeyini 8 puana düşürmüştür. Meksika'da yolsuzluk 2012'de 34, 2015'te 31,

2017’de 29, 2019’da 29, 2021 yılında 31 puana yükseltmiştir. Açık bütçe endeksine bakılacak olursa 2012’de 61 iken yıllar içinde şeffaflık düzeyini artırarak 2021 yılında 82 puana yükseltmiştir. Moğolistan’da yolsuzluk 2012’de 36 iken yıllar içinde yolsuzluk algı endeksinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında 35 puana düşürmüştür. Aynı ülke için açık bütçe endeksi 2012’de 51 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında şeffaflık düzeyini 60 puana yükseltmiştir. Fas’ta yolsuzluk algı endeksi 2012 yılında 37 iken yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında 39 puana düşürmüştür. Açık bütçe endeksinde 2012 yılında 38 iken yıllar itibarıyla şeffaflık düzeyini arttırarak 2021 yılında 48 puana yükseltmiştir. Mozambik’te yolsuzluk algı endeksi 2012 yılında 31 iken yıllar içinde ülkede dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında 26 puana düşmüştür. Mozambik’te açık bütçe endeksi 2012 yılında 47 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir izleyerek 2021 yılında 45 puana düşürmüştür. Myanmar’da yolsuzluk 2012 yılında 15, 2015’te 22, 2017’de 30, 2019’da 29, 2021 yılında 28 puana düşürmüştür. Aynı ülke için açık bütçe endeksi 2012 yılında 0 iken yıllar itibarıyla şeffaflık düzeyini arttırarak 2021 yılında 30 puana yükselmiştir. Namibya’da yolsuzluk 2012’de 48 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında 49 puan almıştır. Aynı ülke için açık bütçe endeki 2012 yılında 55 iken ülke içinde yaşanan dalgalanmalar neticesinde 2021 yılında 42 puana düşürmüştür. Nepal’de yolsuzluk 2012’de 27, 2015’te 27, 2017’de 31, 2019’da 34, 2021 yılında 33 puana düşürmüştür. Nepal’de açık bütçe endeksi 2012’de 44 iken yıllar içinde dalgalanarak 2021 yılında 39 puana düşmüştür. Yeni Zelanda’da yolsuzluk seviyesinin düşük olduğu görülmektedir. Buna göre 2012 yılında 90, 2015’te 91, 2017’de 89, 2019’da 87, 2021 yılında 88 puana yükselmiştir. Aynı ülke için açık bütçe endeksi puanlarına göre 2012 yılında 93 iken şeffaflık düzeyini 2021 yılında 85 puana düşürmüştür. Nikaragua’da yolsuzluk 2012 yılında 29 iken yıllar itibarıyla sürekli bir düşüş yaşanarak 2021 yılında 20 puana düşmüştür. Aynı ülke için açık bütçe endeksi 2012 yılında 42 iken yıllar itibarıyla dalgalı yaşanarak 2021 yılında 42 puan almıştır. Nijer’de yolsuzluk algı endeksi 2012’de 33 iken yıllar içinde dalgalı bir seyir yaşanarak 2021 yılında 31 puana düşmüştür. Aynı ülke için açık bütçe endeksi 2012’de 4 iken ülkede yaşanan farklı dinamiklerden kaynaklanan olaylar neticesinde şeffaflık düzeyini 2021 yılında 27 puana yükseltmiştir. Geriye kalan diğer ülkelere bakıldığında ise yolsuzluk algı endeksinin en fazla ve en az değişim olanlar; Norveç’te yolsuzluk algı endeksi 2012’de 85 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında

85 puanda kalarak yolsuzluk algı endeksi sıralaması düşüktür. Aynı ülkenin açık bütçe endeksine bakıldığında ise 2012’de 83 iken yıllar içinde şeffaflıkta düşüş yaşanarak 2021 yılında 81 puana inmiştir. İsveç’e bakıldığında 2012’de yolsuzluk algısı 88, 2015’te 89, 2017’de 84, 2019’da 85, 2021 yılında 85’te kalarak yolsuzluk algı endeksini yüksek seviyeden düşük seviyelere indirmiştir. İsveç’te açık bütçe endeksine bakıldığında 2012’de 84 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 85 puan almıştır. Türkiye’nin yolsuzluk algı endeksine bakıldığında 2012’de 49, 2015’te 42, 2017’de 40, 2019’da 39, 2021’de 38 alarak yolsuzluk algı endeksinin git gide yüksek olduğunu yani iyi bir seyir izlemediğini gösterir. Türkiye’nin açık bütçe endeksine bakıldığında ise 2012’de 50 iken yıllar içinde ülkede yaşanan dalgalanmalardan ötürü 2021’de 55 puan alarak şeffaflıkta orta düzey bir ülke olmuştur. Birleşik Krallık’ta yolsuzluk algısı 2012’de 74 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021 yılında 78 puan alarak düşük yolsuzluk seviyesini yakalamıştır. Aynı ülke için açık bütçe endeksi 2012’de 88 iken yıllar içinde şeffaflıkta düşüş yaşanarak 2021’de 74 almıştır. Son olarak ABD’de yolsuzluk algı endeksine bakıldığında 2012’de 73 iken yıllar içinde dalgalanmalar yaşanarak 2021’de 67 alarak yolsuzluk algısında yüksek bir seyir izlerken açık bütçe endeksinde 2012’de 79 iken 2021 yılında 68 puan alarak şeffaflıkta ufak da olsa düşüş yaşamıştır.

3.3.2.2. Rüşvet Verenler Endeksi (BPI)

Uluslararası Şeffaflık Örgütü aracılığıyla hazır bir hale getirilip yayınlanan bir diğer endeks ise ‘Rüşvet Verenler Endeksi (Bribe Payers Index)’dir. Rüşvet verenler endeksi, işte sözün maliki olan gelişmiş ülkelerde ihracat yapanların yabancı olan ülkelerdeki kamu çalışanlarına vermiş oldukları rüşvet yatkinliğini belirtmektedir. Yolsuzluk Algılama Endeksinin tamamlayıcı görevinde olan bu endeks uluslararası muamelede kimler aracılığıyla rüşvet verildiği ve alındığını, rüşvete en çok yatkin olan işkollarını ve en çok rüşvetin ödendiği işkollarına vurgu yapılmaktadır (Transparency, agis: 2011).

Bu endekste düzenleme yapılırken 0 ila 10 arası bir puanlama yapılır. 0 puan alan ülkelerde tümüyle rüşvet vermeye yatkin olduğunu; 10 alan ülkelerde ise rüşvet verme yatkinliğinin olmadığını belirtmektedir. Bu indeks üst seviye şirket idareci ve iş adamlarını vb. gibi kişilerle yapılan anket sonuçlarına yaslanmaktadır. İlk önce 1999’da 19 ülke verisini kullanarak hazırlanmış olan bu

indeks 2002’de 21 ülke, 2006’da 30 ülke, 2008’de 22 ülke ve son olarak 2011’de 28 ülkenin anket verilerini kullanarak yapılmıştır (<https://www.transparency.org>).

3.3.2.3. Küresel Yolsuzluk Barometresi (GCB)

Uluslararası Şeffaflık Örgütü aracılığıyla ülkelerdeki yolsuzluk göstergelerini, rüşvet ilişkileri konularına şahit olanların gerçekleştirecekleri davranış yöntemlerini, hangi kuruluşların yolsuzluktan ne kadar etkilendiğini, devletlerin yolsuzluk ile savaşması üzerine fikirlerini araştıran bir halkoyu kontrolüdür. Global Yolsuzluk Barometresinde yolsuzlukların geçmiş zamanlara oranla çoğalıp çoğalmadığı, en çok bozulan kurumların hangileri olduğu, devletlerin yolsuzluk ile savaşımda etkili bir görevi olup olmadığını ve yolsuzluk ile mücadelede resmî kuruluşlara inanmak gibi sorulara yer vermiştir. Yolsuzluk Algılama İndeksi ve Rüşvet Verenler İndeksinin bir nevi bütünleyici görevini üstlenmektedir (Şeffaflık, agis, 2015b).

Uluslararası Şeffaflık Örgütünün yolsuzluk için yaptığı ölçümler yukarıda sayılanlarla münhasır değildir. Ayrıyeten TI aracılığıyla “Rüşvet ile Mücadele için İş ilkeleri, Uluslararası Şeffaflık Örgütü Dürüstlük Paktları, Küresel Yolsuzluk Raporu ve Ulusal Dürüstlük Sistemleri Kaynak Kitabı” gibi ölçümlerinde yapıldığı belirtilmiştir (Şeffaflık, agis: 2015).

4. Bütçe Saydamlığı ve Yolsuzluk İlişkisinin Ekonometrik Analizi

Çalışmanın bu bölümünde, bütçe saydamlığının yolsuzluk olgusu üzerindeki etkisinin ampirik analizi yapılmaktadır. Yolsuzlukla mücadelede mali saydamlık başarı bir yönetim gerekliliğinin önemli bir unsurudur. Kamu bütçesini yayınlamak, hükümet bilgilerine erişim ve hesap verilebilirliğin teşvik edilmesi bütçe saydamlığının önemli stratejileri arasında yer almaktadır. Bu amaçla, öncelikle konuya ilişkin literatüre değinilecek daha sonra çalışmada kullanılacak yöntem ve değişkenler kapsamlı olarak açıklanacak, ardından çalışmada ele alınan 92 ülke için tahmin edilen ampirik bulgulara yer verilecektir.

4.1. Bütçe Saydamlığı ve Yolsuzluğa İlişkin: Literatür Taraması

Bu bölümde ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmalar sunulacaktır. Bu amaçla öncelikle bütçe saydamlığı ve yolsuzluk ilişkisini açık bütçe endeksi kapsamında var olan ampirik çalışmalara ilişkin literatür verilmiş daha sonrasında bu çalışmalara ilişkin ölçme kriterleri ve kullanılan değişkenlere yer verilmiştir. Özellikle 2000’li zamanlardan sonra milletlerarası alanda bütçe şeffaflığını arttırmaya ait çalışmalar hız kazanmıştır. Bununla beraber son zamanlarda literatürde saydamlığın finansal boyutuyla ilgili olan bütçe saydamlığı üzerine akademisyenler ve uluslararası kuruluşlar tarafından birçok çalışma yürütülmüştür. Bakıldığında saydamlıkla ilgili ampirik çalışmalar hem ulusal hem de uluslararası alanda görece az olduğu görülmüştür. Buna göre şeffaflığın

ölçülebilmesinin zor olması ve verilerin az olması sebebiyle bu alanda yapılan çalışmaların sayıca az olmasına neden olmuştur. Yolsuzlukla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında ise birçok teorik ve ampirik çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Özellikle yolsuzluklarla ekonomi arasında doğrudan veya doğrudan olmayan ilişkisini ortaya koyan sayısız çalışma vardır. Bir taraftan yolsuzlukların ekonomi üzerinde mühim bir etkisi olduğu iddia edilirken diğer taraftan da ekonomiler sıkıntılı olduğundan yolsuzluklar için uygun durumların arttığı ekonomideki esaslı sorunların ve geleneksel sorunların yolsuzlukların kaynağını oluşturduğu konusundaki değerlendirmeler ileri sürülmüştür. Buna göre yolsuzluğun yalnız etik bir sorun olmadığını, yeryüzünün birçok ülkesinde büyüme ve kalkınmayı engelleyen bir olgu olduğunu yapılan çalışmaların sonucunda kanıtlanmıştır.

Literatüre bakıldığında bütçe saydamlığı ve yolsuzluk ilişkisinde ekonomiler için önemli bir konu oluşturduğundan bu alana olan ilginin artmasına ve araştırılmasına yol açmıştır. Literatür tablosuna geçmeden önce bütçe saydamlığı, yolsuzluk ve açık bütçe endeksi hakkında yapılan çalışmalara değinmekte fayda vardır. Şeffaflık ve hesap verebilirlik konusundaki akademik literatürün çoğu, mali krizlerin önlenmesinde ve para politikası yapımında şeffaflığın rolüne odaklanmıştır.

Bellver ve Kaufmann (2005), yaptıkları çalışmada bütçe şeffaflığı, kamusal hizmetlerin sunum faaliyeti ve hesap verilme gibi türlü değişkenler arasındaki bağlantıyı araştırmışlardır. Burada regresyon analizi kullanarak 194 ülke için bütçe şeffaflığı endeksini geliştirmişlerdir. Ayrıca, yapılan tahlilde bütçe şeffaflığının insani büyüme belirteçleri ile pozitif bir ilişki bulurken yolsuzlukla negatif ilişkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Benito ve Bastida (2009), 41 ülkeyi ve 2003 yılını içeren çalışmada, saydamlıkla politik katılım ve bütçe dengesinin arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Korelasyon analizi sonuçlarına göre mali şeffaflık ile politik katılma ve bütçe dengesinin arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki saptamışlardır. Kayalidere ve Mastar Özcan (2014), yaptıkları araştırmada 38 ülke ve 2006 ile 2012 dönemini içeren çalışmada bütçe saydamlığı, ekonomik bağımsızlık ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Yapılmış olan yatay kesit analizi sonucunda ise ekonomik özgürlük ve bütçe saydamlığı yükseldikçe yolsuzluğun azaldığını kanıtlamışlardır. Hameed (2005) ve Bastida ve Benito (2007), özellikle mali şeffaflığa ve daha küçük ülke örneklerine bakarak benzer korelasyonları tespit etmişlerdir. Lindstedt

ve Naurin (2010), Bellver ve Kaufmann'ın verilerini yeniden araştırmış ve şeffaflığın, yalnızca sağlanan bilgilere özgür bir basın aracılığıyla erişilebildiği ve hükümetlerin seçimlerde hesap vermesini sağlamak için kullanıldığı zaman daha düşük yolsuzlukla ilişkili olduğunu saptamışlardır. İslam (2006), hükümet tarafından yayınlanan ekonomik verilerin (hükümet gelirleri ve harcamaları dahil) güncelliğini ölçen bir şeffaflık endeksini oluşturur ve bunun Dünya Bankası'nın dünya çapında yönetişim tarafından ölçüldüğü üzere yönetişim kalitesiyle pozitif ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Koçdemir ve Yılmaz (2020), 94 ülkeyi kapsayan çalışmada 2012, 2015 ve 2017 dönemine dair açık bütçe ve yolsuzluk algı endeksi verilerinden yararlanarak bütçe saydamlığı ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Analize göre incelenmiş olan her üç yılda bütçe saydamlığı ve yolsuzluk arasında güçlü bir ilişki saptamışlardır. Aydın ve Şeker (2022), açık bütçe endeksinin 2019 yılı sonuçları neticesinde Türkiye'nin bütçe şeffaflığındaki durumu incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre Türkiye bütçe şeffaflığı konusunda sınırlı bilgi sunan ülke konumundadır. Parra vd. (2021), bu çalışmada yolsuzluğun azaltılmasında şeffaflığın etkisini incelemek için bir laboratuvar deneyi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre şeffaflığın, zimmete para geçirmeyi azalttığını ancak rüşvet üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını bulmuşlardır. Spesifik olarak yüksek şeffaflık ile zimmete para geçirme azalırken, rüşvetin etkilenmeden kaldığını ifade etmiştir.

Ancak şeffaflık sadece yönetişimi geliştirmek için önemli değildir. Politika süreci, gündemin belirlenmesinden alternatiflerin belirlenmesine, seçeneklerin ağırlıklandırılmasından en uygun olanı seçme ve uygulamaya kadar her aşamada çeşitli çıkar gruplarından etkilerin alındığı sürekli bir süreçtir. Bu nedenle, her aşamada şeffaflık ve bilginin yayılması, farklı sosyal grupların karar alma sürecine katılmasına izin vermek için kritik öneme sahiptir. Yaygınlaştırma ne kadar geniş olursa, kaynakların dağılımı da nüfusun çoğunluğunun ihtiyaçlarını o kadar iyi karşılayacaktır.

Hu vd. (2020), Çin'e yapılan ve mahalli yönetimlerin bütçe saydamlığıyla halk memnuniyeti arasındaki ilişkiyi saptamak için yaptığı çalışmada, 235 kişiden çevrimiçi anket yolu ile toplanılan veriler yapısal eşitlik usulüyle tahlil edilmiştir. Araştırma neticesinde bütçe şeffaflığıyla halk memnuniyeti arasında pozitif bir ilişki olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıyeten halk memnuniyeti üzerinde hükümetin imajının pozitif bir etkisinin olduğu görülmüştür. Chen ve Neshkova (2019), 2006-2014 döneminde 95 ülkeyi kapsayan bu çalışmada bütçe bilgilerinin

kamuya açıklanmasının hükümet yolsuzluğunu caydırmaya nasıl yardımcı olduğunu göstermek amacıyla kamu tercihiyle asıl vekil teorisinden yararlanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre mali açıdan daha şeffaf ülkelerin daha az yolsuz olarak algılanmış ve vatandaş bütçesinin güçlü bir yolsuzlukla mücadele aracı olarak hizmet ettiğini saptamışlardır.

Mali şeffaflığın rolüne ilişkin mevcut kanıtlar oldukça sınırlıdır. De Renzio ve Wehner (2017), 1991 ile 2015 başlarında mali açıklık üzerine yayınlanan 38 çalışmanın kapsamlı bir literatür incelemesi yapmışlardır. Çalışma sonuçlarına göre artan bütçe şeffaflığının mali performanstaki gelişmeler, daha iyi yönetim ve olumlu kalkınma sonuçları ile tutarlı bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşırlar. Ampirik literatür arasında, deneysel tasarımları kullanan iki mikro düzeydeki çalışma, şeffaflık müdahaleleri ile bunların yolsuzluk üzerindeki etkisi arasındaki bağlantı hakkında en ikna edici kanıt sağlamaktadır. Uganda'daki okul hibelerini içeren bir politika deneyinde, Reinikka ve Svensson (2011), yerel eğitim hibeleri hakkında gazete yayınları şeklinde artan şeffaflığın zimmete para geçirmeyi önemli ölçüde azalttığını bildirmiştir. Olken (2009), Endonezya köylerinde 600'den fazla yol projesiyle rasgele bir saha deneyinde, denetim olasılığını yüzde 4'ten yüzde 100'e çıkarmanın, hesaplanmayan harcamaları azaltmak için yeterli olduğunu bulmuştur.

Mali şeffaflığı bağımsız kredi notlarına ve ilgili değişkenlere bağlayan çalışmalarda bulunmaktadır. Hameed (2005), 32 ülkenin bir kesitinde şeffaflığın daha iyi kredi notları ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Arbatlı ve Escolano (2012), bu ilişkiyi 56 ülkeye kadar daha geniş bir örneklem için doğrulamaktadır. Bu yazarlar ayrıca, bütçe şeffaflığının gelişmiş ülkeler için mali sonuçlar üzerindeki etkisiyle dolaylı olarak çalıştığını, buna karşın kredi notları üzerindeki etkisinin gelişmekte olan ülkeler için doğrudan olduğunu öne süren korelasyonlar sunmaktadır. Yıldız vd., (2017), bu çalışmada e- devlet bütçe şeffaflığı ve düzenleyici kalite değişkenleri yolsuzluk üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Buna göre 2004-2015 yılları arasında 48 ülkeden alınan veriler ile panel veri analizini kullanarak, bütçe şeffaflığı ve e-devletin endekslerin yolsuzluk üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğunu saptamışlardır.

Mehrez ve Kaufmann (1999), zayıf şeffaflığın yeni ve kural tanımayan finansal piyasalarla birleştiğinde, sürdürülemez yatırımlara ve finansal kurumların büyük risklere ve kırılganlığa yol açabileceğini işaret etmişlerdir. 1977'den 1997'ye kadar 56 ülkeden oluşan bir veri setinden elde edilen ampirik kanıtlara

dayanan çalışma, maliye ve para politikası veya makro ekonomik verilerin şeffaflığındaki artışın finansal liberalizasyonun bir krize yol açma olasılığını azalttığını tespit etmişlerdir. Ayrıca, Economist (1998) tarafından yürütmenin hesap verme sorumluluğu ve Merkez Bankası'nın bağımsız olmaması “tekila” krizinin nedenlerinden biri olarak belirtilmiştir. Daha şeffaf politika ortamlarına sahip ülkeler, uluslararası finans piyasalarında daha iyi performans gösterme eğilimindedir (OECD, 2003; Erbaş, 2004). Gelos ve Wei (2002), uluslararası portföy holdingleri üzerine bir mikro veri seti kullanarak, 1996-2000 döneminde ülke şeffaflığının etkisini inceler. Çalışma, hükümet ve kurumsal şeffaflık arasında ayırım yapılarak incelenmiştir. Hükümetler için, makroekonomik verilerin mevcudiyetini (zamanlılık ve sıklık) ve makroekonomik politikaların yürütülmesinde şeffaflığı dikkate alırken, kurumsal şeffaflık, bir ülkedeki firmalar hakkında finansal ve diğer ticari bilgilerin mevcudiyeti anlamına gelir. Çalışma sonucunda, uluslararası fonların daha az şeffaf ülkelerde sistematik olarak daha az yatırım yaptığına dair net kanıtlar sunmuştur. Devlet şeffaflığı ve kurumsal şeffaflık, yatırım üzerinde ayrı, moral bozucu etkilere sahip olduğunu açıklamışlardır.

Keefer ve Khemani (2005) hükümetin yoksullara hizmet etme teşviklerini anlamak için özellikle önemli olan üç siyasi piyasa kusurunun altını çizer: seçmenler arasında politikacıların performansı hakkında bilgi eksikliği, seçmenler arasındaki sosyal parçalanma ve vatandaşlara verilen siyasi vaatlerin güvenilirliğinin olmaması gibi bileşenleri analiz ederler. Analiz sonucunda vatandaşların kamu hizmetlerinin kalitesini ve verimliliğini değerlendirmede ve bunlardan kimin sorumlu olduğunu belirlemede vatandaşların yaşadığı zorluklara işaret eder. Bu nedenle, bilgi kısıtlamaları vatandaşların politikacıları sorumlu tutma yeteneğini azaltır ve politikacıları özel ilgi alanlarına hitap etmeye teşvik ederek, yoksul insanlara sosyal hizmetler sağlamaya yönelik teşvikleri bozacağını tespit etmişlerdir.

Allum ve Agça'nın (2001) 180 ülkenin ekonomik veri yayma uygulamaları üzerine yaptığı çalışmada bilgi sağlamada talebin önemi vurgulanmıştır. Ele alınan açıklayıcı değişkenlerden, ülke büyüklüğünün veri dağıtımı üzerinde büyük bir etkisi olduğu ve daha büyük ülkelerin daha yüksek talep nedeniyle daha güçlü dağıtım kayıtlarına sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aksine, küçük nüfuslu ve dolayısıyla bilgi talebi düşük olan ülkeler, maliyet ve kapasite hususlarının önemli olmasına rağmen, verileri daha az sıklıkta ve zamanında yayıldığını tespit

etmişlerdir. Cimpoeru ve Cimpoeru (2015), literatürde elde edilen verilere dayanarak panelde çoklu bir regresyon modeli geliştirerek, kamu gücünün özel kazanç üzerinde yolsuzluk kontrolü arasındaki bağlantısı incelenmiştir. Açık bütçe endeksiyle ölçülen bütçe şeffaflığıyla kişi başına düşen GSYİH ile ölçülen ekonomik performans arasında güçlü bir nedensellik ilişkisi tespit etmişlerdir. Ayrıca bağımsız değişkenler OBI ve kişi başına GSYİH, tüm ülkelerde yolsuzluk kontrol seviyesi üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Şeffaflığın sosyal normları değiştirerek ahlaki maliyetler üzerinde dolaylı bir etkisi vardır. Yolsuzluk, geleneksel olarak güven ve fedakârlık gibi toplum yanlısı normların nadir olduğu veya bulunmadığı ortamlarda gelişmiştir (Banerjee 2016). Yolsuzluk bir anlamda yolsuzluktan beslenir. Şeffaf olmayan toplumlarda toplumsal güven eksikliği, yanlış yapma duygusunu azaltarak toplumda yüksek yolsuzluk algısına yol açabilir (Rotondi ve Stanca, 2015), bu da daha fazla yolsuzluğu besler (Banerjee, 2016). Şeffaf olmayan toplumlar, etik olmayan davranışları cezalandırmak için etkili mekanizmaların olmaması nedeniyle yolsuzlukla mücadeleyi sosyal bir norm olarak desteklemekte güçlüklerle karşılaşmaktadır. Dahası, insanlar harekete geçtiği için sosyal güven inşa etmek zordur.

Ravallion ve Chen (2011), yolsuzluk ve yoksulluk arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu ifade ederek, yolsuzluğun dolaylı bir şekilde ekonomik büyümenin azalmasına neden olarak yoksulluk artışının yükselmesine sebep olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Dobson ve Ramlogan (2014), yaptıkları çalışmada 21 Latin Amerika ülkesinin yolsuzluk, gelir eşitsizliği ve kayıt dışı ekonomi arasındaki etkiyi panel regresyon analizi yöntemi ile 137 ülke üzerine araştırma yapmışlardır. Buna göre yolsuzluğun tüm paneldeki gelir eşitsizliğinin arttırdığını fakat Latin Amerika ülkelerinde gelir eşitsizliğini azalttığını saptamışlardır. Çalışmanın sonucunda kayıt dışı ekonominin artması sonucunda yolsuzluğun gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin azaldığını kanıtlamışlardır. Topal ve Keyifli (2016), 1998-2014 dönemleri içinde 34 OECD ülkesi için yolsuzluk ve devlet borçlanması arasında olan ilişkiyi sabit ve dinamik panel veri analizi yöntemini kullanarak araştırmışlardır. Buna göre çalışmada kamu sektöründeki yolsuzluğun artması sonucunda kamu borç yükünü arttırdığını tespit etmişlerdir. Topal ve Keyifli 'ye göre, hükümetleri yolsuzluk ile mücadele etmek için yolsuzluğu önlemek ve azaltmak için tedbir almaları sonucunda kamu borç

yükünün azalabileceğini ifade etmişlerdir. Buehn ve Schneider (2009), yolsuzluk ve gölge ekonomisi üzerinde yapısal eşitlik modeli analizini kullanarak incelemişlerdir. Buna göre zayıf yasal düzenlemelerin ve istikrarsız koşulların yolsuzluğu arttırdığını ifade etmişlerdir. Abreu ve Gomes (2021), bu çalışmada yolsuzlukla mücadele demokrasi faktörünün etkisini mali şeffaflık açısından doğrulamak amacıyla 524 gözlem kullanarak 110 ülkeden alınan altı yıllık panel verilerinin çok değişkenli regresyon analiziyle tespit edilmiştir. Buna göre mali şeffaflığın algılanan yolsuzluğun sonucu üzerinde farklı bir etkisi olabileceğini tespit etmişlerdir.

Yapılan çalışmaların geneline bakıldığında yüksek bir düzeyde yolsuzluğa sahip olunan ülkelerin büyüme oranlarını olumsuz etkilendiği görülmüştür. Öte yandan yolsuzluğun gelir eşitsizliğinin kötü bir hal almasını ve ekonomik büyüme ile ilintili olduğu birçok ampirik çalışmada kanıtlanmıştır.

1990 ve sonrasında yaşanan mali ve ekonomik olumsuzluklarla başa çıkmak için ulusal ve uluslararası kuruluşların mali saydamlıkla ilgili olarak çalışmalarının da arttığı görülmüştür. Böylece ilk çalışma olarak görülen Alesina vd., (1996) yılında yapmış oldukları çalışmalarında mali saydamlıkla devlet açıklıkları arasında negatif yönde ve anlamlı bir bağlantı olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Aşağıdaki tabloda bütçe saydamlığı ve yolsuzlukla ilgili yapılan deneysel çalışmalar içerdikleri döneme, incelenen ülkelere ve kullanılan yöntemlere göre özetlenmiştir.

Tablo 18. Bütçe Saydamlığa ve Yolsuzluğa Dair Ampirik Literatür

Çalışma	Çalışmanın kapsadığı dönem	Ülke	Çalışmada kullanılan yöntem	Çalışmanın bulguları
Yıldız ve Sarısoy (2015)	2006-2012	60 ülke	Panel veri analizi	Bütçe şeffaflığı, hesap verebilirlik ve yolsuzluğu kavrama düzeylerindeki pozitif gelişmelerinin borç stoku ve bütçe dengesi üstünde azalan bir etki tespit etmişlerdir.
Hameed (2005)	2000-2004	57 ülke	Regresyon analizi	Mali saydamlık ve yolsuzluğun kontrol edilmesi arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğunu savunmuştur.
Benito ve Bastida	2003	OECD üyesi ve üyesi	Kümeleme analizi ve	Şeffaflık ve yolsuzluk

(2007)		olmayan 30 ülke	Korelasyon analizi	seviyesiyle negatif yönde bir ilişkinin mevcut olduğunu ifade etmişlerdir.
Bellver ve Kaufmann (2005)	2004	194 ülke	Regresyon analizi	Saydamlığın sosyo- ekonomik, insani büyüme göstergeleri ve rekabet gücüyle pozitif yönde bir ilişki tespit ederken yolsuzlukla arasında negatif yönlü bir etkinin olduğunu saptamışlardır.
Zuccolotto ve Teixeira (2014)	2010	92 ülke	Regresyon analizi	Mali saydamlığın; hesap verilebilirlik, demokratikleşme ile pozitif bir ilişkinin olduğunu fakat yolsuzlukla negatif yönlü bir ilişki olduğunu saptamışlardır.

Tablo 18. (Devamı)

Koçdemir ve Yılmaz (2020)	2012, 2015, 2017	94 ülke	Korelasyon analizi	Bütçe saydamlığı ile yolsuzluk arasında anlamlı ve olumlu yönlü güçlü bir ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir.
Kayalıdere ve Özcan (2014)	2006-2012	38 ülke	Korelasyon analizi, yatay kesit regresyon analizi	Yolsuzluk, bütçe şeffaflığı ve ekonomik özgürlükler arasında negatif yönlü kuvvetli bir ilişki saptamışlardır. Ayrıca ekonomik özgürlüklerin düzeyinin artması sonucunda yolsuzluğun azalacağını da vurgulamışlardır.
Egeli ve Özen (2011)	2006-2010	22 ülke	Korelasyon analizi	Mali saydamlık düzeylerinde yaşanan artışların yolsuzlukların da aynı şekilde azalacağını belirterek aralarında pozitif yönlü güçlü bir ilişkinin olduğunu saptamışlardır.
Lindstedt ve Naurin	-	111 ülke	Regresyon analizi, OLS	Saydamlığın sağlanması halinde

(2010)				yolsuzluğun önlenilebileceği ifade edilerek, saydamlık ile yolsuzluk arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğunu saptamışlardır.
Halter vd. (2009)	2009	Brezilya'daki çok uluslu şirketler	Anket	Saydamlığın olmaması halinde yolsuzluğa sebep olacağı vurgulanmıştır. Dolayısı ile şeffaflığın etkili bir araç olduğu ve şirketlerin imajlarını arttırdığı da ifade edilmiştir.
Gerni vd. (2012)	2002 ve 2010	23 ülke	Panel veri analizi	İktisadi büyüme ve yolsuzluk arasında çift yönde bir nedensellik ilişkisinin olduğunu vurgulamışlardır.
Tablo 18. (Devamı)				
Karagöz ve Karagöz (2010)	1980-2005	Türkiye	Eş bütünleşme testi, Granger nedensellik analizi	İktisadi büyüme ve yolsuzluk arasında bir nedenselliğin bulunduğunu, kamu harcamaları ile yolsuzluk arasında bir nedenselliğin bulunmadığını ortaya koymuşlardır. Ayrıca yolsuzluğun önlenmesi amacıyla mali saydamlığın etkili bir araç olduğunu savunmuşlardır.
Gerni vd. (2012)	2002 ve 2010	23 ülke	Panel veri analizi	İktisadi büyüme ve yolsuzluk arasında çift yönde bir nedensellik ilişkisinin olduğunu vurgulamışlardır.
Keyifli (2021)	2012,2015,2017,2019	64 ülke	Yatay kesit ve panel veri analizi	Bu çalışmada bütçe gözetiminin bütçe saydamlığı üzerindeki etkisini incelemiştir. Analiz sonucunda yasama organının bütçe gözetimi ve bütçe saydamlığının arasında güçlü bir ilişkinin olduğu tespit etmiştir.

Montes ve Luna (2021)	2006-2014	82	Panel veri analizi	Mali şeffaflığın ve yasal boyutların, yolsuzluk üzerindeki kontrolün algılanması üzerindeki etkilerini incelemiştir. Analiz sonuçlarına göre hukukun üstünlüğünün yolsuzluk üzerindeki denetim algısı üzerindeki etkisinin mali şeffaflık arttıkça arttığını saptamışlardır.
Sayan ve Kışlalı (2004)	1990-1999	90 ülke	Regresyon Analizi	Kişi başına düşen gelirlerin yüksek olduğu yerlerde yolsuzluğun da düşük olduğu vurgulanmıştır.

Tablo 18. (Devamı)

Baldrich (2005)	2003	45 ülke	En küçük kareler tahlili	Saydamlıkla kişi başına milli gelir arasında pozitif yönde bir ilişkisinin olduğunu ve saydamlığın seviyesi arttıkça ulusal gelirin arttığını savunmuştur.
Jarmuzek (2006)	1995, 9999, 2004, 2005	27 geçiş ekonomisi	Yatay kesit analizi, en küçük kareler analizi	Finansal saydamlık ve borç düzeyi arasında ilişkiyi incelemiş ve mali saydamlık ile borç seviyesi arasında anlamlı bir bağlantının olmadığını bulmuştur.
Shkolnyk vd. (2020)	2010-2019	Ukrayna	Regresyon analizi	Bu çalışma, Ukrayna’da kamu maliyesinin yanı sıra makroekonomik gelişme göstergeleri ve bölgesel bağlamda kamu maliyesinin durumunu araştırmışlardır. Analiz sonuçlarına göre bölgesel olarak, yerel düzeyde

				maliyenin bağımlılığı yolsuzluk ve şeffaflıkta daha düşük olduğunu bulmuşlardır.
Dinçer ve Günalp (2008)	1981-1997	50 Amerikan Eyaleti	Panel regresyon analizi	Yolsuzluğun, yoksulluğu ve gelir eşitsizliği ilişkisini arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır.
Ullah ve Ahmad (2016)	1984-2012	71 Ülke	Dinamik panel regresyon analizi	Bu çalışmada yolsuzluğun gelir üzerindeki etkisi incelenmiş ve yolsuzluğun gelir eşitsizliğini arttırdığını vurgulamışlardır.
Algan vd. (2014)	1980-2011	Türkiye	ECM	Yolsuzluğun büyüme üzerinde negatif bir etkisinin olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.
Yardımcıoğlu (2013)	2002-2011	6 Türk Cumhuriyeti	Panel Veri Analizi	Demokratikleşmenin artması sonucunda yolsuzluk azalmıştır.

Tablo 18. (Devamı)

Sabharwal ve Relly (2009)	Her ülke için farklı bir yıl kullanmıştır.	122 ülke	Regresyon analizi	Saydamlıkla kişi başına düşen milli gelir arasında pozitif yönde ve anlamlı bir bağlantı bulmuşlardır. Buna göre saydamlığın yüksek olduğu yerlerde kişi başına düşen ulusal gelirin yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.
Yalçın (2017)	2007-2012	85 ülke	Panel veri analizi	Mali saydamlık, yüksek kontrol kurumları bağımsızlığının ve mali performans göstergeleri olan kamu borçlanması arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğunu vurgulamıştır.
Alesina vd. (1996)	1980-1992	20 Latin Amerika ülkesi ve Karayipler	Regresyon analizi	Mali saydamlıkla devlet açıkları arasında negatif yönlü ve ifadeli bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Alt ve Lassen (2003)	1990-1999	19 OECD üyesi ülkeler	Regresyon analizi, iki aşamalı en küçük kareler ve en küçük kareler analizi	Mali saydamlıkla kamu borçları ve açıkları arasında negatif yönlü bir ilişki saptamışlardır.
Alt vd. (2005)	1972-2002	50 ABD vilayeti	Panel veri analizi ve sabit etki modeli yöntemi	Mali saydamlıkla siyasal rekabet ve güç paylaşımı ile pozitif bir ilişki bularak siyasi kutuplaşma ve mali saydamlık ile negatif yönde bir bağlantı bulmuşlardır.
Skilling,Alt, veLassen (2001)	1986-1995	48 ABD vilayeti	Regresyon analizi	Saydamlıkla devlet giderleri arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğunu ifade etmişlerdir.
Bilginoğlu ve Maraş (2011)	2002-2008	27 AB ülkesi ve Türkiye	Panel veri analizi, sabit etki modeli	Mali saydamlık ve kişi başına GSYİH arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir.
Avacı (2015)	2014	Türkiye'deki 16 Büyükşehir Belediyesi	Skorlama, indeksleme	Türkiye'de büyükşehir belediyelerinde mali şeffaflık düzeyinin genel olarak orta

Tablo 18. (Devamı)

				düzeyde olduğunu saptamıştır.
Küçükaycan (2013)	2013	Türkiye'deki 16 büyükşehir belediyesi ve 16 il özel idaresi	Anket	Yerel yönetim birimlerinin bütçe süreçlerinde mali saydamlığa sahip olduklarını tespit etmiştir.
Gürler ve Hazman (2005)	2004	Türkiye'deki 3 büyükşehir belediyesi	Mülakat, gözlem, doküman incelemesi	Örnek olan büyükşehir belediyelerinin mali saydamlık standartlarını tam bir şekilde uyum sağlayamadıklarını bulmuşlardır.
Fadda vd. (2016)	-	20 İtalyan bölgesi	Golden ve Picci yolsuzluk endeksi	Çalışma, yolsuzluk seviyesinin yüksek olduğu bölgelerde kamu idarelerinin şeffaflık mevzuatına uyumunun, yolsuzluk seviyesinin düşük olduğu bölgelere göre daha düşük olduğunu göstermektedir
Şahbaz vd.	2011	27 AB üyesi	Yatay kesit	Yolsuzluk

(2013)		ülkeler	analizi	düzeyinde bir iyileşmenin olması durumunda kamu borcu üzerinde de aynı etkiyle olumlu bir seyir ortaya çıkacağını vurgulamışlardır.
Konu ve Ata (2016)	2014	28 AB üyesi ülke ve Türkiye	Yatay kesit analizi	Bu çalışmada, iktisadi bağımsızlıkların yolsuzluk üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu saptamışlardır.
Şahin (2017)	1998-2014	16 ülke	Panel veri analizi, eş bütünleşme yöntemi, Granger nedensellik analizi	Kısa dönemde iktisadi özgürlükler ile yolsuzluklar arasında çift yönlü bir ilişki olduğunu söylerken, uzun dönemde ise demokrasi ve yolsuzluğun ekonomik özgürlüklerin sebebi olduğu bulgusuna ulaşmıştır.
Şahin ve Durmuş (2019)	2001-2013	30 OECD ülkesi	Panel veri analizi	Kişi başına düşen gelir artışı ile parasal, ticari
Tablo 18. (Devamı)				özgürlüğün yolsuzluğu azalttığı kanısına ulaşmıştır.
Tümer (2020)	2018	Türkiye'deki 81 belediye	Regresyon analizi, grup farklılık testi	Buna göre Türkiye'deki belediyelerin 24 tanesi fazla zayıf, 22 tanesi zayıf, 29 tanesi orta ve 6'sı ise iyi bir seviyede mali şeffaflığa sahip olduğunu saptamıştır.
Kıraç (2019)	2000-2016	35 ülke	Panel regresyon analizi, Granger nedensellik yöntemi	Yolsuzluk ile toplam gelir arasında bir nedensellik bağlantısının olmadığını ve yolsuzlukla doğrudan yabancı sermaye arasında güçlü bir bağlantının olduğunu saptamıştır.
Aksu vd. (2006)	1995-2003	43 ülke	EKK tahmini	Kişi başına düşen gelirin artması sonucunda yolsuzlukların da tam tersine

				azaldığını saptamıştır.
Uğur ve Dasgupta (2011)	2010	43 ülke	Anket çalışması	Düşük gelire sahip olan ülkelerin yolsuzluk endeksinde 1 puanlık azalışının GSYİH 'yı yüzde 0, 59 arttırdığı bulgusuna ulaşmışlardır.
Şahin (2016)	1980-2015	Türkiye	Granger nedensellik analizi	İktisadi büyüme ile yolsuzluk arasında herhangi bir nedensellik ilişkisinin olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.
İslam (2006)	Çeşitli yıllara ait tahminler yapılmıştır	170 ülke	Regresyon analizi	İyi bir bilgi akışına sahip olan ülkelerin iyi bir şekilde yönetildiğini saptamıştır.
Ay vd. (2016)	1995-2013	10 ülke	FMOLS, panel VECM	Yolsuzluğun azalması ile demokrasinin artması sonucunda doğrudan yabancı yatırımları pozitif yönde etkilediğini vurgulamıştır.

Tablo 18. (Devamı)

Renzio ve Masud (2011)	2010	94 ülke	-	Bu çalışmada, bütçe şeffaflığının ölçülmesi ve teşvik edilmesini ölçmüşlerdir. Buna göre ortalama olarak devletin dünya genelinde bütçe şeffaflığı durumunun düşük olduğunu saptamıştır.
Dikmen ve Çiçek (2019)	2017	115 ülke	En küçük kareler yöntemi	Yapılan çalışmada, yasama organının etkin bir bütçe gözetimini gerçekleştirmesi durumunda mali saydamlığın artıp artmadığının belirlemek amacıyla incelenmiştir. Analiz sonucunda yasama organının bütçesi etkin gözetlemesi durumunda mali saydamlığın artacağı vurgulanmıştır.

Yakışık ve Çetin (2014)	2012	142 ülke	Yatay kesit regresyon analizi	Çalışmada kullanılan tüm değişkenlerin yolsuzluk üzerinde etkili olduğunu ancak kamu harcamalarının artması sonucunda yolsuzluğun olumsuz bir şekilde etkileneceğini saptamışlardır.
Ngatikoh vd. (2019)	-	Endonezya	Veri toplama ve literatür taraması yöntemi	Çalışmada şeffaflık, diğerlerinin yanı sıra şeffaflığın önemini ve standart hale gelmeyen bilgi hizmetlerinin uygulanmasını tam bir şekilde anlamamış olan yetkilerin çıkar çatışmaları, yaptırım güçlüğü tutumları ve davranışlarından kaynaklanan yolsuzluğu önlemede hala başarısız olduğunu söylemişlerdir.

Yolsuzluk ve şeffaflık kelimeleri arasında ters yönlü bir bağlantı mevcuttur. Saydamlık sürekli bir hal aldığı anda devlete olan güvenin artması beklenirken tam tersinin olduğu durumda ise hesap verilebilirliğinin azalmasına neden olmaktadır. Saydamlık, kamu kaynaklarının etkin olarak kullanılmasında ne kadar önem arz ediyorsa yolsuzluk kavramı da kaynakların kötü bir şekilde kullanımı açısından o derece önemli bir kavramı oluşturmaktadır (Egeli ve Özen, 2011: 22). Bakıldığında hesapların ve raporların şeffaf bir şekilde olmaması, prosedürlere uygun olarak anlaşılabilir ve anlamlı bilgilere yer verilmemesi gibi nedenlerin doğması sonucunda önce; rüşvet, zimmet ve kara para aklama olarak adlandırılacak farklı yolsuzlukların baş göstermesine neden olabilmektedir. Dolayısı ile bir ülkede geçerliliği olan mevzuatın ve yapılan düzenlemelerin şeffaflıktan uzak bir şekilde uygulanması sonucunda yolsuzluğa zemin oluşturabileceği vurgulanmıştır (Egeli ve Özen, 2011: 23).

Literatürden çıkan mesaj açıktır, yatırımcılar yolsuzluğun yüksek olduğu ve güvenilir bilgi eksikliği olan ülkelerden uzak durma eğilimindedir. Bununla birlikte, regresyon analizi nedensellik meselesine dahil değildir ve neyin neyi

yönlendirdiğini çözmek zordur. Örneğin, ülkelerin zengin olduklarında daha mı şeffaf hale geldiği, yoksa daha şeffaf olmanın mı zengin olmalarına yardım ettiği açık değildir. Şeffaf olan birçok ülke genellikle başka iyi politikalar uygulamış olduğundan, şeffaflığın etkisini bu politikaların etkisinden ayırmak da zordur. Glennerster ve Shin (2003), şeffaflığın etkisini bu diğer faktörlerden ayırmak için bir dizi teknik kullandılar ve 1997-98 Asya krizinden sonra IMF tarafından başlatılan ve teşvik edilen şeffaflık reformlarını benimseyen ülkelerin, reformları kabul etmeyenlere göre yayılma alanlarının daha fazla olduğunu söylemişlerdir. Şeffaflık, yalnızca reformları benimseyen ülkelerin borçlanma maliyetlerini azaltmakla kalmıyor aynı zamanda onları daha iyi politikaları izlemeye teşvik etmektedir. (Örneğin, doğru rezerv rakamlarının yayınlanması, ülkeleri daha yüksek faiz oranlarına sahip olmaya teşvik edebilir).

4.2. Yöntem ve Model

Çalışmada bütçe saydamlığı ile yolsuzluk arasındaki ilişki ampirik olarak incelenmiştir. Çalışma 92¹ ülke üzerine yapılmış olup 2012, 2015, 2017, 2019 ve 2021 yılları için hem ayrı ayrı hem de toplulaştırılmış olarak panel formunda analiz edilmeye çalışılmıştır. Veri setinin ikişer yıllık oluşturulmasının sebebi model için önem arz eden bütçe saydamlık verisinin ikişer yıllık düzenleniyor olmasıdır. Öte yandan, bütçe saydamlığı ölçüsü olarak kullanılan açık bütçe endeksi Uluslararası Bütçe Ortaklığı (IBP) tarafından 2006, 2008, 2010, 2012, 2015, 2017, 2019 ve 2021 yıllarında yayınlanmış ancak 2012 öncesi verilerde ülke örneklemini sınırlılığından dolayı dönemsel periyodu gözlemleyebilmek amacıyla çalışmanın dönemi 2012 yılı ve sonrası yılları kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.

Ekonometrik çözümlerler, zaman serisi, yatay kesit ve panel veri analizleri olmak üzere üç çeşit analiz yönteminden istifade edilerek incelenmektedir. Veri seti değişkenlerin bir zaman aralığına göre değişimini kapsayan verilerden oluşuyorsa zaman serisi analizi yardımıyla, zamanın belli bir noktasındaki farklı değişkenlerden toplanan veriler ise yatay kesit analizi

¹ Afganistan, Arnavutluk, Cezayir, Angola, Arjantin, Azerbaycan, Bangladeş, Benin, Bolivya, Bosna Hersek, Brezilya, Botsvana, Burkina Faso, Bulgaristan, Kamerun, Kamboçya, Şili, Çad, Kolombiya, Çin, Hırvatistan, Kosta Rika, Çekya, Kongo Dem. Cum., Ekvator, El Salvador, Mısır, Fransa, Almanya, Gürcistan, Gana, Guatemala, Hindistan, Honduras, Endonezya, İtalya, Irak, Kazakistan, Ürdün, Kırgızistan, Kenya, Liberya, Lübnan, Malezya, Malawi, Mali, Moğolistan, Meksika, Mozambik, Fas, Myanmar, Nepal, Namibya, Yeni Zelanda, Nijer, Nikaragua, Nijerya, Pakistan, Norveç, Papua Yeni Gine, Filipinler, Peru, Katar, Portekiz, Polonya, Romanya, Ruanda, Rusya, Senegal, Suudi Arabistan, Sierra Leone, Slovenya, Slovakya, İspanya, Güney Afrika, Sri Lanka, İsveç, Tanzanya, Tacikistan, Tayland, Tanzanya, Doğu Timor, Tunus, Trinidad ve Tobago, Türkiye, Ukrayna, Uganda, ABD, Birleşik Krallık, Yemen, Vietnam, Zimbabve, Zambiya.

yardımıyla incelenmektedir. Ancak veri setinde hem yatay kesit hem de zaman serilerinin bir arada kullanılması durumunda panel veri analizi yönteminden istifade edilmektedir. Bir başka ifadeyle yatay kesit ve zaman serilerine ilişkin verileri bir araya getirerek zaman ve birim boyutuna sahip bir veri setinin oluşturulabilmesi panel veri yönteminin en önemli özelliğidir (Baltagi, 2001: 7). Şüphesiz bu durum, panel veri yöntemine yatay kesit ve zaman serisi verilerinin birlikte kullanılmasına imkân tanınmasından dolayı çok daha kapsamlı bir veri seti elde edilmesine neden olabilmektedir. Genel olarak panel veri yöntemi, belli bir zaman döneminde ülkeler, hane halkları ve firmalar gibi kesit gözlemlerinin bir araya getirilerek ekonomik ilişkilerin modellenerek tahmin edilmesidir. Böylelikle panel veri yöntemiyle kesit serileri ve zaman serileri bir araya getirilerek kesit ve zaman boyutuna sahip veri seti oluşturulabilmektedir (Hsiao, 2007: 6). Panel veri seti eğer kısa bir zaman diliminde geniş yatay kesit verilerini gözlemleyebiliyorsa kısa panel, geniş zaman dilimi içinde az yatay kesit verilerini gözlemleyebiliyorsa uzun panel olarak ifade edilmektedir (Bilginoğlu ve Maraş, 2011: 63).

Şüphesiz panel veri yöntemine literatürde yayın olarak başvurulması birtakım avantajlara sahip olmasından dolayıdır. Bu avantajlar; serbestlik derecesi ve gözlem sayısının artmasına imkân tanınmasından dolayı açıklayıcı değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorununun azaltılması (Tatoğlu, 2013: 9), zaman ve yatay kesit verileri yardımıyla daha karmaşık modellerin kurulması ve analiz edilmesi mümkün olmakta, veri seti uzunluğu ve kalitesi artmakta, yatay kesit ve zaman serisinde gözlenemeyen etkiler teşhis edilip ölçülebilmekte, tekrar eden yatay kesit birimleriyle çalışıldığından birimlerin değişim dinamiklerini çalışmak için uygun bir yöntem olmasıdır (Güvenek ve Alptekin, 2010: 179-180). Ayrıca, panel veri analiz yönteminde ampirik sonuçlarda sapmalara sebep olan dışlanan değişken sorunu ortadan kalmaktadır (Hsiao, 2007: 2).

Panel veri regresyon modelinin matematiksel ifadesi (1) numaralı denklemde gösterilmektedir:

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{it}X_{it} + \mu_{it} \quad i=1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T \quad (1)$$

Yukarıdaki denklemde Y bağımlı değişkeni, X_{it} bağımsız değişkenler, α sabit parametre, β eğim parametreleri ve μ hata terimini, i alt indisi birimleri, t alt indisi zamanı ifade etmektedir. Değişkenlerin, parametrelerin ve hata teriminin i ve t alt indis barındırması panel veri seti olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak, her kesit her zaman dönemi için gözlemlenebiliyorsa dengeli bazı kesitler

bazı zaman dönemleri için gözlemlenemiyorsa dengesiz panel olarak adlandırılmaktadır (Dougherty, 2006: 409).

Literatürde kullanılan en yaygın panel veri modelleri sabit etkiler ve tesadüfi etkiler modelleridir. Sabit etkiler modelinde sabit terimdeki farklılıklar yatay kesit birimleri arasındaki farklarla açıklanmaktadır. Kukla değişken yardımıyla panel veri tahmin modeli tahmin edilmektedir. Bir başka ifadeyle, tahmin modelindeki değişikliğin sadece modelin sabit teriminde olduğu varsayılmaktadır (Greene, 2003: 285). Öte yandan, çok sayıda kukla değişken modelde kullanılmasından dolayı serbestlik derecesi düşerek çoklu doğrusal bağlantı sorununu ortaya çıkabilmektedir (Kennedy, 2006: 332). Sabit etkiler panel veri modeli gölge değişkenli en küçük kareler yöntemi kullanılarak oluşturulan tahmin modeli (2) numaralı denklemde gösterilmektedir:

$$Y_{it} = \beta_{0i} + \beta_{1it}X_{1it} + \beta_{2it}X_{2it} + \dots + \beta_{kit}X_{kit} + \mu_{it} \quad (2)$$

Denklemde (2) β_{0i} birim etkiyi içeren sabit terimi, μ_{it} hata terimini ifade etmektedir.

Tesadüfi etkiler modelinde ise, birimlere ya da birimler ve zamana göre meydana gelen değişikliklerin modele hata teriminin bileşeni olarak dahil edilmesi durumudur. Böylelikle sabit etkiler modelinde ortaya çıkan serbestlik derecesi kaybının tesadüfi etkiler tahmin modelinde ortadan kalkabilmesidir (Baltagi, 2001: 12). Tesadüfi etkiler tahmin modeli (3) numaralı denklemde gösterilmektedir:

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1X_{1it} + \beta_2X_{2it} + \dots + \beta_kX_{kit} + v_{it} \quad (3)$$

Birim etki tesadüfi etkiler tahmin modelinde sabit parametre içinde değil, tesadüfi olup hata payı içinde yer aldığından hata terimi (4) numaralı denklemde şekliyle ifade edilebilmektedir;

$$v_{it} = u_{it} + \mu_i \quad (4)$$

u_{it} hataları gösterirken μ_i zaman göre birimler arasındaki değişmeyi ve birim farklılıklarını göstermektedir.

Panel veri yönteminde tercih edilecek tahmin modellerinin varsayımları farklılık göstereceğinden analize uygun model seçimi önem arz etmektedir. Tahmin modelleri arasında tercih yapmak için yani sabit veya tesadüfi etkili

modeller arasındaki tercih literatürde sıklıkla kullanılan Hausman (1978) tarafından geliştirilen Hausman test istatistiği kullanılabilmektedir.

Hausman test istatistiği göre $H_0 = 0$ hipotezi tesadüfi etki tahmin modelinin geçerli olduğunu $H_0 \neq 0$ ise sabit etki tahmin modelinin geçerliliğini kabul etmektedir. Uygun tahmin modelinin seçiminin ardından modellerin değişen varyans ve otokorelasyon testlerinin yapılması gerekmektedir. Söz konusu problemlerin varlığı durumunda ise tutarlı ve etkin tahmin sonuçları elde etmek adına dirençli tahminciler veren genelleştirilmiş en küçük kareler (FGLS) yöntemi kullanılabilmektedir. FGLS tahmin yöntemi varyans kovaryans matrisinin bilindiği koşullarda uygulanabilmektedir. Lakin, varyans kovaryans matrisi çoğu durumda bilinmediğinden ve tahmin edilmesi gerektiğinden dolayı dirençli tahmincilerden genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi kullanılmaktadır (Tatoğlu, 2013: 102). Çalışmada söz konusu sorunların varlığından dolayı tutarlı ve etkin tahmin sonuçları elde edebilmek adına FGLS yöntemi kullanılmıştır.

Sıralanan tüm bu anlatılanlardan hareketle, bütçe saydamlığı ile yolsuzluk arasında bir ilişki olup olmadığı 2012, 2015, 2017, 2019 ve 2021 yılları için önce ayrı ayrı sonrada toplulaştırılmış olarak panel formunda iki farklı yolsuzluk değişkeni yardımıyla araştırılmaya çalışılmıştır. Böyle bir ilişkinin varlığı durumunda bütçe saydamlığının yolsuzluğu hangi yönde etkilediği (pozitif/negatif) ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmada kullanılan tahmin modeli (5) ve (6) numaralı denklemlerde gösterilmektedir:

Model I:

$$CPI_{it} = \beta_0 + \beta_1 OPI_{1it} + \beta_2 OPI * H_{2it} + \beta_3 D_{3it} + \beta_4 SA_{4it} + \beta_5 G_{5it} + \beta_6 PI_{6it} + \beta_7 B_{7it} + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

Model II:

$$COC_{it} = \beta_0 + \beta_1 OPI_{1it} + \beta_2 OPI * H_{2it} + \beta_3 D_{3it} + \beta_4 SA_{4it} + \beta_5 G_{5it} + \beta_6 PI_{6it} + \beta_7 B_{7it} + \mu_{it} \quad (6)$$

Çalışmada temel olarak Montes ve Luna (2021) çalışmalarında kullandıkları birleşik etki terimi referans alınmıştır. Bütçe saydamlığı iyileştirmelerinin yolsuzlukla mücadelede ortaya koyduğu etkinin yanı sıra bütçe saydamlığının hukukun üstünlüğü ile pekiştiğinde yani temsilcilerin toplum kurallarına, polis ve mahkemelerin uygulama kalitesine, suç ve şiddet olasılığına ne derecede güvenliği ve bu kurallara uyduğu algısının büyük ölçüde yerleştiği bir ülkede yolsuzluğun ne yönde etkilendiği araştırılmıştır. Başka bir ifadeyle birleşik etki terimi kullanılarak bütçe saydamlığında iyileştirmeler gerçekleştiğinde hukukun

üstünlüğünün yolsuzluk üzerindeki denetim algısının ne olduğu kontrol edilmek istenmiştir. Çalışmamız kullanılan yöntem, zaman aralığı, örneklem boyutu ve tahmin modelinde kullanılan diğer bağımsız değişkenler nedeniyle Montes ve Luna (2021) çalışmalarından farklılık göstermektedir.

4.3. Veri Seti

Çalışmanın bu kısmında çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin tanımsal bilgilere yer verilmiştir. Bu çerçevede, ekonometrik analizde kullanılan veriler, verilerin kaynağı ve anlamına ilişkin bilgiler Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19. Değişkenlerin Tanımlanması

Kategori	Değişken Adı	Kısaltma	Kaynağı	Beklenen Katsayı İşareti
Bağımlı Değişken	Yolsuzluk Algı	CPI	Transparency International	
	Yolsuzluğun Kontrolü	COC	Worldwide Governance Indicators (WGI), World Bank	
Bağımsız Değişkenler	Bütçe Saydamlığı	OPI	International Budget Partnership (IBP)	+
	Demokrasi Düzeyi	D	Economist Intelligence Unit	+
	Siyasi Ayrışma	SA	The World Bank’s Dataset on Political Institutions	-
	Kişi Başı GSYH	G	The World Bank	+

Tablo 19. (Devamı)

	Politik İstikrar	PI		+
	Hukukun Üstünlüğü	H	Worldwide Governance Indicators (WGI), World Bank	+
	Kamu Borcu	B	International Monetary Fund	-

Çalışmada bağımlı değişken olarak yolsuzluk algı ve yolsuzluğun kontrolü olmak üzere iki farklı yolsuzluk endeksi kullanılmıştır.

Yolsuzluk Algı Endeksi: Literatürde Chen ve Neshkova (2018), Abreu ve Gomes (2021), Kayalidere ve Mastar Özcan (2014), Koçdemir ve Yılmaz (2020) ve Montes ve Luna (2021) gibi yazarlar çalışmalarında bütçe saydamlığının yolsuzluk üzerindeki etkisini araştırmak için yolsuzluk olgusunu ölçmek amacıyla

yolsuzluk algı endeksini kullanmışlardır. Söz konusu değişken Uluslararası Şeffaflık Örgütü veri tabanından temin edilmiştir. Yolsuzluk algı endeksi akademisyenler, risk uzmanları ve iş adamlarının değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkan anket verilerine dayalı olarak hesaplanmaktadır. Endeks 0 ile 100 arasında değer alır. 0 (yüksek yolsuzluk) yolsuzluk algı düzeyinin düşük olduğunu 100 (düşük yolsuzluk) ise yolsuzluk algı düzeyinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Yolsuzluğun Kontrolü: Literatürde Cimpoeru ve Cimpoeru (2015), Fadda vd. (2016), Chen ve Neshkova (2018) ve Montes ve Luna (2021) gibi yazarlar çalışmalarında bütçe saydamlığının yolsuzluk üzerindeki etkisini araştırmak için yolsuzluk olgusunun ölçümünde yolsuzluğun kontrolü endeksini kullanmışlardır. Söz konusu değişken Dünya Bankası Yönetim Göstergeleri veri tabanından temin edilmiştir. Yolsuzluğun kontrolü endeksi kamu gücünün özel çıkar/kazanç için ne ölçüde kullanıldığına ilişkin algıyı göstermektedir. Endeks -2,5 (yolsuzluk kontrol algısı düşük) ile +2,5 (yolsuzluk kontrol algısı yüksek) arasında değer alarak ülkelerde yolsuzluğun ne ölçüde kontrol altına alınabildiğinin algısını ölçmeye çalışmaktadır.

Çalışmada bağımsız değişken olarak; bütçe saydamlığı (OPI), demokrasi düzeyi (D), siyasi ayrışma (SA), kişi başı GSYH (G), politik istikrar (Pİ), kamu borcu (B) ve hukukun üstünlüğü (H) verileri kullanılmıştır.

Bütçe Saydamlığı: Literatürde yer alan pek çok çalışma bütçe saydamlığı verisi için Uluslararası Bütçe Ortaklığı (IBP) tarafından hesaplanan açık bütçe endeksini kullanmaktadır (Bkz. Wehner ve Renzio (2013), Kayalıdere ve Mastar Özcan (2014), Rios vd. (2016), Chen ve Neshkova (2018), Dikmen ve Çiçek (2019), Koçdemir ve Yılmaz (2020), Abreu ve Gomes (2021) ve Montes ve Luna (2021)). Söz konusu endeks objektif değerlendirmelere dayalı bir ankete çalışmasıdır. Açık bütçe endeksi yardımıyla ülkelerin bütçe şeffaflık düzeyleri, bütçe katılım düzeyleri, hesap verilebilirlik ve bütçe gözetim düzeyleri ölçülmektedir. Bir başka ifadeyle, söz konusu endeks hükümet tarafından bütçe sürecindeki belgelerin vatandaş ile paylaşılıp paylaşılmadığını ve bu belgelerin kapsamlı ve faydalı olup olmadığının değerlendirmektedir. Endeks 2006, 2008, 2010, 2012, 2015, 2017, 2019 ve 2021 olmak üzere yılda iki kez yayınlanmaktadır. 2006 yılında 59 ülke, 2008 yılında 85 ülke, 2010 yılında 94 ülke, 2012 yılında 100 ülke, 2015 yılında 102 ülke, 2017 yılında 115 ülke, 2019 yılında 117 ülke ve 2021 yılında 120 ülke anket çalışmasına dâhil edilecek şekilde

genişletilmiştir. Ancak, ülke örneklemeleri 2012 öncesi verilerinde kısıtlı olduğundan ve dönemsel periyodu da gözlemleyebilmek amacıyla çalışmada 2012 yılı ve sonrası dönem verileri ele alınmıştır. Açık bütçe endeksi 0 ile 100 arasında bir puan almaktadır. Puanlamada 0 (saydamsızlığı, şeffaf olmayışı) 100 ise (yüksek şeffaflığı) ifade etmektedir. Öte yandan, ülkeler genel endeks puanlarına göre; (0-20) hiç bilgiye sahip değil, (21-40) az bilgiye sahip, (41-60) sınırlı bilgiye sahip, (61-80) önemli ölçüde bilgiye sahip ve (81-100) çok fazla bilgiye sahip şeklinde beş gruba ayrılabilir. Dolayısıyla puanlamadaki artış söz konusu ülkede bütçe saydamlığının yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bir ekonomide hükümet politikalarının meşruiyeti bütçe saydamlığı ve hesap verilebilirlik uygulamalarıyla güçlendirilebileceğinden yolsuzlukların önüne geçilmesine katkı sağlayabilmektedir. Bütçe saydamlığı ile yolsuzluk arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir.

Demokrasi Düzeyi: Çalışmamızda demokrasi değişkeni olarak Ekonomist İstihbarat Birimi (Economist Intelligence Unit) tarafından geliştirilen demokrasi endeksi kullanılmıştır. Endeks, seçim süreci ve çoğulculuk, sivil özgürlükler, hükümetin işleyişi, siyasi katılım ve siyasi kültür olmak üzere beş kategoriye dayanmaktadır. Değişken demokrasinin bir ölçüsü olarak söz konusu bu beş kategorinin ortalaması alınarak 1 ile 10 arasında bir değer almaktadır. Bir ülkede demokrasi düzeyinin düşük olduğunu 10 ise demokrasi düzeyinin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bir ülkede demokrasinin tüm kuralları ve kurumlarıyla yerleşmiş olması şeffaflığı teşvik etmeye dayalı yönetim sonuçları ortaya çıkarmaktadır. Şeffaflığın artması da hesap verilebilirlik ile ilgili olup yolsuzlukla mücadelede önemli bir unsur olarak görülmektedir. Dolayısıyla demokrasi düzeyi ile yolsuzluk arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir.

Siyasi Ayrışma: Siyasi ayrışma değişkeni hükümetteki siyasi parti sayısını göstermektedir. Değişken The World Bank's Dataset on Political Institutions veri tabanından temin edilmiştir. 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Değişkenin 0.5'ten büyük bir değer alması hükümetteki siyasi parti sayısının ikiden fazla olduğunu ve değer 1'e yaklaştığında ise siyasi parti sayısının arttığını ifade etmektedir. Siyasi partilerin sosyal, tarihsel ve politik geçmişleri farklılık göstermesinden dolayı farklı hedeflere sahiptirler. Bu durum bölünmüş hükümet sisteminde yasama ve yürütme organları arasında anlaşmazlıkların daha fazla olmasına neden olabilmekte ve kamusal işlemlerde özel çıkarlara dayalı kazanç elde edilmesine

neden olabilmektedir. Bu bağlamda siyasi ayrışma ile yolsuzluk arasında negatif bir ilişki beklenmektedir.

Kişi Başı GSYH: Dünya Bankası veri tabanından temin edilmiş ve sabit 2015 ADB doları cinsinden alınmıştır. Kişi başı GSYH düzeyi yüksek olan ülkelerde yasal düzenlemeler, teknik kapasite ve bilgiye erişim gibi konular daha gelişmiş olduğundan ülkelerin gelişmişlik düzeyi yükseldikçe şeffaflık artacaktır. Bu durum ülkedeki kurumların performansını ve kalitesini arttıracığından ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir. Dolayısıyla kişi başı GSYH ile yolsuzluk arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir.

Politik İstikrar: Ülkelerin politik istikrar düzeylerine ilişkin veri olarak Dünya Bankası Yönetim Göstergeleri veri tabanından elde edilmiş olan politik istikrar endeksi kullanılmıştır. Endeks -2,5 ile +2,5 arasında değerler almaktadır. -2,5 ülkede politik istikrarın olmadığını +2,5 ise ülkede politik istikrarın sağlandığını ifade etmektedir. Ekonomik sisteminin dinamik işleyişinin politik istikrarsızlığa bağlı olarak bozulmasıyla birlikte yolsuzluk faaliyetleri büyük boyutlara ulaşarak ya özel çıkar ve baskı gruplarının oluşmasına ya da var olan grupların güçlenmesine sebebiyet vererek fırsat eşitsizliğine sebep olmaktadır (Erkal vd., 2015: 328). Dolayısıyla politik istikrar ile yolsuzluk arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir.

Kamu Borcu: Her ülke için dolar cinsinden hesaplanan kamu borcunun GSYH'ya oranı şeklinde kullanılmıştır. Değişken Uluslararası Para Fonu (IMF) veri tabanından temin edilmiştir. Yapılan çalışmalarda bir ülkede ekonomik sıkıntı ne kadar büyükse (örn. yüksek kamu borçluluğu, yüksek enflasyon ve düşük ekonomik büyüme), yolsuzluk düzeyinin de o kadar yüksek olacağı öne sürülmektedir. Ayrıca yüksek düzeyde kamu borcuna sahip ülkelerin yolsuzluk üzerinde zayıf bir kontrol algısına sahip olma eğiliminde olduğu görülmektedir (Bkz. Getz ve Volkema (2001), Montes ve Luna (2021)). Dolayısıyla yüksek kamu borcunun yüksek yolsuzluğu ortaya çıkardığı yani kamu borcu ile yolsuzluk arasında negatif bir ilişki beklenmektedir.

Hukukun Üstünlüğü: Ülkelerdeki kanunların ve hukuk kurallarının kalitesine ilişkin veri olarak Dünya Bankası Yönetim Göstergeleri veri tabanından elde edilen hukukun üstünlüğü endeksi kullanılmıştır. Bu endeks temsilcilerin toplumun kurallarına ve bilhassa da mülkiyet hakları, polis ve mahkemelerin yanı sıra suç ve şiddet ihtimaline ne derecede güvendiği ve bu kurallara uyduğuna ilişkin algıları ölçmektedir. Endeks -2,5 ile +2,5 arasında değer alır. -2,5 ülkede

hukuk kuralları ve kanunların yetersiz olduğunu +2,5 ise hukuk kuralları ve kanunların yeterli olup iyi uygulandığını ifade etmektedir. Hukuk kurallarının ve kanunlarının iyi uygulandığı ülkelerde yolsuzluğun düşük olması beklenmektedir. Ancak şeffaf olmayan ortamlar bir cezasızlık kültürü aşılabilir çünkü yolsuzluğa bulaşmış yetkililer cezadan kurtulmanın yolunu satın alabilir (Kolstad ve Wiig 2009: 525). Şeffaflık güçlü yasal kurumlarla ilişkilendirildiğinde ise yolsuzluğun kontrolünde bir artış olabilmektedir. Bu çerçevede hukukun üstünlüğünün olduğu ve bütçe şeffaflığının olduğu yani bir ekonomide hem bütçe şeffaflığı hem de hukukun üstünlüğü bir arada olduğunda yolsuzluğun azalması beklenmektedir. Çalışmada bu olguyu test etmek amacıyla modele bütçe saydamlığı ve hukuk kuralı değişkenlerinin çarpımı birleşik etki (combined effect) olarak eklenmiştir.

4.4. Ampirik Bulgular

Tablo 20’de çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler yer almaktadır. Değişkenlere ilişkin düzenli veri sağlanabildiğinden çalışma dengeli panel ile yürütülmüştür. Ülkelerin bütçe saydamlığı puanları ortalaması 46 düzeyindedir. Bu durum çalışmada ele alınan ülke örneklemindeki ülkelerin bütçe saydamlığı açısından sınırlı bilgiye sahip ülke grubunda yer aldıklarını göstermektedir. Yolsuzlukla ilgili göstergeler değerlendirildiğinde çalışmada ele alınan ülke örnekleminin yolsuzluk algı düzeyi ortalaması 40 düzeyinde olduğu yolsuzluğun kontrolüne yönelik algının ise ortalama-0.24 olduğu görülmektedir. İlgili ülkelerde demokrasi düzeyi ortalaması 5.5 düzeyinde, siyasi ayrışma ortalaması 0.60 düzeyinde, kişi başı gelir ortalama 9811 milyar dolar, politik istikrar ortalama-0.35, kamu borç yükü %49 ve hukukun üstünlüğü ortalama-0.21 düzeyindedir. Öte yandan, Tablo 20’de ilgili ülkeler için değişkenlere ilişkin uç değerler de yer almaktadır. Buna göre bütçe saydamlığı açısından en yüksek saydamlığı yakalayan ülke 2015 yılında 93 düzeyiyle Yeni Zelanda olmuşken en düşük 0 düzeyiyle 2017 yılında Myanmar, 2017 yılında Nijer, 2017,2019 ve 2021 yıllarında Katar ve Yemen olmuştur. Yolsuzluk algı verisine göre en yüksek yolsuzluk düzeyi 2017 yılında 3 düzeyiyle Yemen’deyken en düşük yolsuzluk ise 2015 yılında 91 düzeyiyle Yeni Zelanda’ya aittir. Yolsuzluğun kontrolü verisine göre ise en yüksek yolsuzluğu 2019 yılında-1.68 düzeyiyle Lübnan yakalamışken en düşük yolsuzluk 2012 yılında 2.31 ile Yeni Zelanda’dadır. 2021 yılında 0.32 düzeyiyle en düşük demokrasi seviyesini

yakalayan ülke Afganistan iken en yüksek demokrasi seviyesi Norveç'te 2012 ve 2015 yıllarında 9.93 düzeyiyle yakalanmıştır. 2017 yılında-2.94 düzeyiyle Yemen en düşük politik istikrar sahip ülke iken en yüksek politik istikrar 2017 yılında 1.59 düzeyiyle Yeni Zelanda'dır. Kamu borcu açısından en yüksek ülke 2019 yılında %172 ile Lübnan iken en düşük %0.002 oranıyla 2012 yılında Doğu Timor'dur. Hukukun üstünlüğü en düşük ülke 2021 yılında Afganistan iken en yüksek ülke 2015 yılında İsveç'tir.

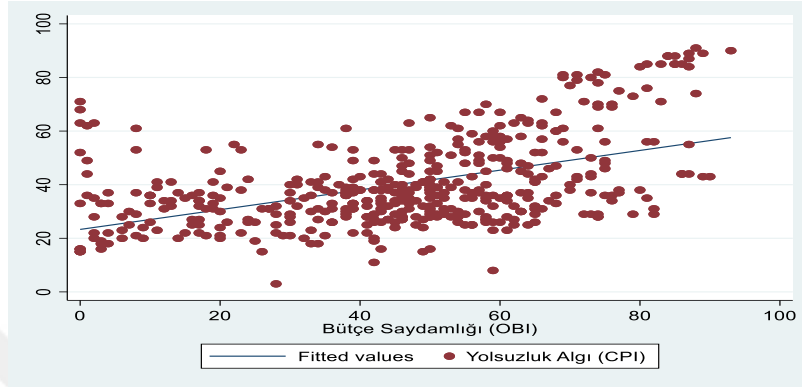
Tablo 20. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem Sayısı	Ortalama	Std. Sapma	Min.	Max.
CPI	460	40.33261	16.48886	3	91
COC	460	-0.24435	0.85045	-1.6809	2.31576
OPI	460	46.21087	22.28047	0	93
D	460	5.5145	1.939172	0.32	9.93
SA	460	0.60459	0.21837	0	0.95146
G	460	9811.007	14653.48	362.1316	77544.03
Pİ	460	-0.353297	0.87996	-2.94244	1.59522
B	460	49.47296	27.50127	0.00186	172.2654
H	460	-0.21670	0.84025	-1.87143	2.01940

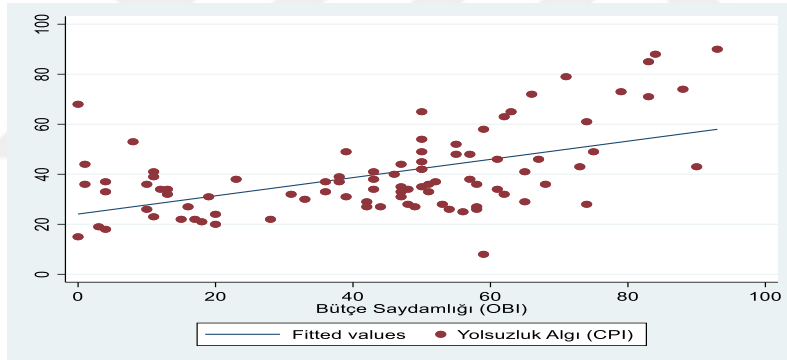
Yolsuzluk algı ve yolsuzluğun kontrolü değişkenleri ile bütçe saydamlığı arasındaki ilişki hem yıllar itibariyle hem de toplulaştırılmış şekliyle serpilme diyagramları yardımıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yolsuzluk algı ile bütçe saydamlığı ilişkisi 2012-2021 dönemi için Şekil 2'de, 2012 yılı Şekil 3'te, 2015 yılı Şekil 4'te, 2017 yılı Şekil 5'te 2019 yılı Şekil 6'da ve Şekil 7'de de 2021 yılı gösterilmektedir. Şekil 8'de 2012-2021 dönemi, Şekil 9'da 2012 yılı, Şekil 10'da 2015 yılı, Şekil 11'de 2017 yılı, Şekil 12'te 2019 yılı ve Şekil 13'te 2021 yılına ilişkin olarak çalışmada yer alan 92 ülke için yolsuzluğun kontrolü algısı ile bütçe saydamlığı arasındaki ilişki gösterilmektedir. Tüm şekiller değerlendirildiğinde yolsuzluk değişkenleri ile bütçe saydamlığı arasındaki ilişkiyi hem toplulaştırılmış olarak (Şekil 2 ve Şekil 8) hem de yıllar itibariyle (Şekil 3, Şekil 4, Şekil 5, Şekil 6, Şekil 7, Şekil 8, Şekil 9, Şekil 10, Şekil 11 ve Şekil 12) veren serpilme grafiklerinde söz konusu değişkenler arasında pozitif yönlü bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan bu bulgudan hareketle, çalışmada ele alınan örnekleme ülkelerdeki şeffaflık/saydamlık düzeyi arttıkça yolsuzluk düzeyinin azalmaktadır. Elde edilen bu önsel bilgi ampirik sonuçlarla uyum göstermektedir.

Öte yandan, yolsuzluk olgusu ve bütçe saydamlığı ilişkisine ülke yönetim sistemleri çerçevesinde bakıldığında, başkanlık sistemine sahip ülkeler Şekil 14 ve

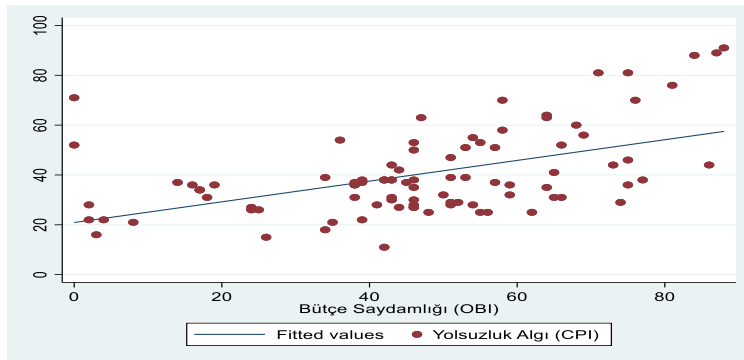
Şekil 15’te parlamenter sisteme sahip ülkeler Şekil 16 ve Şekil 17’de gösterilmektedir. Elde edilen bulgulara parlamenter sisteme sahip ülkelerde yolsuzluk ve bütçe saydamlığı ilişkisinin güçlü olduğu gözlenmektedir. Parlamenter sistemde yürütme organının yasama organının denetiminde olması saydam bir bütçe sürecinin yaşanmasına ve yolsuzluğun azalmasına yardımcı olduğu söylenebilir.

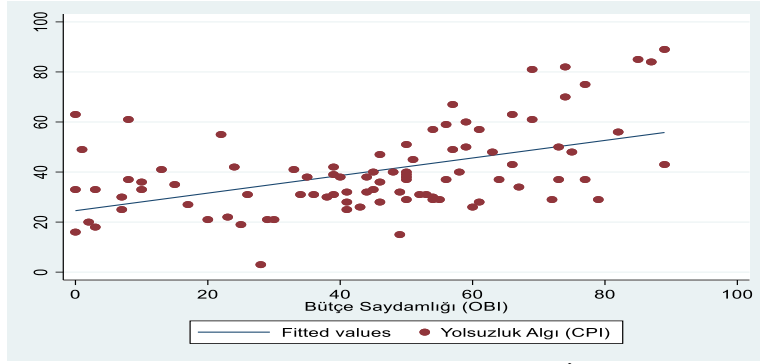
Şekil 2. Yolsuzluk Algısı-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012-2021)

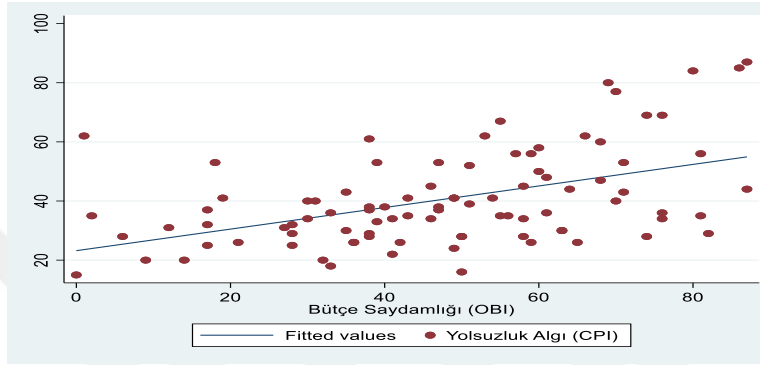
Şekil 3. Yolsuzluk Algısı- Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012)

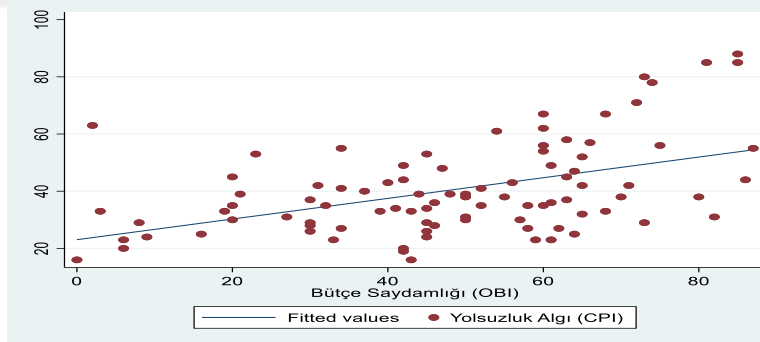
Şekil 4. Yolsuzluk Algısı-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2015)

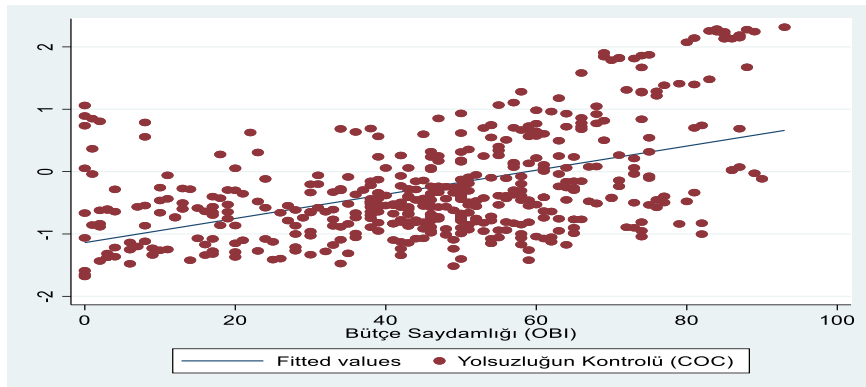
Şekil 5. Yolsuzluk Algı- Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2017)

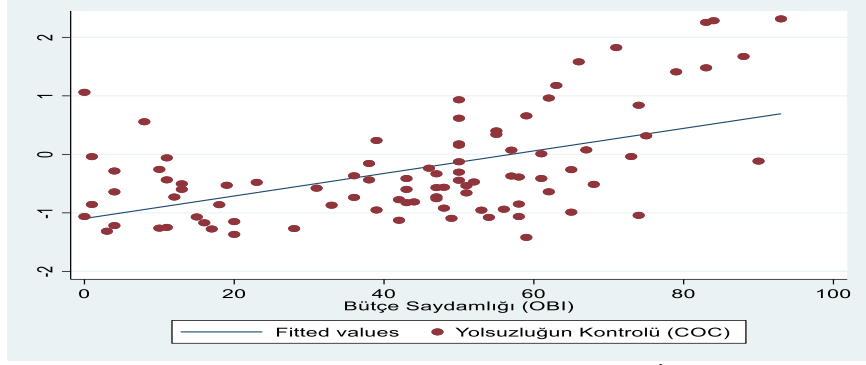
Şekil 6. Yolsuzluk Algı-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2019)

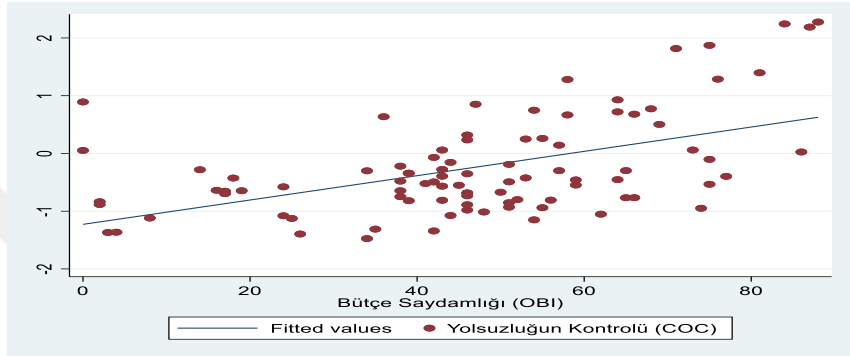
Şekil 7. Yolsuzluk Algı-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2021)

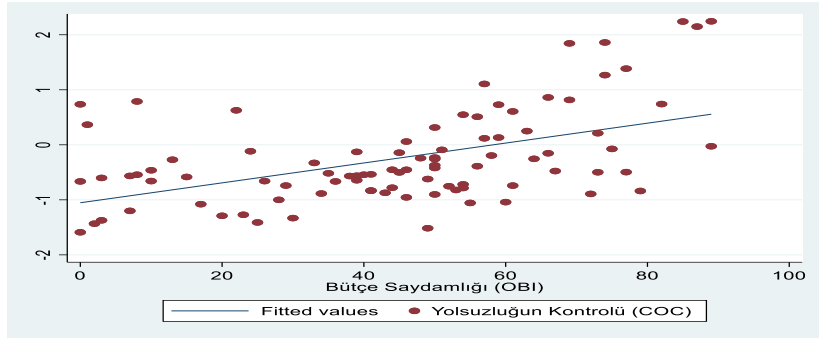
Şekil 8. Yolsuzluğun Kontrolü-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012-2021)

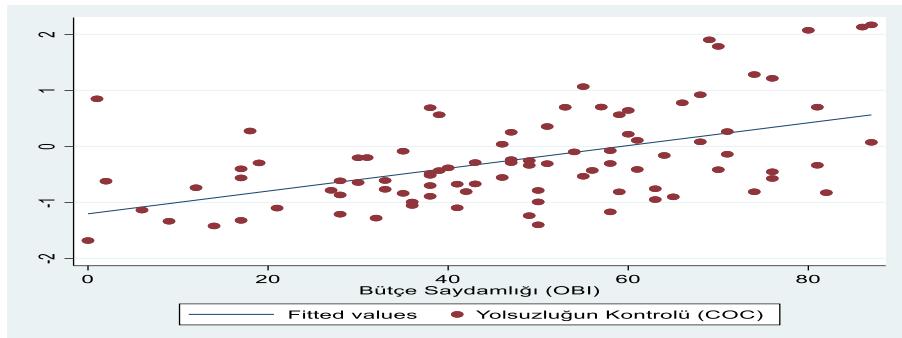
Şekil 9. Yolsuzluğun Kontrolü- Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012)

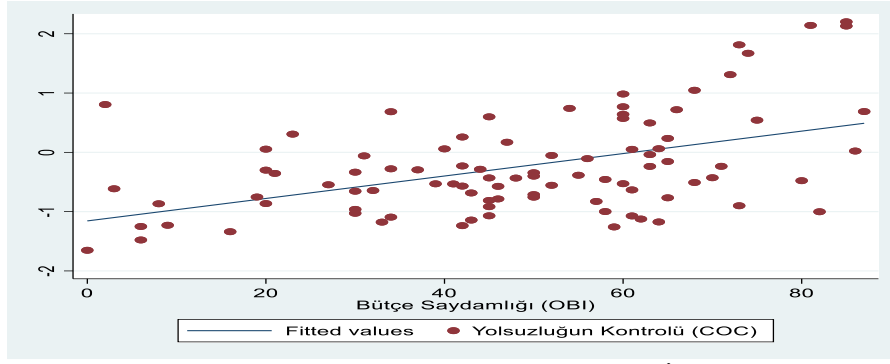
Şekil 10. Yolsuzluğun Kontrolü-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2015)

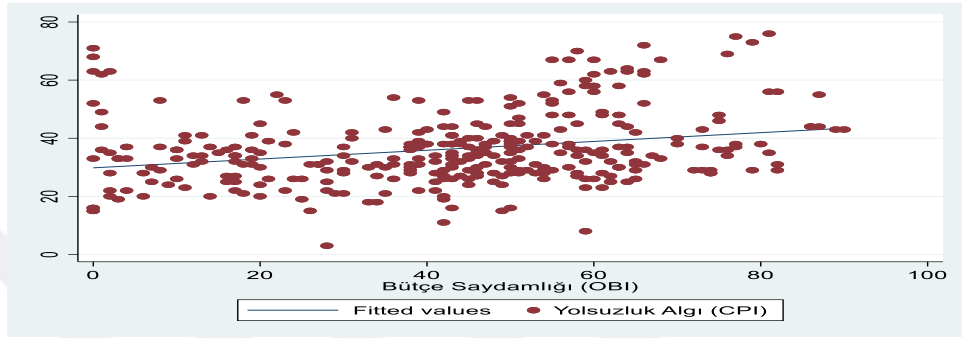
Şekil 11. Yolsuzluğun Kontrolü- Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2017)

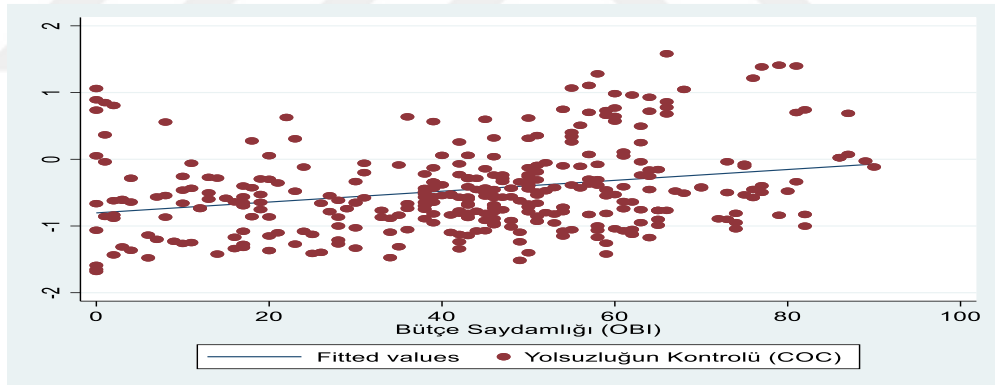
Şekil 12. Yolsuzluğun Kontrolü-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2019)

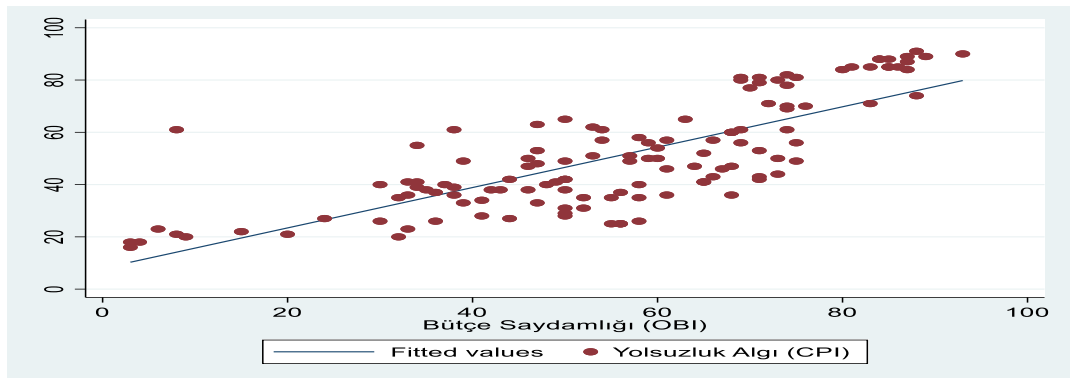
Şekil 13. Yolsuzluğun Kontrolü-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2021)

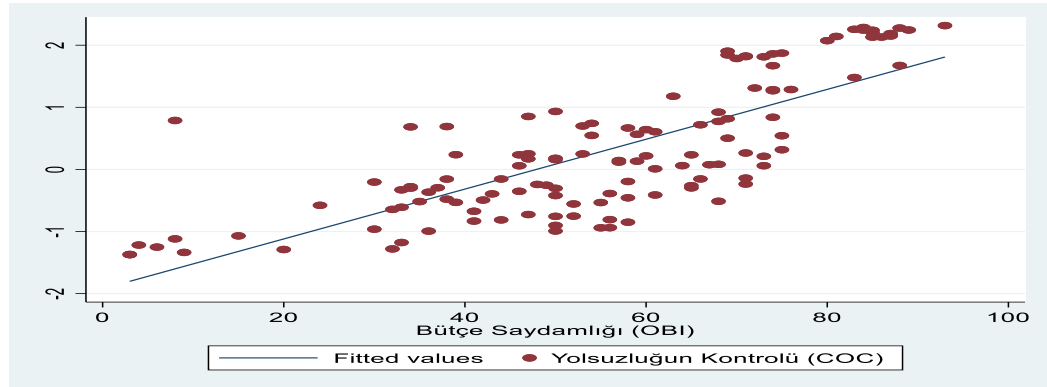
Şekil 14. Başkanlık Sistemiyle Yönetilen 67 Ülkede Yolsuzluk Algısı-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012-2021)

Şekil 15. Başkanlık Sistemiyle Yönetilen 67 Ülkede Yolsuzluğun Kontrolü-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012-2021)

Şekil 16. Parlamenter Sistemle Yönetilen 26 Ülkede Yolsuzluk Algısı-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012-2021)

Şekil 17. Parlamenter Sistemle Yönetilen 26 Ülkede Yolsuzluğun Kontrolü-Bütçe Saydamlığı İlişkisi (2012-2021)

Çalışmada güvenilirliği ve sağlamlığı sağlamak adına iki ayrı yolsuzluk göstergesi bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Tablo 21’de bağımlı değişken yolsuzluk algı düzeyi, Tablo 22’de ise bağımlı değişken yolsuzluğun kontrolüdür. Her iki tabloda da 2012, 2015, 2017, 2019 ve 2021 yıllarının ayrı ayrı yatay kesit analiz bulgularına yer verilmiştir. Yatay kesit analiz yönteminden faydalanılarak yapılan çalışmaların temel sorunu değişen varyans sorunudur. Bu nedenle, yatay kesit tahmin modellerinin değişen varyans sorunu var olması durumunda bu sorunun giderilerek tahminlerin yapılması gerekmektedir (Wooldridge, 2001: 55). Bu çalışmada, literatürde en yaygın ve tercih edilen yöntem olan White testi kullanılarak değişen varyans sorunu giderilmiş ve nihai tahmin modelleri elde edilmiştir. Buna ek olarak, yatay kesit analiz yönteminde tahmin modelinin anlamlılık gücünü gösteren R^2 bir diğer dikkat edilmesi gereken konulardan biridir. Studenmund (1992), 0.50 büyüklüğünde bir R^2 değerinin yatay kesit analiz yöntemlerinde iyi bir uygunluk olduğunu ifade etmektedir (Ağır ve Kar, 2010: 167).

Tablo 21’de bağımlı değişken olarak yolsuzluk algı düzeyi kullanılmış ve 2012 (Model I), 2015 (Model II), 2017 (Model III), 2019 (Model IV) ve 2021 (Model V) yıllarının ayrı ayrı yatay kesit analiz bulguları sunulmuştur.

Tablo 21. Yolsuzluk Algı-Bütçe Saydamlığı Yatay Kesit Analizi Sonuçları
Bağımlı Değişken: Yolsuzluk Algı (CPI)

	Model I (2021)	Model II (2019)	Model III (2017)	Model IV (2015)	Model V (2012)
OPI	0.07502** (2.18)	0.02136 (0.51)	0.04340 (1.05)	0.05033 (0.87)	0.04636 (1.15)
OPI*HK	0.17125***	0.16846**	0.17339***	0.19351***	0.17005***

	(7.60)	*	(5.79)	(5.50)	(7.16)
		(5.78)			
D	0.54581 (0.95)	1.44822* (1.81)	1.99810*** (3.06)	1.21952* (1.74)	2.09336*** (3.05)
SA	-3.23088 (-1.00)	-3.11436 (-0.70)	-7.96823** (-2.28)	-7.86813* (-1.92)	-8.17531** (-2.09)
G	0.00022*** (3.43)	0.00021** (2.02)	0.00020* (1.69)	0.00021 (1.49)	0.00023*** (3.07)
B	-0.01469 (-0.72)	-0.02614 (-1.62)	-0.08333** (-2.57)	-0.04370* (-1.68)	-0.04668 (-1.50)
Pİ	4.12049*** (3.59)	3.40434** (2.62)	3.10499*** (2.94)	3.08288* (2.61)	1.58663 (1.44)
Sabit	36.44264** * (12.15)	34.0978** * (8.62)	35.02732** * (8.56)	36.69399** * (8.35)	30.98106** * (10.12)
Gözlem	92	92	92	92	92
R-Kare	0.89	0.88	0.87	0.87	0.86
F	100.79*** (0.0000)	131.63*** (0.0000)	88.95*** (0.0000)	121.27*** (0.0000)	76.60*** (0.0000)
İstatistiği					
White Testi	49.33 (0.0548)	58.04 (0.0085)	56.54 (0.0120)	53.63 (0.0228)	38.99 (0.2949)
Reset Testi	2.17 (0.0974)	1.56 (0.2060)	2.78 (0.0463)	2.01 (0.01190)	2.66 (0.0538)

Not: (***),(**), (*) sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılıkları göstermektedir.

Tablo 21’de öncelikli olarak yatay kesit yöntemine ilişkin diagnostik testler değerlendirildiğinde, tahmin modellerinden elde edilen R^2 sırasıyla 0.89 (Model I), 0.88 (Model II), 0.87 (Model III ve Model IV) ve 0.86 (Model V)’dir. Bu durum kurulan tahmin modellerinin anlamlı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, her bir tahmin modeline ilişkin White ve Ramsey Reset test sonuçları da modellerin açıklayıcılık gücünün kabul edilebilir ve modellerin doğru spesifikasyonda kurulduğunu ifade etmektedir. Analiz sonuçlarına göre bütçe saydamlığı ile yolsuzluk algı düzeyi arasında tüm modellerde pozitif yönde bir ilişki olduğu bu ilişkinin sadece Model I’de istatistiki olarak %5 düzeyinde anlamlı olduğu gözlemlenmektedir. Buna karşın etkileşim terimi (OPI*HK) ile yolsuzluk algı düzeyi arasındaki ilişkinin analiz edilen tüm yıllarda (2012, 2015, 2017, 2019 ve 2021) pozitif yönde ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı bir güçlü ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu durum bir ülkede hem hukukun üstünlüğünün hem de bütçe saydamlığının varlığı durumunda yolsuzluğun azalacağını ifade etmektedir.

Ayrıca, demokrasi düzeyi, kişi başı GSYH ve politik istikrar yolsuzluk algı düzeyini istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkilerken siyasi ayrışma ve

kamu borcu istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu durum bir ülkede demokrasi düzeyi, kişi başı GSYH ve politik istikrar yüksek olduğunda yolsuzluğun düşük olduğu ancak siyasi ayrışma yani hükümette birden çok siyasi partinin varlığı durumunda ve kamu borçları yüksek olduğunda yolsuzluğun yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Bağımlı değişken olarak yolsuzluğun kontrolünün kullanıldığı ve 2012 (Model I), 2015 (Model II), 2017 (Model III), 2019 (Model IV) ve 2021 (Model V) yıllarına ilişkin yatay kesit analiz bulguları Tablo 22’de sunulmuştur.

Tablo 22. Yolsuzluğun Kontrolü-Bütçe Saydamlığı Yatay Kesit Analizi Sonuçları
Bağımlı Değişken: Yolsuzluğun Kontrolü (COC)

	Model I (2021)	Model II (2019)	Model III (2017)	Model IV (2015)	Model V (2012)
OPI	0.00521*** (2.66)	0.00331 (1.48)	0.00274 (1.38)	0.00214 (1.01)	0.00217 (1.07)
OPI*HK	0.01005*** (7.83)	0.00884*** (5.57)	0.00905*** (6.83)	0.01049*** (8.95)	0.00933*** (7.77)
D	0.01820 (0.56)	0.05481* (1.74)	0.08739** (2.58)	0.08074** (2.64)	0.09462*** (2.72)
SA	-0.24536 (-1.33)	-0.13977 (-0.68)	-0.29999 (-1.49)	-0.41409** (-2.09)	-0.30186 (-1.53)
G	8.63e-06** (2.28)	0.00001* (1.91)	0.00001** (2.50)	6.82e-06* (1.88)	0.00001*** (3.37)
B	-0.00091 (-0.79)	-0.00171** (-2.03)	-0.00218 (-1.64)	-0.00237* (-1.89)	-0.00192 (-1.22)
Pİ	0.19544*** (2.99)	0.19093*** (2.98)	0.14272** (2.62)	0.13560*** (2.66)	0.09532** (1.71)
Sabit	-0.37973** (-2.22)	-0.55412*** (-2.78)	-0.62659*** (-3.82)	-0.46727*** (-3.11)	-0.73115*** (-4.73)
Gözlem	92	92	92	92	92
R-Kare	0.87	0.87	0.86	0.89	0.87
F	82.70	110.04***	77.19***	98.93***	85.88
İstatistiği	(0.0000)	(0.0000)	(0.0000)	(0.0000)	(0.0000)
White	48.77	48.37	43.83	47.91	41.84
Testi	(0.0610)	(0.0658)	(0.1456)	(0.0716)	(0.1981)
Reset	1.47	2.27	1.46	2.41	1.57
Testi	(0.2302)	(0.0870)	(0.2322)	(0.0726)	(0.0870)

Not: (***),(**), (*) sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılıkları göstermektedir.

Tablo 22’de sunulan yatay kesit analiz sonuçlarına göre, sadece Model I’de bütçe saydamlığı ile yolsuzluğun kontrolü arasında istatistiksel olarak %1 düzeyinde güçlü ve pozitif bir ilişki olduğu diğer modellerde ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı ancak parametre katsayılarının pozitif olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu bütçe saydamlığı arttıkça yolsuzluğun kontrolü katsayısının arttığını yani yolsuzluğun azaldığını ifade etmektedir. Etkileşim terimi (OPI*HK) ile yolsuzluğun kontrolü arasında tüm modellerde pozitif yönde ve istatistiksel olarak %1 düzeyinde güçlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Yolsuzluğun kontrolü ile demokrasi düzeyi, kişi başı GSYH ve politik istikrar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki varken siyasi ayrışma ve kamu borcu ile arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir ilişki gözlenmektedir. Öte yandan, diagnostik testler değerlendirildiğinde ise tahmin modellerinden elde edilen R^2 sırasıyla 0.87 (Model I, Model II ve Model V), 0.86 (Model III) ve 0.89 (Model IV) olup tahmin modellerinin anlamlı olduğunu, White ve Ramsey Reset test sonuçlarının da tüm modellerin açıklayıcılık gücünün kabul edilebilir düzeyde olduğunu ve modellerin doğru spesifikasyonla kurulduğunu göstermektedir.

Çalışmada bütçe saydamlığı ve yolsuzluk arasındaki ilişki 2012, 2015, 2017, 2019 ve 2021 yılları için toplulaştırılmış panel formunda incelenmiştir. Öncelikli olarak uygun modelin belirlenmesi için model tahmininde Hausman (1978) testi yardımıyla test edilmiş olup her iki tahmin modelinde sabit etkiler olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada tahmin modelinin heteroskedasite varsayımı Modifiye Wald testi istatistiği, otokorelasyon testi Baltagi-Wu LBI testi istatistiği ve birimler arası korelasyon varsayımı Pesaran (2004) tarafından geliştirilen Pesaran test istatistiği yardımıyla test edilmiştir. Bu doğrultuda her iki modelin varsayımları değerlendirildiğinde, her iki modelde heteroskedasite ve otokorelasyon olduğu, birimler arası korelasyon olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada her iki sabit etkiler tahmin modelinde heteroskedasite ve otokorelasyon varlığı tespit edildiği için söz konusu varsayımlara karşı dirençli tahminci olarak FGLS tahmin yöntemi kullanılmıştır. Her iki nihai tahmin modelinin anlamlılığını ifade eden Wald testine göre de modellerin anlamlı oluşu gözlenmektedir. Tablo 23'te bütçe saydamlığı ve yolsuzluk panel analizi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 23. Yolsuzluk ve Bütçe Saydamlığı Panel Analizi Sonuçları (2012-2021)

	Bağımlı Değişken: CPI		Bağımlı Değişken: COC	
	FE (t ist.)	FGLS (z ist.)	FE (t ist.)	FGLS (z ist.)
OPI	0.06730*** (3.80)	0.05658*** (3.42)	0.00392*** (4.85)	0.00366*** (4.30)
OPI*HK	0.07664*** (3.92)	0.17383*** (16.64)	0.00485*** (5.44)	0.00947*** (17.59)
D	0.59466 (1.51)	1.34237*** (5.06)	0.04853*** (2.69)	0.06064*** (4.44)

SA	-3.30045 (-1.65)	-5.79169*** (-3.63)	-0.08496 (-0.93)	-0.27342*** (-3.32)
G	0.00014 (0.84)	0.00022*** (6.90)	8.49e-06 (1.05)	0.00001*** (6.06)
B	0.02009 (1.57)	-0.03279 *** (-3.19)	0.00053 (0.91)	-0.00141*** (-2.67)
Pİ	0.54432 (0.82)	3.03861*** (6.52)	-0.03044 (-1.00)	0.15092*** (6.28)
Sabit	33.66804*** (10.32)	34.30859*** (26.23)	-0.76352*** (-5.13)	-0.55972*** (-8.30)
Gözlem	460	460	460	460
F	4.93		7.57	
İstatistiği	(0.0000)		(0.0000)	
Wald		3159.49		3166.17
İstatistiği		(0.0000)		(0.0000)
Hausman	63.13		88.40	
Test	(0.0000)		(0.0000)	
İstatistiği				
Modified	6006.99		7142.22	
Wald	(0.0000)		(0.0000)	
İstatistiği				
Baltagi- Wu LBI	1.84528		1.72261	
Pesaran	1.342		1.429	
Test	(0.1797)		(0.1529)	

Not: (***),(**), (*) sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılıkları göstermektedir.
Not: z ve t istatistikleri parantez içinde sunulmuştur.

FGLS tahmin modelinin bulgularına göre, bütçe saydamlığı ile yolsuzluk arasında pozitif yönde ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı güçlü bir ilişki olduğu, bu ilişkinin analiz edilen her iki yolsuzluk göstergesi modelinde de geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle bütçe saydamlığı endeksindeki 1 birimlik iyileşme yolsuzluk algı düzeyinde yaklaşık olarak 0.06 düzeyinde yolsuzluğun kontrolü algısında ise yaklaşık 0.004 düzeyinde bir artış sağladığı yani yolsuzluğu azalttığı tespit edilmiştir. Etkileşim terimi (OPT*HK) ile yolsuzluk algı ve yolsuzluğun kontrolü algısı arasında %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı güçlü bir ilişki ve bu ilişkinin pozitif yönde olduğu gözlemlenmektedir. Yani bir ülkede bütçe saydamlığındaki iyileşmenin hukukun üstünlüğü ile desteklenmesi durumunda yolsuzlukla mücadele edilebileceği anlamına gelmektedir. Ayrıca, diğer bağımsız değişkenlerin yolsuzluk algı ve yolsuzluğun kontrolü üzerindeki etkisi sınıandığında; demokrasi düzeyi, kişi başı GSYH ve politik istikrar ile yolsuzluk algı ve yolsuzluğun kontrolü arasında pozitif yönde ve %1 düzeyinde istatistiki olarak güçlü bir ilişki varken, siyasi ayrışma ve kamu borcu ile yolsuzluk algı ve yolsuzluğun kontrolü arasında negatif yönde istatistiksel olarak %1 düzeyinde güçlü bir ilişki olduğu tespit

edilmiştir. Öte yandan bölüm sonunda ekler kısmında bağımlı değişkenlerimize ait ülkelerin skor puanlarına yer verilmiştir.

5.SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Yönetilenler, temsili demokrasi uygulamalarında kendilerini etkileyecek kamusal karar ve uygulamalar hakkında daha fazla bilgi edinme ve bu karar ve uygulamaların birer parçası olma isteği ve arzusu ile hükümetten açıklık ve saydamlık talep etmektedirler. Ancak, söz konusu karar ve uygulamalara yönetilenlerin her daim katılması mümkün olmayacağından siyasi aktörlerce alınan karar ve uygulama sonuçlarının vatandaşlara ulaştırılması önem arz etmektedir. Bu anlayış hem gelişmiş demokrasinin hem de saydam yönetim anlayışının bir parçası olarak görülmektedir.

Nitekim saydamlığın mali boyutunu oluşturan bütçe saydamlığı ile yönetilenler kamu otoritesinin almış olduğu kamusal karar ve uygulamalara katılma fırsatı elde edebilmektedirler. Bu durum üretilen kamusal mal ve hizmetlerde daha yüksek düzeyde kamu yararını ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir ifadeyle bütçe saydamlığı kanalıyla kamusal mal ve hizmet üretimi, kamusal politika kararları, uygulamaları ve sonuçları vatandaşlar tarafından gözlemlenebilmektedir. Ancak, kamu otoritelerinin özel menfaatlerini kamu yararının önüne geçirerek karar ve uygulamalara yön vermesi yolsuzlukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle bütçe sürecinin ilk aşamalarındaki mali saydamlık son aşamalarındakine (yani yılsonu faaliyet raporu ve denetim) göre yolsuzluk algısı üzerinde daha az etkiye sahip olabilmektedir. Bütçe sürecinin ilk aşamalarında kamuya açıklanan bilgiler harcama niyetleriyle ilgiliyken bütçe sürecinin sonunda sunulan bilgiler ise fiili harcamaları yansıtmaktadır. Hükümetler gerçek harcamaları ile ilgili bilgileri kamuya açıkladığında yasa dışı işlemlerin açığa çıkma riski artar. Dolayısıyla bütçe yürütme aşamasındaki mali saydamlığın önemi uygulama sürecindeki yolsuzluk fırsatlarının bolluğundan kaynaklanmaktadır. Öte yandan, bütçe uygulama aşamasında daha fazla açıklama yapılmasını zorunlu kılmak kamu görevlilerini gerçek harcama modellerinden ziyade niyetleri hakkında stratejik olarak daha fazla bilgi paylaşmamaya yöneltebilmektedir. Şüphesiz bütçe sürecinin tüm aşamalarında saydamlık, ifşa edilen bilgilerin türü ve kamu görevlilerinin sorumlu tutulması açısından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, bütçe sürecinin tüm aşamalarına ait bilgilerin kamuoyuna doğru sunulmasının yanı sıra anlaşılabilir bir şekilde de sunulması önemlidir.

Bütçelerin sürecinde saydamlığın artırılmasıyla vatandaşlar kendilerinden toplanan vergilerin hangi sahalarda ve ne tutarda harcandığını görebilme imkânına sahip olup kamu otoritelerinin de özel çıkarları için kamu gücünü kullanmasının önüne geçilmesi sağlanmış olabilmektedir. Yani bütçe bilgilerinin daha iyi ifşa edilmesi, dürüst olmayan görevlilerin görevlerini kişisel çıkar için kullanma fırsatlarını sınırlar ve yasadışı eylemlerinin açığa çıkma riskini artırır. Kısacası, yolsuzlukla mücadele de saydam bir bütçe süreci önemlidir. Yolsuzluk bilhassa az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bir veba hastalığı gibi görülmekte söz konusu ülkelerin ekonomik büyümesinin ve kalkınmasının önünde engel olarak kabul görmektedir. Yolsuzluk olgusunu ekonomik, sosyal, kültürel, politik birçok unsur etkilemekte olsa da yolsuzlukla mücadelede saydamlık bağlamındaki uygulamalar kamu kaynakların tahsisi açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmada özellikle bütçe saydamlığının yolsuzluk üzerindeki etkisi ele alınmıştır.

Çalışmada bütçe saydamlığı ile yolsuzluk arasındaki ilişki 92 ülke örnekleminde 2012, 2015, 2017, 2019 ve 2021 yılları için ayrı ayrı ve toplulaştırılarak yatay kesit ve panel veri tahminçileri yardımıyla analiz edilmiştir. Çalışmada, “Ele alınan ülke örnekleminde bütçe saydamlığı yolsuzluk üzerinde iyileştirici etkiye sahip midir? Söz konusu ülkeler bütçe saydamlığı ve hukukun üstünlüğünün yolsuzluk üzerinde nasıl bir etkisi vardır?” sorularına cevap aranmıştır. Bu bağlamda, çalışmada güvenilirliği ve sağlamlığı kontrol etmek amacıyla literatürde yaygın olarak kullanılan yolsuzluk algı ve yolsuzluğun kontrolü algısı göstergeleri kullanılmıştır. Bütçe saydamlığı göstergesi içinde Uluslararası Bütçe Ortaklığı tarafından hesaplanan 2012, 2015, 2017, 2019 ve 2021 yıllarına ait açık bütçe endeksi kullanılmıştır.

Analiz bulgularına göre, bütçe saydamlığı ve her iki yolsuzluk göstergesi arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu ve incelenen dönemlerde de bu ilişkinin devam ettiği görülmektedir. Yani, bütçe saydamlık değeri yükseldiğinde yolsuzluk değeri de yükselmekte yolsuzluk verilerindeki yüksek değer olumlu durumu ifade ettiğinden bu durum yolsuzluğun düştüğü anlamına gelmektedir. Benzer şekilde bütçe saydamlık değeri azaldığında yolsuzluk değerinin de azaldığı yani yolsuzluğun arttığı gözlemlenmektedir. Bu bulgu, örneklem özelinde hükümetlerin bilgi asimetrisini azaltmak için bütçe saydamlığına önem verdiklerini ve vatandaşlar adına yasama organının bütçe hakkını etkin bir şekilde kullanarak hesap verilebilirliği önemli ölçüde iyileştirdiklerini göstermektedir. Bu

ilişkinin parlamenter sistemle yönetilen ülkelerde nispeten daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Parlamenter sistemde bütçe hakkının kullanılabilmesi, bütçe hesap verme yükümlülüğü ve şeffaflık çerçevesinde etkili bir biçimde uygulanmasıyla muhtemeldir. Parlamentolar yönetimlerin faaliyetlerine ilişkin hesap vermelerini beklerken, kamu faaliyetlerinin amacına ve hedefine uygunluğunu da yorumlamakta ve faaliyetin etkinliğini yakın açıdan kontrol edebilmektedir. Bu manada 5018 sayılı kanun ile getirilmiş olan yeni bütçe sistemli stratejik tasarı, başarı programı ve etkinlik raporları ile geleneksel ve sektörel seviyede bütçe kontrollerini yapmak parlamenter sistem açısından daha etkili bir duruma gelmiştir. Bu basamaktan sonrası için mühim olan parlamentonun bu zamanı etkili bir biçimde çalıştırabilecek yapıyı parlamentonun içerisinde geliştirebilmesidir. Kamu politikası oluşturma zamanının tüm basamaklarında halkın bilgilendirilmesi açık ve eksik olmayan bütçe raporunun olması gerekmektedir. Bu amaçla kamu politikaları kaynak tahsisi sürecinin en mühim aşamasını oluşturan bütçeleme basamağının gözetlenmesi devletin saydamlığı ve hesap verilmesi açısından çok fazla önem arz etmektedir. Bunu da gözetim araçlarını kullanarak gerçekleştirirler. Bu araçlarla parlamenter sistemin etkinliğini arttıracak yolsuzlukların önünün kapatılmasına katkı sağlamaktadır.

Modeldeki diğer bağımsız değişkenlerin yolsuzluk üzerindeki etkisi incelendiğinde; bir ülkede bütçe saydamlığı ve hukukun üstünlüğünün bir arada olması durumunu ifade eden etkileşim terimi ($OPI*HK$) ile yolsuzluk göstergeleri arasında pozitif yönde güçlü bir ilişkinin varlığı ve bu ilişkinin incelenen tüm dönemlerde de varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Dolayısıyla analizde bütçe saydamlığının yolsuzluk üzerinde olumlu yönde bireysel etkisi yakalandığı gibi hukukun üstünlüğü değişkeni ile etkileşimli olarak da yakalanmıştır. Bir başka ifadeyle, hukukun üstünlüğünün iyileştirilmesi yolsuzluğu azaltmada faydalı etkiler ortaya koyabileceği gibi bütçe saydamlığı arttıkça hukukun üstünlüğünün yolsuzluk algısı üzerindeki etkisini olumlu yönde arttıracakını göstermektedir. Elde edilen bu bulgu, bütçe saydamlığının yolsuzluk üzerindeki denetim algısını iyileştirebileceği anlamı taşımaktadır. Yani, bütçe saydamlığının arttırılması yolsuzluğu azaltabileceği ve etkisinin hukukun üstünlüğü ile daha da güçleneceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Çalışmanın bir diğer sonucu da demokrasi düzeyinin, kişi başı GSYH'nin ve politik istikrarın da yolsuzluğu istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkilediğidir. Yani, yolsuzluk algısı gelir düzeyinin yükselmesinden, demokratik

kurumların seviyesindeki iyileşmeden ve politik istikrardan olumlu yönde etkilendiği görülmektedir. Elde edilen bulgu, örneklem özelinde yerleşmiş demokratik kurumların varlığına, gelir düzeylerindeki büyümeye ve siyasi iktidarın toplumdan aldığı yetkiyle yasal düzenlemeler yaparak ülkeyi istikrarlı bir şekilde yönettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, siyasi ayrışma ve kamu borcunun ise yolsuzluğu istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bunun anlamı, koalisyon hükümetlerinde yasama ve yürütme organları arasında anlaşmazlık daha fazla olduğundan yolsuzluğun yüksek olduğudur. Bir diğer bulgu yolsuzluğun devletin kamu harcamaları ve kamu gelirleri dengesini bozmasından kaynaklı olarak kamu borçlarının artmasına yol açmasıdır.

Türkiye açık bütçe endeksine başından bu yana yer alan ülkeler arasındadır. Türkiye'nin puanlarını düşünecek olursak Türkiye, “biraz” bilgi sunulan kategoride yer aldığını söyleyebiliriz. Türkiye'nin yolsuzluk kontrolü algısına bakıldığında 2012’de 0,16 iken 2021 yılında -0,39 puan olarak ilk başlarda ufak da olsa kontrol algısı yüksek bir seviyede iken geçen yıllar itibarıyla sürekli bir düşüş yaşanmış ve yolsuzluk kontrol algısı düşmüştür. Türkiye'nin yolsuzluk algı endeksine bakıldığında 2012’de 49 iken 2021’de 38 puan olarak yolsuzluk algı endeksinin git gide yüksek olduğunu yani iyi bir seyir izlemediğini gösterir. Sonuç olarak Türkiye’de bütçe saydamlığı açısından yapılan yasal ve düzenlemelerin eksik kaldığını göstermektedir. Bunu engelleyebilmek için yapılması gerekenlerin gerçekleşmesi halinde bütçe saydamlığı performansını pozitif yönde etkileyerek hem vatandaşların hükümete olan güveni artacak hem de yolsuzlukların önüne geçilmesine sebep olacaktır.

Bu çalışmanın bulguları, bütçe saydamlığının ele alınan ülke örneklemleri için yolsuzluğu iyileştirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Öte yandan, demokratik kurumların varlığı ve hukukun üstünlüğü hesap verilebilirlik açısından önemli unsurlar olduğundan bütçe saydamlığının bu unsurlarla desteklenerek yolsuzlukla mücadele de önemli bir araç olarak kullanılabileceği görülmektedir. Bu nedenle, toplumların kamu otoriteleri tarafından gerçekleştirilebilecek yolsuzluk eylemleri üzerindeki kontrolü arttırmak için hükümetlerden bütçe süreçlerini daha saydam yürütmelerini talep etmelidirler. Diğer bir ifadeyle, ülkelerin sağlıklı bir ekonomik büyüme elde edebilmesi için bütçe saydamlığını arttırmak adına hükümetlerin yılsonu hesaplarını ve denetim raporlarını hazırlamaları ve açıklamalarının istenmesi yolsuzlukla mücadelede faydalı olacağını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- AB Komisyonu. (2006). “Welcome to the World of PIFC: Public International Financial Control.” http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/documents/control/brochure_pifc_en adresinden erişildi.
- Abreu, W. M. ve Gomes, R. C. (2021). Fiscal transparency explains the perception of corruption, but Democracy matters!. *Revista de Contabilidade e Organizações*, 15, 1-13.
- Ağır, H. ve Kar, M. (2010). Türkiye’de Elektrik Tüketimi ve Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi İlişkisi: Yatay Kesit Analizi. *Sosyoekonomi*, 12(12): 149-176.
- Akbulut, E. (2003). Sayıştay Denetimi ve Yolsuzlukla Mücadeledeki İşlevi. *Sayıştay Dergisi*, Sayı 50-51, s. 3-15.
- Aksoy, Ş. (1993). Kamu Bütçesi: Temel Kavramlar, Bütçe İlkeleri, Bütçeleme Sistemleri, Türk Bütçe Süreci ve Bütçe Politikası. Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993.
- Aksu, H., Selçuk G.N. ve Başar, S. (2006). Kamu Kesimi Yolsuzluklarının Nedenleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8/3, s.1-16.
- Aktakas, B.G., Algan, N., ve Tekin P. (2014). Toplumsal Bir Mesele Olarak Yolsuzluk ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. *International Conference on Eurasian Economies*, 1-10.
- Aktan, C. C. (1993). Politikada Rant Kollama. *Amme İdaresi Dergisi*, 26(4), 121-122.
- Aktan, C. C. (2001). Siyasal Ahlak ve Siyasal Yozlaşma. Coşkun Can Aktan (Ed.), *Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri*, (51-69), Hak-iş Yayınları, Ankara.
- Al, H. (2005). Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzlukla Mücadele: Geleneksel Bürokratik Yapı ve Yeni Etik Değerler. *Kamu Yönetimi Etik Sempozyumu*, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, 239-249.
- Allum, P., ve Ağça, M. (2001). Economic Data Dissemination: What influences country performance on frequency and timeliness? *IMF Working Paper WP/01/173*.

- Alptekin V. ve Güvenek, B. (2010). Enerji Tüketimi ve Büyüme İlişkisi: OECD Ülkelerine İlişkin Bir Panel Veri Analizi. *Enerji, Piyasa ve Düzenleme*, Cit:1, Sayı: 2, ss.172-193.
- Arbatli, E. C., ve Escolano, J. (2012). “Fiscal Transparency, Fiscal Performance and Credit Ratings.”
- Arruda M.C.C., Halter M.V. ve Halter R.B. (2009). Transparency to Reduce Corruption? Dropping.
- Ata, A.Y. ve Konu, A. (2016). Yolsuzluk ve Ekonomik Özgürlük İlişkisi: AB Ülkeleri Üzerine Yatay Kesit Analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(1) 193-207.
- Ataç, E., Coşkun, G., Falay, N., Batirel, Ö. F. ve Moğol, T. (2006). Devlet Bütçesi. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2006.
- Atıyas, İ. ve Sayın, Ş. (2000). Kamu Maliyesinde Saydamlık. TESEV Yayın, İstanbul, 2000.
- Avcı, M. (2015). Mali Saydamlık: Türkiye’de Büyükşehir Belediyeler Uygulaması. Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Zonguldak.
- Avcı, M. (2016). Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Mali Saydamlık ve Mali Performans İlişkisi. Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi, 12-14 Ekim 2016, Bildiriler Kitabı, 513-520.
- Ay A., Kızılkaya, O. ve Akar, T. (2016). Gelişmekte Olan Ülkelerde Yolsuzluk ve Demokrasinin DYY Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir İnceleme. *Business and Economics Research Journal*, 7 (3), 73-88.
- Aydın, E. ve Şeker, M. (2022). Bütçe Şeffaflığı ve Türkiye. *Maliye Çalışmaları Dergisi- Journal of Public Finance Studies*, 2022; 67: 47-66.
- Bağlı, M. S. (2012). Teorik ve Tarihsel Açından Bütçe Hakkı. *Yasama Dergisi*, Sayı 20.
- Bailey, D. H. (1966). The effects of Corruption in a Developing nation. *Western Political Quarterly*, 719-732.
- Baldrich, J. (2005). Fiscal Transparency and Economic Performance. <http://www.aaep.org.ar/anales/works/works2005/Baldrich>.
- Ballı, K.M. (2003). Yolsuzluk Üzerine: Kavram, Sebepler, Sonuçlar ve Kontrol Yolları. *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 441, 233-246.
- Baltagi, B. (2001). *Econometric Analysis of Panel Data*. Chichester: John Wiley ve Sons LTD.

- Banerjee, R. (2016). Corruption, norm violation and decay in social capital. *Journal of Public Economics*, 137, 14–27.
- Bardhan, P. (1997). Corruption and Development: A Review of Issues. *Journal of Economic Literature*, 35 (3), 1320-1346.
- Bayar, G. (2007). Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri Ekonometrik Bir İnceleme. *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni*, 2007/3.
- Bellver, A. ve Kaufmann, D. (2005). Transparenting Transparency: Initial Empirics and Policy Applications.
- Berg, E. (2001). How Should Corruption be Measured, The Economics of Less Developed Countries, London School of Economics and Political Science. *MSC Economics Extended Essay EC428*: London, s. 1-13.
- Bernardino, B. ve Bastida, F. (2007). Central Government Budget Practices and Transparency: An International Comparison. *Public Administration*, Vol. 85, Issue 3, pp. 667-716.
- Bilginoğlu, M. A. ve Maraş, G. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Mali Saydamlığın Panel Veri Yöntemi ile Analizi. *Ege Akademik Bakış*, 11 (Özel Sayı), ss. 59-73.
- Buehn, A. ve Schneider, F. (2009). Corruption and the Shadow Economy: A Structural Equation Model Approach, *IZA Discussion Paper No. 4182*.
- Buz F ve Erul M.R. (2018). Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyinin Yolsuzluk Algı Endeksi Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Analiz. *International Journal of Public Finance*, Vol.3, No:2.
- Cansız, H. (2000). Kamu Mali Yönetiminde Şeffaflık. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, Temmuz 2000, s.267.
- Chen, C. ve Neshkova, M.I. (2018). The Effect of fiscal transparency on Corruption: A Panel cross- country analysis. *Public Administration*. 2020; 98:226–243.
- Cimpoeru, M. V. ve Cimpoeru, V. (2015). Budgetary Transparency – an Improving Factor for Corruption Control and Economic Performance. *Procedia Economics and Finance* 27, 579 – 586.
- Çakıroğlu, Ü. (2018). Yoksulluk ve Yolsuzluk Üzerine Bir Uygulama. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Adana.
- Çataloluk, C. (2008). Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum Ve Davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, No: 20, ss. 213–228.

- Çelen, M. (2007). Yolsuzluk Ekonomisi: Kamusal Bir Kötülük Olarak Yolsuzluğun Ekonomik Analizi. İSMMMO Yayınları, No 77, İstanbul.
- Çetin, A. ve Yakışık, H. (2014). Yolsuzlukların Sosyoekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Veri Analizi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 28(3), 205- 224.
- Çiçek, H. G. ve Dikmen, S. (2019). Yasama Organının Bütçe Gözetim İşlevi ve Mali Saydamlık Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Bir Analizi. Journal of Political Sciences, 28(2):181–205.
- Dasgupta, N. ve Uğur, M. (2011). Evidence on the Economic Growth Impacts of Corruption in Low-Income Countries and Beyond: a Systematic Review. EPPI-Centre Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London.
- Davoodı, H. R. ve Tanzi, V. (2000). Corruption, Growth and Public Finance. IMF Working Paper, No: 00/182, 2000.
- De Renzio, P., ve Wehner, J. (2017). The impacts of fiscal openness. World Bank Research Observer, 32, 185–210. Elbahnasawy.
- Dedeoğlu, E., Emil F. ve Erdem. M C. (2000), “Kamu Mali Mevzuatının Uygulaması ve Saydamlığı Üzerine Gözlemler: Bütçe Kanunları Mali Disiplini Ne Ölçüde Sağlıyor. TESEV Yayınları20, ISBN:975-8112-19-8.
- Dibo, M. (2021). Bütçe Şeffaflığı ve Mali Disiplin: Yükselen Ekonomiler Üzerine Bir Değerlendirme. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 69, 107-120; 2021.
- Dikmen, S. (2019). Bütçe Gözetimi Açısından Bağımsız Mali Kurumların Bütçe Sürecindeki Rolü. Sayıştay Dergisi, Cilt: 30, Sayı: 115, s.55-81.
- Dileyici A. D., Aktan, C. ve Kesik, C. (2012). Yeni Maliye, Değişim Çağında Kamu Maliyesi: Yeni Trendler; Yeni Pradigmalar Yeni Öğretiler, Yeni Perspektifler. Hermes Matbaacılık, Ankara, 2012.
- Dobson, S. ve Ramlogan-Dobson, C. (2014). Why is Corruption Less Harmful to Income Inequality in Latin America? World Development, 40(8), 1534–1545.
- Dougherty, C. (2006). *Introduction to Econometrics*. New York: Oxford Universty Press.
- Dökmen, G. (2012). Yolsuzlukların Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi: Dinamik Panel Veri Analizi. Doğu Üniversitesi Dergisi, 13 (1), 41-51.

- Dubnick, M.J. (2014). Accountability as a Cultural Keyword. UK: The Oxford Handbook of Public Accountability, Oxford University Press, 23-38.
- Dülger, C. (2007). Türkiye’ de Bütçe Saydamlığı ve Bütçe Saydamlığı Algılama Düzeyinin Ölçülmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir.
- Economist, The. (1998). “The lingering tequila hangover”, The Economist March 12th, London.
- Edizdoğan, N. ve Çetinkaya, Ö. (2014). Kamu Bütçesi. Ekin Kitabevi, Bursa, 2014.
- Egeli, H. ve Özen, A. (2011). Yolsuzluk-Mali Saydamlık İlişkisi: Teorik ve Ampirik bir Değerlendirme. Bütçe Dünyası Dergisi, Sayı 35, No 1, ss.19-27.
- Eken, M. (2005). Yönetimde Şeffaflık: Teori ve Uygulama. Sakarya Kitabevi, Adapazarı.
- Ellis, C. J. ve Fender, J. (2006). Corruption and Transparency in a Growth Model. International Tax and Public Finance. 13(2-3).
- Erbaş, S.N. (2004). Ambiguity, Transparency and Institutional Strength, IMF Working Paper, WP/04/115.
- Erkal, G., Akıncı, M. ve Yılmaz, Ö. (2014). Yolsuzluk ve İktisadi Büyüme İlişkisi: OECD ve AB Ülkeleri Üzerine Panel Sınır Testi Analizi. Sayıştay Dergisi, (92), 143-162.
- Erkal, G., Akıncı, M. ve Yılmaz, Ö. (2015). Politik İstikrarsızlık ve Yolsuzluk İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi. Ege Akademik Bakış, 15 (3), 327-342.
- Fadda, I., Pavan, A., Paglietti, P. Ve Reginato, E. (2016). Transparency and corruption. Evidences from the case of the Italian regions. Cambridge Business Economics Conference, Cambridge, UK.
- Fevzioğlu, B. (1984). Nazari, Tatbiki, Mukayeseli Bütçe. Filiz Kitabevi 7. Basım, İstanbul, 1984.
- Finel, B. I. ve Lord, K. M. (1999). The Surprising Logic of Transparency. International Studies Quarterly, Vol. 43, Issue 2, pp. 315-339.
- Florini, A. M. (1999). Does the Invisible Hand Need a Transparent Glove? The Politics of Transparency. Paper presented at the Annual World Bank Conference on Developmental Economics, Retrieved from .
- Gedikli, A. (2011). Kamu Hizmetlerinin Yönetimi Sürecinde Yolsuzluğun Derinleştirdiği Ekonomik Büyüme ve Yoksulluk Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme. Öneri, 9(36), 169-188.

- Gediz Oral, B. (2009). Yolsuzluk- Türk Vergi Sistemi İlişkisi ve Mücadele Stratejileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Gelos, R.G. ve Wei, S-J. (2002). Transparency and International Investor Behavior NBER Working Paper No. 9260, October.
- Getz, K.A. ve Volkema, R.J. (2001). Culture, perceived corruption, and economics. *Business and Society*, 40 (1), 7-30.
- Glennster, R., ve Shin, Y. (2003). Is Transparency Good for You, and Can the IMF Help? IMF Working Paper No. 03/132.
- Greene, W. H. (2003). *Econometric Analysis*. New Jersey: Prentice-Hall. The political Determinants of Fiscal Transparency. *World Development*, 41(1): 96-108.
- Günalp, B. ve Dinçer O. C. (2008). Corruption, Income Inequality, and Poverty in the United States. FEEM Working Paper, No. 54.2008.
- Gür, M. F. (2014). Yolsuzluk Nedir? Ülkeler Arası Yolsuzluk Çeşitleri ve Yolsuzluk Algılaması. *GSMMMO*, 191-210.
- Gürler Hazman, G. (2005). Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinde Mali Saydamlık. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Hameed, F. (2005). Fiscal Transparency and Economic Outcomes. *International Monetary Fund Working Papers*, No 225.
- Hasanoğlu, M. ve Aliyev Z. (2007). Yönetimde Yolsuzluk ve Mücadele Stratejileri. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Hausman, J. A. (1978). Specification Tests in Econometrics. *Econometrica*. 46 (2), 1251-1271.
- Herrera, M. M., Palacio I. A. ve Parra, D. (2021). The limits of transparency in reducing Corruption. *Journal of Behavioral and Experimental Economics* 95 (2021) 101762.
- Hsiao, C. (2007). Panel Data Analysis-Advantages and Challenges. 16 (1), 1-22.
<http://www.seffaflik.org/hakkimizda/uluslararasi-seffaflik-orgutu/>
<http://www.seffaflik.org/uluslararasi-seffaflik-orgutu-2016-kuresel-yolsuzluk-barometresini-acikladi/>
- Hu, Q., Zhang, L., Zhang, W., ve Zhang, S. (2020), Empirical Study on the Evaluation Model of Public Satisfaction With Local Government Budget Transparency: A Case From China, *SAGE Open*, April-June, 1-15.
- IBP (International Budget Partnership). (2015). Open Budget Survey 2015. Washington, DC, Retrieved from

<https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/open-budget-survey-2015> adresinden erişildi.

IBP (International Budget Partnership). (2017). Open Budget Survey 2017. Washington, DC, Retrieved from <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/open-budget-survey-2017> adresinden erişildi.

IBP (International Budget Partnership). (2018). Open Budget Survey 2017. Washington, DC, Retrieved from https://www.internationalbudget.org/sites/default/files/2020-04/2017_Report_EN.pdf.

IBP (International Budget Partnership). (2019). Open Budget Survey 2019. Washington, DC, Retrieved from <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/open-budget-survey-2019-0> adresinden erişildi.

IBP (International Budget Partnership). (2021). Open Budget Survey 2021. Washington, DC, Retrieved From <http://survey.internationalbudget.org/> adresinden erişildi.

IMF (2007'a). Code of Good Practices on Fiscal Transparency. Washington DC, International Monetary Fund, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/pp/2007/eng/051507c.pdf>.

IMF (2007b), Manual on Fiscal Transparency. Washington DC, International Monetary Fund, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/np/pp/2007/eng/101907m.pdf>.

IMF Working Paper 12/156.

IMF; Report of The Working Group on Transparency and Accountability, pp.10. <http://www.imf.org/external/np/g22/summry.pdf> adresinden erişildi.

International Budget Partnership (2009). Guide To The Open Budget Questionnaire: An Explanation Of The Questions And The Response Options", Eylül 2009, (Çevrimiçi) <Http://Internationalbudget.Org/> adresinden erişildi.

International Budget Partnership (2011). Guide To The Open Budget Questionnaire: An Explanation Of The Questions And The Response Options. Temmuz 2011, Http://Internationalbudget.Org/Wp-Content/Uploads/GuideObs2012_English-Final.Pdf adresinden erişildi.

- International Budget Partnership (2012). “Citizens Budget Guide. (Çevrimiçi) [Http://Internationalbudget.Org/WpContent/Uploads/Citizen-Budget-Guide.Pdf](http://Internationalbudget.Org/WpContent/Uploads/Citizen-Budget-Guide.Pdf) adresinden erişildi.
- International Budget Partnership (2012). Citizens Budget Guide. 2012, (Çevrimiçi) [Http://Internationalbudget.Org/](http://Internationalbudget.Org/) adresinden erişildi.
- International Budget Partnership (2012). The Open Budget Survey: Full Report. [Http://Internationalbudget.Org/WpContent/Uploads/Obi2012-Report-English.Pdf](http://Internationalbudget.Org/WpContent/Uploads/Obi2012-Report-English.Pdf) adresinden erişildi.
- International Budget Partnership (2015). Guide To The Open Budget Questionnaire: An Explanation Of The Questions and The Response Options. Eylül 2015.
- International Budget Partnership (2016). Guide To The Open Budget Questionnaire: An Explanation Of The Questions and The Response Options. Ağustos 2016.
- International Budget Partnership (2019). Guide To The Open Budget Questionnaire: An Explanation Of The Questions and The Response Options. Ocak 2019.
- Islam, R. (2006). Does more transparency go along with better governance? Economics and Politics, 18(2), 121–167.
- Jarmuzek, M. (2006). Does Fiscal Transparency Matter? The Evidence from Transition Economies, http://www.cerge.cuni.cz/pdf/gdn/RRCV_77_paper_03.
- Jenkins, R. (2007). The Role of Political Institutions in Promoting Accountability, 135- 181, Anwar Shah, Performance Accountability and Combating Corruption, Washington: The World Bank.
- Koçdemir, Y. ve Yılmaz, H. H. (2020). Kamu Mali Yönetiminde Bütçe Saydamlığı ve Yolsuzluk İlişkisi: Acık Bütçe Endeksi ve Yolsuzluk Algılama Endeksi Üzerinden Bir Analiz. Sayıştay Dergisi, 33 (118): 71-99.
- Karagöz, K. ve Karagöz M. (2010). Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme ve Kamu Harcamaları: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz. Sayıştay Dergisi, Sayı:76, 5-22.
- Kasımoğlu, A. ve Bakkal, H. (2015). Bütçe Sürecinde Mali Saydamlık ve Hesap Verebilirliğin Önemi. Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, C. 52 S. 599, ss. 37-51.

- Kayalıdere, G. ve Özcan, P.M. (2014). Bütçe Saydamlığı ve Ekonomik Özgürlüğün Yolsuzluk Üzerindeki Etkisi. Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi, 18(2), 219-234.
- Keçeci, E. (2015). Uluslararası ve Ulusal Boyutlarıyla Yolsuzlukla Mücadele, 3628 Sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu Çerçevesinde Türkiye’de Yolsuzlukla Mücadele ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’na İlişkin Öneriler. İdari Uzmanlık Tezi, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu.
- Kennedy, P. (2006). Ekonometri Kılavuzu. 5. Baskı, Çev. Muzaffer Sarımeşeli ve Şenay Açıkgöz, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kerimoğlu, B. (2005). Yerel Düzeyde Mali Saydamlık. Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi, Cilt 10, Sayı 8, s. 14-21.
- Kesik, A. (2005). 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Bağlamında ve AB Sürecinde Türk Kamu İç Mali Kontrol Sistemi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kocaeli.
- Kesik, A., Öner, E. ve Mutluer, K. (2005). Bütçe Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.
- Keyifli, N. (2021). Yasama Organının Bütçe Gözetiminin Bütçe Saydamlığı Üzerindeki Etkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Ampirik Bir Analiz. Sayıştay Dergisi, 32(120), 59-87.
- Kıraç, M. (2019). Yolsuzluk ve Yabancı Sermaye İlişkisi: Panel Veri Analizi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep.
- Kızıldaş Uzunali, E. (2007). IMF Mali Saydamlık Standartları Çerçevesinde 2000’li Yıllarında Başlarında Türkiye’de Mali Saydamlık. 1. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kolstad, I., ve Wiig, A. (2009). Is transparency the key to reducing corruption in resource-rich countries? World Development, 37, 521–532.
- Koptis, G. and Craig J. (1998). Transparency in Government Operation. IMF Occasional Paper, No: 158.
- Korkusuz, M. (2000). Yolsuzluk, Yoksulluk ve Bürokratik Sistem İlişkisi. Yaklaşım Dergisi, 89(5).
- Kozmenko, O., Mershchii, B., Nowacki, R., ve Shkolnyk, I. (2020). Dependence of the state of public finances on their transparency and the level of corruption in A country. Economics and Sociology, 13(4), 281-296. doi:10.14254/2071-789X.2020/13-4/18.

- Köse, E. (2019). Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Kumorotomo W., Ngatikoh S. ve Retnandari, N.D. (2019). Transparency in Government: A Review on the Failures of Corruption Prevention in Indonesia. *Advances in Economics, Business and Management Research*, volume 122.
- Kuzey, P. (2003). Şeffaflık ve İyi Yönetişim. İyi Yönetişimin Temel Unsurları. Ankara: Maliye Bakanlığı ABDGB Yayınları.
- Küçükaycan, D. (2013). Yerel Yönetimlerde Bütçe Saydamlığı: Büyükşehir Belediyeleri ve Büyükşehir İl Özel İdareleri Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Lassen D. D ve Alt, J. E. (2006). Fiscal Transparency, Political Parties, and Debt in OECD Countries. *European Economic Review*, Vol. 50, (1403–1439).
- Lindstedt, C. ve Naurin D. (2010). Transparency is not Enough: Making Transparency Effective In Reducing Corruption. *International Political Science Review*, 31(3), 301-322.
- Luna, P. H. ve Montes, G. C. (2021). Fiscal transparency, legal system and perception of the control on corruption: empirical evidence from panel data. *Empirical Economics* (2021) 60:2005–2037, <https://doi.org/10.1007/s00181-020-01849-9>. adresinden erişildi.
- Maraş, G. ve Bilginoğlu, M. A. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Mali Saydamlığın Panel Veri Yöntemi ile Analizi. *Ege Akademik Bakış*, 11(1), 59–73.
- Masud, H. ve Renzio P. (2011). Measuring and Promoting Budget Transparency. *An International Journal of Policy, Administration and Institutions*. Vol. 24, No. 3, July 2011 (pp. 607–616).
- Mehrez, G., ve Kaufmann, D. (1999). Transparency, liberalization and financial crises, *World Bank Policy Paper*.
- Montes, G. C. ve Luna, P. H. (2021). Fiscal transparency, legal system and perception of the control on corruption: empirical evidence from panel data. *Empirical Economics*, 60, 2005-2037.
- N. G., ve Revier, C. F. (2012). The determinants of corruption: Cross-country-panel-data analysis. *Developing Economies*, 50, 311–333.

- OECD. (2001). Best Practices for Budget Transparency. PUMA/SBO (2000) /FINAL.
- OECD. (2014). Accountability and Democratic Governance: Orientations and Principles for Development, DAC Guidelines and Reference Series, OECD Publishing.
- OECD. (2014). Budgeting Practices and Procedures in OECD Countries, Paris.
- OECD. (2017). Budget Transparency Toolkit, Practical Steps for Supporting Openness. Integrity and Accountability in Public Financial Management, OECD Public Governance Directorate.
- Oktar, S. (2003). Yolsuzluk Ekonomisi. T.C. Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, 18 (1), 13-27.
- Olken, B. (2009). Corruption perceptions vs. corruption reality. Journal of Public Economics, 93, 950–964.
- Özdemir, D., Gerni, M., Emsen, Ö. S. ve Buzdağı Ö. (2012). Yolsuzluğun Belirleyicileri ve Büyüme ile İlişkileri. International Conference On Eurasian Economies, Session 1B, s.131-139.
- Paldam, M. (1999). The Big Pattern of Corruption: Economics, Culture, and Seesaw Dynamics. Working Paper No:11, Center for Dynamic Modelling in Economics, Department of Economics, University of Aarhus, Denmark.
- Paolo, M. (1988). Corruption: Causes, Consequences, and Agenda for Furter Research. Finance ve Development, s.11-14.
- Reinikka, R. ve Svensson, J. (2011). The power of information in public services: Evidence from education in Uganda. Journal of Public Economics, 95, 956–966.
- Relly, J. E. ve Sabharwal, M. (2009). Perceptions of Transparency of Government Policymaking: A Cross-National Study. Government Information Quarterly, Vol. 26, pp. 148-157.
- De Renzio, P. ve Wehner, J. (2013). Citizens, Legislators, and Executive Disclosure:
- Rios, A. M., Bastida, F. ve Benito, B. (2016). Budget Transparency and Legislative Budgetary Oversight: An International Approach. American Review of Public Administration, 46(5): 546–568.
- Rotondi, V. ve Stanca, L. (2015). The effect of particularism on corruption: Theory and empirical evidence. Journal of Economic Psychology, 51, 219–235.

- Sagdic, N. E., Tuncer, G. Ve Yıldız, F. (2017). Budgetary Transparency, E-Government and Corruption: New Evidence From Panel Data Approach. Volume 6, Issue 1(10).
- Saraç, O. (2005). Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Yapılan Düzenlemelerin Değerlendirmesi. Maliye Dergisi, Sayı 149, Sayfa 122-163.
- Sayan, İ. Ö. ve Kışlalı, M. (2004). Yolsuzluk Üzerine Ekonometrik Bir Çalışma. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi GETA Tartışma Metinleri, No: 73.
- Sayıştay Başkanlığı. (2001). 2000 Yılı Mali Raporu, Ankara.
- Shaohua, C. ve Ravallion, M. (2011). Weakly Relative Poverty. The Review of Economics and Statistics, November 2011, 93(4): 1251–1261.
- Sol, D. A. D. (2013). The Institutional, Economic and Social Determinants of Local Government Transparency. Journal of Economic Policy Reform, 16(1), 90–107.
- Stapenhurst, R. (2000). Pillars of Integrity System: Supreme Audit Commission in Combatting Corruption in the Asian and Pacific Economies.
- Studenmund, A.H. (1992). Using Econometrics: A Practical Guide, Second Edition, New York: Harper Collins Publishers.
- Şahbaz, A., Ata, A. Y. ve Koç, A. (2013). Yolsuzluk ve Kamu Borcu İlişkisi: AB Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir İnceleme. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (26) 2013, 205-219.
- Şahin, D. (2017). Üst-Orta Gelirli Ülkelerde Ekonomik Özgürlükler, Demokrasi ve Yolsuzluk İlişkisinin Analizi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt.9, Sayı.19 2017 – Haziran (s. 137-147).
- Şahin, D. ve Durmuş, S. (2019). OECD Ülkelerinde Yolsuzluğun Belirleyicileri: 2001-2013 Dönemi Panel Veri Analizi, Vergi Raporu, 234, (142-151).
- Şahin, İ. (2016). Türkiye’de 1980-2015 Yılları Arası Demokrasi, Ekonomik Özgürlük ve Yolsuzlukların Ekonomik Büyümeye Etkileri. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6 (2), 317-334.
- Şeffaflık (2015’a). Uluslararası Şeffaflık Örgütü 2016 Yolsuzluk Algı Endeksi. Web: <http://www.seffaflik.org/cpi2016/> . adresinden erişildi.
- Şeffaflık (2015c). 2017 Yolsuzluk Algı Endeksi. Web: <http://www.seffaflik.org/cpi2017> adresinden erişildi.

- Tanzi, V. (1998). Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures. IMF Working Paper, 111-140.
- Tatoğlu, Y. F. (2013). *Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamalı* (İkinci baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- TEPAV. (2006). Yolsuzlukla Mücadele, TBMM Raporu Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler, Çözüm Önerileri. (2. baskı), Ankara: TEPAV Yolsuzlukla Mücadele Kitapları-1.
- TI. (2000-2016). Transparency International Corruption Perceptions Index.
- Topal, M. H ve Ünver, M. (2016). Yolsuzluğun Belirleyicileri: Kırılgan Ekonomiler için Panel Eş-Bütünleşme Analizi. Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (2), 58-68.
- Topal, M. H. ve Keyifli, N. (2016). Yolsuzluk ve Kamu Borçları: OECD Ülkeleri için Ampirik Bir Kanıt. İkinci Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi, 501-512.
- Transparency International (2011). Bribe Payers Index 2011. Web: <https://www.transparency.org/bpi2011/interactive> adresinden erişildi.
- Tüğen, K. (2014). Devlet Bütçesi, 3. Baskı, Bassaray Matbaası, İzmir.
- Tümer, Ö. (2020). Türkiye’de Belediyelerin Mali Saydamlık Düzeyi ve Belirleyen Faktörlerin Analizi. Yayımlanmamış doktora tezi, Bursa.
- Türk Ceza Kanunu. (2004). T.C. Resmî Gazete, 25611, 26 Eylül 2004.
- Ullah, M.A. ve Ahmad, E. (2016). Inequality and Corruption: Evidence from Panel Data. Forman Journal of Economic Studies, 12, 1-20.
- Urban, I. ve Badun, M. (2009). Open Budget Index 2008- Small Advances Made in the Accessibility of Information About Croatian Public Finance. Press Release, no:8, 1-4, Zagreb.
- Uzun, M. (2018). Kamu Ekonomisi Açısından Yolsuzluklar ve Yolsuzlukla Mücadele. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul.
- Weder, B. ve Van Rijckeghem, C. (1997). Corruption and the Rate of Temptation: Do Low Wages in the Civil Service Cause Corruption? IMF Working Paper, www.imf.org adresinden erişildi.
- Wooldridge, Jeffrey M. (2001). Econometric Analysis of Cross Section and Panal Data The MIT Press, Cambridge, London.
- World Bank. (1997). World Bank Development Report. ([Http://econ.worldbank.org](http://econ.worldbank.org)).

- Yalçın, S. (2017). Mali şeffaflık ile Yüksek Denetim Kurumlarının Bağımsızlığı ve Örgütlenme Yapılarının Mali Performans Üzerindeki Etkisi: Bir Panel Veri Analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Yardımcıoğlu, F. (2013). Türk Cumhuriyetlerinde Demokrasi ve Yolsuzluk ilişkisi: Panel Veri Analizi. AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13 (2), 437-457.
- Yıldırım, N. E. ve Berksoy, T. (2017). Yolsuzluk Kavramına Genel Bir Bakış: Problemler ve Çözüm Önerileri. Journal of Awareness, 1-18.
- Yıldız, F. ve Sarısoy, S. (2015). Mali Saydamlık ve Hesap Verebilirliğin Bütçe Performansı Üzerindeki Etkisi: Ampirik bir Analiz. 1st International Congress On Economics And Business (Iceb'15), Gostivar / Macedonia, Bildiriler Kitabı, 125-138.
- Yıldız, H. D. (2015). Türkiye’de Bütçe Saydamlığı Algısı: 2006-2014. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yılmaz, H. H. ve Koçdemir, M. (2020). Kamu Mali Yönetiminde Bütçe Saydamlığı ve Yolsuzluk İlişkisi: Açık Bütçe Endeksi ve Yolsuzluk Algılama Endeksi Üzerinden Bir Analiz. Sayıştay Dergisi, 33 (118), 71-99.
- Yılmaz, H. ve Biçer, M. (2010). Parlamantonun Bütçe Hakkını Etkin Kullanımının Yeni Bütçe Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Maliye Dergisi, Sayı 158.
- Yurdakul, M. O. (2013). Bir Kamusal Başarısızlık Ürünü Olarak Yolsuzluk ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Zekioğlu, M. (2009). Türkiye’de Kamu Mali Yönetimi Reformu ve Yeni Bütçe Sistemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Zuccolotto, R., ve Teixeira, M. A. C. (2014). Budgetary Transparency and Democracy: The Effectiveness of Control Institutions. International Business Research, 7(6), 83– 96.

EKLER

Ek 1. Açık Bütçe Endeksi Tüm Skorlar (IBP, Full Report,2021).

Ülkeler	2012	2015	2017	2019	2021
Afganistan	59	42	49	50	43
Arnavutluk	47	38	50	55	52
Cezayir	13	19	3	2	3
Angola	28	26	25	36	30
Arjantin	50	59	50	58	50
Azerbaycan	42	51	34	35	57
Bangladeş	58	56	41	36	30
Benin	1	45	39	49	65
Bolivya	12	17	10	12	20
Bosna Hersek	50	43	35	33	32
Botswana	50	47	8	38	34
Brezilya	73	77	77	81	80
Bulgaristan	65	65	66	71	71
Burkina Faso	23	43	24	31	31
Kamboçya	15	8	20	32	33
Kamerun	10	44	7	28	34
Çad	3	4	2	14	6
Şili	66	58	57	55	60
Çin	11	14	13	19	20
Kolombiya	58	57	50	47	50
Kosta Rika	50	54	56	57	63
Hırvatistan	61	53	57	68	64
Çek Cum.	75	69	61	59	60
Kongo Dem. Cum.	18	39	29	33	42
Ekvator	31	50	49	38	46
Mısır	13	16	41	43	43
El Salvador	43	53	45	46	41
Fransa	83	76	74	74	72
Gürcistan	55	66	82	81	87
Almanya	71	71	69	69	73
Gana	50	51	50	54	56
Guatemala	51	46	61	65	64

Honduras	53	43	54	59	61
Hindistan	68	46	48	49	37
Endonezya	62	59	64	70	70
Irak	4	3	3	9	6
İtalya	50	73	73	71	75
Jordan	57	55	63	61	61
Kazakistan	48	51	53	58	63
Kenya	49	48	46	50	50
Kırgızistan	20	54	55	63	62
Lübnan	33	2	28	6	9
Liberya	43	38	36	38	45
Ek 1. (Devamı)					
Malawi	52	65	26	27	20
Malezya	39	46	46	47	47
Mali	43	46	39	38	8
Meksika	61	66	79	82	82
Moğolistan	51	51	46	56	60
Fas	38	38	45	43	48
Mozambik	47	38	41	42	45
Myanmar	0	2	7	28	30
Namibya	55	46	50	51	42
Nepal	44	24	52	41	39
Yeni Zelanda	93	88	89	87	85
Nikaragua	42	46	43	41	42
Nijer	4	17	0	17	27
Nijerya	16	24	17	21	45
Norveç	83	84	85	80	81
Pakistan	58	43	44	28	46
Papua Gine	56	55	50	50	50
Peru	57	75	73	76	61
Filipinler	48	64	67	76	68
Polonya	59	64	59	60	60
Portekiz	62	64	66	66	60
Katar	0	0	0	1	2
Romanya	47	75	75	64	63
Rusya	74	74	72	74	73
Ruanda	8	36	22	39	45
Suudi Arabistan	1	0	1	18	23
Senegal	10	43	51	46	40
Sierra Leone	39	52	38	39	45
Slovakya	67	57	59	60	65
Slovenya	74	68	69	68	66
Güney Afrika	90	86	89	87	86
İspanya	63	58	54	53	54
Sri Lanka	46	39	44	47	30
İsveç	84	87	87	86	85
Tacikistan	17	25	30	17	16
Tanzanya	47	46	10	17	21

Tayland	36	42	56	61	58
Doğu Timor	36	41	40	40	52
Trinidad ve Tobago	38	34	33	30	34
Tunus	11	42	39	35	42
Türkiye	50	44	58	51	55
Uganda	65	62	60	58	58
Ukrayna	54	46	54	63	65
Birleşik Krallık	88	75	74	70	74
ABD	79	81	77	76	68
Ek 1. (Devamı)					
Vietnam	19	18	15	38	44
Yemen	11	34	0	0	0
Zambiya	4	39	8	30	19
Zimbabwe	20	35	23	49	59

Ek 2. Yolsuzluk Algı Endeksi Tüm Skorlar

Ülkeler	2012	2015	2017	2019	2021
Afganistan	8,00	11,00	15,00	16,00	16,00
Arnavutluk	33,00	36,00	38,00	35,00	35,00
Cezayir	34,00	36,00	33,00	35,00	33,00
Angola	22,00	15,00	19,00	26,00	29,00
Arjantin	35,00	32,00	39,00	45,00	38,00
Azerbaycan	27,00	29,00	31,00	30,00	30,00
Bangladeş	26,00	25,00	28,00	26,00	26,00
Benin	36,00	37,00	39,00	41,00	42,00
Bolivya	34,00	34,00	33,00	31,00	30,00
Bosna Hersek	42,00	38,00	38,00	36,00	35,00
Botswana	65,00	63,00	61,00	61,00	55,00
Brezilya	43,00	38,00	37,00	35,00	38,00
Bulgaristan	41,00	41,00	43,00	43,00	42,00
Burkina Faso	38,00	38,00	42,00	40,00	42,00
Kamboçya	22,00	21,00	21,00	20,00	23,00
Kamerun	26,00	27,00	25,00	25,00	27,00
Çad	19,00	22,00	20,00	20,00	20,00
Şili	72,00	70,00	67,00	67,00	67,00
Çin	39,00	37,00	41,00	41,00	45,00
Kolombiya	36,00	37,00	37,00	37,00	39,00
Kosta Rika	54,00	55,00	59,00	56,00	58,00
Hırvatistan	46,00	51,00	49,00	47,00	47,00
Çek Cum.	49,00	56,00	57,00	56,00	54,00
Kongo Dem. Cum.	21,00	22,00	21,00	18,00	19,00
Ekvator	32,00	32,00	32,00	38,00	36,00
Mısır	32,00	36,00	32,00	35,00	33,00
El Salvador	38,00	39,00	33,00	34,00	34,00
Fransa	71,00	70,00	70,00	69,00	71,00
Gürcistan	52,00	52,00	56,00	56,00	55,00
Almanya	79,00	81,00	81,00	80,00	80,00
Gana	45,00	47,00	40,00	41,00	43,00
Guatemala	33,00	28,00	28,00	26,00	25,00
Honduras	28,00	31,00	29,00	26,00	23,00
Hindistan	36,00	38,00	40,00	41,00	40,00
Endonezya	32,00	36,00	37,00	40,00	38,00

Irak	18,00	16,00	18,00	20,00	23,00
İtalya	42,00	44,00	50,00	53,00	56,00
Ürdün	48,00	53,00	48,00	48,00	49,00
Kazakistan	28,00	28,00	31,00	34,00	37,00
Kenya	27,00	25,00	28,00	28,00	30,00
Kırgızistan	24,00	28,00	29,00	30,00	27,00
Lübnan	30,00	28,00	30,00	28,00	24,00
Liberya	41,00	37,00	31,00	28,00	29,00
Malawi	37,00	31,00	31,00	31,00	35,00
Malezya	49,00	50,00	47,00	53,00	48,00
Mali	34,00	35,00	31,00	29,00	29,00
Ek 2. (Devamı)					
Meksika	34,00	31,00	29,00	29,00	31,00
Moğolistan	36,00	39,00	36,00	35,00	35,00
Fas	37,00	36,00	40,00	41,00	39,00
Mozambik	31,00	31,00	25,00	26,00	26,00
Myanmar	15,00	22,00	30,00	29,00	28,00
Namibya	48,00	53,00	51,00	52,00	49,00
Nepal	27,00	27,00	31,00	34,00	33,00
Yeni Zelanda	90,00	91,00	89,00	87,00	88,00
Nikaragua	29,00	27,00	26,00	22,00	20,00
Nijer	33,00	34,00	33,00	32,00	31,00
Nijerya	27,00	26,00	27,00	26,00	24,00
Norveç	85,00	88,00	85,00	84,00	85,00
Pakistan	27,00	30,00	32,00	32,00	28,00
Papua Gine	25,00	25,00	29,00	28,00	31,00
Peru	38,00	36,00	37,00	36,00	36,00
Filipinler	34,00	35,00	34,00	34,00	33,00
Polonya	58,00	63,00	60,00	58,00	56,00
Portekiz	63,00	64,00	63,00	62,00	62,00
Katar	68,00	71,00	63,00	62,00	63,00
Romanya	44,00	46,00	48,00	44,00	45,00
Rusya	28,00	29,00	29,00	28,00	29,00
Ruanda	53,00	54,00	55,00	53,00	53,00
Suudi Arabistan	44,00	52,00	49,00	53,00	53,00
Senegal	36,00	44,00	45,00	45,00	43,00
Sierra Leone	31,00	29,00	30,00	33,00	34,00
Slovakya	46,00	51,00	50,00	50,00	52,00
Slovenya	61,00	60,00	61,00	60,00	57,00
Güney Afrika	43,00	44,00	43,00	44,00	44,00
İspanya	65,00	58,00	57,00	62,00	61,00
Sri Lanka	40,00	37,00	38,00	38,00	37,00
İsveç	88,00	89,00	84,00	85,00	85,00
Tacikistan	22,00	26,00	21,00	25,00	25,00
Tanzanya	35,00	30,00	36,00	37,00	39,00
Tayland	37,00	38,00	37,00	36,00	35,00
Doğu Timor	33,00	28,00	38,00	38,00	41,00
Trinidad ve Tobago	39,00	39,00	41,00	40,00	41,00

Tunus	41,00	38,00	42,00	43,00	44,00
Türkiye	49,00	42,00	40,00	39,00	38,00
Uganda	29,00	25,00	26,00	28,00	27,00
Ukrayna	26,00	27,00	30,00	30,00	32,00
Birleşik Krallık	74,00	81,00	82,00	77,00	78,00
ABD	73,00	76,00	75,00	69,00	67,00
Vietnam	31,00	31,00	35,00	37,00	39,00
Yemen	23,00	18,00	16,00	15,00	16,00
Zambiya	37,00	38,00	37,00	34,00	33,00
Zimbabwe	20,00	21,00	22,00	24,00	23,00
Ek 3. Yolsuzluk Kontrolü Endeksi Tüm Skorlar					
Ülkeler	2012	2015	2017	2019	2021
Afganistan	-1,42	-1,34	-1,52	-1,40	-1,42
Arnavutluk	-0,73	-0,48	-0,42	-0,53	-0,56
Cezayir	-0,50	-0,65	-0,60	-0,62	-0,61
Angola	-1,27	-1,40	-1,41	-1,05	-0,66
Arjantin	-0,44	-0,55	-0,26	-0,08	-0,40
Azerbaycan	-1,13	-0,93	-0,89	-0,84	-0,83
Bangladeş	-0,85	-0,81	-0,83	-0,99	-0,96
Benin	-0,86	-0,55	-0,56	-0,34	-0,15
Bolivya	-0,73	-0,70	-0,66	-0,74	-0,86
Bosna Hersek	-0,30	-0,39	-0,52	-0,61	-0,64
Botsvana	0,93	0,85	0,79	0,69	0,69
Brezilya	-0,04	-0,40	-0,50	-0,34	-0,48
Bulgaristan	-0,26	-0,30	-0,15	-0,14	-0,24
Burkina Faso	-0,48	-0,28	-0,12	-0,20	-0,06
Kamboçya	-1,07	-1,12	-1,29	-1,28	-1,18
Kamerun	-1,26	-1,07	-1,20	-1,21	-1,09
Çad	-1,31	-1,36	-1,43	-1,42	-1,48
Şili	1,58	1,28	1,11	1,07	0,98
Çin	-0,44	-0,28	-0,27	-0,30	0,05
Kolombiya	-0,39	-0,30	-0,37	-0,24	-0,34
Kosta Rika	0,62	0,75	0,51	0,70	0,50
Hırvatistan	0,01	0,25	0,12	0,08	0,06
Çek Cum.	0,32	0,50	0,61	0,57	0,64
Kongo Dem. Cum.	-0,86	-0,82	-0,74	-0,77	-0,57
Ekvator	-0,58	-0,67	-0,62	-0,49	-0,57
Mısır	-0,60	-0,64	-0,54	-0,67	-0,68
El Salvador	-0,41	-0,42	-0,50	-0,56	-0,53
Fransa	1,48	1,29	1,27	1,28	1,31
Gürcistan	0,40	0,68	0,74	0,70	0,69
Almanya	1,83	1,82	1,84	1,90	1,81
Gana	-0,13	-0,19	-0,23	-0,10	-0,11
Guatemala	-0,66	-0,73	-0,74	-0,90	-1,17
Honduras	-0,95	-0,57	-0,72	-0,81	-0,37
Hindistan	-0,51	-0,35	-0,24	-0,25	-0,29
Endonezya	-0,64	-0,46	-0,25	-0,42	-0,43

Irak	-1,22	-1,37	-1,37	-1,34	-1,25
İtalya	0,18	0,06	0,21	0,26	0,54
Ürdün	0,07	0,26	0,25	0,11	0,05
Kazakistan	-0,92	-0,85	-0,82	-0,31	-0,24
Kenya	-1,09	-1,31	-0,96	-0,79	-0,71
Kırgızistan	-1,15	-1,15	-1,06	-0,95	-1,12
Lübnan	-0,87	-0,88	-1,00	-1,14	-1,23
Liberya	-0,60	-0,65	-0,67	-0,89	-0,92
Malawi	-0,47	-0,77	-0,66	-0,78	-0,30
Malezya	0,24	0,24	0,06	0,25	0,17
Mali	-0,83	-0,68	-0,64	-0,70	-0,87
Ek 3. (Devamı)					
Meksika	-0,41	-0,77	-0,84	-0,83	-1,00
Moğolistan	-0,54	-0,49	-0,45	-0,43	-0,53
Fas	-0,44	-0,22	-0,14	-0,29	-0,43
Mozambik	-0,57	-0,75	-0,83	-0,81	-0,81
Myanmar	-1,06	-0,84	-0,57	-0,61	-1,03
Namibya	0,34	0,32	0,31	0,36	0,26
Nepal	-0,81	-0,58	-0,75	-0,67	-0,53
Yeni Zelanda	2,32	2,28	2,24	2,17	2,20
Nikaragua	-0,77	-0,89	-0,87	-1,10	-1,24
Nijer	-0,64	-0,65	-0,66	-0,56	-0,55
Nijerya	-1,17	-1,08	-1,08	-1,10	-1,07
Norveç	2,26	2,24	2,24	2,07	2,14
Pakistan	-1,06	-0,81	-0,78	-0,87	-0,79
Papua Gine	-0,94	-0,94	-0,90	-0,99	-0,76
Peru	-0,37	-0,53	-0,50	-0,45	-0,63
Filipinler	-0,56	-0,45	-0,48	-0,57	-0,51
Polonya	0,66	0,72	0,73	0,64	0,57
Portekiz	0,96	0,93	0,86	0,78	0,77
Katar	1,06	0,89	0,74	0,85	0,81
Romanya	-0,33	-0,10	-0,07	-0,16	-0,04
Rusya	-1,04	-0,95	-0,89	-0,81	-0,90
Ruanda	0,56	0,64	0,63	0,56	0,60
Suudi Arabistan	-0,04	0,05	0,37	0,28	0,31
Senegal	-0,26	0,06	-0,09	0,04	0,06
Sierra Leone	-0,95	-0,80	-0,57	-0,43	-0,43
Slovakya	0,08	0,14	0,13	0,22	0,24
Slovenya	0,84	0,77	0,82	0,92	0,72
Güney Afrika	-0,12	0,03	-0,03	0,07	0,02
İspanya	1,18	0,67	0,55	0,70	0,74
Sri Lanka	-0,24	-0,34	-0,45	-0,29	-0,33
İsveç	2,28	2,15	2,15	2,13	2,13
Tacikistan	-1,28	-1,13	-1,33	-1,32	-1,34
Tanzanya	-0,76	-0,69	-0,46	-0,40	-0,36
Tayland	-0,37	-0,49	-0,39	-0,41	-0,46
Doğu Timor	-0,74	-0,52	-0,54	-0,38	-0,05
Trinidad ve Tobago	-0,16	-0,30	-0,33	-0,20	-0,28

Tunus	-0,06	-0,07	-0,13	-0,09	-0,23
Türkiye	0,16	-0,15	-0,19	-0,31	-0,39
Uganda	-0,99	-1,05	-1,04	-1,17	-1,00
Ukrayna	-1,08	-0,98	-0,78	-0,76	-0,77
Birleşik Krallık	1,67	1,87	1,86	1,79	1,67
ABD	1,41	1,40	1,38	1,22	1,05
Vietnam	-0,53	-0,43	-0,58	-0,52	-0,29
Yemen	-1,24	-1,47	-1,59	-1,68	-1,65
Zambiya	-0,28	-0,34	-0,54	-0,64	-0,75
Zimbabwe	-1,37	-1,31	-1,27	-1,24	-1,26

ÖZGEÇMİŞ

Elif HARMANER, lise öğrenimini Midyat Aziz Önen Kız Anadolu Lisesi'nde tamamlamıştır. 2014 yılında Gümüşhane Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümünü kazanmıştır. Lisans eğitiminden bölüm üçüncüsü olarak mezun olmuştur. 2019 yılında Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Maliye anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başlamıştır.

